

Szépirodalom

Ferenczes István: Kányádi Sándor sírjára	5
Markó Béla versei	6
Vári Attila: Piper nigrum	9
Ferencz Imre: Emlékek kútja	19
Lokodi Imre: Kolozsvári vadhere	24
Papp Attila Zsolt: A Villa Diodati	39
Szakács Réka elbeszélései	43
Zalán Tibor: Érintés	59
Tódor Csaba: Küvé	62
J. Szondy György versei	70
Bene Zoltán: Menekül	74
Nagy Betti versei	82
Csikós Attila: Tájéleírások a vonaton	85
Fellinger Károly versei	94
Hertza Mikola kisprózái	96

Ködoszlás

Szabó Rita: Változások egy székelyföldi településen a szocialista iparosítás és urbanizáció következtében	101
---	-----

Ujjlenyomat

Gál Péter: Az Ikrek jegyében (II. rész)	123
---	-----

Szemle

Zsidó Ferenc: Vetített kép (Demeter Zsuzsa: <i>Szandra May a hóhullásban. Kinde Annamária költészete</i>)	153
Máriás József: Válaszutak térben és időben (Ugron Zsolna regényeiről)	158
T. Tóth Tünde: „Órákig némán ül, mozdulatlanul nézi a galambokat” (Müller Rolf: <i>Az erószak neve: Péter Gábor</i>)	169
Olvasólapja (Jenei Gyula, Reisinger János, Zsidó Ferenc könyvéről)	174
Előfizetők listája	181
Székelyföld-pályázat, 2018	194

E lapszámunkat Dimény András munkáival illusztráltuk.

SZERKESZTŐSÉG:

FŐSZERKESZTŐ: Lövétei Lázár László (llovetei@yahoo.com)
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Fekete Vince (feketevince@gmail.com)
SZERKESZTŐK: György Attila (gyorgyattila@hr.astral.ro)
Mirk Szidónia-Kata (mirksz@yahoo.com)
Molnár Vilmos (urbsic@yahoo.com)
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bodor Zsolt (bodorazsolt@gmail.com)
KORREKTOR: Ferencz S. Csilla (achilla76@gmail.com)
GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Lestyán Csaba (lestyancsaba@yahoo.com)
ÜGYVEZETŐ: Antal Margit (margital57@yahoo.com)
TITKÁRNÓ: Simon Ildikó (ildiko.simon@ymail.com)
KÖNYVELŐ: Balázs Sarolta (balázssarolta13@gmail.com)

KÜLSŐ MUNKATÁRSAK: Bogdán László, Farkas Árpád, Lakatos Mihály,
Lőrincz György, Nagy Koppány Zsolt,
Tánczos Vilmos, Zsigmond Andrea

TÖRDELŐ: Botár Emőke – Pro-Print

ALAPÍTÓ-FŐSZERKESZTŐ: Ferenczes István (1997–2010)

KIADÓ: Hargita Megye Tanácsa
Hargita Kiadóhivatal
Székelyföld Alapítvány

FELELŐS KIADÓ: Borboly Csaba,
Hargita Megye Tanácsának elnöke

NYOMTA: Alutus Nyomda, Csíkszereda
FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron igazgató

ISSN 1453-3871

ELÉRHETŐSÉGEINK:

Postacím: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5. sz. P. O. Box: 149.

Telefonszámok: 0266–311 775, 0266–311 026 (fax), 0746–195 413

E-mail cím: szekelyfold@hargitamegye.ro

Honlap: www.hargitakiado.ro

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

Belföldieknek: negyed évre 15,00 lej, fél évre 30,00 lej, egy évre 60,00 lej.

Külföldieknek: negyed évre 22,50 lej (1500 Ft, 7 EUR), fél évre 45,00 lej (3000 Ft, 14 EUR), egy évre 90,00 lej (6000 Ft, 28 EUR).

Belföldi előfizetőinktől a díjat kérjük postai utalványon, a következő címre küldeni:
Simon Ildikó la Editura Harghita, P.O. Box: 149.

Külföldi előfizetőinknek a folyóirat árához hozzászámítjuk a postaköltséget is.

Folyószámláink: RO10 RNCB 0152 0423 6585 0001/RON

RO53 RNCB 0152 0423 6585 0003/EUR

RO26 RNCB 0152 0423 6585 0004/HUF

Fundația Székelyföld, Banca Comercială Română M-Ciuc, Sucursala Harghita

SWIFTCOD: RNCBROBU

Ferenczes István
KÁNYÁDI SÁNDOR SÍRJÁRA

És szakadt az eső
Zokogott az ég is
Porba szállott a test
Mennybe a poézis

Hazatért a fiú
Pihen a bujdosó
Boldog bölcsőjében
Ring el a koporsó

2018. július

Ecce Homo 2. (akril, hdf, 70x100 cm)

Markó Béla
MÚLÓ VERSENY

Korán visszajöttek az idén a gólyák,
majd néhány nap múlva visszajött a tél,
didergő fehér tollkupacok
meg győzelemittas fehér hóbuckák
egymás mellett a napsütötte fészekben,
mindenki mindenre vár most,
mindentől fél, mindenben reménykedik.

Ettől a tavasztól rettegetem én is:
ki pusztul el, mi olvad el vajon,
ki bírja ki ezt a néhány napot,
lehet, hogy elszámítottam magam,
vagy megcsaltak az emlékeim,
mert ott marad a hó a hegytetőn,
míg kapaszkodik ismét felfelé a fű,
de soha el nem ér oda.

Hó és hús egymással versenyez,
egy-egy kupac fehérség innen alulról nézve,
imádkozó szerzetesek tonzúrája,
rendőrautók villogó fejebúbja,
nem akarom, hogy visszatérjen bármi is,
a láthatatlan mágneses síneken érkező gólyák,
a Dél és Észak közötti sodronypályán
hazavitorlázó vándormadarak,
miközben az ajtóból visszafordul a havazás,
mert mégis itt felejtett valamit.

Mi húzta vissza őket a fagyba,
ki csapta be ösztöneiket,
hogy így nekicsapódtak a télnek,
és most csak a fekete szárnyvégek,

csak a narancssárga csőr látszik belőlük,
csillogó hűtőmágnesek a hűtőszekrény oldalán.

Hókupac, tollkupac, múltó verseny,
ujjbegynyi szívdobogás a puha tömkelegben,
hiszékeny parázs egy vödör hamuban,
saját fészkéből már-már kiszorulva
társához bújik a rémült gólya,
de előbb-utóbb csak hó az is.

MAJD TEST NÉLKÜL

Ahogy a kenyeret megtöri,
ahogy a bort kitölti,
ahogy a morzsát a szakálláról lesepri,
mindenki mással összetéveszthetetlen,
csak ezeket a mozdulatokat
kellene épségben megőrizni,
a kétrét hajló, aztán puhán szétnyíló héjat,
a szenvedés szelíd utáztatát,
a kárminvörös ital csobbanását,
a kenyérbélbe mélyedő hüvelykujjakat,
a porcelánfehér körmök csillogását,
igen, teljesen mindegy most már,
hogy csak ugyanolyan-e
vagy pedig ugyanaz,
az idő teltével egyre inkább
feledésbe merül az áll íve,
a szemhéjak alig látható rebbenése,
a csuklókon a bőr gyűrődése,
mert valóban az eredmény számít,
vagyis a kenyér és a bor,
a pontosan egymásba illesztett szavak,
tehát mindaz, ami belőlünk következik,
de egy ideig nem mi vagyunk,

aztán már mi leszünk,
összecsuklás, elfordulás, feltámadás,
hiszen mindannyian erre vágytunk,
mármint erre a kettétört kenyérre,
a végső bizonyítékra,
hogy nem váll, nem bordák, nem has,
nem ágyék, nem comb, nem térd vagyunk,
hanem járás, bólintás, intés,
de a könny vagy a vér szivárgása is,
a mindenféle váladék által
a testen kívül megtett út,
vagyis előbb a testen kívül,
majd a test nélkül elvégzett műveletek,
a lélek ismétlődő cselekedetei,
a hosszú időn át fel-felhangzó kiáltás:
akárcsak ő, mintha ő, csakis ő,
a milliméteres pontossággal
ugyanúgy megtört kenyér Emmauszban,
és teljesen mindegy, ki van a túloldalon,
hogy kinek a térde ér a térdedhez egy pillanatra,
csak a rágás, kortyintás, sóhajtás számít,
mert többféle kosárban is ugyanaz a kenyér van,
többféle edényben is ugyanaz a bor párolog,
ugyanúgy ír a kéz a makulátlan papírra,
ugyanúgy enyészik a csont, a hús,
a köröm és a haj a földben,
de úgyis megmarad a nézés,
érzed az arcodon, hogy látják
sírásodat és nevetésedet,
felismered ezt a látást
a legváratlanabb helyeken,
nem kell az érintés ehhez,
csak egy kéz végtelen útja feléd.

Vári Attila

PIPER NIGRUM

Similis simili gaudet, azaz hasonló a hasonlónak örvend. Ezért ajánlom Csíkszentdomokos lakóinak, akik megtapasztalhatták a szocialista iparosítás s az azt követő magánosítás, a piacgazdaságra való áttérés következményeit. Bár mindez, amit elmesélek, valahol Bulgáriában, Szlovákiában, esetleg Ukrajnában történhetett meg.

Az országos Nemzeti-túra útvonalát leíró hajdani kiadványok ös-fenyvest, különleges sziklaalakzatokat ígértek, de ez már rég nem volt igaz.

A bánya bezárásakor azok, akik tényleges öregségi nyugdíjat kaptak, visszaköltöztek szülőföldjükre, s a városnak nevezett telepen nem maradt más, mint a munkanélküli segélyen, családi pótlékon tengődő tehetetlenek tömege.

Nem is város, nem is falu volt az a hajdani bányásztelepülés, amit az újságok tudósításaikban úgy jellemeztek, mint a „kriminológia állatorvosi lova, az ország bűnügyi szempontból legfertőzöttebb helye”. Kábítószer-kereskedők egymás közti véres leszámolásairól, halállal végződő kocsmai verekedéseiről, a hozzá nem értő zugpálinkafőzők metilalkoholos áldozatairól, a közeli nagyobb városokat ellepő kiskorú prostituáltjairól volt nevezetes a bányaváros, de az idegen, aki véletlenségből vetődött ide, csak a közönyt, a mély beletörődést láthatta az embereken. Olyannak láthatta őket, mint akik már mindenben túl vannak, mint akiket nem lehet kizökkenteni a csöndes gyűlölködés és az évek óta tartó semmittevés fogságából. Talán éjszakánként sem álmodtak, csak úgy feküdtek félig élettelenül a vackaikban, mint egy-egy tűzre sem jó, korhadt fahasáb.

A szénbányászat virágkorában épült művelődési házat egy új-keresztény szekta prédikátora vette gondjaiba. Téríteni akart, de az általa ígért földöntúli, a halál után várható boldogság nem kápráztatta el azokat az embereket, akiknek nemcsak a jövőképük hiányzott, de még a pillanatnyi földi túlélésről sem volt valódi elképzelésük.

Megszűnt az iskola is, csak a vak rajztanár maradt, aki fiatalon, állami ösztöndíjas festőművészként került a településre, azzal a megbízatással, hogy monumentális freskón örökítse meg a világot átalakító szénbányászok életét. Ő, ahogy mondta, a túlértékelt közösségvállalás önkéntes áldozata volt. Bányamentőknek segített egy omláson, amikor sújtólég-robbanás történt, s nemcsak megvakult, de mindkét kézfeje is úgy összezsugorodott az égéstől, hogy olyan volt, mintha örökké öklöbe szoritotta volna őket.

Mészköhegyek vették körbe azt az egyik oldalán nyitott krátert, ahol a lakóházak, a bánya valamikori, ma már romos épületei álltak, de a sziklafalakon nyoma sem volt életnek. A bányafa-igény kipusztította az erdőket, az esők és olvadások lehordták a vékony termőtalajt, s csak az alabástrom-vadászok mászták meg a meredek mészkőfalakat, hogy az ott begyűjtött, kisebb-nagyobb köveikkel valami pénzhez jussanak. Az építésre alkalmatlan, rossz minőségű puha mészkő mélyebben fekvő gipszrétegeiben találták a sárgás erezetű, könnyen faragható alabástromot, de a dísz tárgyak nem itt készültek belőle. Az anyagot egy fővárosi iparos vásárolta fel, mint ahogy a lezárt szénbányából felszínre hozott gagátért is csak ő volt hajlandó fizetni valamicskét. Többnyire mesterségesen patinázott hamisítványokat faragott a fehéres puha kőből. Római házi oltárok arasznyi istenfigurái, illatszeres ampullák, asszonyi-könnygyűjtő poculumok (csészécskék), asztali levélnehezékek, kámea-utánzatok kerültek ki a műhelyéből, de a csillogó fekete gagátból, amelyet egyesek féldrágakőnek tartottak, ebből a kátránnyal átítatott, elszenesedett fából kabala-figurákat, nagyobb darabjaiból halotti hamvaknak való urnákat faragott. A hajdani üzemi hirdető üvegezett faliújság-dobozában elhelyezte a nyakláncra, karkötőre fűzhető állatövi jegyek gipszmásolatait, megadva címét, elérhetőségét, ahol megvásárolhatóak a szavatoltan eredeti darabok. Talán azt remélte, hogy felkeltheti az erre járó idegenek figyelmét, s a csupa nagybetűs GYÓGYKŐ felirat alatt bárki olvashatta azt a beragasztott újságkivágást, amely azt bizonygatta, hogy milyen sokoldalúan használható életerő-marokkóként a csak általa forgalmazott, tenyérbe illeszkedőre méretezett és csiszolt gagát: „Pozitív hatással van az ízületi gyulladásra. Segít gerincoszlop problémák, ízületi panaszok és lábdagadás esetén is. Erősíti a légutakat, a hörghurutnál is segíti a gyógyulást. Gyulladásgátló és fájdalomcsillapító hatása van. Használ-

ható bél- (főleg hasmenés) és bőrproblémák esetén. A fejfájást enyhíti. Javítja a kitartást. Rezgése révén felveszi a lelki bánatot, s új reménységet ad. Gyász idején igen hasznos segítség.” Valaki, kézzel, a felsorolás mellé írta azt is, hogy lottó-telitalálathoz is segítheti azt, aki eltalálja a számokat.

Egészen távol, a völgykatlan szinte megközelíthetetlen pontján kénsgazogó árasztó iszap tört fel fortyogva a földből, s az emberek sokáig abban reménykedtek, hogy külföldi befektető érkezik az iszapvulkán hasznosítására, gyógyszállót épít, csomagolót, ahol majd távoli földrészek megrendelői számára készítenek elő a hiedelmek szerint csodákra képes, iszonyatos dögszagot árasztó, koromfekete anyagot tartalmazó tégelyeket. De nem történt semmi érdemleges dolog, ami változtatható volt a város nyomorán. Utcakölykök játszótere maradt a Fortyogónak nevezett hely, újságból csavart fáklyákat dobtak az iszap tetejére, s különösen az éjszakai sötétségben volt természetfölötti a látvány, ahogy a kísérteties, kék színben égő kénhidrogén fénygyűrűk hintázva emelkedtek, eléggé sokáig tekergőzve-égve, mintha nem is gáz lángolt volna, s néha egyik-másik feljutott egészen a felhők magasságáig, olyanformán pörögve, mint a cirkuszi zsonglőrök karikái. Ha nagyobb mennyiség égett, utána sárgás por szállingózott az égből, s a sok gyújtogatás miatt a Fortyogó körül olyan volt a föld, mintha sárga zúzmara fedné a talajt.

Semmi olyasmi nem történt, semmi olyan látványosság nem volt a településen, ami miatt különösebb érdeklődésre tarthatott volna számot, ami odavonzotta volna a turistákat.

Akkor kerültek az ország figyelmének középpontjába, s vetette magát rájuk a hivatalos politika is, amikor kétharmados többséggel választottak ellenzéki polgármestert. Csalásra hivatkozva megismételtették a választást, külföldi megfigyelők, tévétársaságok stábjai lepték el a várost a nyíltan fasiszta jelszavakkal újra kampányoló jelölt miatt. Nem voltak felhergelt emberek, idegen aktivisták sem árasztották el a várost, még csak plakáteredő sem jelezte előre a történéseket, de nem az első, szabálytalannak nyilvánított választás eredménye született újra. A szervezeti joggal rendelkezők száz százalékának támogatásával újra polgármesterré választották a bányatelepen idegen, a fővárosból csupán napokkal az első, érvénytelenné minősített szavazás előtt érkezett, szélsőjobboldali párt jelöltjét.

És annak a hirtelen figyelemnek, amely az országos politika közép-pontjába repítette a várost, már nem a bűnügyi újságírók tudósításai voltak az okozói, hanem a döbbenettől összeviessza nyilatkozó politikusok.

Parlamenti vitanapot tartottak, egymást vádolták a pártok a földindulásos győzelem miatt, s mintha ötletbörzét tartott volna az ország, vadabbnál vadabb fejlesztési tervekkel rukkoltak elő, amelyekkel megszerették volna változtatni a mindenki számára érthetetlenül szavazó város életét.

A kimeríthetetlen mészkővagyon, s a vasúti szárnyvonal miatt cementgyár tervét emlegették, de szóba került a gyógyiszap adta lehetőség kihasználása, látványpark létesítése a Fortyogó tűzjelenségének bemutatására. Párszi vallási kegyhely alapítása is szóba került, ahová majd özönlénének az iráni tűzimádó párszi vallás követői. Még arra is készült terv, hogy a görög-római színházak mintájára százezer ülőhelyet faragnak a kráter alakú, cementgyártásra amúgy alkalmatlan puha sziklába, létrehozva Európa legnagyobb szabadtéri koncert-nézőterét.

Hallani lehetett arról is, hogy az unió milliárdokkal támogatja azt a titkolt beruházást, amely a Piper nigrum (feketebors) fantázianevevet kapta az illetékes hatóságtól, s amit úgy emlegettek a kormánypárti padorsorokban, hogy nagyszerű név a nagyszerű tervezethez, mert „kicsi a bors, de erős”.

Egyik napról a másikra kutatómérnökök, geológusok szállták meg a települést, s azt találgatta mindenki, s nemcsak az egyetlen kocsmában, de az országos sajtóban is, hogy mit keresnek az elhanyagolt, az omlásveszély miatt lezárt tárnákban a gázálcot, védőruhát viselő, úrlény kinézetű idegenek, akiknek érkezésekor terepjárók és lánctalpas laborkocsik hada lepte el az időtlen szegénységbe süllyedt bányatelepet. Akik közel merészkedtek a figyelmeztető szalagokkal elkerített területhez, láthatták, hogy kémcsövekben hoznak fel valamit a bányából, patentzárás ládákat töltenek meg szilárd és oldószerrel hígított vegyületekkel, s ha láthatták volna az emberek a sűrűn gesztikuláló szakfanderesek eltakart arcát is, talán leolvashatták volna róluk, hogy mit találtak, s hogy az, amit a föld alól felhoztak, értékes-e, vagy éppen értéktelen anyag.

Néhány nappal később egy óriás fémvázás hirdetőtáblát telepítettek a város szélére, amiről bárki megtudhatta, hogy ITT ÉPÜL EURÓPA.

A mozgó laboratórium elvonulásával, hónapokkal a beígért miniszterelnöki látogatás előtt, látványosan meg is kezdődtek a tereprendezési munkálatok. Talajgyaluk egyengették el a piramis alakú és léptékű meddőhányókat, dombméretűre halmozott rakományukkal dömperek vánszorogtak a szétdagonyázott hajdani bányatelepen, de úgy hírlett, hogy az a rozsdás-szörnyeteg vasépítmény, amely csigasoraival, lazán fityegő sodronykötegeivel úgy uralta a tájat, mint egy túlméretezett bazilika tornya egy csupa földszintes vályogház-falut, az megmarad. Nem ipari műemlék volta miatt kímélték meg, csupáncsak azért, amint egy sajtótájékoztatón el is hangzott, hogy „enyészetével szemléltethesse a modern bányászat diadalát a veszteséget termelő múlt fölött”.

Rendszeresen érkeztek a szélsőjobboldali városban tüntetni akaró polgári békemenetek. Milliárdokat költöttek, hogy az elhanyagolt szárnyvasutat ismét közlekedésre alkalmassá tegyék, mert ahogy a megváltó tervek is kívülről jöttek, ugyanúgy távolabbról, az ország minden sarkából szállították a békés tüntetők viharos tapsra és állandó éljenzésre képes tömegeit is.

És megkezdődött a végtelen tömeggyűlések korszaka.

Küzdősportokból, csapatjátékokból kölcsönzött kifejezéseket lehetett hallani az állami vezetők szájából. Olyan beszédek hangzottak el, mintha a szónok egy láthatatlan mérközést közvetítene, s az idegenből hozott embertömeg, mintha látná is az egymásnak feszülő csapatokat, gondolkodás nélkül vált tüntető sokaságból magából kikelt szurkoló csöcselékké.

- Megfordult a történelem menete - mondta a vak rajztanár, aki úgy érezte, hogy mindezt átélte már egyszer a háború utáni években, amikor a kommunisták szerveztek százezres tüntetéseket, és az osztályarulók azonnali felakasztását, a nép ellenségeinek végleges kiirtását követelték. - A tizenkilencedik században végbement a népből nemzetté válás, most pedig éppen a fordítottja zajlik. A nemzetből lesz nép, olykor csűrhe, s valamiféle középkori állapot alakul újra, új hűbériség, amikor a feltétlen alávetettség szintén erősebb volt a racionál.

Mindezt akkor mondta barátjának, egy fővárosi újságírónak, amikor arról cikkeztek a jól értesült bulvárlapok, hogy a felhagyott, szinte értéktelen lignitbányák egyikének mélyén, a szén és az alapközet

között, felbecsülhetetlen értéket, valami szürkés lerakódást találtak a geológusok.

Eleinte, de csak nagyon rövid ideig, a bánya újranýtása, a munkahelyteremtés, a felfedezett és kinyerhető, mibenlétét tekintve egyelőre államtitokként kezelt milliárdos vagyon volt a politikusi beszédek témája. A vagyoné, amiről nem lehetett tudni, hogy micsoda, amit nem neveztek nevén, s így sokak szerint az értéktelen lignit alatt gyémántmezők húzódnak, mások szerint százszázalékos tisztaságú urán található kibányászható mélységben. Az is elterjedt, hogy több méteres ólomréteg alatt plutóniumra bukkantak, azért viseltek úrhajós szkfandert a katonai mérnökök, de lassanként megváltozott a számoktól, statisztikai adatoktól hemzsegő politikusi szövegek tartalma is, s egyre inkább a várható szebb jövő eszményi képe lett a szónoklatok fő mondanivalója. Már nem beszéltek a bányáról, hanem arról, hogy a nemzeti összefogás eredményeként hogyan lesz az ország Európa motorja.

A párthű, tapsra éhes tömegeken kívül mindenki tudta, hogy a történelem legnagyobb szélhámossága van készülöben, hogy itt senki sem járhat jól, csak az építőcégek, s hogy olyan jövendővel hitegetik a megkeseredett embereket, ami soha nem valósulhat meg, s amelynek az alapját szolgáló földtani és vegyszeti kutatások eredményeit soha senki sem láthatta, mert ötven évre titkosították mint rendkívüli, a nemzetvédelem hatáskörébe tartozó anyagot.

Egyelőre csak annyi történt, hogy a lebontott irodaépület-maradványok, raktárak, javítóműhelyek, a hajdani katonai barakkokból kialakított s lakatlanná lett szoba-konyhás bányászlakások helyét egy túlméretezett, lebetonozott, aszfaltozott tér foglalta el.

Emelet magasságú, oszlopokkal szakaszokra választott téglafalat húztak fel napok alatt, s ezen színes ábrákkal mutatták be a grandiózusra tervezett építkezést. Minden négyzet az egyes ütemeket volt hivatott magyarázni.

- Ezek fordítva ülnek a lóra, ha van egyáltalán lovuk - mondta a vak rajztanár, amikor felolvasták neki a szórólapról a terveket.

Abból meg lehetett tudni, hogy az első szakaszban megépül a tervezett szennyvíztisztítóhoz tartozó biogáz üzem, s vele egyazon tervszakaszban a porított szennyvízüledéket műtrágyává feldolgozó gyárnak egyelőre csak a csomagoló részlege, amely alapanyagát a

biogázhoz, műtrágyához attól a lakóparktól kapja majd, amelyik a teljes beruházás végén, az ötödik ütemben fog megépülni.

A második ütemben föld alá helyezik a gáz-, víz-, villany-, szennyvíz-vezetékeket.

Napenergia-hasznosító és szélenergia-farm is épül majd a második-harmadik szakaszban, s amikor a hatalmas téglaparáváknak már megtelt a stadion, a fedett uszoda, a hagymakupolás templom tervrajzával, egy olyan átlátszó kupola alatt, mintha óriási zöldes fólíásátor lenne, bemutatták a jövő, platánsoros, úszómedencés villaházakból álló bányász-lakópark makettjét is.

De magáról a bányáról, a termelőüzemről már egyetlen szó sem esett, azt nem is jelölték be a tervrajzokon.

Mindennek nevet adtak. *Kongresszus tér*, hirdették az aszfaltmezőre újonnan beásott betonoszlopokra szerelt, zománcozott utcatáblák, de a helyiek csak tapstérként emlegették. És lett, egyelőre csak krétaporral kirajzolva a helyét, *Nemzetünk utca*, *Népünk sugárútja*, *Őseink parkja* is.

És folytatódott a véget nem érő tömeggyűlések, amelyeket a sajtóban Nemzeti Kongresszusnak neveztek.

Az első, újszerű koreográfia szerinti, tízezreket mozgó, eredetileg antifasiszta béketüntetésnek nevezett találkozóra buszok, különvonatok szállították az embereket, s mert ugyanannak a pártnak voltak a tagjai, lelkesedésből nem is volt hiány.

Hangmérnökök tucatjai dolgoztak azon, hogy a tér minden pontján tökéletesen hallani lehessen a szónokot, s hogy egyenletesen oszoljon szét a tapsviharak dübörgése, kihasználva a hegyek keltette visszhangot is. Gyűlés gyűlést követett, s a helybéli emberek, akiket mindez nem is érdekelt, s akik nem is mentek volna önként meghallgatni az unalmas beszédeket, mégis ott lézengtek a téren, mert a kormányzat részéről segélymegvonással fenyegették meg az egész várost. Fásultan álltak a főpróbákon, szinte kiemelkedve a hatalmas tömegből azzal, hogy nem is tapsoltak, nem is éljeneztek, ezért eleinte nem is voltak észrevétlenek az ország más vidékeiről szállított, kormányhű sokaságban. Transzparensaik fasiszta jelszavai sem tették őket láthatatlanabbá. És a szervezők tudták, hogy tenni kell értük vagy ellenük valamit, mert jelenlétük felért egy ellentüntetéssel.

Eleinte, a szervezők elképzelése szerint, a kényszernyugdíjazott bányászok, a feleségek számára telepített varrodák munkanélkülivé vált asszonyai álltak volna kötelezően a szónoki emelvény közvetlen közelében. De náci jelvényeikkel, zászlóikkal, s azzal, hogy rosszul öltözöttek, nyúzottak voltak, s arcukról úgy sugárzott a kilátástalanság, hogy rontották volna a tévéhíradók számára felvett képsorokat, az első főpróba után letettek erről a szándékukról. Az országos nemzetfejlesztési tanács vezetőségének döntése értelmében másfajta emberekre, optimista arcokra kellett alapozni a demonstrációkat, s ezzel meg is adták az alapképletét, milyen kell hogy legyen a párt állandó tüntetési színterén az eleinte még polgároknak nevezett részvevők kinézete.

Nem volt nehéz a helyiek eltávolítása. Virsli-re-sörözésre jogosító cédulákat osztogattak a nagykorúaknak, kólás, üdítős édességekre beválthatóakat a gyermekeknek, s nyilvánvalóan nem volt véletlen, hogy érvényességük éppen azokra a napokra, órákra szólt, amikor a szervezők zavartalanul akarták megtartani a nagygyűléseket. Nem kuponnak, nem is jegynek nevezték. Szent Imre herceg utalvány volt a hivatalos neve. Igényes nyomdamunka volt, nem örökéletűen beváltható, mindig csak egyetlen napra voltak érvényesek.

A helybeliek úgy érezhették a kormánypénzen rendezett piknikjükön, mintha éppenséggel változóban lenne az életük. És valóban változott, hetente kapták a piknik-jegyeket, mert rendszeresítette a kormányzat a prolik nélküli, polgárivá tett megmozdulásokat, havonta több alkalommal is itt tartották a Nemzeti Kongresszust, a kormánypárt nagygyűléseit.

A bányászati témához egyáltalán nem, vagy csak lazán kapcsolódó előadások tucatjai hangzottak el a tervezgetés, a beígért miniszterelnöki látogatás és a véget nem érő földmunkák ideje alatt. Meghallgatták azt a bányamérnököt, akit a hangosbemondóban úgy mutatott be a főszerző, hogy világhírű, a Nobel-díj várományosa, a kanadai olajpala-kitermelések feltárója, hogy az ő tervei alapján készült el a Himalája leghosszabb alagútja, s részese volt az afrikai partoknál bevezetett tengeri aranybányászatnak is. Tapsot kapott, amikor bejelentette, hogy teljesen új módszerekkel, lézeres technikával fogják megnyitni az új tárót, valamint ugyanezzel a módszerrel, kiegészítve plazmasugaras technológiával, építenek majd hidak helyett alagutakat és újabb hajózácsatornát a Dunán.

Ő volt az első, de nem az utolsó szakbeszélő a politikától, parlamenti győzelmektől hangos nagygyűlés sikerszónokai után. Rendszeressé váltak az ismeretterjesztő-előadás ízű, hetente elhangzó szónoklatok. Tájépítészek, a zöldenergia hirdetői, az új fenntartható-építészet apostolai tartottak előadásokat, őstörténet-kutatók tettek célzásokat arra, hogy itt, a mészkőhegyekben lehet a honfoglaló nemzet ősfjedelmének a sírja, s szokássá vált, hogy ezekre az alkalmakra kitelepedtek sátraikkal a fővárosi vendéglősök, édességárusok, házi söreikkel a kézműves főzők, de Mikulás előtt, a Kongresszusra időzítve, a tér többtucatnyi pontján hurkatöltő-versenyos látvány-disznóvágásokat is tartottak. Távol a tavaktól, folyóktól, az adventi időszakban, szigorúan ragaszkodva a nemzet vallási hagyományaihoz, böjtös halétel-főző versenyek színtere lett a több négyzetkilométeres Kongresszus tér nevű aszfaltsivatag.

Minden alkalommal elhangzott, hogy a következő Kongresszuson a miniszterelnök intéz majd szózatot a néphez, de több mint fél évnek kellett eltelnie az új évből is, hogy bekövetkezzen a várva várt esemény.

Már nemcsak a bennfentesek, de szinte mindenki tudta, hogy mit fognak bányászni, hogy mi az az értékes anyag, amely miatt a település felzárkóztatására, a hátrányos helyzetű közösségek versenyképességének növelésére milliárdokat kapott a kormány a kontinentális szövetségtől. A geológusok, hadmérnökök olyasmit találtak a felhagyott tárnák mélyén, amihez nem kellett volna az úrlény-ruhások látványos ténykedése, mert amit találtak, arról már természetes úton, egyszerű ízleléssel-szaglással is megállapítható lett volna, hogy a hajdan itt burjánzó trópusi őserdők hozadéka. Ízét, illatát megőrző, több millió éves, porrá mállott feketebors-rétegre bukkantak, s úgy számították, hogy mennyiségileg több évszázadra elegendő az egész világ ellátására, s hogy kitermelésének hallatlan gazdaságossága miatt még akár helyre is billentheti az ország pénzügyeit.

A sürgés-forgás egy pillanatra sem lankadt, de magasságoknál is magasabbra, igazi tetőfokára hágott akkor, amikor megérkezett a miniszterelnök.

Rövid, de velős szónoklatot tartott, amelynek lényege az volt, hogy az ezermilliárdosra tervezett rehabilitáció a nemzet munkájának gyümölcse. (Hosszas, szünni nem akaró taps, ütemes éljenzés.) Beszéde végén, a hatalmas Kongresszus tér közepén, egy emelvényre állítva,

hogy a tér minden pontján látható legyen, egy háromlábú faszenes rostélyon sütöttek valamit, s azok a bámulók, akikhez eljutott a sült illata, megesküdtek, hogy egyszerű disznóhúsról volt szó. De nem ez volt a lényeg.

Semmi különleges szakácskunsztot nem csináltak a hússal, csak annyi történt, hogy a miniszterelnök kivett egy késhegynyi az egyik feléje nyújtott kémcsőből, megszagolta, mielőtt rászórta volna a felkínált fatányérosra, aztán kéjesen tüsszögni kezdett.

- Valódi bors - mondta, és szórta, és szórta. - Ez nem a közönséges Piper nigrum, a keleti feketebors. Ez valódi nemzeti, ez a miénk, ez a Piper carbonikum - és megismételte, hogy mindenki hallhassa a kinyilatkoztatást -, igazi nemzeti, a mi földünk mélyéről származó, igaz nemzeti érzelmű ízlésnek való! A világ történelmének egyetlen bányászott fűszerborsa.

- Sricula siculorum - mondta helytelenül, de egyáltalán nem a székeleyekre gondolva, azt a latin formulát, hogy secula seculorum, azaz az örökkévalóság számára -, din harul Dumnezeului, este al nostru - folytatta, ami magyarul annyit jelent, hogy: Isten kegyelméből a miénk.

Sikolylet (akril, vászon, 70x100 cm)

Ferencz Imre^{*}
EMLÉKEK KÚTJA

JANKÓ

Csak Jankó Pista ne jutna eszembe
tagja volt ő is a Kirúgott Újságírók Társaságának
amit röviden csak KÚT-nak mondtunk miután
hetilapot csináltak a napilapból és
ennek ürügyén elvégezték a nagy tisztogatást
később a helyünkbe a termelésből tettek embereket
hogy azok majd maradéktalanul érvényesítsék
a párt élet- és világszemléletét

egy bizottságot hoztak létre hogy
gondoskodjanak az elhelyezésünkről
Jankó személyzetis lett a postán
Postás Jankó vagyok mondta vigyorogva
a kifejezés a rádió gyermekműsorából volt ismeretes
egy garzonlakásban lakott amelyet cellának becézett
az ágya alatt ott hevert M. Bandó festménye
a Három fürdőző nő vagy a Három grácia
egy üveg lengyel vodkát
adtam érte

NA ÉS AKKOR MI VAN

mondotta Jankó mert ez volt a szavajárása
és ezen kívül gyakran mondogatta még azt is hogy
ÉSZ NÉLKÜL KÖVETJÜK A PÁRTOT

volt benne valami megnyerő együgyűség
a nők úgy buktak rá mint májra a rák
segítettem kivinni a csomagját az állomásra

* Szeretettel köszöntjük a 70 éves Ferencz Imrét. (A szerk.)

amikor kitelepedett Magyarországra
testvérei szülei már rég kint voltak árva vagyok
mondogatta vigyorogva
a rendszerváltás után Budapesten felkerestem
egy átnevelő intézetben volt nevelő
ezeket majd meglátod a KÉK FÉNY-ben
a televízió rendőrségi adásában mondotta
NA ÉS AKKOR MI VAN

időnként jelentkezik telefonon
egy zsákfaluban él ahová nyugdíjasként vonult vissza
HETVENHÉT ÉV S A HALÁL KÖZÖTT
még megvagyok mondja
NA ÉS AKKOR MI VAN

csak Jankó ne jutna eszembe
de eszembe jut

MIKLÓS

Csak Miklós Laci ne jutna eszembe
a művelődési rovat vezetője volt a verseskönyve
NÉHÁNY PERCIG A REGGEL címmel jelent meg
mielőtt a gyűlés megkezdődött volna
viggasztalta azokat akiket esélyeseknek vélt
a leépítésnél akik tagjai lesznek majd a KÚT-nak
vagyis a Kirúgott Újságírók Társaságának
nem kell beszarni berezelné mondotta fölényesen
és amikor felolvasták a listát és a listán ő
volt az első kétségbeesett elakadt a lélegzete dadogott
pára lepte el a szemüvegét

miért került vajon feketelistára ki súgta be
hol és mikor szólt rosszat ki rágalmazta meg
hisz hithű kommunista volt munkásszármaszú
piros betűs ünnepeken verssel köszöntötte a pártot
színes-érzelmes publicisztikával tisztelegett

a főszerkesztő csak annyit tudott tenni az érdekében
hogy elintézte kerüljön Bukarestbe a *Munkásélethez*
ott aztán az eddigieknél is fokozottabban élte a pártot
ünnepi verseket ujjongó cikkeket írt az első oldalra
már nem csak nyalt hanem csettintett is

a nyolcvanas évek elején felkerestem bukaresti lakásán
volt egy kiskutyája ott reszketett didergett a díványon
öreg volt már ez az én egyetlen barátom mondotta
és bepárásodott a szemüvege

később sikerült hazaköltöznie tudósítónak
Kolozsvárra de rövidesen beteg lett és meghalt
egész pályafutása alatt igyekezett bebizonyítani azt
hogy ő hű katonája a pártnak hogy ő pillanatig sem
hogy ő néhány percig sem sehol és soha

csak Miklós Laci ne jutna eszembe
de eszembe jut

A TANÁR

Csak a tanár ne jutna eszembe reklámügynök volt
a lapnál tudtuk róla hogy ötvenhat miatt ült
nem firtattuk ezt nem hozta szóba ő sem soha
amikor a gyűlés után testületileg a KÚT tagjai
levonultunk a kocsmába ő együttérzéssel és
alázatosan jött velünk és szinte könyörgött ne jártassátok
a szátok ne háborogjatok ne hóbörögjete mondotta
ki gondolta volna akkor hogy évek óta csipog
talán titokban éppen azért tették az újsághoz
most különösen valakiknek tudniuk
kelltt miként viselkednek a fiúk az érintettek
hallgassatok ne jártassátok a szátok könyörgött
ki gondolta volna hogy a börtönévek után beszervezik
talán zsarolták megfenyegették behálózta szegényt
hát meghasonult ami kiderült a rendszerváltáskor

valami kihajigált dossziékból fény derült áldatlan
tevékenységére telefonon felhívták és mondtak neki
valamit és ő felkötötte magát szégyenében

hányan felköthették volna magukat de nem tették meg
lerázták magukról a múltat mint kutya a vizet
sunnyítottak tovább és sunyítanak tovább
köszönik szépen túléltek akkor úgy volt
most így van bólogatnak
hanem a tanár magára vállalta mindannyiuk bűneit
és önkezevel vetett véget a napjainak
és másnap már a frissen megjelent demokratikus
és szabad sajtó mint szenzációt kürtölte világgá
hogy felakasztotta magát egy besúgó

csak a tanár ne jutna eszembe
de eszembe jut

SAMSON

Csak Horst Samson ne jutna eszembe
szembejött velem a *Helikon* hasábjain a neve
a lap egy csokornyai verset közölt tőle magyarul
a nyolcvanas években ismertem meg Bukarestben
a szüleit deportálták ő a Baragán közepén született 1954-ben
a család 1956-ben visszatérhetett a Bánátba
ott tölti a gyermekkorát lapszerkesztő lesz
és titkára az irodalmi körnek amelyet a Szekuritáté
1984-ben feloszlatoott

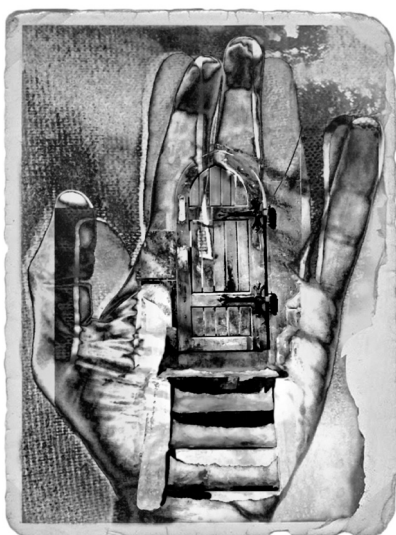
az első verseskötete mint mondotta nekem
háromszáz példányban látott napvilágot de
ő szerette volna ha csak száz példányban jelenik meg
mert ami kevés ami ritka az értékesebb

meglepődtem mert én akkoriban úgy gondoltam hogy nagyobb
dicsőség ha nagyobb példányszámban jelenik meg egy könyv

az én könyvem akkoriban háromezer példányban jelent meg
de jobban örültem volna ha négyezerben lát napvilágot
most hogy találkoztam a nevével és a verseivel
amelyek harminc év teltén is ide visszafájnak
arra gondoltam vajon Németországban
ahová 1987-ben telepedett ki
milyen példányszámban jelennek meg a könyvei
egyébként ott számos irodalmi díjat kapott
és az EXIL-PEN írószervezet német nyelvű
országokért felelős titkára

változott-e vajon a véleménye a számokat illetően
vajon ha egy közösség elhagyja a szülőföldjét
ha százazrek helyett csak néhány ezer marad
akkor a kevés a maradék az értékesebb lesz
hanem én erre választ már sosem kapok tőle

csak Horst Samson ne jutna eszembe

Tenyérmű (digitális nyomtatás)

Lokodi Imre

KOLOZSVÁRI VADHERE

Aznap, amikor beköltözöm a zöld házba, hullát hoz a Szamos. Hozza könnyedén, ahogyan mondom, ahogyan részvétlenül és könnyel beszélnek a város külső fertályában, a vágóhíd környéki Nagyferiben, hogy a Herbák János (Renner & Co) mögött dobja fel a folyó, mint egy döglött kutyát, hadd lássák, mire képes, hadd szidják, mert becsülete úgy sincs; úgy van tartva, hogy a Szamos mocskos és gátlástalan, de hát Sárvári bácsi is mondja, hogy a folyó tele van szarva a Gyalui-havasoktól (víztározó) egészen Kolozsvárig, innen ne lásd, mit visz magával Dés felé. Korábban, mit korábban, egészen gyermekfejjel nem is bántott volna, ha tudom. Ha tudom, hogy a Szamos a szar miatt marad ki a mondókából: Tisza, Duna, Dráva, Száva, törjön el a lábado szára. De nem, mégsem lehet igaz, hogy annyi folyót teleszarnak, mármint a Marost, az Oltot, a Nyárádot is beleértve, és ilyenformán ki tudja, hány víz marad ki a mondókából. Ha mégis, akkor elmondhatta volna Varga tanár úr, legalább azt követően szólhatott volna a teleszart vizekről, hogy apámmal egyszer, aztán többször is, elfújja az *Ott, ahol zúg az a négy folyót*, mint ahogy egyszer földrajzból, a Jugoszláviai Szocialista Szövetségi Köztársaságnál tartva, hitelesen elmondja Szarajevót. Sajnálom, hogy Varga tanár úr nem tarthatja szavát, pedig megígéri, amikor a világ országai fejezetből Ausztriánál tartunk, szólni fog a bécsi döntésről is, de nem, nem sokkal azután, hogy apámmal közös megegyezéssel áttérnek és sűrűn gyakorolják az Erkel Bánk bánjából vett *Arany mezők, ezüst folyókat*, elviszi egy gyors lejárású hasnyálmirigyrák, pedig apám időben szól neki, a tanár úr tehetségéhez semmi kétség nem fér, viszont nem jó, ha minden nótát felérhetetlen magasból kezd el, mert az előbb-utóbb kikezdi az ember hasi szerveit.

Megyek a Herbákhoz, mondom Sárvári bácsinak, megyek átvenni Szabad-keresztény Sándor bácsimtól a beígért viaszosvászon abroszt. Csak éppen át kell mennem a gyaloghídon, máris ott vagyok a szabad-keresztények gyülekezetének házában, az egykori Fecske utca (ma: Párizs) és a mai Kelet utca (Räsäritului) kereszteződésénél,

ahonnan a szélesebbik utca a Szénatér, vagyis a centrum (Széchenyi tér) felé vezet, a keskenyebbik a vasúti töltés alatt megy belemosni lábát a Szamosba.

Sárvári bácsi ott áll a macskakővel lerakott udvarán, jobban szemügyre véve bevillan, ilyen parasztembert sem láttam még, sötét vászonkötényt pláné nem férfiember elején. Vászonköténye négyzet alakú méretes zsebéből állandóan szedeget valamit, rakja egyik kezéből a másikba. Látom, szénamurvát szed, pontosabban csipeget, dörzsöli, morzsolja, illatos törek, otthon mifelénk parasztfül mögött lapul a szénamurva észrevétlen, lehet, az első nagy esőig, vagy a kalap karimáján. Hull lefelé a murva, szédülten, spirálosan hull lefelé, mint bozóttól tépett madártoll, értem, a törek a kocka macskakövek közötti szűk résbe szépen elvetődik, így kap fel Sárvári bácsi udvarán a vadhere, lilán, fehéren. Sárvári bácsi szaggatja le szálanként, állandóan a szájában forgatja, mondhatnám, feléli a vadherét. Bimbózik a szája, mondogatja Róza néni, eközben az öregasszony arca gyönyörűen meg tud sárgulni, ha akar. Akkor is megsárgul, amikor azt mondja, hogy Sárvári bácsi szája bimbózni szokott. Különös, sosem látott jelenség az öregasszony arcának színváltása, kifejezetten szép, amikor a halál fehér-közeli színéből hol enyhébb, hol erősebb sárgába vált, most már tudom, haladna a skálán szegény, ha tehetné, legalább az élhető rózsaszínig, csakhogy Róza néninél a beteges sárga szín az elérhető maximum. A mája, kérdezem odafigyelő részvétellel Sárvári bácsitól, azt mondja, nem, hanem agyalágyult, persze nem úgy érteve, ahogy én gondolom, hanem agyalágyulást kapott vagy harminc-negyven esztendeje, fiatalasszony korában. Aha, stroke, mondom, sztrók, mondja Sárvári bácsi, másodszor pedig süket ez az asszony, föld süket, dobant a macskakövön Sárvári bácsi, keceg a spicce, laza.

Annyi biztos, Róza nénit szép, kifejezetten szép asszonynak látom a berámázott képen, ami a zöld ház lezárt első szobájában függ, beköltözésem után reggelente valamiért az az első dolgom, hogy átlessek a fodrosan hímzett függönnyel takart ajtó üvegén. Róza néni ott van keretezve Sárvári bácsival, fiatal házások, alig kelnek ki a melegágyból, Róza néni kerek szemekkel, bizalommal néz a jövőbe, noha a fénykép fekete-fehér, a fényképész igyekszik rávinni némi pír Róza néni arcára, vagy lehet, ilyen lesz az magától, akár a Sárvári bácsié, pír tettenérés idején. Tekintetük nem révül és nem lazul, feszes,

mint a cimbalomhúr, aztán, mint minden elsősobázó házaspár tekintete hosszú utak és látások megtétele után a szemközti befőttekbe ütközik, számban megsavanyodik a nyál, ha a nagy, soha fel nem bontott uborkás üveget látom, tetején bársonyos penésszel.

A tűzoltók dolga a hullát a vízből kiemelni, a rendőrök dolga pedig mondani a szájtátónak, közlekedni, közlekedni, nincs itt semmi látnivaló. A hír átjön hamar a Szamoson, hajdani cölöpökhöz köt ki a hullát hozó bádogcsónak, érzem a vadonatúj Biblia műanyagfedelének nyirkos hidegét, ahogy a hasamhoz nyomódik, amikor áthajlok a híd karfáján. Tedd a hasadhoz, húzd rá a blúzod, mondja Sándor bácsim, a szabad-keresztény prédikátor a Clujana cipőgyár előtti buszmegállóban, a Május 1 téren. Azt is mondja, ne feledd, vasárnap ebéd, aztán felszáll a tizenkilences trolira, ami csattogva elviszi a Román Operához, onnan gyalog indul fel a Tordai úton a fák hűvösében, az Observatórium felé tart, közbeajtva a zsidó temetőt. Valamiért gyakran betér a temetőbe, felkeresi bizonyos Hauer Móricz sírját, engem is elvisz a zsidóhoz, bár nem állítom, csak a szája gyors mozgásából sejtem, ilyenkor mond egy imát. Mi van, keresztény ember nem mondhat zsidóért? Abban nem vagyok biztos, hogy Sándor bácsi legalább olyan gyakran ellátogat Márton öccse sírjához, akit egy györgyfalvi bálon szűrnak szíven valami csíki telepések, ott temetik el a Házsongárdban, lehet, Sándor bácsi sem találná meg az öccse sírját. Ha kérdezem, másfelé tereli a szót, csak egyszer mond olyasmit, hogy Márton öccse sose fér a bőrében, lehet, a sírjából is egyszer kivettetik. Távoli rokonunk ez a Sándor bácsi, felekezeteiből kiindulva mi egyszerűen szabad-kereszténysándorbácsizunk, akit még hírére való tekintettel elláthatnánk jó néhány kötőjellel, de most nem. A negyvenes évek derekán jön fel Kolozsvárra a távoli Sóvidékről, munkát, asszonyt kereső ácslegényként, asszonya nincs, sok hóstáti ház tetőzetét viszont megmutatja nekem, van, ahonnan kiköszönnek neki.

Szabad-keresztény Sándor bácsim előbb a botanikus kertbe visz, elmond ezt-azt a Jelenések Könyvéből, aztán megyünk Sárvári bácsihoz, hogy né, itt van ez a fiú, albérletet keres. Figyelem ezt a furcsa kolozsvári embert, egyik szemével mintha az eget nézné, srégen Kajántó fölötti égre tekintene, a másikat pedig a földre süti, mintha valami rég elveszett dolgot keresgélne. Nagypám-arca van, kétfelől mély árkokkal, két görbe árok szalad lefelé szimmetrikusan, tudom is

én, lámpacsó formát képezve, viszont a fény egyáltalán, esetleg nagy ritkán néz belé, mély és titokzatos árok valamennyi, mint otthon az Oláhok-patakja, ami azért Oláhok-patakja, mert a köhéri, nádasi, feljebb a görgényhodáki románok felől ereszkedik be felénk tört kifli alakban, van benne őzgida, fácán, kígyó, vadmacska, mindenikből látok ott magam is, sőt akasztott embert is találnak venyigére járó köszvényesi kosárkötő cigányok, mert azt mondják, az oláhok-pataki venyigének első osztályú mezeje van, már februárban lehet hurkozni.

Nyomás el innen, mondja a szőke milicista, tipikusan búzával érő mezőségi szőke fej, belső mezőségi milicista, plutonier, elképzelhetően mezőszilvási identitás, vagy éppenséggel mezőörményesi; na, erre mondják, hogy talált, mert volt egy mezőörményesi osztálytársam az ipari líceumban, az is ilyen szőke gyerek, szerszámlakatosnak tanult, nem őrmesternek. Maradjunk annyiban, hogy leginkább mezőörményesi arc ez a milicista, piros, érett arccal, a hivatalos kincstári pléhlemez alatt ott rejtőzik jó adag részvét, mezőségi paraszti részvét, annak ellenére, hogy mondja, nu mai stați, plecați de aici in pula meee, és mindenki megy a maga dolgára, viszem a viaszosvászon abroszt, fehér-piros kockásat, mert mégsem pakolhatok ki otthoni szalonnát és zakuszkát Róza néni ugyancsak hímezett abroszára, és természetesen viszem a Bibliát, amit mindjárt az ágyam alá csúsztatok, hogy fel tudjam mutatni kéznél levőségét, ha meg talál látogatni az én Szabadkeresztény Sándor bácsim. Mindenesetre megjegyzem magamnak a szőke milicistát, ha már azt mondják, ő itt a szektorista, mert ha ő, akkor a Postăvarului utcáért felel, értem is ő felel, elképzelhető, hogy egész Irisz-telepért ő felel, nekem pedig nincs flotánsom, hogy is mondjam, hatósági nyilvántartásom, s ahogy elnézem Sárvári bácsit, nem is lesz, úgyhogy mikor jön, el fogom mondani, vagyis előbb megkérdezem, hogy nem a mezőörményesi Togorean családból van-e, mert kiköpésig hasonlít a szerszámlakatos fiúra, fix; lám, ha hegy heggyel nem is. És nem fogom elhallgatni azt a veszélyes, majdnem hajtűkanyart sem ott Mezőörményesen innen, ahonnan már lejtünk Mócs felé, ott van ugyanis az a két egymásba csúszott domb, ahol valamiért mindig rengeteg kutyát látunk, népes falkaszámra, mintha itt adna találkát egymásnak a Mezőség összes ebje, itt marják egymást és üzekednek. A múltkor is, amikor a csíki busszal Kolozsvár felé tartunk, látom, hogy az asszonyok eltakarják a szemüket, mert Bérczi

bácsi, a buszvezető hangosan mondja, aki nem látott eddig, az megnézheti most, hogy néz ki egy kutyabasztató. Ez Bérczi bácsi, a buszsofőr, aki mindig vaskosan beszél, mindig vele utazok, úgy látszik, az ő rutája ez az út, mármint Csikszereda–Kolozsvár, és annak ellenére, hogy a kursza rapid járat, megáll a faragói eltérőnél, a pusztakamarási ösvényeknél, nyújtod az öt lejt, elszalad veled a szamosfalvi laktanyáig, hogy beadd a portára az öcsédnek szánt csomagot, készségesen megmondja a fiatalasszonynak, aki a kutyabasztatónál egyáltalán nem takarja el a szemét, mert talán valamiért nem ott jár az esze, hogy az onkológiának kábé a botanikus kert környékén kell lennie. Itt az ég elsűrűköl, fejszorítóan összeszűkül, szorító abroncsot húz az ember fejére, poros, szivárványos nagyvárosi lég mutatkozik a mócsi lejtőn befelé haladva a szamosújvári nagy útkereszteződésig, a távolban sárga toronydaruk forognak, építik a CUG-ot (Combinatul Utilaj Greu), másként szólva a nehéz gépgyári kombinátot, ahol majd dolgozni fogok, *elintézésesen* dolgozni, mert estizó egyetemistának kötelezően dolgoznia kell, különben is, mit mondok, ha jön a szektorista. Szóval ott az iparközpont Szamosfalva déli lapályában, ahol a kombinát a kazángyárral osztozkodik, ahol elsők között megismerem a kalotaszentkirályi Kiss B. Attilát, a majdani operaénekest, aki ebben az időben kazánokat döngtet nagy pörölyökkel, akihez rendszeresen átjárok dumálni, mert a szocialista megértésnek köszönhetően átjárás van, talán abból kifolyólag is átjárás van, hogy csak a kazángyárnak van kioszkja, ahol munkásosztályt nem éheztetünk jegyében hideg felvágottat csomagol egy rossz arcú nénike, mellette egy elfogadhatóbb telt asszonyka, akinek az a dolga, hogy jól megjegyezze az arcomat, kidobjon a sorból, aki aznap másodszor állok sorba hideg felvágottért.

A kazán, mint elsőosztályú rejtkehely, hiába visszhangzik, arra a nyelvre ott valahogy és megnyugtatóan senki sem kíváncsi, de ha mégis, a majdani operaénekes kapja a pörölyt, megnézi a kazán oldalát, és retteneteset odabasz.

Sárvári bácsi szóról szóra elkiabálja Róza néninek, nem igaz, csak rémhír volt, hogy valamelyik Gálfi ment bele a Szamosba a Pata utcából, hátizsákkal a hátán kővel megrakva, mert nem, hála a jó istennek, nem. Furcsa is lenne Sárvári bácsi szerint, hogy hóstáti ember hátizsákkal a hátán kővel megrakva belesétáljon a Szamosba, ilyent még nem hallott bő hetven éve alatt, hogy valaki csak úgy, teszem

azt, a Rébák kertnél lemenjen az iszapon, mert a lómosónál enyhén lejt, hajdanán oda járnak a györgyfalvi legények lovat fűroszteni, oda járnak szapulni a györgyfalvi menyecskék fehér pendelyben, kínálkoznak, ha nem is akarnak kínálkozni, mutogatják a gyönyörű farukat, ha nem is akarják mutogatni, miközben a keblük a víz fölött, mint kajántói református harangláb harangja nagy időkor bolondítón harangoz, meséli Sárvári bácsi a hajdani időket. Olyanok azok a menyecskék, mint a tűz, lehet, hogy a szerelemtől égnek, de sokkal valószínűbb, hogy inkább a sok bezabált csípős hagymától lobog az arcuk, mert vízre jövet előtt a györgyfalvi férfiak jól megetetik asszonyaikat csípős hagymával, számítóan ilyen alkalmakra tartogatott tordaszentlászlói hagymával, hogy inkább a szemük szökjön ki szegény menyecskéknek, mintsem pillantást is vessenek ránk, hóstáti legényekre, folytatja Sárvári bácsi ezen mód, hogy csókolózásra büdös szájjal már ne is gondoljanak, meséli Sárvári bácsi, szájában természetesen lila vadherével. Róza néni csak nézi, mit beszél az ember, csak sejtései vannak arról, mit beszél, mert enyhén vált az arca, haladni kezd a pozitív színmező felé, aztán lestagnál, lassan visszanyeri eredeti színét, csak nézi az embert, mármint Sárvári bácsit, lesi a szájmozgását, abból olvassa ki, hogy régi bolondságokról beszél. Akkor nem olvas a szájamról, tájékoztat Vári bácsi, amikor baj van, rögtön megérti, hogy nehéz idők előtt állunk, mert Opra János barátom a Pata utcából elkezd, felakasztja magát, amikor a kertje fejében cövekeket vernek le valami szóotalan idegenek, de mindjárt látszik, hogy állami építővállalattól vezényelik ki őket, ekkor Opra Jancsi veszi az istrángot s elmegy a filagóriába, hogy ott lógjon a kötélén, s rúgjon egyet, végeredményben utolsó a cövekes ember felé, aki félretéve szégyent, egy kicsit a hatalmi ember pajzsával elé merjen kéreznedni kúti ivóvízért.

Róza néni minden vasárnapon fekete-fehér babos kendőt köt, a fehér pöttyök egyre kisebbek lesznek, az ő korában szinte minden feketébe olvad. Annyi biztos, Opra János tragikus végzete után hangyaboly lesz Hóstát, Sárvári Ilus azóta naponta többször is eljön nagyapjához, átszaladtam, tata, mondja Sárvári Ilus, előbb kifordított fejjel benéz a zöld házba, ha látja, hogy nyitva az ajtó, aztán néz be a filagóriába, fel is néz, ha már ott van az odor.

A szénás odor. Hej.

A szénás odor. Sej.

Attól függ, ki, milyen szemszögből nézi...

Ha Róza néni odafigyel, márpedig oda, látja a létra második fokára lépő Ilus leányunokát, megint csak vált az arca, azt mondanám, féltő izgalom színe felé vált, pedig Iluska csak a második létrafokon áll, és ahhoz nem elég egy stroke, nem elég az elmúlt fél évszázad, semmi se elég, hogy kimenjen Róza néni fejéből a maga leánykora, amikor ő is a létra második fokán áll, Sárvári bácsi viszont a létra legfelsőbb fokán, hónalja alatt ölnyi culával, így mondja Sárvári bácsi, ölnyi culával, vagyis levetett prémes posztóujjassal, lópokróccal és likas zabostarisznyával, amikor arról beszél nekem, hogyan mennek fel az odorba fiatalon, olyan fiatalon, mint amilyenek mi vagyunk, mármint Ilus és én. Akkor még Sárvári bácsi nem néz kétfelé, nagyon is fix pontra koncentrálna, ahogyan a zöld ház első szobájának ráámájában néz előre, nézi a szemben levő szekrény tetejére felrakott befőtteket, savanyú uborkát bársonyos penésszel, és, mondom, tisztán látni, hogy Róza néni szeme süt a szerelemtől, süt a Sárvári bácsié is a Széchenyi téri Joánovics-féle műteremben. Csak később verik kétfelé Sárvári bácsi tekintetét valami gaz oláh cigányok. Sárvári bácsit elkísérik a mócsi lóvásárból, valahol a Kajántó-pataka cúgos mélyedésébe rántják, előbb szétverik a tekintetét, hogy ne lásson, majd levágják a nyakába akasztott pénzes zacskót, s úgy vérben hagyják ott Sárvári bácsit azok az akasztani való zsványok. Mondom, a kép rég megvan, ott a zöld házban, ráámában, ezek után Sárvári bácsinak nem kell mindkét szemével a fotografáló készülékbe néznie, sőt az odorba sem kell felmásznia a culákkal minden második létrafokot kihagyva, mert ott a zöld ház, a zöld ház első szobája, vagy a zöld ház második szobája, vagy a kamra, a padlásfeljáró, de inkább az első ház, benne a ma is álló, piros rózsás takaróval leterített, ugyancsak zöldre festett ikerágy, amin. Ami fölött, azt gondolnám, hogy ők, mármint Sárvári bácsi és Róza néni teljesen közömbösek, de nem: érzem, tudom, hogy nem közömbösek.

Ha Sárvári bácsi odafigyel, márpedig odafigyel, látja a létra második fokára lépő Ilus unokát, Sárvári bácsi támasztja a szemével, taszítaná a leányt felfelé, a harmadik, negyedik létrafokra, vagy annál feljebb is, mert látja Sárvári bácsi, hogy ott vagyok, és *nem csak ott vagyok*, hanem

elég jól vagyok ott, mert nézek felfelé az odorba, ahol a levetett culáknak kell lenniük. Úgy nézek fel az odorba, ahogy nézni kell valamirevaló férfinak, mert ha nézi Ilus unokáját, akkor a másik szemével engem néz, látja, hogy a *látásunk* még nem elég, a szituáció még nem ment el megengedett határáig, vagyis az ötödik, hatodik létrafokig, mert tele vagyok vággyal, szerelemmel, küldi hát feljebb Iluskát, megvannak-e még a culák, kérdezi, megvannak, mondja Iluska, akkor jó, mondja Sárvári bácsi, csak eddig küldtelek, édesem, mondja Sárvári bácsi, csak addig meneszti felfelé Iluskát, hogy benézhessek a leány fersingje alá, mint ahogyan ő belesett Róza néni fersingje alá, ami ma nem is fersing valójában, csak egy Lee márkájú farmerszoknya, mert nincs alattvaló alsószoknya, csak apró piros pettyes bugyi van. Elég, elég, mondja Vári bácsi, szállj le, Ilusom, szállj le, édesem, a beavatással meg is volnánk, mondja Sárvári bácsi. Róza néni nincs sehol, elsárgult a helyéről, készen van a leány, mondja Sárvári bácsi, kifejezetten nekem mondja, hogy készen van, készen van, ismétlem meg az öreget, ami alatt azt értjük, jól értjük, hogy Iluska kész elindulni az odorba, nyakába tekert piros gyöngsorrall. A forma, a forma, hangoztatja Sárvári bácsi, nem értem, mit mond, legalábbis úgy teszek, mint aki még nem érti, s valahogy halogatná a megértést, mert mindent nem érthet, ha pedig mégis, akkor röstelli a dolgot, mert vannak dolgok, amit mohón kapva illik röstelni.

Mohón kapom meg Sárvári Ilust, mohón kapom meg Kolozsvárt.

Róza néni ül a kispadon, verőfényben néz a semmibe, pedig a stroke-ra való tekintettel nem kellene sokat verőfényben ülnie, vagy nem tudom, mit mondjak, aztán azon kapom az öregasszonyt és azon kapom magam is, hogy nem is a semmibe néz, hanem engem néz, röstellem magam, hogy engem *lát*, úgy érzem, mintha átvilágítana a verőfény, pedig nem jó átlátszónak lenni egészen. Sárvári bácsi leszakít egy fehér vadherét, számba szúrja a virágot, azt mondja, szól Andris fiának, ha minden igaz, háznál, készen van a vej, aki ért a lóhoz, beakasztja a kerülőt, felkantároz, és tudja mi az, ha azt mondják, hogy rókanca, tudja merre a csá, és tudja, merre a hók, tudja, merre a Szénatér. Igaz, egyelőre nem taszítja le a ganéjt, csak enni dob Szekfűnek, a galíciai kajla szarvú tehénnek, és mindig felnéz az odorba. Másként szólva, készen van, majdnem készen van, így, egészen tömören, nem mellékesen hagyja a széltől a tornácájáról lesodorni a

tudományos szocializmusból írt egyetemi jegyzetét, amit Róza néni összeszed, másnap zöldségmagot szór rá, kiteszi a verőfényre száradni, mire az estiző észbe kap, a nap alaposan megszívja a tudományos szocializmust, pontosabban kiszívja a tudományos szocializmus lényegét, mert a fiú azzal van elfoglalva, hogy Róza néni nem csak lát, hanem látását áttételbe helyezi, vagyis hall, nagyjából újraéli fiatal életét a kolozsvári Postávarului utcában.

Szól Valean műszakvezető, ne izgassam magam, lesz gondja, ezután ő kezeli a jelenléti lapomat, mert mibe kerül neki az én lapomat is belenyomni a pecsételőbe, mert ő már reggel fél hatkor bent van a hálában, különben rendes ember ez a Valean, valahonnan az Érchegy-ségből költözik be a Monostorra a hetvenes évek elején, három szoba, összkomfort, 5-ös kategóriás szakmunkás, roppant piros arcú ember, 1 liter köményes, öt darab ropogóscsípős paprika a napi adagia, rendszerint a vetkőzőnek betudott bádogszekrényben kapjuk be a magunkét, mustáros pohárból egymás után iszunk, se román, se magyar száj után nem mosunk poharat, ez így tiszta, csak az van kinézve egy kicsit a csoportból, aki valamilyen indokból nem akar pótolni. Egy ilyen fiú van, vékony, magas, beteges, erősen sápadt arcú Attila, tősgyökeres kolozsvári fiú a Donát negyedből, feltűnően fiatalon három gyermek apja, *ez a csel*, mondja, felmentve a katonakötelesség alól, semmilyen szektának nem tagja, mindösszesen ő a Valean munkacsoport egyetlen bozgora, Átilá. Vincze mérnök előtt is így van szólítva rendesen, ilyenkor a mérnök nikotin-sárga bajuszába harap, elvörösödik, a golyóstollával harmadszorra találja el köpenyének mellzsebét, én ezt szépen megúszom, csak ritkán mondják nekem, hogy szekuj, viszont mint az ozoszep, kifejezett barátsággal van mondva.

A hálában a nagy gilotin köré szerveződő munkacsoportban mindösszesen nekem van kék köpenyem, nem baj, mondja Valean, majd leszakad. A feldarabolt vaslemezek sarkába én ütöm be a megrendelési számokat (nr. comandă), vagy éppen ülök a butonnál, a vezérlőnél vagyis, amikor intik, hogy mehet, megnyomom a gombokat, a gilotin kése óriási erővel és robajjal levágja a táblákat, a monstrum mögött mindannyiszor óriási por száll fel, általában délelőtti 11 órára beszalad az elektromos hordáruautó, meg hozzák az üveges tejet, csak ritkábban tasakban. Nekidőlünk a meszelt oszlopnak, isszuk a tejet, fejünk fölött kék zsírkrétával felírva, sugi pula PCR. Valean vállára veszi a vékony

Attilát, aki könyökével súrolja a zsírkrétát, ami nem akar az oszloptól megválni, csak úgy, ha a beteges arcú fiú egészséges magyar köpettel lazítja. A többi ábra, a hatalmas, ugyancsak jól tapadó zsírkrétával rajzolt, Ceaușescu többszöri látogatását túlélő péniszek és vaginák természetesen érintetlenül maradnak, mert mi vagyok én, mondja Attila, hozzáteszi, jöjjön, törölje le Párdi György (a CUG vezérigazgatója).

Ülök Sárvári bácsi nyári-téli filagóriájának eresze alatt, előttem vízfüggöny, esik az eső, megszórja a kertet, hullámokban jönnek jó adag öntözők, mindegyre végigseper a Postávarul utcában, általában a Szentgyörgy-hegy felől közelít a nagy idő, továbbmenve megveri jól Töközét, Györgyfalvát, mind megveri a hóstátokat, aztán a Borháncsnál feladja, látszik jól a Feleki-kaptató. Az eső itt hagyja nekünk az ázott falakat, a méregzöld korlátot, a zöld házat, mert amit megver, az mind méregzöld, aztán veri a nap tovább, szárad. Róza néni ül az almazöld kanapén, Sárvári bácsi pihen az almazöld heverőn, nyitva a zöld ajtó, szellőzik a szobám, benne a nagy méregzöld asztal, a kétszemélyes dívány, az almazöld ruhásszekrény, a Vesta-kályha, a rózsás zöld ivóvizes vödör, a zöld bádoggal meregető, a nagy méregzöld zománcos lavór, a zöld keretű békebeli ovális tükör, kis szekrénykével, fiókja tele ósdi (szegfűszeg, fahéj) szaggal és régi-régi fényképekkel, egyszer ráveszem magam, továbbnézem azt a folyamatot, amit Sárvári bácsi és Róza néni az első szobában prezentál. Ott van a falon az aradi tizenhárom ugyancsak zöld rámában, a zöld tornácon szellőzik a hófehér lepedőm, Róza néni a zöld tokú ablakon keresztül kiteríti tekintetét az én lepedőmre, látja, amit lát az ő gézfüggönyén keresztül. Mondjam úgy, ott van az is, amit belelát, amit Ilus a kúton kimos belőle, vagy kiveszi az Albalux mosógép, aztán kiteríti, hadd folyjon le a vize, a *súly*a folyjon le, a lé, amikor Andris bácsiék nincsenek otthon, a Rác-kertben vannak, guggolnak a zöldegesben. Hozza Ilus a lepedőmet zöld kockás rafiában, terít, Róza néni látja az udvar közepén megálló vizet, amibe ő már alig húszévesen belelépik, mielőtt elindulna a létra második fokától felfelé, Sárvári bácsi után. Kétségtelen, erősen meglepődöm, amikor Ilus nem az én egyszemélyes lepedőmet hozza el száradni, hanem hozza a hajdani otthoni kétszemélyes kendervászon lepedőt, hozza a zöld kockás rafiában teljesen szárazon, ami a díványt egészében lefedi, és nem okvetlen kell duplán, úgy egyszemélyesre

hajtani, mert mi már korábban elszámolunk százig, aki bújt, bújt, aki nem, nem, bújjon a medve bőrébe, megyek.

Jön Róza néni, mert küldi Vári bácsi, megverni az ablakot, keljek, mert délután háromra fúj a Dermata, nekem pedig ötre egyetemre kell menni a Malomárok utcába, azelőtt egy kávé a sarkon, ahol elfordulunk a Sétatér felé, vagy inkább befordulunk a Szamos felé, az Állami Magyar Színház irányába, ahol földiekkel futok össze váratlanul, jönnek a jobbágytelki népi együttesel, ott vannak a zöld mellényes férfiak, a zöld szoknyás, fehér kötényes asszonyok, kendőjükkal mintha hóstáti asszonyok lennének, a fejkendő megtúrve a kontyokon, de csak a kendőjükkal mintha, a férfiak csapott tetejű, vastagon font szalmakalapokkal. Elhozzák Kolozsvárra a jobbágytelki táncos aratókalákát, ott leszünk ma este mi is, mondom a jobbágytelkieknek, TCM-ből meghallgatok egy előadást, irány a Széchenyi téri megálló, látok a kirakatban napszitta magyar könyvet, Markó Béla *Lepkecsontvázát*, alkonyodik, legalábbis széles árnyékot vet a Republica mozi, mennek hazafelé a hóstáti kofák, bezár Ghițulescu néni, aki hatalmasan szép, kerek káposztás-palacsintákat ad mindösszesen kettő és fél lejért, és beszalad a 49-es busz, a hatodik megálló az enyém, a Nádas hidján túl, tulajdonképpen ott nyílik ki az Irisz telep, a nagy önkiszolgálónál, és még nem látni sehol egy toronydarut, erre még nem látni.

Pompás magyarok, mondják a kolozsváriak az Állami Magyar Színház előcsarnokában, visszafogottan mutogatnak, pompás magyarok a földszinten és az emeleten, kézsók jár Bisztray Máriának Balla Anti bácsitól, az elnök úrtól, aki a jobbágytelkieket szervezi, fut, lőt, telefonál, mondják, feléleszti a holtakat, ezért nem lesz téesz a faluban, a hatalom valamiért hagyja, elnézi, hogy Kolozsvárra jöjjenek, mert talán a hatalom kompenzál, felejtet, amiért Bukarestben megmérgezik a fél jobbágytelki együttest, szálanként hordják a Floreasca kórházba, ahol megmondják nekik, semmi baj, szándékosságról szó sincs, senki sem fog belehalni, közönséges ételmérgezésről nincs is miért beszélni, megértettük?

Szervusz öcsém, int felém Balla Antal bácsi, rendesen öcsémez valamiért, ki van kelve a képéből, hogyne lenne, képzeld, mondja, valakiket zseníroz a jelenlétünk, azt mondják, no de mit keres egy vidéki amatőr táncsoport a kolozsvári színház nagytermében, a kutyaúristenit, taszítja tarkójára kalapját Balla Antal bácsi, és szoká-

sosan csípőre teszi a kezét, miközben int a fejével, merre nézzek, arra nézek, né, a gyönyörűséges B. Krisztinka, az én jobbágytelki Krisztinkám, a felszegről. A leány elpirul, nem értem, miért pirul el, alig vékony köszönésfele hagyja el a száját, mert választóvonal van köztünk, mesterséges választóvonal, mesélem is Ilusnak, hogy a szégyen majdnem megesz a lány mellett Kisboldogasszony napján, Jobbágytelke búcsúján, nem is megyek oda, ha tudom, hogy fel leszek állítva eréllyel a húsleves mellől, a sült kakascomb mellől, mert mondja egyszer B. néni, szent isten, jön a plébános úr hozzánk, de mit keres a drága plébános úr nálunk Kisboldogasszony napján, a plébános úr mondja, a fiatalúr előttem távozik, ha nem, meg leszek a pálcával szabva, ó, Kisboldogasszony búcsú, muszáj mennem, mondom, menj, szól Krisztinka. Plébános nagybácsim előtt vonulok ki leforrázva a B. portáról, na így na, mondja Gáspár nagybácsim, tudod-e, hogy ez a család ellenem tanúskodik, nem tudom, mondom, hát akkor meséli esperes-plébános nagybácsim, hogy *ezek* az ő kifejezett kérése ellenére sem vonják vissza a vádjukat, máig nem kérnek bocsánatot, amiért állítják, hogy a plébános a szövetkezesítésből magánüzletet csinál, a jobbágytelki szalmakalap és egyéb népi szalmaáru bevételét gazdagon lefölozi, úgyhogy jöhet érte a fekete kocsi, ügyészség, hamis tanúzás az ötvenes évek programjai szerint, nagybácsimat bekasztlizzák görögkatolikus, református, evangélista főpapok mellé, Márton Áronnal egy folyosón futólag találkozik, Kovács György író rátesz több lapáttal nagybácsimra, cikksorozatban kampányol a plébános ellen, a helyi lapban irredenta, burzsoá klerikusnak minősíti nagybácsimat, aki a tömlöcbe menet üzeni haza, sebj, tudja, mi fán terem a román tömlöc, a dél-erdélyi Balázsfalváról, Túrból cipelik el a királyi Románia emberei a váddal, hogy levágja a román fecsorok kieresztett ingét, leparancsolja róluk a gyűszűt, mert ti magyarok vagytok, mondja nekik a túri plébános, vagy akkor még káplán, a Vörös Hadsereg szabadítja ki nagybácsimat a nagyenyedi börtönből teljesen lepusztulva.

Mindezekből keveset ért Ilusom, bosszantóan nem nagyon érdeklí, mondhatom, egyáltalán nem érdeklí. Aznap késő este a Nádas hídjától hazafelé sétálva hűségemről faggat, mire én kikelt képpel szembefordulok vele: hol, mikor ígértem neked hűséget, szép Ilus, de valójában értem, ő készpénznek vesz engem, merthogy mos ágyneműt, takarít a zöld házban, kiüríti az ágyam alá csúsztatott hamuzót, lefújja a

Bibliára hullt hamukat, sőt arra is gondol, hogy házilag köpült vajjat hoz kantában, száraz kolbászt, mert az sem lehet, hogy feszt paszulyos konzerven éljek, mert kivette az asztalon hagyott receptből, hogy gyomorfekélyem van, nem beszélve arról, hogy a Irisz-telep nagy alimentárájának paszulykonzerves készletét én élem fel. Attól tart Ilusom, hogy ragadványnevem lesz, még mielőtt végképp berendezkednék a Postávarului utcában, vagy ha nem is ott, valahol a környéken, mert itt így megy, egy rossz pillanat, az ember ragadványnévvel lesz ellátva, a Szamos sem mossa le az emberről. Hetedíziglen sem lesz felejtve az ember csúfneve a hóstátokon, mint ahogyan vannak a kovácsék, vagyis Kovács Patkó Jánosék, oda jár Sárvári bácsi lovát vasaltatni, de mi van, ha valakiből geci lesz, mint ahogy Kiss Mihályból Kis Geci Mínya lesz a Kis-Szamoson túl, s talán Kis Geciék már egyáltalán nem bánják, ha a buldózer vet véget a sok kicsi gecizésnek. Ilus pityereg, állítja, hogy egyebet is mondhatna, de csak annyit mond, tisztában van vele, hogy tetszik nekem a parkon túli lány, a duci csaj, nevén Szép Koszorús Lídia, aki egy vörös hajú lánnyal jár, és mindig átnéznek a léckerítésen, amikor én a kertben öntözök, mindig átnéznek, vagy belesnek a kerítés résein és én spriccelek feléjük. Nem is jön el hozzám, fenyeget, addig nem jön, amíg szint nem vallok, na jó, mondom, derekát roppanásig megszorítom, szól, hogy ne, mert *előtte* áll, nyállal a hasa alja, hull a fenyő, mondja Sárvári Ilus, a harmat hull, fenyőtűvel, helyeshítek, erősen nedves, sikamlós és ragacsos a kolozsvári macskaméz, a szögesdróton szűrt fényben kolozsvári piros babos bugyi, Hóstát sötét egén fehér alapon piros teleholdak, piros holdak nőnek, testesednek a káposztákkal, szemben a Róza néni fején zsugorodó fehér pöttyökkel. Sárvári bácsiék filagóriájában késő esti imbolygó gyertyafény *kormoz*, Róza néni az ágya szélén ül, átlátok a gézen, talán kiegészített a villanykörte, holnap újat csavarunk a foglalóba, nagyon tetszik nekem ez a szó: foglaló, valamiért nagyon tetszik nekem. Az öreg Vestán vizet melegítek, beleülök a sötétbe, ó, kétszemélyes vászonlepedő, kell-e nekem kétszemélyes, amikor magamat jó időre egyszemélyesre tervezem, kell-e nekem dohos széna odor, egyáltalán kell-e nekem Sárvári-kert, öntözőslag, kell-e nekem Hóstát, Szabad-keresztény Sándor bácsi, így, kötőjellel, na jó, majd eldöntöm, hogy kell-e, viszont kétségtelen, Ilus vonzóan szép leány, Balla Anti bácsi azt mondja, jól van öcsém, csettint és vág a szemével, jól fest Ilusom a világoskék

alapon fehér pöttyös blúzában, réklinek mondják erretájt, nyakán ötször-hatszor körbetekert vérpiros korall gyönggyel. Ilus alig észrevehetően kancsalít, úgy, hogy tekintetével engem gyöngéden vagy brutálisan, harapófogószerűen összezár. Attól függ.

A padlásfeljáró legfelső fokán berendezett, rejtett szárítóban fogok teríteni másnap, miután alsóneműt mosok, gondolom a lavórban ülve, lábbal kint, van, amikor a lavórban dőlnek el a következő dolgok, mert a lavór mindentől független és befolyásolhatatlan spácium.

Aznap éjjel rettenetes álom gyötör, Gáspár plébános nagybácsimat műti vastagbéllel Emilian Bancu professzor a marosvásárhelyi sebészeti klinikán, üzenik a klinikáról, nincs vér, mi üzenjük, lesz vér, ökölbe szorított kezekkel dagasztjuk a vénánkat, hadd gyűljön.

Nem a villanykörte ég ki Sárvári bácsiék filagóriájában, hanem virrasztanak, Dégi Károly, a Sárvári család jó barátjának harmadszorra sikerült hurokban végeznie. Azon kapják, hogy egy elmozdított cserép résén mozdulatlan halszemekkel nézi a kert végében álló kopott-sárga bulldózert. Róza néni: adj, Uram, örök nyugodalmat Karcsikának, így mondja, hogy Karcsikának, akiről úgy látom, amikor a Vári portán jár, hogy van már hatvanöt, nem baj, akkor is Karcsikázzák, mert örökifjú, mondja Vári bácsi, nem mellékesen nagy pinapecér, de most ne mondjak ilyent, mert ilyenkor nem illik olyasmit mondani, ugye hogy nem illik, mondja Sárvári bácsi, hozzáteszi a kötelezőt, „nyugodjál békében, Karcsika”.

Hajtunk a Széchenyi téri piacra egy-egy vesszőkosár fejes salátával, zöldhagymával, sóskával, előtte jól megöntözöm, Sárvári bácsinál a gyeplő, nálam a korbács, Sári viszont nem nézné jó szemmel, ha rácsapnék, minek rácsapni, Sári tartja a megszokott tempót, feltartja a fejét, mint egy büszke ló, de nem biztos, hogy büszke ló, mert látok sok gebét, mind feltartja a fejét, holott a gebék nem lehetnek büszkék, ha a tarisznyát fel lehet akasztani a csípőjükre, vagy ha a szügyük rönkkel lett üttetve a Gyalui-havasokban. Sári más, a lehajtott gebékkel és az én nagyapám félszemű Lacijával szemben egy pocitázott ló, talán ilyen egy nagyvárosi ló, és ilyen egy nagyvárosi korbács, síkosra csiszolt bodzafanyéllal, sudarán hármás rézkarikával, a piros bojtra magyarpalatkai cigányzenész vet szemet, pont egy ilyen bojt hiányzik a hegedűje tokjáról, vigyed, mondja Sárvári bácsi, lesz érte egy nóta, igéri a cigány, viszi a bojtot magával.

Férfiember szeme szépasszonyon és a ló lábán, mondja Sárvári bácsi, úgyhogy értenem kell a szóból, visszafelé jövet a szemem és a ló lába, először is nem kalukban hajtok, vigyáznom kell, Sári ne lépjen a rácsos csatornafödésekre, mert az öntvény pillanatok alatt lekapja a patkót, ilyesmire nagyapám is mindig figyelmeztet, amikor áthajtunk a strekken, a Parajd–Marosvásárhely között közlekedő vicinális strekkjén, ahol mi korábban aprópénzt helyezünk a sínre, a félnyolcas teher alá, többnyire öt- és tizenöt banist, hogy legyen idióta plattynk, amivel körmünk alól a feketét iskolába menet kipiszkáljuk. Vasárnap reggel, van kinek köszönni, szervusz, János, szervusz Dénes, neața buna domnu Grigoriu, sărut mâna doamna Cosma, köszöntget szerre Sárvári bácsi, szúrja a szemem a szembejövő lószőr, mert hajtunk, mint a szélvész, Sárvári bácsi lazára engedi a gyeplőt, a Sári vérszemre kap, szikrázik a patkó a Szénatér macskakövein, már ott vannak a kofák a Széchenyi téren, Sári lócitromoz a kolozsvári verebeknek. Visszafelé simán hajtok, szépen rakja lábát Sári, számban fehér vadherét forgatok, kisujjamba beszorul a korbács rézkarikája, nem akar kijönni, pedig sokszor meghagyja Sárvári bácsi, korbácsot Sárinak ne mutogassak.

Noteszt forgatok, benne régi feljegyzésem. „Azt mondja Sárvári bácsi, hóstáti gazdám, most már ne csak öntözzek a kertben, hajtsam vissza a lovát a Széchenyi térről (piac). Ha megteszem, nem számítja fel nekem a kvártélyt, meg aztán úgy látja, értek a lóhoz.

Kérdezi, mit nézek feszt rajta.

Az arcát, mondom, Sárvári bácsi arcát nézem.

Hóstáti szállásadómnak tisztára nagyapám-arca van, bár, igaz, Sárvári bácsinak akkor kezd nagyapám-arca lenni, amikor utóbbinak már nincs arca, mert leverik a távolabbi Nyárád mentén.

Ebből baj lesz, Sárvári bácsi, mondom.

Baj lesz, fiam, mondja, simít magán, és köp egyet a Tóközön ágaskodó toronydaru felé. Kúkba köp, ahogy mondják felénk.

Meg van cseszve, mondja később Sárvári bácsi, és tényleg meg, mondom, mert üzeni Lídia, a szép hóstáti lány a negyedik szomszédból (Dermatán innen, a Szamos partról), úgy gondolja, lószagú szolgál nála nem jöhet számításba, ne mind integessek neki meglett murkokkal (sárgarépa), főleg ne spricceljem a járdát a Sárvári-kertről leválasztó léckerítést, mint aki nem tudja, hogy meddig...”

Papp Attila Zsolt
A VILLA DIODATI

MEGÉRKEZÉS

Álmomban, korábbi életemben
Mary Shelley volt a nőm, mellettem
állt, mutatta, amit messze látni:
a Villa Diodati.

Álmoskönyv szerint a genfi földek
megérik, ha új istenek jönnek,
szántani, helyük beszórni sóval,
merülni lusta századokkal
s újra talpra állni is azóta,
Mary mellett nézni, kannibálok
másznak vissza néha éjjelente
itt a Genfi-tóba.

Ahány kamra nyílik most a szívben,
átsétálhatunk rajtuk szelíden,
ellenállás nélkül, s végre itt van
Lord Byron is, talpig formalinban,
rajta felirat: „A romantika él még”
– mégsem az a hely, ahová visszatérnék.

Ez hát a frankensteini alaphelyzet:
a végen, emberen túli alaktan.
Csak egyszer történne meg, persze mással,
és nem lenne már többé rám hatással.

Csak egyvalaki legyen halhatatlan.

VILLA DIODATI

Már egy teljes napja nem gondolok
a halhatatlanságra, a szorgos
gép pihen a boncasztalon és az
agyban. A teremtmény pont olyan lett,
amilyenre formálni akartam:
esetlen emberálat, a jobbik
énünk, aki sosem jut a fényre,
védekezik akkor is, ha támad,
lomha léptű, földalatti isten,
szó szerint a tökéletes fércmű.
Sötét van, már semmitől se félek,
Byronék vonszolják egymást át a
színen, nem látják, hogy öntudatra
éled, feláll, visszahull a porba
– nem vágyik, csak némi irgalomra.
És egyedül én, Mary Shelley, nem
alszom azóta, kijárok minden
este, elbúcsúzni tőle, aztán
elfeledni őt a Genfi-tóra.
Távolodóban a svájci villa;
s olyan most az univerzum éjjel,
mint egy elhagyott erdei ház az
asztalon felejtett konyhakéssel.

MINTÁZATOK A SZÉLBEN

Tudom jól, nem vagyok Keats, se Byron,
néhanap csak név szerinti Shelley,
visszaúton, túl a szemhatáron
valaki az arcuk megteremti,
aki olyan volt valaha, mint én,
s elfeledte önmagát egészen:
vízre írt nevét hordozó visszfény,
ismétlődő mintázat a szélben,
egy álom emléke, a másolat van,

és hangok nélkül omlik össze minden,
az ébredés előtti pillanatban
csak ennyi hallatszik: a szívverésem.
És a hirtelen beálló csendben
közeledik: az ajtó elé fekszem.

PERCY SHELLEY A FÉRFIKORRA GONDOL

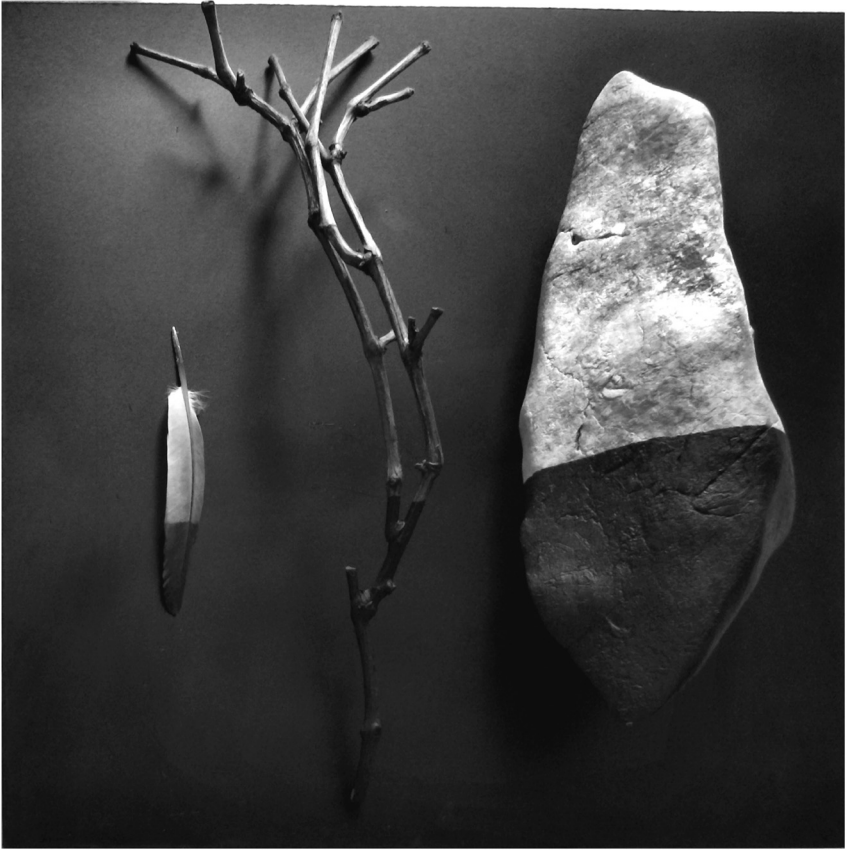
„A tükreink, Mary, bölcsen mind elkoptak”
(Cseh-Bereményi)

Ha élni fogunk húsz év múlva, Mary,
felismerik-e tükreink az arcot?
Ha lesz időnk halálunkat megérni,
az én hibám lesz? Vagy a te kudarcod?

Hogy ismerőssé vált az ismeretlen,
és megnyugvást leltünk minden kalandban...
Mielőtt végleg elmennél, egyetlen
pillanatra legyél csak halhatatlan.

Félni fogok, hogy Isten nincs, mint hittem.
Férfikorban az ember inkább Balzac,
Arany János vagy Johann Wolfgang Goethe,

ki sejti már, mivel távozik innen –
évek, szerelmek mögötte maradtak,
és ami elmúlt, az van csak előtte.

Haiku (assemblage, 50x50x18 cm)

Szakács Réka

STROKE-OSZTÁLY

Második TIA (régi, érzékletesen szép nevén: agyérgörcs) után a stroke-osztályon találok magam. A kétágyas kórterem, melyben egymagam helyet kapok, kifogástalanul steril, stílusában az Ibis szállodák uniformizált szenvtelenségét idézi, egyébként a magyar egészségügy csúcshívonala. Csak hideg, már amennyit ebből tompa kábulatban dideregve érzékelek. Hűtőkamra lehet ilyen, a köztes állomás kórterem és krematórium között, dermesztő megálló a Valhallába vezető úton. Balra húzva kitántorgok a minimál art modorú kétajtós sárga szekrényig, kicibálom a kabátom, s esetenül próbálom magamra húzni. A kabát uja, mint béna testrészt, beleakad a szekrény másik ajtajának kulcsába, felrántja az ajtószárnyat, és a szekrény keskeny sárga torkában rálátok egy göcsörtös, összecsavart szürke képletre, egy huzattalan, viseltes paplanra. Azt is magamra veszem és visszaszédelgek az ágyba, a saját takaróm alá. Pizsamámon vastag zöld köntös, azon tollkabát, egy saját paplan, s a vendégpaplan legfelül. Rakott zöldbabszerű az egész, a paplanok rizsfehérje között kibújó bab-zöld köntös, alatta kevés hús, ez én vagyok. Elbújok, elrejttem magam a paplanhalom alatt, lehelettemmel melegítem magam, orrom jéghideg kúp a lélegzésben.

Hajnalban nővér lép be. Úristen, de hideg van itt! – mondja. Vért vesz, kimegy. Másik nővér érkezik kis idő múltán, kékruhás, szebb, mint az előző. Milyen hideg van itt! – szól. Vérnyomást mér, kimegy.

Koppantás nemsokára. Halk igenemre piros felsőtestű, kusza copfos, élénk tekintet néz be a résen, majd besirül fehér feliratokkal és foltokkal mintázott tűzpiros formaruhájában, mint mozgékony légyölő galóca, a takarítólány. Nyúlajka részvétlen forradásban folytatódik az orráig, arcán az együgyűség furcsa bája. A kurva életbe’ de hideg van idebe!’ – rikkantja. Odaillan az ablakhoz, alaposan megdöngeti a keretét: ez be van zárva, ez a szar! – mondja fennhangon, aztán hirtelen fordulattal a parányi fűtőtestnek esik, tapogatja: há’ ez a szar is működik! – kiáltja. Na, én megkérdem a főnővért, hogy mi a picsának van itt ilyen hideg! Kifelé indul, oldalt cikázva felkapja a szemetes

fedelét, belenéz, majd szemrehányóan felém fordul: nincs is semmi szemetel! Mire én, kicsit restelkedve: csak tegnap este érkeztem, még nem termeltem. Majd fog! – mondja, és kipenderül az ajtón.

Fehérruhások körmenete, ahol ezúttal nem én vagyok a fehér köpenyes főpap(nő). Vizit egyszerre alul- és felülnézetből. Szánom, akit látnak, enyém a nézésük, tekintetükkel pásztázom magam, ahogy a betegeimet is vizsgálom. Sherlock Holmes sápad, s vízszintes tükörben önmagát fürkészi. Repetitív TIA, bal facialis paresis, bal hemi tünetek, bal ez, bal az, sorolja sebesen a kolléga, sármos, szőke, kedvesen suta. Balra dőltem, balra esek, bal oldalamon fekszem, balga a balom.

Szorítsd meg a bal karom! – mondom a férjemnek, miközben este kóvályogva lézengek mellette a folyosó számárvezető sávján, zöld köntösöm szárnyai csapkodnak kétfelől, összekötni nem tudom, mert mellkasomon, mint ódivatú, furcsa fekete műbőr retikül, himbálódzik a Holter. A kábelek, hideg fehér kúszóférges melleim körül, a pizsama fölött csavarodva futnak a tokba bújtatott műszerbe. Fogat mosni csak úgy tudok, ha derékszögig lehajolok, s a kemény retikült a kagyló pereméhez szorítom, különben leng mindenfelé, én meg teleköpködöm fogrémes vízzel. Állok a tükör előtt, elképedve a látványtól, nyakamban egy lefröcskölt Holterrel, ami leginkább egy légyaszar Sokol táskarádióra hasonlít, fölötte egy betépett, indián-sárga öregasszonnyal, aki valahogy itt maradt Woodstockból, kolonccal a nyakában. Csak a fogkrém világít rajtam s az ezüstdrót hajszálak a barna hajfesték tövénél.

Második ébredés, nővér be, nővér ki. Megmérem a vérnyomását! – szakszerű, tárgyilagos, kezén kék gumikesztyű. A szeme színét nem tudom kivenni. Pislogok a fehér fényben. Ajtó, nővér be, nővér ki. Gyógyszerosztás. Az én pirulám kigurul a piros, csavaros belső szélű műanyag kupakból, amibe a szenttelen nővérkéz a világoskék gyógyszeradagolóból átönti, aztán ferdén elgurigázik az ágyam alatt, a szomszéd éjjeliszekrény törpe görgős lábai előtt lassít, imbolyog, megáll. Nővér lehajol, felveszi, barna bogyót a piros kupakba be, ő ki.

Újabb kopogás, az ajtórésben felmosó, nyomában piros formaruha, kóchaj, alatta kíméletlen forradásba torkollik a sebzett ajak az orr tövén. Viselőjük menten az ágyamnál terem, sikálja megállás nélkül a padlót, ragyog minden, a föld, falak, az ablakon hirtelen fény fut be. Füleltem kaptam, hogy maga orvos. Igaz? – néz rám, a felmosórúd közben

mozog, hol csak billeg inkább, hol szinte vitustáncot jár, a beszélgetés nem mehet a tisztaság rovására. Igaz – felelem elég szerényen s laposan fekvő. Azt is mon'ták, hogy valami vezető, főorvos vagy mi – itt szigorúbbra vált a nézés, meg a tónus is, ez kihallszik a nazális színezet mögül. A felmosórúd határozott tempóban jár meghatározhatatlan irányokba. Nem tudom eldönteni, hogy ez cáfolatot nem tűró kijelentés, avagy kérdés kijelentésnek álcázva. Igaz ez is – bólintok végül, s biccentek mellé, úgy nyomatékosabb, s főorvoshoz illőbb. Csendben remélem, hogy a tudományos fokozatomat nem tárgyaljuk meg, nehogy csődöt mondjon a viselkedési repertoárom. Erre szemmel láthatóan nem is kíváncsi, széles mozdulattal több irányból lendíti a szemetes felé a felmosót, felcsapja a fedelét, elégedetten döngeti-csapkodja a kuka fenekét, hull a tegnapi reggeli és vacsora csomagoló-fóliája, meg a műanyag palack zakatolva, mandarinhéjastól, almacsutkástól, abba a rettentő nagy szemeteszsákba. Ahogy lehajol, észreveszem, hogy a gerince görbe, púpos. Hirtelen felém fordul, piros ruháján egy papírfecni imbolyog, csak a zsebkendőm maradéka lehet, vértzett az orrom, csomagnyit elhasználtam, más papírt nem dobtam a szemetesbe. Ott mivel foglalkoznak, ahol maga dolgozik? – néz rám, de egy kicsit mégis el mellettem. Az elmével, ez a pszichiátria – válaszolom, lehet fellengzősen, s mikor kimondom, már szégyellem, tudom, hogy a második felét a mondatnak nem kellett volna. Úgy – hagyja helyben, és a hangsúlyból világos, hogy én itt vesztesre állok. És ott magánál az ágyakat ki mossa le, a takarító vagy a nővér? – most először megáll a felmosó a makulátlan, csillogó padlón. Ezt nem tudnám megmondani – hebegem finomkodva, de végtére is elég ostobán. Annak tart ő is joggal, mert milyen főorvos, aki nem tudja, hogy a nehéz munka kire jut, kinek kell azt megcsinálni, és csak később, másnap magyarázza el, hogy az ágymosás a legnehezebb, attól fél mindig, mert húzza a hátát és még korábban kell felkelnie. Most azonban helyettem válaszol: biztosan a takarító, mert a nővér nem ér rá ágyat mosni, annak kurva sok dolga van, de a takarító is ember, az segít a nővérnek! Azér' mondom magának, mert csak a lelkiismeret az, ami számít! Mer' mi lenne, ha én itt beleszarnék a közepébe? – mutat a felmosott padlóra. Isten ments! – sóhajtok. Legyőztek. A takarítólány meg eltűnt az ajtóban, magával vitte a felmosót, meg a legnagyobb tisztaságot, amit valaha láttam.

Öreg hölgyet hoznak a kórterembe, férje kíséri, műbőr kabátos szelíd öreg mohikán. Türelmesen lépked aprócska, hajlott hátú felesége körül, mindegyre föléje hajlik, rendíthetetlen nyugalommal válaszol az asszony sokszor ismételt kérdéseire, aki panaszosan elnyújtva a szavak végét, szüntelenül lamentál, duruzsol. Apró, sírós szájú búbos kemence, pirinyó zöld sapkával, ami a jobb fülére csúszik. Semmit nem aludtunk, semmit egész éjjel, kettőig voltunk a sürgősségen, aztán hazamentünk, reggel fél hatra kellett visszajönnünk, ennyi haladékot kaptunk, ugye bezártad az ablakot, mindig mondom, hogy be kell zárni, a poharat odatetted, jaj, semmit nem aludtunk az éjjel, fél hatig kaptunk haladékot, a doktornő addig engedett el, istenem, milyen hideg van itt! – mondja férje karján egyensúlyozva, lassan csavarodó, óvatos félmozdulattal az ágy szélére ül, a panaszos monológ néhány sóhajjal megbékítve elhallgat egy lélegzetvételnyi ideig. A férj az asszony bal fülére hajolva, mint agg, nagyméltóságú fűzfák szoktak aprócska sírhalmok fölé temetőkertekben, a lamentálás e szélcsendjében, jól hallhatóan, tagoltan mondja: majd kérünk takarót, ne aggódj! Kérünk kell egy takarót – sóhajtja az asszony, aztán kissé felém fordul, észreveszi az éjjeliszekrényen levő hóvirágot, bágyadt derű sugárzik fel öreg, fájdalmas ráncokba gyűrődött arcocskáján, rám néz, és szinte tárgyilagosan közli: megsüketültem.

Pisilnem kell. Ez a magától értetődő, a külvilágban végtelenül egyszerű, gondolkodásra ritkán sarkalló természetes igény itt bonyolult stratégiákat tesz szükségessé, feltéve, hogy nyilvánosság nélkül akarom végezni a dolgomat. Nincs ugyanis kulcs a zárban, de egy jámbor retesz, horog, vagy akasztó sincs a mosdó ajtaján. A mosdó maga háromcsillagos szállodában is megteszi, van ajzat elektromos borotvához, exkluzív a burkolat, forró a törülközőszárító. Borotválkozhatnék, haját száríthatnék, de én pisilni akarok. Ehhez többlépéses stratégiát kellett kidolgoznom, miután első ilyenén óvatlan művelet közben rajtam ütöttek. Nem volt ugyanis ülőke a WC-n, a kagyló, mint fehér porcelán alligátor tátott szája meredt szembe, mellette kortárs installációként felállítva a műanyag ülőke, külön darabban a fedele. A pizsamanadrágot elkezdem lefelé taszigálni, a nadrág korca felcsavarodik, mindeközben, mint nagyragadozó a dámvadat, mereven figyelem az ajtó kilincsét, hogy a legkisebb mozdulatra ugrani tudjak, s a nadrágot vissza rántsam. Már éppen hajolnék le, amikor az ajtó hirtelen feltárul,

farkaszemet néz velem a kedves, szőke, szemüveges főnövér, válla fölött a karbantartó mesterrel. S mint mesebeli szelencében a foglalat nélküli ékkő, tárulkozik fel előttük a pizsama korcával alig fedett micsodám. Jöttek ugyanis az eltörött vécéülőkét kicserélni. Úgy tettem, mint aki véletlenül járt erre, de attól kezdve többlépcsős hadműveletet dolgoztam ki, ha a mosdóba kellett mennem. A mosdó egy kisebb, kiöblösödő hallra nyílt, annak külön ajtaja volt. Ezt a külső ajtót, ha jól hátranyitotta az ember, szinte el lehetett barikádozni a mosdót. Ezt tettem, annyira hátrahajtva a külső ajtót, kipöckölve egy darab fával, hogy csak behúzott hassal férhettem be. Namármost, ha valaki orvul be akarna jönni, miközben bent vagyok, először is ki kell húznia az ajtó alól az éket, behajtania a külső ajtót, hogy hozzáférjen a mosdóhoz, ez pedig annyi idővel és zajjal jár, hogy fel tudok ugrani a vécéről és visszarántom a nadrágot. Bármi is legyen ez utóbbinak a következménye. Ezen túlmenően, második lépésben, a mosdó kilincisére belülről rágyömöszölöm a fürdőlepedőt, ami a törülközőszárítóról éppen a kilincsig ér. Ez egy újabb barikád. Harmadszorra pedig a vécéülöke elé sikerült húzni a zuhanyfülke foltos műanyag függönyét és a szélét beletuszkolni a vécé melletti fali kapaszkodóba. Így, ha valaki, az előző akadályokat kijátszva, mégis beront a mosdóba, miközben éppen dolgomat végzem, legfeljebb a barna műszörme papucsomból kikandikáló fehér frottírzoknimat láthatja, ezzel a látvánnyal meg nem sokra megy. Akárki is lehet abban a papucsban. Akár azt is gondolhatják, hogy az öreg hölgy az.

Az öreg hölgyet visszahozták a fülészetről. Ülő kocsiban érkezik, apró zöld sapkáját szorongatja, s mint kivégzett béka bőre, buggyan ki a kötés domború mintázata az ujjai közül. A fehér ízületek fájdalmas bogai között kitüremkedő zöld szövetsomók ritmusa olyan, mintha egy Vasarely-grafikából lenne kissé szabálytalanul kimetszve. Az ülő kocsit taszigáló beteghordó nem emlékeztet semmiféle műalkotásra, mosolytalan, majdhogynem marcona képű, vékonydongájú fiatalember, nem sokkal magasabb az öreg hölgnél. Ő kísért engem két nappal korábban nyaki ultrahangra. Szóttlanul meneteltünk a folyosók mértani labirintusában, egyik fehérfényű alagút ékel a másikba, beton szögell, acél feszül, skandalom magamban, idém bőven van a verselésre, mert végtelen hosszúnak tetszik ez az út a szigorú, szavanincs beteghordóval az ultrahangba. Tisztásra érünk, a folyosók design-sikátorai után

kijutunk az aulába, végre megnyugtatóan és derűsen egybeömlik a tér, abbahagyom a néma verselést és szólni próbálok, kollegiális húrokat megpendítve: milyen jó, hogy ilyen könnyedén eligazodik az új épület-részben, én szinte mindig összezavarodom, mikor konzíliumba jövök, előfordult, hogy el is tévedtem! Rezzenéstelenül haladunk tovább, kísérőm, szerepét egy pillanatig sem tévesztve szem elől, nem változtat léptei méretén vagy iramán, talán csak egy gondolattal határozottabban nyomja a sarkát a padlóhoz. Orvosdoktor? – kérdése metszően tárgyilagos, hűvös, majdhogynem bírói, nem hagy kétséget afelől, hogy nem lesz semmiféle barátkozás, én itt menthetetlenül civil vagyok. Igen – rebegem, és sietősen csoszognom kell tovább a barna műszörme papucsomban a nálam fejfel alacsonyabb kolléga mellett, hogy le ne maradjak. Igen – ismétlem meg kissé bátortalanul –, csak most a stroke-osztályon fekszem. Van, akinek nincs ilyen szerencséje és egyből a patológiára kerül – mondja ki a verdiktet az én emberem, és nem is szól egy árva szót sem többet, míg az ultrahanghoz meg nem érkezünk. Szóljon, ha végzett, és lejövök magáért – mondja búcsúzóul. Hát, nem szóltam. Képzeljék, egyedül mentem vissza az osztályra, és a legelső alkalommal anélkül, hogy elkeveredtem volna valamerre.

Az öreg hölgy kétségbeejtően horkolt éjjel-nappal. Megérkezését követően, mikor már kellően berendezkedett, poharát, telefonját türelmes férjével kipakoltatta, kellékeivel megtöltette a nehezen mozgatható fiókot, polcokat és a sárga szekrényt, majd a jámbor öreget sírós hangon hazaküldte, csinos hálóingre vetkőzve odatopogott hozzám és bemutatkozott: Erzszi vagyok. Sajnos horkolok, de néha sírni és énekelni is szoktam álmomban. A hangom légvételenyi szünet erejéig fennakadt, szavam a horkolás rémületétől bennrekedt, de végül csak sikerült bemutatkoznom. Ami a horkolást illeti, majd meglátjuk, azaz meghalljuk – mondtam kissé ízléstelenül humorizálva, jó hangosan és tagoltan, látványos ajakmozgatással formálva a szavakat, mert majdhogynem teljesen süket volt az öreg hölgy. Mindeközben mosolyt próbáltam magamra erőltetni, bemutatkozáshoz illően, ez azonban fölöttébb fanciesalira, sőt gyászosra sikerülhetett, ami nem csoda, hisz ott lebegett felettem a sírva-énekelve-horkolás Damoklész kardja. Én ugyanis agyérgörccs nélkül is rosszul viselem a horkolást, közepesen súlyos házastársi hidegháborúra is sor került már emiatt, tudniillik a férjem néha horkol. Sírás és éneklés nélkül ugyan, de horkol, egyszerű

horkolás ez, minden cifraság meg sallang nélkül, de én azt sem bírom valami jól, makkegészségesen sem. Ezúttal meg itt fekszem félig gutaütötten, ilyen fiatalon, a lábadozás helyett pedig horkolással kell számolnom. E gondolatra kellő szájalmat kezdtem érezni magam iránt, így az öreg hölgygel szemben is lassacskán megenyhültem, bár szegény igazán nem tehetett a bennem zajló viharokról. Ő megfelelően tájékoztatott, egyben felkészített az elkövetkezendőkre. Már amennyire felkészülhet az ember a szövődményes influenzára, egy letaglózóan tetemes számlára, házastársa hűtlenkedésére, vagy egy váratlan pofonra, egyszóval amennyire felkészülhetünk mindazokra a kellemetlenségekre, amik állítólag életünk savát-borsát adják és olyan szép színessé teszik. Az öreg hölgy egyébként nem hazudott. Horkolt, a legszörnyűbb, legelképesztőbb és legváltozatosabb módon, amit képzelni lehet, sőt nem lehet. A horkolás első ütemei medvebarlangba röpítettek, már ha röpül, és nem inkább kúszik az ember egy medvebarlangba. Nagy barnamedve horkolt mellettem, Tusnádon látni ekkorákat a híradások szerint, amint a kommunizmus évtizedeiből itt maradt, rozsdamarta, lyukas oldalú szemeteskonténerekből kiráncigálják a lekváros barátfülét. Ez azonban az én baráti fülem volt, ezt tépte, cibálta a horkolás haragja. Kidülledtek a szemeim, szinte egyensúlyoztak a szemüreg peremén, hajszálvékony ideghúr tartotta őket, pupillám kitágult. És dühödt horkantással előugrott az oroslán az öreg hölgyből, mint oroslán torkából szakadt ki a ragadozó hangrobaja, az arénában járt veszettül körbe, és vicsorgott. Ezután hirtelen madáracsicsergést hallani, az oroslán dzsungelbeli furcsa madárrá változott, csicsorgott, kopácsolt, kerregett, közben paradicsommadár szárnyának zümmögése tercelt. A madarakat egyszer csak elnyelte a konyhai lefolyó, nagy bugyborékolással-kortyogással mosta el a madárzajt, rögtön ezután sípolás, egy, kettő, három, és csend. Egy perc múlva az arzenál kezdődött előlről, ugyanígy. A harmadik horkolási ciklusnál aztán hátamra vettem a paplant, fejemre a párnát, és mint egy vízfejű, albínó óriásteknőc, kivonultam a szobából, végig a hidegfényű folyosón és bekvártélyoztam magam a hűtőszekrény melletti keskeny műbőr ülőalkalmatosságra, amiről hol a fenekem, hol a karom lógott a földre. Mögöttem a nagy sűrű hűtőszekrény, mint túlméretezett dajka, kedvesen és andalítóan duruzsolt hajnalig.

A napfelkelte minden piros árnyalata ott volt az inhártyámon, mikor a kórház ébredése előtti nehézkes órában paplannal és ronggyá gyömöszölt párnával visszavánszorogtam a kórterembe. A paplan szélei, mint lomha medúza lábai, úsztak velem a hideg folyosón, a folyosó csarnokszivacsosan áttetszővé vált, minden tenger alatti és távoli, puha körvonalakkal, ahogy a kialvatlan éjszakák formálják át a világot. A kórteremben az öreg hölgy álmában bugyborékkolt, majd bugyogott, bővizű forrás fakadt benne, és ő belemosta az arcát, mert mosoly ömlött el rajta, és tisztán kivehető Bartók-pizzicatót hallatott, a húrpengetéskor a fogólaphoz csattant. Mire glissandósra váltott a pengetés, bejött az első nővér, a pizicatto egy horkantással megszakadt, és vérnyomást mértek, majd pirulát osztottak, de mindez neonfényel megszórt ködben történt, lehet, hogy nem is velem. A takarítólány bizonytalan körvonalú, foltszerű piros alakjának látására ocsúdtam, kopogás és felmosó nélkül jött be, nesztelenül. Én legalábbis nem hallottam a kopogást, elmémben zsongtak a hegedűhúr pengetésével elegy éjszakai dzsungel rettenetes hangjai. No, látom, nincs már egyedül, így jobb magának, nem? – bár ez kérdésként hangzott, a legteljesebb mértékben kijelentés volt, a takarítólány már elmenőben mondta, nem várt rá választ. Nem is szóltam, mozdulni meg minek. Volt azonban valami a hangsúlyában, ami eltért az előző napokétól. A hangjának fáradt, tört zöngéje volt, csipetnyi szomorúsággal, de éppen csak annyi bánat fűszerezte, mint amennyit a francia gasztronómia bosszantóan disztinívált világában szokás nem várt összetevőkből az ételbe szórnival. Leheletnyi sáfrány a parfén. Hogy van ma, Anikó? – kérdeztem tompán, fénytelenül, a hangom idegenül csengett. Keresztnevének hallatára teljes törzséből fordult vissza felém, arca közepén fehéren izzott a széles heg. Nyilvánvalóan nem szőlította még beteg, afféle átutazó errefelé, a keresztnevén. Kérdeztem az osztályon, hogy ki és miféle szerzet a takarítólány, szeretik-e, mert különös tisztaság marad utána, mondtam, a személye is különös. Sikerült megtudnom, hogy Anikónak hívják. Hogy vagyok? Ahogy lehet – válaszolta. Kifizetem a lakbért és a rezsit, tudja, kártyával fizetem, biztosan magának is van kártyája, aztán a gyermekeknek ételre csak ad. Kicsoda, Anikó? – kérdezem, halkan, hogy meg ne zavarjam. Nohát, kicsoda, hát az apjuk! De jobb a békesség, inkább nem is kérek. Itt elhallgat, vizsgálni, méregetni kezd. Rendes magától, hogy így bánik

az emberrel. Mer' a takarító is ember, tudja meg, de ezt már mondtam magának – szólal meg végül, és indulásra lendül. Elfogad tőlem valamit? – kérdem óvatosan, s nyújtom feléje az éjjeliszekrényemen pompázó, tekintélyes méretű díszdobozos bonbont, amit anyám hozott, abbéli örökös igyekezetében, hogy feltápláljon mindenáron, ha kell, akár marcipános desszerttel is. Ki kellene párnáznod az idegeidet, mondta anyám a látogatásakor. A párnámról elemelkedve nyújtottam át a bonbont a takarítólánynak, páratlan eleganciával fogadta el és becsúsztotta a felmosókocsi egyik rekeszébe, a fertőtlenítőszer alá, majd a kocsit meglendítve, elment.

Csomagolni kezdtem, hazamehetek. Az sem zavart, hogy a beteghordó, maga előtt tolvá a fülészetről visszahozott öreg hölgyet, kopogtatás nélkül nyitotta rám az ajtót, és farkasszemet nézett a melleimmel. A karbantartó deréktól le, a beteghordó meg azon felül látott. Összerakható a kirakós. Elmenéskor egy meggyszínű ruhás nővér köszönt rám, olyan szép volt az arca, mint Botticelli angyalának.

JESSICA MEYER ÉS A MAJAKOVSZKIJKÖTET

Hétvégén meghalt az öcsém túladagolásban. 44 éves volt, azaz lett volna, ha megéri a májust. Jessica Meyer is májusban született, és amikor eljöttem Poitiers-ból a lyoni állás miatt, és két év után abbahagytam a kezelését, Jessica dühödt augurként jósolta meg nekem a saját halálát, ami 44 éves korában fog bekövetkezni túladagolás miatt, és az én számlámra írandó, mert minek gyógyítja az emberiség nyomorultjait, ha végül magukra hagyja őket, mint a kutyát? Az ilyenek, mint a doktor, a világ olyan, mint a babapopsi, rózsás, illatos és hibátlan, és ha egy karcolás esik rajta, akkor gyorsan odébbáll, nehogy odalegyen az illúziója! A fékevesztett harag hevével rámcapta az orvosi szoba ajtaját, hosszasan rezgett utána, mint meghasonlott, baseballsapkás ausztrál bennszülött fröccsöntött műanyag didgeridooja, a modern orvosi pavilon összes nyílászárója. Jessica nem először vágta rám valamelyik orvosi szoba vagy rendelő ajtaját, kezelésének nehéz, gyötrelmes, olykor orkányszerű érzelmi lavinába torkolló pilla-

nataiban felugrott a székéből, hogy az lendült egyet, aztán tompa puffanással vagy éppen éles nyekkenéssel eldőlt, míg Jessica öles léptekkel kiment a szobából, mintegy mellesleg jókorát rúgott katonabakancsával a tokozatba, miközben bámulatos ügyességgel, visszkézből belendítette az ajtót. Sohasem tévesztette el sem a rúgást, sem a lendítést. Az égzengésre persze összefutottak a szakrendelő vagy a kórház ápolói és orvosai, ahol éppen megesett az aktuális eset, s a Jessica újabb kitörése miatti izgalom szinte azonnal a tetőfokára hágott, egy platót elérve még zsongott egy darabig, majd elült apránként, ahogy a fejcsóválgatások frekvenciája is lassult, míg én hol sápadtan, hol kivörösödve nyugtatgattam a kollégákat, hogy kézben tartom a helyzetet. Mondhattam volna akár azt, is hogy ura vagyok a helyzetnek, egyformán hazugság volt mindkettő. Egy fenét sem tudtam, mit kezdjek Jessica Meyer szövevényes és riasztó, mindenfajta terápiának konokul ellenálló testi-lelki nyomorúságaival, a poklok olyan övezeteibe kellett vele alászállni, és ő kérlelhetetlenül vitte magával az orvosait, mindenkori pszichológusait és mindazokat, akikkel érintkezett, szóval olyan utakra ragadta a terapeutákat, ahonnan ezek ziláltan és felborzolva kerültek ki, hogy aztán észveszejtő gyorsasággal adják vissza a mandátumot, értendő itt a kezelésre való felhatalmazást. Jessica kezelése így végül az öreg, sztoikus és türelmes intézetvezetőre hárult, aki nyugdíjba menéséig nagy béketűréssel gondozta betegét, megelégedve igen szerény célokkal, olyasfélével például, hogy Jessica éppen nem kaszabolja izomlebenszorgatásig keresztül-kasul magát, vagy néhány hétig nincs súlyosabb alkoholmérgezése, drogügye, indulatkitörése. Indulatkitörés alatt értendő olyan indulatrobbanás, aminek hullámai roncsolták a berendezési tárgyakat, megrengették az épület-szárnyat, fenyegetése kisebb természeti csapással felért, ilyenkor rendőrség, karhatalom vitte Jessicát a zárt osztály elkülönítőjébe, ahol aztán rendkívül gyorsan megnyugodott, mint aki természetes közegébe érkezett. Gyermekkorában sokszor bezárták, sőt vélhetően az elzártság volt az alapállapota, természetes létformája, akárcsak a választékos kínzások, melynek alávetették, minthogy az agresszió minden rafinált változatát, mondhatni árnyalatait megélte. Amikor kamaszkora körül mindez véget ért, ugyanaz történt Jessicával, mint a nagy nyomáshoz idomult, több ezer méteres mélységben élő marianai csigahallal: furcsán eltorzult a felszínen. Álmétkodnak is az állatbioló-

gusok, hogy olyan bonyolult gerinces, mint a *Pseudoliparisswirei*, a csigahal, életben képes maradni a Mariana-árok szélsőséges viszonyai között, sőt a fotócsapdák szerint az irdatlan mélységben jobban néz ki, mint amikor a nagy nyomástól felszabadulva a felszínre került, ahol alakját veszítve a teremtés afféle szeszélyes furcsaságává változik. Akárcsak Jessica Meyer, bár ő minden bizonytalán túltett e mélytengeri élőlény alkalmazkodóképességén, mert sokkalta mélyebbről került felszínre, mint az óceánok nyolcezer méteres sötétje. Nem meglepő hát, hogy a gonoszság nyomása alatt edződött lénye rettenetesen torzult, mikor e mélységből felszínre került, mert sehogy sem boldogult azzal a világgal, ahol nem fogoly, ahol a büntetés, verés, kínzás nem magától értetődő, a *nyomáscsökkenés* így furcsamód sérülékennyé és torzzá tette. A számára ismeretlen szabadság démona, a saját akarata, a választás, a döntés soha meg nem élt lehetősége elrémisztette, a rémület pedig vaddá, a vadság olykor szörnyűvé tette. Mert kétségtelenül rettenetes tudott lenni Jessica, küllemében is. Alakja a visszavisszatérő súlyos evészavara, eszelős falási rohamai révén deformálódott, otrombán idomtalaná vált, olyasformán, mint az egymásra dobált hálós krumplis zsákok, amiből hol a krumpli, hol maga a tömött zsák domborodik-türemkedik valamerre, és ezt az öltözködésével még ki is hangsúlyozta. Bő, rokolyaszerű, nagymintás, harsányul tarka szoknyákat hordott, fogalmam sincs, hol tett szert ezekre, az erdélyi cigányasszonyok viselnek hasonló, de ízlésesebb darabokat, amit aztán jó alaposan leszorított egy széles, hámladozó katonaövvel azon a fertályon, ahol a derék szokott lenni, belecsíptetve felgyürt ujjú XXL-es férfiingét. Olyan volt, mint egy rettentő díszesre mázolt, nagyméretű, orosz szamovár, amiből senki nem merészelne teázni. Karjain alig volt ép bőrfelület, a pengével és késsel ejtett metszések vörös és fehér dudoros hegei, mint egy örült gazda összevissza szántásai, egymás hegyén-hátán, néhol kivehető a hegek alatt-között egy tetoválás nyomvonalra, amiből kisilabizálható, hogy Krisztus egy imposztor. Legtöbbször valami ormóttan, kunkori orrú, fekete bakancsot viselt, amivel vagy az íróasztal, vagy a saját széke lábát rugdosta változó és kifejezetten idegesítő ritmusban. Maga miből él, doktor? – kérdezte kezdeti találkozásaink egyikén, a sztoikus öreg intézetvezető nyugdíjazását követő hónapban, amikor átvettem Jessica kezelését, pontosabban rám osztották e feladatot. Mit ért azalatt, Jessica, hogy miből élek?

Tudja jól, hogy orvos vagyok, egy hónapja ráadásul a *maga* kezelőorvosa. Hogyne, hogyne doktor, de mit eszik? – folytatta oldalvást fordulva Jessica, elnagyolt vonású, puffedt arcán kaján mosolyféle jelent meg, világos volt, hogy kóstolgat. Azt, amit mindenki más – válaszoltam kitérően. Szerintem meg csak ködöt, levegőt és kultúrát, attól ilyen... disztingvált. Vízet iszik, doktor? Ezt most befejezheti – váltottam a pozícióm adta erélyesebb tónusra. Ekkor felnevetett, nevetése meghökkentő koktéll volt, egyszerre harsány és öblös, csúfondáros és elégedett, valami kárörömszerű melléközöngével fűszerezve amiatt, hogy gunyoros csipkelődésére csak efféle szájalmas erőfölénnyel tudok reagálni. Világos volt, hogy mattot kaptam, egyébként nem először és egyáltalán nem utoljára. Hirtelen hagyta abba a nevetést, ahogy szokta, egyszer a későbbiekben hozzátéve, hogy ő akkor sír, ha nevet, meg hogy ő Sziszüphosz, csak éppen lenyelte a kősziklát, attól ilyen alaktalanul kövér, de így sokkal könnyebb neki, mert csak önmagát kell felgörgetnie a hegyre, így egyszerre baszott ki Zeusszal meg Thanatosszal, a kibaszott halállal, és ez utóbbit annyiszor veri át, meg rá a bilincset, amíg csak kedve tartja, és minden egyes öngyilkossági kísérlettel elhúzza a rohadt halál orra előtt a mézesmadzagot. Meglepő volt, ahogy a mitológiai figurák kigörögtek Jessica keresetlen szavai között, legalább annyira meglepő, mint vadmálna- meg eperízű színes cukorkákat látni a sültés tálban. Falási rohamai közepette Jessica ugyanis gyakorta nyelte *egyidejűleg* a marhasültet a csokoládés croissant-al, fehér hurkát a pudingos fánkkal, szaftos pulykamell filét a vajkrémes macaronnal, és a francia gasztronómia ezen elborzasztó elegyét meg is emésztette: mint egymásra halmozott, ingó fánkkarikák, gyűrűzött és hullámozott Jessica testén a haj. Kifejezetten kedvelte ezt a Sziszüphossal való azonosulást, a rengő hájjá változott lenyelt kőszikla azonban mégiscsak megfeküdte a gyomrát, és a hegyre feljutás tetszetős ábránd maradt. Nemigen ért vízszintes talajon sem távolabbrá, nemhogy képzeletbeli hegyszirtekre fel, és egyre rövidültek az időszakok, amit az elmeosztályon kívül töltött. Ha megkísérelték a pszichiátriai betegek bentlakásos otthonába hazaküldeni, néhány napon belül menetrendszerűen alkoholemérgezés, gyógyszer-túladagolás vagy brutális önsértések miatt került vissza a kórházba. Az egyik kimenőjéről, amit hétvégére már én engedélyeztem, mikor a dolgok természete folytán nekem adatott meg, hogy kezelni próbáljam ezt a

magát kezelhetetlennek mutató lényt, szóval a kimenőről elhanyagoltan, átható savanykás szagot árasztva, tövig rágott körömökkel tért vissza, s a véresre csonkolt körömmaradékokat különböző színű festékekkel mázolta be. Ültem Jessicával szemközt, néztem szótlanul a vastag ujjak rétegesen megmarcangolt végeit, ami a körömök helyén tátongott, némelyik szivárványosnak tűnt a savótól vagy a vértől, ami a tépett körömlemezek közül beszivárgott a sárga vagy padlizsánlila festékbe. Persze eszembe jutott, hogy milyen sokáig rágtam a körmeimet, általános iskola vége felé kínnal-bajjal szaggattam le magamról ezt a szokást, mint egy hússal összenőtt számbőröt, megfosztva magam az önvigasztalás és önbüntetés szörnyű, de jól bevált eszközétől. A rágott körömök rútsága elborzasztott, de ez a borzalom egyszersmint lenyűgöző, delejező is volt, képes voltam sokáig, megbabonázva, bénultan bámulni a saját megkínzott kezeimet, de ebben a borzongásban volt valami érthetetlen, rémületes élvezet is, benne volt az önsanyargatás kéje és a csúfság szépsége. A körömrágás afféle visszataszító önismereti játékká, beteges színezetű filozófiává vált, ahol először talákoztam a kettősséggel, és amikor a körömvallásom lényegét megértettem, hogy szép a rút, és rút a szép, jó a rossz, és rossz a jó, akkor léptem át és hagytam el végleg a gyermekkor dísztelen küszöbét a körömrágással egyetemben. Ez jutott eszembe, amikor Jessica festéktől-vértől színes körömcsonkjait néztem, hogy nem tud átjutni ezen a küszöbön, ami rettenetes gyermekkorának idomtalan szobájából kivezet, és ebben a térben ott ül még mindig leláncolva, mint egy önkéntes Prométheusz, mert amikor a láncait végre levették, akkor visszarántotta magára őket, mert mit kezdene a szabadsággal. Leláncolva ül vért szivárgó, rikító körömcsonkjai és harsány ambivalenciái között, hogy megmeneküljön a kéretlen szabadságától. Nos, doktor, oktasson ki, szidjon le, szabjon rám büntetést, ahogy a kollégái szokták! – szólalt meg végül, nem törvén tovább hosszú hallgatásomat. A túlmeretezett íróasztal bal alsó fiókjában volt egy 36 darabos Faber-Castell színesceruza-készlet, a férjem műtermében elfekvő tartalékból szereztem, ahol a használatlan ceruzafélék úgy halmozódtak fel az évek során, mint folyóparton az uszadékfa, kivettem hát egy dobozzal, hogy legyen mivel lefoglalnom Thibault-t, Anne Lefebre autista kisfiát, amíg az anyjával beszélek. Anne négy hónapig feküdt a kórházban, miután a hentesüzlet hűtőkamrájában egy csontozókéssel átvágta a csuklóit,

majd felakasztotta magát az egyik kampóra, de a tőkehúsért hátraszalajtott hentestanuló még időben érkezett, hogy Anne rángatózó lábait elkapva segítségért üvöltsön, és Anne, a hentes, életben maradt. A Laborit kórház Gauguin osztályára került, ahol én kezeltem. Anne nem akart tovább élni, miután a főnöke rászólt, hogy mit áll ott, mint egy ruhafogas, ahelyett, hogy felmosná az üzletet, mert rájött, hogy ő tényleg csak egy ruhafogas, amire az apja és a férje úgy akasztotta fel a rosszkedvét, mint a részeg a hányadéktól szennyes kabátot. A kórházban alig beszélt a betegtársaival, kivéve Jessica Meyert, aki ellentmondást nem tűrően a pártfogásába vette a tollseprű vékonyságú, lengő hajú, sápadt és elnyűtt háromgyermekes asszonyt, és akit más, mint a hentessegéd, aki megmentette az életét, nem látogatott. Anne a kórházban töltött hónapok során beadta a válókeresetet, hiába fenyegette kitartóan veréssel a férje, és három gyermekével, köztük az autista Thibault-val, közös albérletbe költözött a hentessegéddel. Thibault-t mindig magával kellett vinnie, ha orvoshoz ment, mert Anne szülei nem vettek többé tudomást a lányukról, pontosabban Anne apja megtiltotta az anyjának, hogy kapcsolatba lépjen a lányukkal és megpróbáljon segíteni neki, mondjuk olyanformán, hogy vigyáz a gyermekre. Thibault négyéves, tejfehér bőrű kisfiú volt, szemkontaktust egyáltalán nem vett fel, és furcsa, motorzajszerű torokhangot adott ki, ha az anyjától el akarták választani. Az ujjait számolgatta, időnként valami titkos algoritmus szerint szájába vette valamelyiket, és erőteljes állkapocsmozdulatokkal, konok elszántsággal szopta és rágta őket. Csak egy piros színű plüss dobókockára volt hajlandó felfigyelni, amit az anyja mindig magukkal hordott, ezen kívül kizárólag a színes ceruzákkal törődött, amiből előszeretettel a sárgákat használta, de azért minden színnek meg kellett lennie, különben a torkában elkezdődött a motorzaj, amitől az embert, amikor legelőször hallotta, kirázta a hideg és felborzolódott a szőre. Tele voltam élénksárga rajzokkal, mind olyanok voltak, mintha a napkorong egy szünni nem akaró hasmenéstől szétfröccsent volna, és különböző mintázatokban, foltokban és csikokban beterítette volna a fehérre sápadt mindenséget.

Thibault zöld dobozos ceruzakészletét vettem hát ki a bal alsó fiókból, miután hosszasan néztem Jessica szagatott körmű, színesre mázolt ujjbegyeit, csonka végű, sebzett, eleven és vastag ceruzákként feküdtek az asztallapon, és a dobozt odatoltam Jessica elé, a szemközti oldalra.

Rám nézett, majd a dobozra, aztán ismét rám. Mi ez? – a kérdés, mint összetapadt, sületlen kenyérbél, egy darabban fordult ki a szájából. Színes ceruza – válaszoltam elég tárgyilagosan. Szórakozik velem, doktor? – az indulat egy pillanat alatt összeszűkítette a szembogarát, a torka kiszáradt és a szájpadrólhoz tapadt a nyelve, csettintett egyet és szinte rögtön a székével hátrafelé mozdult. Nem, Jessica, cseppet sem szórakozom. Szeretném megkérni, hogy rajzoljon. Ezúttal nem a testére. Hülyének néz, ugye, idiótának tart? Vagy gyereknek? – kérdés közben lökte hátra a székét, de az mégis oldalvást dőlt meg, mert a rokolyaszerű szoknya egy szövetsomója beszorult a karfa és az ülőke közé, és nem engedte hátraesni, így Jessica kitágult orrlyukkal és a szoknyájára csípődött irodaszékkel állt velem szemközt, mint egy irdatlan, dühöngő teknősbéka, az oldalára csúszott műanyag teknővel. Hülyének nem nézem, Jessica, de bizonyos értelemben gyermek, legalábbis éretlen – a mondatot nem kellett befejezmem, a műanyag széket letépte magáról, nekivágta a falnak, az ajtót egy rúgással feltépte, ki, ajtó be. Egy óra múlva jött vissza, halkan kopogott, nem vártam már senkit, az elmaradt kórrajzokkal foglalkoztam, tudtam, hogy csak ő lehet. Jöjjön be, Jessica! – szoltam a kopogásra. Résnyire nyitotta az ajtót. Honnan tudta, hogy én vagyok? Szemei vannak mindenütt? Képzelve, találtam egy Majakovszkij-kötetet, a borítóján olyan képpel, ahol Majakovszkijnak a homlokán is szemei vannak, mint Önnek, hihihí. Kuncogás közben lassan bejött a szobámba, megállt az íróasztal előtt, hol a színes ceruza dobozát nézte, hol engem, aztán egy határozott mozdulattal megfogta a dobozt és szó nélkül kiment. Este volt, nyárelő, Eloise Duval és Claude Morel halottak voltak, de Jessica talán rajzolni fog. Rajzolt is. A következő alkalommal elhozta az első művét, egy porcelán-történeti albumban talált Ming-korabeli váza bonyolult kék mintázatát vette alapul és rajzolta át szabadon A3-as papírra, műfajában mestermunka volt, gyönyörű. Jessica kitűnően rajzolt, később akvarell- és pasztellceruzával, tussal és olajfestékkel is dolgozott, majd lovakat kezdett faragni uszadék- és egyéb fából. Az egyik maga faragta falovat, amit később ajándékba adott nekem, szabálytalan fekete-fehér csíkokkal befestette, Vasarely lovának neveztem, bár ő maga Border-nek hívta. Borderline, tudja, mint én, csíkos angol telivér, majd eszébe jutok róla – magyarázta heherészve. Jessica az alkotással észrevétlenül átlépte a szabadság küszöbét, amitől rette-

gett, s az alkotás adta szabadság többet segített rajta, mint a gyógyszeres és egyéb terápiás arzenál. Evészavara lecsöndesedett, több mint tíz kilót fogyott, puffedtsége enyhült, nem marcangolta olyan kíméletlenül magát. Ha metszést ejtek magamon, belemártom a ceruzámat és lerajzolom a kínjaimat – mondta, kevéssel azelőtt, hogy bejelentettem, hogy Lyonba költözöm, így nem folytathatom a kezelését. Mikor megtudta, hogy elmegyek Poitiers-ből, rámvágta szokásos módján az ajtót, rezegtek, mint műanyag didgeridoo-k, a fehér nyílászárók, és megjósolta, hogy miattam meghal 44 évesen gyógyszer-túladagolásban. Aztán visszajött, és nekem ajándékozta a Majakovszkij-kötetet, azt, amelyiknek a borítóján a sokszemű költő képe látható.

Öcsém 44 évesen meghalt túladagolásban. Valahogy eszembe jutott Jessica, levettem a polcról a Majakovszkij-kötetet és fellapoztam. A 44. oldal üres.

Szefi (digitális nyomat)

Zalán Tibor

ÉRINTÉS

Ha elérte volna de nem ér
te el Nyúlt utána de az ér
intésig mégsem jutott Azzal
hogy megvágta azt a látszatot
keltette mintha érdekelné
még Pedig már nem várt semmire
Senkire A semmi érintés
e a senki megkísértésé
vel járt volna Ezt nem kockáztat

ta meg Elhatározása vég
leges volt Eljutni mint erdő
árnyékai közt hajlongva a
tisztásig ahol szirmokat bont
a csend Ezt olyan költőinek
találta hogy elhányta magát
Nem képletesen Orrán-száján
át akár a részegek Hányt és
lehányta magát Magára hányt

Magányra A lázak ellen fér
fiatlan legyezővel véde
kezett akár a japán gésák
Tipegett léte peremén Csont
jaiban érezte a zuhan
ást Így egyben Egy időben ez
zel megadatott neki a rep
ülés geometriája is
Lehetséges tűnődött fennhang

on lebegésben követni el
a zuhanást Csak ha az anya

méhben a lebegés idején
már a zuhanást tanulja a
gyermek Az érintés fájdalmat
tép fel Az érintés emléke
megaláz Kiszolgáltatottnak
lenni árnyakra emlékezés

Tisztáznia kellett magában
ezt a kapcsolatnak nem nevez
hető távolodást Elveszít
eni mielőtt elérte vol
na Soha nem törekedett az
érintésen belül kerülni
Végső soron az érintés nem
függvénye a távolságnak Leg
feljebb a távolodásnak Mély

és álomtalan éjszakák kö
vették egymást S az öregedés
értelmetlen feladványai
Komikusnak látta magát él
ete sakktáblája fölé haj
olva Kuporogva találgat
ni a következő lépést míg
szemben a halál könnyököl tud
dás közönyével szemgödrében

Egyszerűbben próbálta megfog
almazni amit addig erre
méltatlannak tartott Amit meg
lehet tenni azt nem kell megmut
atni Bár megtenni annyi mint
beismerni a gondolkodás
újabb vereségeit Vagy a
lét nem fér a gondolkodáshoz
Vagy a gondolkodás a léthez

Vagy egyik sem a másikhöz a
semmi érintése nélkül Vad
galamb levest kívánt meg olyat
amilyet a nagyanja főzött
a kúpcserépről lelőtt mada
rakból S utána sokáig néz
ni a bambuszívekből márvány
ból és lélekből készült fűkő-
szobrot rendezetlen asztalán

De nem kockáztatta meg A sen
ki érintése a semmi meg
kísértésével jár És már nem
várt senkire A semmire sem
A látszatot vágyta mintha ér
dekelné amit megvágyni vágy
ott Az érintésig mégsem jut
ott el hiába nyúlt utána
Elérhette Így nem érte el

Haiku (assemblage, 50x50x18 cm)

Tódor Csaba

KÜVÉ

Még kesernyés volt a szája íze így reggeliben Pityukának a konyhaablaknál állva. Korán volt, alig múlt fél hat. Kint még csak pirkadt. Az ablakot megpattintotta s rágyújtott. A tegnap esti bor íze még nyomokban ott hevert a nyelve tövéénél. Rágyújtott Pityuka a fehér majójában, ahogy ott állt a megpattintott konyhaablak előtt. Az olcsóbb ukrán kontrabandás bájrúdból sejtelmesen szállt fel s osont ki a megpattintott konyhaablakon a füst egy része. A másik része a szájában kavardott össze a tegnap este üres emlékével. És Pityukának egyszerre csak eszébe jutott, hogy felnőtt férfi. Már nem érzi az anyatej ízét a szájában. Mély levegőt is vett a felismeréstől. A konyhában a tegnap déli hagymás pityóka szaga megtelepedett a konyhatörlőn az aragáz lerjének ajtaján, a sótartón s az asztalon a Vlahița feliratú hamuzón, amely az esti elmaradt itthoni vacsorázás miatt üresen kuporgott az összegyűrt terítőn. A terítőbe egy galambot varrt bele valaki, s ez őrizte a szülőfalu emlékét, Kisperjést. Nem is őrizte, hanem fogva tartotta ezt az emléket, hogy Pityuka szülei '68-ban jöttek el otthonról. Apja a cipőgyárban kapott munkát, anyja a lengyárban. Itt ismerkedtek meg a városban, s úgy kapták a blokkot. Azóta itt él a család. Immár városiak lettek, s Pityuka már itt született. Ahogy a galambra nézett, nyújtózkodásában meg is meredt egy pillanatra, mint az emlék, amely utolérte s megkérdezte, hogy aludtál?

A tegnap este elevenen élt Pityukában. Borkóstolón volt, későn jött haza. Erősen jó menet volt. Megivott egy csomó édes bort. A borász, akit Magyarból hoztak ide, egy adott pillanatban még meg is kérdezte, hogy *mondd már meg nekem, hogy ti mivel isszátok ezt a sok édes bort?*

Pityuka leengedte az ásításból a kezét, ahogy az már véget is ért, hiszen látta, hogy a füst kimegy az ablakon, s immár a februári tavasz langyos lege átjárja a száját, a nyelvét, az ínyét, amitől Pityuka meg is remegett, mint kisgyermekkorában, amikor a búcsún először nyilallt belé, hogy neki erősen kell pisiljen, de annyi ember volt ott, hogy nem mondhatta meg nannynak, mert akkor kiállnak a sorból, s az is lehet, hogy akkor a similaptának anyyi.

De akkor mit is mondtam én az este annak a táposnak? Vonaglott még egy kicsit Pityukában az ásítás, az első tele száj füst, az esti bor s a tegnapi hagymás pityóka szájnásza után a fehér majó és a férfias mellebőre érintésénél keletkezett jóleső, csendes hajnali remegés. Tudta azt, hogy ez egy szakmai kérdés volt, bár ő a mustot már rég odabéről veszi, Kosztitól, de hát azért ez a vidék mégiscsak borvidék, még ha annak a borvidéknek a legészakibb csücske is. Azért itt még vannak jó homoki borok. Mindenkinek a sajátja a legjobb, s lehet akármilyen jó is a díjazott bor, de azért az, ami odalent van a pincében, ott az más. Az az enyém. Nem emlékezett a válaszra, mert nem is volt fontos. A kérdés már magában elég volt, hogy egy ilyen neves borász egyáltalán ekkora szakmai kérdést tett föl neki ott, az este, az asztalnál.

Közben megnézte az órát. Készülődni kell munkába. Amúgy szinte egybefolyt a hétköznap a vasárnap, olyan munkahelye volt. Kapus volt, teremőr, udvarseprő, kazánfűtő, amolyan mindenes egy kicsi cégnél. Nem is igazán tudta, hogy a patron mivel foglalkozik, de ő volt a mindenes. Ő volt Pityuka. Nem is volt a munkaideje annyira kötött, de azért nála nélkül megállt volna ott az élet. Most is tudja, ahogy itt áll a fehér majóban, hogy nélküle még a cég kapuját sem nyitják ki, mert nála van a kulcs. Ő a legelső, aki bemegy. Hajnalban is ő volt a legutolsó, aki elhagyta a csatateret. Benézett a mosdóba, lehúzta a vécéket, megnézte a csapokat, hogy el vannak-e zárva, leoltotta a villanyokat, s végül ő zárta be a kaput. És nemsokára kezdődik minden előlről.

Meg is érkezett a kapuhoz. Zárva volt. Kinyitotta ugyanazzal a mozdulattal, mint az este, csak fordított irányba forgatta el a kulcsot. A kilincset is már régi ismerősként fogta a kezével, és nyomta le. Csak úgy kezét rázott, és nyílt is a kapu. Ebben semmi nincs, mert ha elromlik is, ő javítja. Aztán elvégezte a reggeli ellenőrzést. Körbejárta az udvart, az épületeket, felvette a két papírdarabot az udvar közepéről, megigazította a talicskát, s intett a lecsúszott kupás cserépnek is, hogy látlak, ne félj. S ha az idő ereszkedik egy kicsit, akkor felmászok, és megigazítlak. Bent az épületben hasonló illat fogadta, mint amit otthon a konyhában hagyott. Csak ennek a céges hagymás pityókának áthatóbb volt a szaga. Hivatalosabb. Megnézte a vécéket, hogy az éjszaka nem indult-e el a víz, vagy ki tudja, hogy mi. Történhetett bármi. Az ember soha sem lehet annyira magabiztos. Este mindent

rendben hagy, de reggelre nem biztos, hogy úgy kapja. Ahogy megfogta a meleg vizes csapot a női fürdőben, belepillantott a tükörbe is. Hát bizony megborotválkozhatott volna, de az anyja még aludt, s nem volt, aki utána nézzen, amikor jött ki az ajtón. De se baj! Ma úgymint arról fog szólni a nap, hogy a tegnap esti romokat el kell takarítani. Minden úgy maradt, ahogy az este hagyták.

A nagyteremben először a széket igazította meg, amelyről a főborász beesett az asztal alá. Valamit akart mondani, ejszen, egy pohárköszöntőt, de megtántorodott és lefordult a székről. Megbajosodott a végére, s olyan hangosan énekelt, hogy szinte örvendtek neki, hogy ennyire otthon érzi magát a trianoni és a december 5-i traumák sokszori átélése és felelegetése után. Mégis. Csakazértis. Fölszedett még két hirtelen mozdulattal három-négy perecedarabot, egy zöld rahátot, amit a mákos kalácsból rázott ki Bandi, miközben a *Piros rózsák beszélgettek*, s még kézbe vett egy szalvétát és beugrott az asztal alá, hogy majd a morzsát azzal összesepri. Hirtelen végigfuttatta szemét az asztalon. Gyűrött lett egy kicsit az abrosz is, imitt-amott még egy-egy folt is éktelenkedett rajta. Lehet, jobb lett volna a papírabrosz, ahogy valaki javasolta, hogy ne tegyék fel ezt a fehér damasztot, mert ennek a sok férfinak jó a papír is, amit olcsón meg lehet venni a piac felett, az ajándékboltban, tekercsben, felcsavarva. Azt csak leszeded másnap az asztal tetejéről, a rajzszegeket kihúzgárod, ahol beszakadt, s nincs több baj vele. De azért a damaszt mégiscsak más.

Olyan most reggel, mint amikor az asszony húsz év házasság után nagytakarításkor egyik dobozban megkapja az összegyűrt menyasszonyi ruhát. Képek elevenednek meg, arcok, a tánc, a zene, s még egy kis izgalom is végigfut az arcán, ahogy magához szorítja, ahogy megérinti a bőrét. Az első veszekedések, a megcsalások és a nehéz bánatok emléke, mind-mind végignyilall csendes sírással, amit a ki nem kapcsolt porszívó hangja akadályoz csak, hogy hangosan feltörjön.

Pityukának a saját katonabúcsúztatója jutott az eszébe. Nem tudja, hogyan, de otthon rendezték meg, Kisperjésen, az ösben. Odahívta a haverokat a városból, mert még papóék éltek, s az öregeknél jobban meg lehetett tartani, mint a blokkban. Reggel akkor is kesernyés volt a szája íze, s ahogy az édesanyját megölelte, azt érezte, hogy ő a legfontosabb ember a világon, mert messze megy. Katonának. Igazi kaland lesz, mert románul sem tud, Galacra sem járt még soha, de ez

egy életre szóló reggel. S akit ölel, az a legfontosabb ember a világon. Az édesanyja. A szoba közepén álltak, körbevették az előző este nyomai. A félig megtelt poharak, a gyűrött damasztabrosz akkor is, s egy barna kabátgomb a szőnyegen. Ez botlott a szemébe, ahogy az édesanyját ölelte akkor...

Na, de a másik szobában ült este a zsúri. Itt volt a fő szentély, itt kóstoltak. Ide nem is szabadott tegnap bejönni senkinek, csak a fő-fő zsúri, a borász, és még négy helyi borbarát jöhetett be. Ide hozták be Lajók a huszonkilenc átlátszó hétdecis üveget, az öt zöld literest, s a két flakont, amelyeken számok voltak. Ezek voltak a minták. Ott voltak ekkor is mind az asztalokon, meg szanaszét a szobában. Papírdarabokon nevek voltak táblázatokba szedve, s a nevek után keresztek sorakoztak. Azért nagy a haladás, állapította meg Pityuka. Ahhoz képest, hogy ez volt a harmadik ilyen verseny, már egyre többen hozták a bort fehér üvegben. Az első alkalommal mindenki, vagy majdnem mindenki pillepalackban. Volt olyan is, hogy nem lehetett jól kóstolni, mivel a flakon nem volt kimosva, s a bor nem tudta visszaadni az ízét. Valami idegen elemek vegyültek a szájakban. A nyelvek tövére valami furcsa íz rakódott, s a zsúri zavarba jött. Akkor a táblázatokba inkább kérdőjelek kerültek, s most ne mennyi a plusz! Ez már egyértelmű fejlődés.

Egy kicsit főnökként lépett be ide is Pityuka, mert az ő bora nem volt itt. Tegnap este már csak olyanok vehettek részt, akik igazi szőlősgazdák. Nem ilyen körpácsok, vagyis nem olyanok, mint ő. Régi, hagyományos módon viszonyulnak, vagyis a szőlőt megmetszik, megkapálják, permetezik, szüretelik, s ők kezelik, figyelik a pincében, ahogy tisztul a must, lehúztatják a bort aztán, kénezik a korsókat, mossák a hordókat, szellőztetik a nedűt időnként. S ezért este még Jani is új posztólájbít vett székely ingjére, s nem a turkálós műanyag kosztüm-kabátjában jött, mint tavaly, és ünnepélyesen töltögette a mintákat a zsűrinek. Most más volt, most színvonalasabb volt az idei borkóstoló.

Pityuka tehát itt is végighordozta a tekintetét. Az asztalon a műhelymunka egyértelmű nyomai látszottak. A földön az egyik szék alatt egy zöld műanyag köpötányért vett észre. Olyanforma volt, mint amilyenben az édesanyja a tojást fölveri szombat reggelenként, amikor a család együtt van, és kaszástokányt reggeliznek. Még ami benne volt, annak is olyan sárgás-barna színe volt, mint a lidőlös tojásnak.

Megpeccenti Pityuka a zöld tányért, s hát mozdul benne a lé. Híg volt, s biztos, hogy nem tojás. Megszagolja, s a felismerés boldog szikrája nyillalt belé, s újra szemérmesen megremegett, mint annak idején karácsony estéjén abban a leheletnyi idejű csendben, mielőtt hozzáfogott volna, hogy *Pásztorok, pásztorok...*

Örvendett annak is, hogy ezen a magas szintre került versenyszintélyben nem tévedt el, hanem mindent ért. Most már egyből érti, hogyan is ment a zsűrizés. Jani a külső teremből megfogott egy üveget, a fehér hétdecisekkel kezdte, s a végére hagyta a borvizes flakonokat. A tavalyhoz képest ez is előrelépést jelentett. Az új posztóláji is közelebb vitte 19. századi borász elődeihez, akiknek fényképét a múzeum alagsorában a falra akasztott korabeli fotókon lehet látni. Ezek a fekete-fehér képeken a valamikori elődöknek magas szintű, kifinomult borkultúrája örökött meg, amikor a borvidék északi peremének itteni szőlőseiben még nemes bort termeltek. Szinte művészet volt. Fekete-fehér művészet, ahol nem a fény és az árnyék játéka ejt csak csodálatba, hanem egy valamikor létező világ letűnt alkonyvarázsának vissza nem térő volta, a hiány savanyodik olykor a nyelvünk töve alatt...

Amikor Jani becsukta maga mögött az ajtót, akkor biztos, hogy egy szertartásos mozdulattal a hüvelykujját bedugta a hétdecis üveg alján levő mélyedésbe, a bal lábát, amelyen feszes fekete farmernadrág volt és fényesre vikszolt fekete félcipő, kicsit előbbre nyújtotta, hogy kiegyensúlyozza magát, ahogy karcsú meghajlással tölt a bírálóknak. Úgy húzta ki magát, mint egy már-már hozzáértő pohárnok, amint múlt és jelen között állva, elegáns mozdulatát szertartásosan kiegészítve, a bor szakavatott csorgatása közben mondta, hogy: *a 19-es minta...*

- Köpet - ejtette ki a szót Pityuka, s mélyet nézett az öblös tányérba. S ahogy a tekintetét széjjelhordozta, még kétszer vagy háromszor kimondta a varázsszót, mint a mesebeli királyfi: köpet. - Megvagy, beazonosítottalak, már nem hatalmaskodhatsz fölöttem, te ősi titok. Ugyanis az asztalok és a székek alatt, ahol a nagytiszteletű borbírák ültek, ott heverték a zöld műanyag köpőtányérok. Igazi műhely. Mert ahol aranyat csinálnak, aranydíjas varázsnedűket válogatnak, ott természetes, hogy megmarad a salak másnapra. - Az aranyak salakja, a rózsának tövise, és minden háznak a maga füstje - rímelő gondolat villant Pityuka fejében... Jani kecses, egész testű mozdulata után

következett a bírák szintén nonverbális diszkrét nyelvjátéka. Csak a szájüregben, merev szemmozdulatok kíséretében, miközben az ízlelőbimbók kinyíltak, s a borvidék északi peremének mélysége, ásványa, rejtett járatainak földstét, zuzmós, fekete szurkos csillogása, dohos varázsa, bizsergő nyugtalansága megnyitotta a korty titkot, amely összekapcsolta nyomban a generációkat, az elődöket, s az utódokat is egyben. Pityuka lenyüggözve állt. Igaz, hogy nem olvasta *A bor filozófiáját*, nem tudott túl sokat Wittgenstein *nyelvjátékáról* sem, de egyben sorsközösséget érzett maga körül, ahogy ott állnak titkos ősök felnyitott szelencékkel a kezükben, és feléje közelednek, s mindenkinél ősi, sárgásbarnásan ragyogó, titokféle gyémántszilánk van, amit neki át akarnak adni.

Köpet, mondogatta magában, és aranylóan fényes kupákat látott, és megértette, hogy este miért váltott ki akkora izgalmas tapskitörést, amikor végre a harmadik és második díjazott után kimondták az elsőt is: az öreg Szócs megint megnyerte a borversenyt, és aranydíjas borából azonnal hozatott tíz litert, amit meg is ittak. De a bor, az valami kifogyhatatlan. Mert bár megitták, utána ki is énekelték. Lenyelték, de a reggel a szájában érezte az átalakult, megváltozott és rejtőzködő valóságú élettitkot, ami a nyelve tövén koszorút font, mint az édes hús vagdalásába a penész a hújba a múlt héten, amit jó hogy az édesanyja észrevett, s ilyen enyhe téli időben leszedte a hútból, s elsütötte, s zsírral felöntötte. A borból ének lett, mámor és szerelem, csalódások és csókok keltek föl, elfelejtett, eltakart, befalazott falakból előléptek s rúultek az ajkakra, mint huncut tündérek, és nem tettek mást, csak varázspeccentéssel hangolták a hangszálakat, s folyt a mámor, rengett a világ, mint kövér asszonyok rokolyái, akik most úgy állnak a régi képeken, mintha meglepődtek volna, hogy milyen gyorsan telik az idő. Mámor és undor, téboly és lakoma, és ebben feloldódott az emberi vegyszeres, kapás, gyomirtós kegyetlenség az isteni bogyótermő kegyelem opál csillogású fürtjeiben, ami ezüst mámoroként úgy átfolyik az évezredekben, mint szilveszter éjszakáján egyik esztendőből a másikban a harangszó.

Pityuka leült az egyik székre, és arra gondolt, hogy ma szemetes nap. Vagyis, hogy ma elviszik a szemetet. Ezt a sok romot ő most összeszedi és kirakja a cég kapuja elé, hogy lássák, hogy itt élet van. Mennyi zsák lesz, mennyi műanyag pohár, flakon és ételmaradék.

Mindent szorgalmasan összegyűjt, és kirakja, hogy elvigyék. Igaz, hogy egy kicsit mindig gond van, hogy túl sok a szemét. Személyre szóló mennyiség van kiszámítva, köbméterre, havonta, hogy ennyi a szemétdíj. Pityukát ott érdeklí a dolog, hogy neki mondja meg mindig a főnök, hogy vigyázni kell, hogy mennyi szemetet rak ki a kapu elé, mert sok a díj. Valahogy meg kell oldani. De ez a valahogy szó a legfontosabb. Nem akárhogy. Valahogy.

És itt most ismét bevillant Pityunak a zöld göböstányér és a mögötte álló mélység, örvény, amely szédületesen kavarodik, örvénylik, mint egy nagy és láthatatlan háló. Ízig-vérig ösztön ez, orális primitívség, ösztönszerű bölcsesség. Valami olyasmi, mint a barátság, csak ezt most még ki kell találni. Először a vázlatát, majd arra ráépítkezni, hogy egy működő, hasznos barátság legyen. Olyan kultúrateremtés-féle. Posztnacionalista globálautonóm vidékiesség. S ezt ahogy kigondolta, úgy nem tudta elmondani Pityuka, csak azt maradt meg benne, ahogy ott ült a romok között, hogy valami, a szeméttel kapcsolatos igen nagyot gondolt. Szemérmesen beleremegett, mintha élmelyegne. – A főnöknek ejsze el sem kell mondani. Ő úgymint bejön nemsokára, s azzal kezdi, hogy Pityukám, a romokat el kell takarítani. Rögtön. Nincs türelme arra, hogy egy ilyen kiadós bevetés után is, mint az esti borkóstoló, egész munkaidőt arra pazaroljon, hogy a romokat tüntessék el. Azt hamar kell. Ripsz-ropsz, s kész. Össze kell szedni a szemetet, a zsákok ott vannak a lépcsők alatt, abba bele kell rakni mindent. A köpetet flakonokba kell tölteni, s belé a vécébe. Aztán az abroszokat leszedni, a poharakat elmosni, a földet felseperni, az asztalokat másképpen rakni, mert holnap már egy teljesen új társaság jön a terembe, s legyen minden rendben.

De hát itt egyébről van szó! Itt vannak ezekben a zöld göböstányérokban a díjnyertes borok is, ember, azt hogy lehet csak úgy kiönteni! Benne van a gazdák munkája, veritéke. A sok permetezés, a gondozás. A művészet. S amúgy is sokkal színvonalasabb lett a rendezvény, mint az eddigiek. S akkor csak úgy most kiönteni a köpetet, mert úgy szokták? Nem. Esetleg meg lehet szűrni valamin, s bele is lehet tölteni a flakonokba, de elönteni azt nem. Ez nem is köpet egészen. Hát hogy lehet köpet, ami aranydíjas bor? Hogy lehet csak úgy elönteni? És hogy lehet kiszűrni, ami nem díjnyertes bor? De hát egyik sem *vöttes* matéria, ember, hanem mindegyikben benne van a

gazdája élete, tudása, szép fehér titka! Ezt kiönteni nem szabad. Pityuka eldöntötte, hogy amíg bejönnek a többiek, addig ő megtölti a flakonokat, s félrerakja valahová. Neki úgyis van egy szekrénye lent a pincében, ahol a gumicsizmája s az esőkabátja van, s oda beteszi. Lett négy flakonnal.

A szemetesautó minden kedden jár. Az utcában hosszan ki vannak rakva a kukák. A Pityuék kapuja előtt ott egy szemetes, a normál, a zöld, ami mindenkinek van, s van egy csomó zsák. Ezt egyszerre nem fogják elvinni, Pityuka, nem kellett volna mind kitenni, mert úgysem viszik el. Nem érdemes vitatkozni, mert ez is már csak üzlet lett. Meggazdagodtak belőle egyesek. Megvan a köbméter, és úgysem visznek el többet. Ha el is viszik, egy csomót kell fizetni. Így szólt oda a főnök, amikor az autójával megérkezett és nem tudott a kapun bemenni. Majd elintézem valahogy, mondta Pityuka. Bízta csak rám, én megoldom. Hát azt te nem tudod megoldani, mert csak én kell kifizessem, s hát így, s hát úgy... Szóval ez volt a lényege a beszélgetésnek. S különben mi a franc van annyi minden ebben a szemetesben, kérdezte a főnök Pityukától, ahogy felnyitotta annak tetejét. – Egy flakon barnás lével le van nyomtatva az egész. Jól becsavartad a tetejét, Pityuka? – Igen, becsavartam. Aztán Pityuka várt a kapuzábé mögé húzódva. Várt, és sok időre jött a kukásautó. Minden kapunál megállt, és leszökdöstek hátulról a kisegítők, akik ürítették a szemeteseket az autóra emelve. – Aztán vigyázzatok, mert a tetejin ott van a nektek való, csak ügyeljete, hogy a sofőr ne lássa meg! Én nem akarok bajt nektek. – Jó, jó, Pityuka, ahogy megbeszéltük. Mint a múltkor. Bármikor, amikor még lesz szemét. Hogy a sofőr ne lássa. Megoldjuk. Valahogy. Bárhogy.

J. Szondy György
A 3LÁBÚ QTYA

Fekete Vincének

Gyere, menjünk ketten elvágódni,
és mentünk ketten elvágódni,
föl a szénhegy tetejébe, fekete,
lássuk merre,
rágyújtottam, és az a rosszarcú
mondta: jelentkezz a karczerben,
mert fölgyújtanád az egységet,
mit tud ő a repülésről, jelentkeztem,
ki küldött? az a rosszarcú?
akkor menj el innen, 1, 2.

Aztán röpjöl oda, mégse röpjöl,
és röpjölt oda, mégse röpjölt,
föl a szennyes égi tarlón, fekete,
lássá milyen,
elpakoltuk a zászlókat, ezentúl
más világ lesz, egy sor piros,
egy sor mintás, a más szelek
mellénk fújtak, de lobogóra
fésültük a hajunkat,
pontosan a szabadulás fél ószére
állítottuk óránk, magunk áltattuk.

Gyere, vágatassunk a láthatáron,
és vágattunk a láthatáron,
mint a mennybolt páros csíkja, fekete,
lessünk oda,
csakis a csillagos ég alatti hely,
csakis az a hely, ahol a krumplit
hámozhatjuk, hej,

minden csillag 5ágú villa,
és csak vörös fényt ver vissza,
a többivel a nép gazdálkodik.

Gyere, szívjunk be egy friss világot,
és beszívtunk egy friss világot,
mint az úrnek kétes lyuka, fekete,
fújuk szembe
régi mással,
nesze fánkkal cent kisüsti,
ülünk le a sír szélére,
szívjunk el egy Möröseit.

A TALÁLKOZÁS LEHETŐSÉGEI

SARKALATOS KÉRDÉS

Ha már nem marad egy tér sem, ahol találkozhatunk,
ahol szaladsz felém, és feléd szaladhatok én is,
ha kifognak neveinkből, majd keresünk sarkokat,
hosszú utcák sarkait, de akkor melyik utca neve
lesz „A pár találkozása utca”, azé, ahonnan
te szaladsz felém, vagy ahonnan én szaladok feléd?
Megvan minden saroknak a maga keresztje, látod.

LEVEGŐ

Biciklivel érkeztem hozzád, a nagybátyám vastagvázú
biciklijével, az enyémet elvitte a testvérem, az övét
meg a rozsdá, aztán jól kösd le, fiam, szólj utánam
bátyám, és jól lekötöttem az udvarodon, de láttam,
kissé lágy a hátsó gumi, ezért kértem egy pumpát tőled,
menj, kérj apámtól, úgylis ott tesz-vesz a garázsban,
mondta, a benzinkútnál szoktam, menj hátra
az öregekhez a nyári konyhába, hátha van náluk,

mondta apád, hej, fiam, mi nem foglalkozunk ilyesmivel,
mondta nagyapád, pedig kedvelt engem, ahogyan apád is,
aztán kimenten, biciklim eloldtam piros almafádtól,
csöndesen betettem magam után a kaput – ugyan mit
keresek én itt, ahol egyik ősöd sem ad nekem levegőt.

CSOMAG

Ha csak egy kicsit is korábban kelsz,
nem kerülsz elé a sorba, nem látom
meg nyakad nekem rendelt ívét,
sem gömbölyű kellékeid hömpölygését,
csak a soha sötét kérdéseim csüngnek,
nem értem, miért zavar, ha ásítasz, amikor mesélek.

STAFÉTA

Én délelőttös vagyok, te délutános,
sietek megpihenni, te sietsz, mert
várnak, jövetel és elmenetel
forgószelében pácolt stafétabot
a kedvünk, amit most
átadok neked, majd este, tudom,
jó szívvel adod vissza, mert
szép hely a te lelked, hálni járok oda.

VACOGÁS

Ha kiráz a hideg, amikor rám nézel, talán eszedbe
jutnak kék szememről az egek friss szelei, a hűs
vizek nyári csobogása, vagy valami egészen más,
ha engem ráz ki a hideg, amikor rád nézek, talán
eszembe jutnak zöld szemedről a füveket horzsoló
szél hangjai, a mélybe hívó smaragd, vagy valami
egészen más, ha mindkettőnket kiráz a hideg,
amikor egymásra nézünk, talán jobb, ha felöltözünk,
hideg van, semmi más.

KÉNYSZERPÁLYA

Ha abban a tájban találkozunk,
amelyben elképzeltél engem, ahol
utakat adok a lábad alá
megfontolt nyomokkal, és aláhúzom
egy-két patakkel, fasorral, és a szádból
feltörő buborékokba én írok szavakat,
várhatóan megérkezel a tájba,
amelyben elképzeltetek.

Tájkép (assemblage, 85x110x50 cm)

Bene Zoltán

MENEKÜL

Néha úgy toloom magam mellett a napokat, mint részeg a biciklit, beléjük kapaszkodom, nehogy pofára essek; máskor akár kőműves segéd a sokadik malteros talicskát, fogcsikorgatva taszigálok őket magam előtt; s van, hogy úgy vonszolok több tucatnyit belőlük, akár viking harcosok a megerőszakolni kívánt nőket, a hajuknál fogva. Kéz a kézben sosem járunk. Kéz a kézben senkivel se járok időtlen idők óta. Nem szeretem a kezeket, mintha földönkívüli vagy túlvilági lények lennének (Izé az *Adams family*ből), de amikor erről akarok beszélgetni, megütközve néznek rám a cimboráim, mert szerintük a kéz a legfontosabb, ha nem lenne, nem lennének emberek. Én viszont azt hiszem, az agyunktól vagyunk azok, amely, miként Woody Allennek, nekem is a második legkedvesebb szervem, ezért meglepetés számomra, hogy mások úgy vélik, a kéz a titok, még ha a szembefordítható hüvelykujj nem is elhanyagolható tényező, ezt el kell ismernem. *Szegény ember kézzel nőz*, idézi végül a Prosectura-számot valamelyik haverom, s ezzel némi vidámság közepette lezárul a téma, mielőtt igazából elkezdődhetne, hogy átadja a helyét a laposföld-hívőknek, akik hülyék, netán azoknak, akiket elraboltak és jól megpocsékoltak az ufók, aztán visszapottyantották őket az ágyikójukba, s akik ugyancsak hülyék, vagy azoknak, akik napi nyolc órát melóznak bezárva valami irodába, hallgatják a rádióban a szar zenéket a hivatali számítógépükön, csámcsogva zabálja őket a dögunalom, s ezek a leghülyébbek, esetleg a politikusoknak, akik szétlopnak mindent, még a kotont is lelopják a farkunkról kefézés közben, ha nem vagyunk résen, mindemellett még hülyék is (nem kicsit, nagyon) – és leginkább a női test fertályainak, különös tekintettel a lábak közére. Néha magam is részt veszek ebben a társalgásban, a legtöbbször azonban inkább hallgatók. Hallgatom, miként ecsetelik, hogy a Földet akár kocka alakúra is formálhatná egy éjszaka alatt valamely földöntúli hatalom, senki észre nem venné, beleértve a tudósokat is, mert csak azt vesszük észre (és ez alól a tudósok sem kivételek), amit jó alaposan belénk sulykolnak, olyannyira, hogy akár azt is kijelenthetnénk bátran, a Holdon nem

csak jártak emberek, de egyenesen onnan származik a fajunk, s bizonyosan akadna pár ezer vadbarom, aki el is hinné, ha eleget hajtogatjuk, mondván, nem zörög a haraszt, és így tovább. Én meg közben lehunyom a kedvenc szervemet (a szemem), és hol arra gondolok, a Föld egy óriás ráktól megduzzadt heregolyója, a Hold meg az egészséges párja, ott szoronganak egymás mellett a behemót alsógyatyájában, amiről mi úgy tudjuk, hogy égbolt, s rajta a húgyfoltokról azt hisszük, azok a felhők; hol meg azt képezem, a Föld teniszlabda, amivel gigászok játszanak, ütéstől ütésig tart egy-egy ciklus, a dinókat sem meteor irtotta ki, hanem a teniszütő, s most megint erősen közeledünk az egyik raketthez (élvezem ezt a szót használni ebben a kontextusban, olyan *szörnyen* hasonlít a rakétához), de az sem kizárt, hogy fönnakadunk a hálóban és a nulláról kezdődik minden előlről. A cimborák békén hagynak, hallgathatok kedvemre, szerintük én is éppoly hülye vagyok, akár azok, akik hisznek az örök szerelemben. Én nem hiszek abban sem, mégse vitatkozom. Ehelyett az utóbbi időben ilyen alkalmakkor, mikor az unásig ismert műsor megy, fejben írok levelet Zoénak, akit sosem láttam, de lassan egy éve már, hogy hetente többször váltunk e-mailt, ő Új-Zélandon él, illetve pár nappal ezelőttig ott élt, szaros pelenkákat cserélt csont és bőr főszereken meg üres tejeszacskó-mellű (fél literestől a többliteresig terjed a választék) vénasszonyokon egy hospice-házban, és három éve nem szólalt meg magyarul, mert barátai sosem voltak, a szüleivel meg nem beszél, mióta az anyja megcsalta az apját a család egyik régi barátjával (ősöreg, elcsépelet sztori), s az apja ettől úgy elkeseredett, hogy buzi lett és együtt él valami menő fővárosi lebujsztár-transzvesztitájával (nem tudom, lehet, hogy csak olvasta a történetet, de hihetően adta el), írni viszont ír az anyanyelvén, még hozzá nekem. Megírta azt is, hogy korábban Írországban dolgozott, egy supermarketben, az volt a dolga, hogy azokat az árukat, amiket a vevők nem tettek vissza a polcokra, hanem ledobtak a padlóra, visszapakolja, és igen sokat kellett gályáznia, mert a kelták mindent lehajítottak, amit megnéztek, ám nem vásároltak meg, kretén egy népség, ha föltámadnának a druidák, szívszélhűdést kapnának az elfajzott, korcs utódok láttán. Azelőtt óvónőnek tanult, nyelvvizsga híján nem kapott még diplomát, viszont ha hazatér, simán leteszi a nyelvvizsgát és fölmarkolja az oklevelet, talán még a falra is kiteszi, de a kis szarosok közé nem megy, elég

búzt szagolt ő már életében, márpedig a kölykök köztudottan bűdösek. Megfogalmazom előre az aznapra szánt levelet, otthon majd csak be kell gépelem. Nem tudom, mit tennék, ha az apám megmelegedne, de nyilván összedőlne bennem egy világ, mert az apám, mióta nyugdíjba vonult (inkább bicegett), mást sem csinál, csak kézilabdameccsre jár, eszik, emészt, ürít meg a pina.hu-t böngészi otthon a számítógépén, amit én adtam neki, amikor megvettem a laptopomat a második diákhitelből, szóval nagyon férfias életet folytat, anyám sóhajtozik is miatta eleget, bár én több fejfájást okozok neki, mert nagyon szeretné, ha így, lassan harmincévesen végre befejezném az egyetemem, ahol a negyedik szakra járok (ezen jutottam a legmesszebbre, még egy fél meg egy egész szemeszter és akár végezhetek is), meg lenne valakim, valami komoly nőm, bár azt szerintem nem akarja, hogy elköltözzek otthonról, s végérvényesen magára maradjon az apámmal. Ehhez nekem sem fűlik a fogam, különben is úgy érzem, nagyon is van nekem komoly kapcsolat, Zoénak hívják, és többet tudunk egymásról, mint bárki másról, s amit tudunk, abba igazság is vegyül (úgy saccolom, legalább a negyede színigaz), noha még sosem találkoztunk fizikailag, és mivel ő a fészbukon egy vombat portréját töltötte föl profilképként, azt sem tudom, hogyan néz ki. Ez egy fikarcnyit sem zavar, így mindig olyannak képelem, amilyenhez éppen kedvem szottyán: Jennifer Lawrence-től Emma Stone-ig vagy Emma Kunistól Gal Gadot-ig; néha pedig olyannak, mint a pultos csaj a Campusban vagy a könyvtáros kisasszony az egyetemi bibliotékában, ahol mindig bealszom, miközben referátumra vagy vizsgára készülök, a fejem rábucskázik a laptopom klaviatúrájára, a nyálam befolyik a billentyűk közé, egyiket-másikat, például az í-t meg az s-t egyre nehezebben tudom lenyomni emiatt, mintha vissza akarnának pattanni, vagy ellenállnának, akár valami dél-amerikai hegyvidéken partizánkodó kommunista forradalmár a fogyasztói társadalomnak. A múltkor még álmodtam is a könyvtárban, álmomban Zoé mellém ült, kezét a vállamra tette és figyelte, ahogy alszom. Az arca, akár Sandra Bullocké az 1994-es *Féktelenül* végén, ahogy nézi Keanu Reevest a buszban (pedig nem is szeretem azt a filmet). Álmomban fölbredtem, Zoé rám mosolygott, és akkor tényleg fölbredtem. Kicsit nyomorultul éreztem magam, de nem pánikoltam, higgadtan kezeltem az ügyet, összepakoltam, hazaporszáltam, megnéztem a neten a *Féktelenült*. Továbbra sem tetszett,

bár Sandra Bullock szépen tud nézni Keanu Reevesre, ahhoz kétség sem fér. Írtam is egy hosszú levelet Új-Zélandra a filmekről, hogy többnyire szarok, összevissza csapongtam, hablatyoltam, de Zoénak tetszett, néhány órán belül válaszolt. Mostanában tényleg nem szeretem a filmeket, olyan kiszámíthatóak; a regényekkel is ez a bajom, valaha faltam őket, ma már alig olvasok; már mindent megírtak, s mindent többször is, valamennyi fordulatot fölhasználták, mindahány csattanót elsütötték, egyszerűen nincs annyi történet, hogy újat lehessen írni vagy filmezni, ahhoz túlságosan unalmas faj az emberiség. Azok a filmek meg könyvek pedig, amelyekben semmi sem történik, nem kötnek le, öt-tíz percen belül vagy elalszom rajtuk, vagy elmene-külök előlük. Egyébként is gyakorta menekülök. Például a családi ebédek elől, amikor anyám testvérei meg azok gyerekei (az unokatestvéreim) jönnek el hozzánk, csupa sikeres és önálló gondolat nélküli ember, szolgáltatók és szolgáltatások igénybe vevői, akiknek a jelenlétében egyetlen értelmes mondatot nem tudok kipróbálni magamból, csak bambán vigyorgok és buta vicceket buta viccekkel tromfolok. Inkább elhúzok hát otthonról, mielőtt megérkeznek. Anyám ezért általában veszekszik velem, miután, a veszély múltával, hazatérek. Utálom, ha veszekszik, de a rokonságot még annál is jobban, a képlet tehát, ellentétben az életre vonatkozó közhellyel, egyszerű. Nemrégiben a szokásosnál is mérgesebb volt az anyám, mindennek lehordott, amiért elszeleltem otthonról a születésnapján (nem tehettem mást, meghívta az egész pereputtyot), az ajándékot meg, mintha Mikulás lennék, a cipőjében hagytam, holott október eleje van. Azóta némiképp fagyos a hangulat, még az is megfordult a fejemben, el kéne költöznöm. Pár óráig azon is tűnődtem, megírom-e mindezt Zoénak, komolyan fontolgattam, hogy kiterítem a lapjaimat, végül azonban beláttam, az már azért túlzás lenne. Ennyire közel senkihez sem állok, s nem is akarok ilyen közel kerülni egyetlen emberpéldányhoz sem, abból semmiféle jó nem származik. Habár némelykor hajlamos vagyok elfogadni azokat az elméleteket, amelyekről régebben olvastam, melyek szerint a modern ember (én az volnék, mivel bolt, közszolgáltatások és virtuális valóság nélkül megdöglenék) problémáinak legfőbb forrása a magára hagyatottság, a közösségnélküliség. Hogy mindössze az egyed és a társadalom, azaz pusztán a túl kicsi és a túl nagy létezik, az egyik meg nem emberléptékű, a másik meg már nem az. Mielőtt visszavon-

hatatlanul elismerném, hogy ebben lehet valami, elterelem a gondolataimat, számomra én magam vagyok az emberlépték, nem is akarom meghaladni önmagamat. Semmilyen értelemben. Bár ezt sem írom már meg Zoénak soha, úgy vélem, ha egyszer találkozánk, beszélgethetnénk a témáról. Bekopogna egy reggel az ajtón, anyám piacon lenne, apám valamelyik korosztályos női kézilabdacsapat nyílt edzésén, meg sem lepődnék, mikor ajtót nyitok, a világ legtermészetesebb módján megölelnék egymást, teát főznék neki, ő közben lezuhanyozna, aztán üzekednék, utána elkortyolnánk a zöld teát és a modern ember nyűgjeiről diskurálnánk. Zoé úgy nézne ki, mint bármelyik időjárás-jelentő csaj akármelyik tévécsatornáról, még nem döntöttem el, melyik, melyikről (amúgy sincsenek nagy különbségek). Amikor legutóbb (anyám születésnapján) megszöktem a rokonság elől, egy buliban kötöttem ki, az egyik évfolyamtársamnál, pedig egyre ritkábbak az efféle, házi jelzővel ellátott bulik, inkább a divatos helyeken szórakozunk, mindenesetre akkor volt egy ilyen régimódi hepaj (ósvi eseményhez avas szó dukál), s odakeveredtem. Kicsit többet ittam, mint szoktam, s mivel az ital engem erősen elálmósít, behúzódtam az egyik félreeső szobába, elvackolódtam egy fotelban és aludtam egyet. Arra riadtam, hogy a fotelemtől arasznyira lévő ágyon nyögdecselnek, ütemes zakatolást hallok: egyik ismerősöm egy időjárás-jelentő külsejű nőt kezelt éppen. Mindketten teljesen mezítelenek voltak és otrombán részegek, az ismerősöm, akinek eleinte csak (tulajdonképpen izmos) hátát és a seggét láttam, egyhangúan reszelt, a nő kötelességszerűen lihegett, a mellei hullámzottak, akár a Balaton közepes erősségű szélben; néha a szemembe nézett és elmosolyodott, nem zavarta, hogy figyelem. Miután végeztek, elnyúltak egymás mellett, a srác egyenletesen zsugorodó péniszéről aprócska csöppek gördültek alá, a gyűrött, melleleg madarakat ábrázoló ágytakaróra hullottak, megfigyeltem jól, ahogy becsapódtak (foltot hagynak maguk után, ha megszáradnak, villant át rajtam), közben az időjós-szerű nőszemély, össze se zárva a lábát, fennhangon biztatott, nézelődjek, vizslassak csak nyugodtan (mintha tudná, hogy legkedvesebb tevékenységem pontosan az: a nézelődés), s ha kedvem szottyán, akár be is rakhatom, ő elbír akármennyi fasszal. Nem szottyant, inkább eloldalogtam, ittam még valakivel egyet, aztán odébbálltam. Ezt sem írtam meg Zoénak, bár elgondolkodtam rajta, hogy meg kellene. Másnap referáltam az egye-

temen, ötöst kaptam, holott zagyván és összevissza beszéltem – erről bezzeg unalomba fulladó beszámolót küldtem Új-Zélandra. Válaszként Zoé arról értesített, hogy hazajön. Ennyiből állt a levele: hazajövök! Elképzeltem a kezét, ahogy begépeli ezt a kilenc betűt meg tizedikként a felkiáltójelet a végére (tíz halk nesz, mint távoli macskakaparás az éjszaka közepén, félálomban), magam előtt láttam a körmeit, amelyek bizonytalán ápoltak és szépek, mégis viszolyogtam kicsit, mert alapvetően, amint már említettem, nem szeretem a kezeket, mintha földönkívüli vagy túlvilági lények lennének. Persze, kicsit maga Zoé is olyasmi, vagy minimum olyan, mint egy asztronauta, aki idegen, ismeretlen világból tér vissza, onnan, ahol a szabályok és a törvényszerűségek mások, mint nálunk, ahol nyugaton kél és keleten nyugszik a Nap, és ahol észak felé haladva egyre melegebb, dél felé mind hidegebb vidékekre érünk. (Abnormális.) Talán meglátogat majd, a bőre zöldesen fog foszforeszkálni vagy kékesen ragyogni, kétszer akkora lesz, mint én, vagy alig a térdemig érő csupán, csápjai lesznek, mint a cincérnek, vagy kocsányon ülnek nyákos csigaszemei, négy karját tárja ölelésre, öt fülét hegyezi, hat lába (ergo három lábaköze) van, mégis megbotlik, nyolc melle csüng, halszája formálja az értelmetlen szavakat, zsiráfnyakán hatalmas kacsafej imbolyog, bármi lehetséges. De talán nem látogat meg, csak levelezünk tovább, az életünk végéig, vagy majdnem addig, s mielőtt százesztendősen, több mint hét évtizednyi levelezéssel a hátunk mögött, földobnánk a talpunk, egyszer az életben elmegyünk együtt vacsorázni, áporodott hűgyszagunk lesz és amikor az étterem félreeső zugában, talán a mellékhelyiségekhez vezető folyosón, vadul csókolózunk, dacára a hatékony műfogsorragasztónak, amit mindketten használunk, táncra perdítjük egymás szájában a protéziseinket, a szenvedélyünk legyőzi a Coregát, s talán még régen halottnak hitt ágyékunk is bizseregni kezd majd, bár ennél messzebbre nyilván nem jutunk. Meglehet, egymás mellé temetkezünk, netán közös sírba, jöllehet abban sem hiszek, hogy a sír köré, melyben nemzetek süllyednek el az ijesztően közeli jövőben, gyűlnek majd olyan embermilliók, akiknek a szemében könny ül (inkább gúnyos mosoly az ajkakon, ahogy én képzelem), nemhogy abban, hogy akadna bárki is, aki minket hetven év múltán eltemet. Ezt szívesen leírnám Zoénak, de már úton van, vagy talán haza is érkezett, a repülőtéren taxisokkal vívja kilátástalan küzdelmeit épp, s azon töri a fejét, elutazzon-e ide, az én városomba,

fölkeressen-e engem, vagy csak írja tovább a leveleit és olvassa az enyémekeket, esetleg még ezen tevékenységekkel is hagyjon föl mindörökre. Olyanok vagyunk mi, írtam neki egyszer, hónapokkal ezelőtt (vagy ő írta nekem?), mint a szüleink nemzedékének buzgó úttörői, akik a Misa magazin magyar nyelvű kiadásán keresztül kerestek maguknak levelezőtársat a szovjet gyarmatbirodalom más vidékeinek, valamint a szocialista érzelmű fejlődő országoknak boldog, verőfényes hétköznapjaiban élő, vidám, nyíltszívű gyermekek közül, hogy tágítsák a tudatukat és szélesítsék világlátószögüket. Bár a hasonlat, bármelyikünk találta is ki, erősen sántít, föltétlenül volt valami különleges (szokatlan) a kapcsolatunkban kezdettől fogva, ami el fog veszni belőle, ha Zoé megkeres. (Én nem kereshetem őt, azt sem tudom, az ország mely fertályára tért haza, ezzel szemben egy óvatlan pillanatban – még a kezdetekkor – megírtam neki, hol talál, ha találni akar.) Most bármely pillanatban megszólalhat a csengő, anyám kinyithatja az ajtót és bevezetheti ide Zoét, végzetes hibát követve el ezzel, mert száz százalékig biztos, hogy vagy sokkal rosszabb, vagy sokkal jobb a valóság, mint a fantázia, ugyanakkor mindkét esetben el van cseszve az egész. (Ezért nem tudnék én már virtualitás nélkül élni, akár én virtualizálok magamnak, akár megteszi helyettem valaki más.) Tördelem a kezem és elemi erővel tör rám a szorongás, inkább bele se vágtam volna ebbe a hülye levelezésbe, hajtogatom magamnak; már nem is emlékszem pontosan, miként is kezdődött, valami hozzászólással a fészbukon, vagy nem is tudom, nem is érdekes, ez a várakozás, ez a bizonytalanság baromi szar, talán el kéne innen menekülnöm, végleg, kipucolni és elpucolni, elhordani az irhámát, elbujdosni, teszem azt, egy spanyolfal mögé, mint régi idők ribancai, amikor levetkeztek kettyintés előtt. Motozást hallok az előszobából, megrettenek, aztán föllélegzem, amikor kiderül, csak apám érkezett haza, de menten újra visszazuhanok a kétségbeesésbe, amint megszólal a telefonom, mert bár a számom nem adtam meg soha, Zoé kinyomozhatta. Nem rémlik a szám, amiről hívnak, ennek ellenére fölveszem, egy életem, egy halálom. Közvélemény-kutató. Annyira megörülök neki, hogy el se küldöm az anyja valagába, válaszolgotok a bugyuta kérdésekre, tetszelmeg a köz véleményének szerepében, s mikor leteszem a mobilt, megfordulok, hogy kimenjek brunzolni egyet – egy lány áll előttem, minden bizonnyal Zoé, mellette anyám, széles mosollyal, amiből

kiolvasom, hogy a barátnőm, aki visszatért egy másik univerzumból, tetszik neki, ami nem csoda, hiszen nő is, fiatal is, egészségesnek is tűnik, csakhogy fogalmam sincs, mi a fene lesz ezután. Még fölébredhetek. Nincs veszve minden.

Et umbra 2. (vegyes technika, papír, 70x100 cm)

Nagy Betti

BESZÉLGETÉST KEZDEMÉNYEZEK A SCHWARZ-LAKÓTELEPEN

kérdezem az osonó macskát,
hova lesz az út.
megáll, vállá felett visszánéz,
nem válaszol.
egyszer leült mellém a szőlőben
egy róka,
ő sem szólt semmit,
csak ült.
azt mondták rá másnap,
hogy veszett volt,
nem volt az,
csak társaságra vágyott.

amilyen veszettül én is várom,
hogy üljön le mellém valaki,
de mivel éjfél elmúlt,
csak a Schwarz-lakótelep fáit
kérdezhetem ebben a szürke-szorongó
szeptemberben.

maradjak itt? és lám,
óvatosan-lágyan
nemet intenek a hársfaágak.

MAGAMRA HAGYNAK TÉLEN

épp a mozaiklapok illeszkedését néztem
kínosan ügyelve rá hogy csíkra ne lépjek
mikor azt mondtad hogy lelépsz

megvontam a vállam
mire te azt mondtad ez flegmaság
mire én azt gondoltam
inkább stratégia

kérdeztem volna még valamit
de utálod a kérdő mondataim
hát csak léptem óvatosan
hogy bakancsom orra-sarka ne bántsa meg a vonalakat

NAGYMAMÁM JUT ESZEMBE

az hogy nem szeretett
mintha üveg lennék nézett át rajtam
de ez volt a jobbik eset
mert általában gonoszul fürkészett
a méregzöld szemével
hogy mikor mit teszek tönkre
és én mert gonosznak születtem
tettem is tönkre amit csak lehetett
vertem le az ablakon bemászva
az újrásározott sárga vakolatot
bontottam fel a spájzban
a befőttet amit télire elrakott
dobáltam kövel kacsát-libát
hogy szoktassam őket a rendre
azt mesélte erre a nagyanyám
hogy a rossz kislányok fülébe
éjjel fülbemászót tesznek
és riasztotta aput
hogy engem soha többet
és mikor értem jöttek
a kapuból diadalmasan
kacsintottam vissza rá
méregzöld szememmel

HANGJA ALAPJÁN 45 ÉVES

80 kilós dajerolt hajú hölgy
hív a vezetékes telefonon
hangja alapján két kamaszlánya van
és már évek óta elvált
munkahelye megszűnt
mert bezárt a gyár
hangja alapján kissé frusztrált
és biztosít róla
hogy nem akar nekem eladni semmit
sem lakásomban bemutatót tartani
sem meghívni egy vacsorára
miközben paplant vehetek

hangom alapján 53 éves nő vagyok
átlagos testsúlyú
átlagon felüli empátiával megáldott
és épp most vettem három lúdtalpbetétet
mert ingyen volt a harmadik

Egy fészek körüli tér szerkezete (vegyes technika, 80x50x2 cm)

Csikós Attila

TÁJLEÍRÁSOK A VONATON

Nem tudom, de az idő, mint a táj. A táj képe: változó, tagolt. Erre gondoltam a vonat ablakában állva. Jó lett volna rágyújtani, de ma már nem lehet, az is elmúlt. Hogy lássam, hogy tépi szét a göndörödő füstöt a huzat. Közös emlékezetvidékünk része lett. A menetszéllel azért még lehet játszani. Kihajoltam, néztem a kanyarban íjként görbülő szerelvény hajlékony, egybefüggőnek tűnő vasát. Tekintetem az ideg, gondoltam. A szélbe markoltam, ahogy régen.

Éppen egy tarló mellett száguldott a vonat. Szelíd, csupasz dombok hajoltak össze barnán, szürkén, vörhenyesen. Ölükben traktor nyoma. Az egyik felszántott földdarab közepén füves, tenyérynyi folt, rajta egyetlen nyírfa állt.

Arra eszméltem, hogy valaki erősen megmarkolja a vállamat. Megfordultam, kíváncsian, inkább dühösen, ki az, aki beavatkozik, aki szemlélődésemben zavarni mer.

Új felszálló, kérdezte a kalauz, lassan eleresztve a vállamat.

Elmosolyodtam. Nem, mondtam aztán, egészen régen utazom. Ezen felnevetett. Úgy értem, kezeltem már a jegyét?

Nemet intettem.

Akkor megnézhetem, kérdezte.

Már egy kukoricás mellett jártunk. A halványzöld sorok a sínre merőlegesen futottak felfelé. Káprázott a szemem, ha a tábla közepébe néztem.

Hát persze, feleltem, és elővettem a pénztárcámat.

Nem jó kihajolni, mondta a kalauz. Erős, már-már fojtogató nikotinszaga volt. Nem jó, mondta, mert ezek a barmok bármikor kihajíthatják az üdítősdobozukat. További jó utazást, mondta, és elmosolyodott.

Viszlát, mondtam, és újra kikönyököltem. Ezek a barmok bárkik lehetnek, gondoltam. Nyilván nem konkrétan gondol valakikre. A kamaszokra vagy a migránsokra vagy tudom is én, a tatabányaiakra. Arra gondolt, hogy közülünk bárki lehet barom, és kihajíthatja az üdítősdobozát az ablakon. Ezek a barmok mi vagyunk, gondoltam.

Bárkit elkaphat a vágy. Lehet egy percre felelőtlenül bolond. Tehet egy próbát. Fellobbanhat benne a düh. Bármelyikünket elsodorhatja az örület. Jobb nem kihajolni. A modern vagonokban nem is lehet lehúzni az ablakokat. Nincsen trágyaszag, hideg, nem érezni a dízelmotor szagát. A táj és az utazással eltelt idő elpereg az ember előtt, mint egy film a tableten.

Egyszerűen természetközeli, ha valami elmaradott.

A kupéban is lehúztam az ablakot. Alig volt utas. Cibálta a szél a függönyöket. Kifújja a zsiros vonatszagot. Az elmaradottság, a múlt, a háborúk, a háromperhármás ügynökök, a KISZ-titkárok és a diktatúrák szagát. A bordó plüssülékes égésnyomok éktelenkednek. Hiszen annak idején ez volt a fő szórakozás. A cigi meg a vurstli. Persze vurstli nem volt minden vonaton. Egyszer egy ingázó melós végigkergette a kalauzt három vagonon. Na, az vurstli volt. Ma csak a wifi.

Csoda, hogy még van függöny ezen a vonaton, gondoltam. A polgári mód kellékét még átvette a szocialista vasút. A rendszerváltással az a jó is eltűnt, ami a rendszer előtt még jónak volt mondható. Kidobtuk a pártállammal együtt, gondoltam. Csak a füredi SZOT-szálló fényképe maradt az ablak melletti ülés felett, a repedezett tükör bal oldalán.

Egy falun rohantunk éppen át. Ez a falu 1980. Vannak falvak, amik a múlt század első éveit. Némely vidéken átrobog az ember talán még 2010-en is. A falu határában kacsaúsztató, partján egy Ikarusból kialakított büfé. Mehetünk a tájban a belsőbb tájak felé is, gondoltam, és az Ikarus partján pecázó férfi felé fordítottam a fejem. Egy fejmozdulattal le lehet lassítani az időt. Az elrohanó alak kimerevedik az elmosódó tájban, megáll, úgy marad örökre, az izapos tavacszába lógatott zsinórral. A tó másik oldalán, a busszal szemben akáccsoport, de ezt már csak a szemem sarkából láttam. A fák között piros Dacia állt.

Vannak helyek, tájképek, amiket jó lenne megörökíteni. Vonat és busz utak emlékeiből öt-hat olyan utat, tavacsát, mezőben álló tanyát is tudok, melyek mellett elhaladva legszívesebben mindig meghúznám a vészféket, és leszállnék. Eddig még sosem győzött megfelelés-kényszerem felett az örület. Aztán az is lehet, hogy közelebb menve, belépve az út, a tavacska, a mezőben álló ház kontextusába, az egész már nem is lenne annyira érdekes. Egy fehér, egyenes út, ami két felszántott, barna földdarab között halad a horizont felé. Egy ház, ami mellett

vasút halad el. Szomorú tereptárgyak, melyek végső értelme mindörökre elveszett. Csak az én szemlélődésem köti őket össze az időben, és csak az elrobogó vonat ablakából válnak jellegzetessé, hihetővé és megörökítésre érdemesnek. Díszzetek. Talán csak az utasok kedvéért nem szántják be őket is. Mennyivel jobb például először meglátni a Balatont, gondoltam, mint ott lenni már a strand előtt a sorban. Van, aki Akarattyánál látja meg, van, aki csak Tihany előtt eszmél. Az egész tó egy csillogó, kisimítgatott sztaniol. Prézlimorzsák benne a hajók, az emberek. A rántott csirkecomb már kiették belőle. Tihany kovászos uborka, zölden terpeszkedik a tálca szélén. Nem látni a parti bódék égett olajszagú sorát. A raktárból diszkóvá alakított csarnokokat. A Penny Market hirdetéseit. Nem látni az 1990 óta eltelt időt.

De most nem a Balatonra megyek, gondoltam.

Erre csak földek láthatók.

Elindultam a mosdó felé. A vagon végében a vécéajtó, előtte a kalauz állt.

Nem bírja tovább, ugye, kérdezte.

Parancsol? Néztem vissza rá.

Rágyújtana, nem, kérdezte. Tessék csak, mondta. Én is azt fogom, tette hozzá. Az egész vonaton öten vagyunk, ne szopassuk már magunk, mondta.

Elővettem a cigim, és megkínáltam.

Tüzet, kérdezte ő előzékenyen. Elém tartotta az öngyújtóját. Rágyújtottunk. A kékes füst kövören gomolyogva pillanatok alatt betöltötte a vagon előterét.

Én sem bírom, mondta a kalauz. Veszprémben, vagy Szombathelyen, szóval nagyobb városokban állunk egy kicsit, mondta. Ott, néha, a sínek között elszívhatok egy felet. Ha sokan vannak, akkor persze nem. Akkor csak a végállomáson. De mostanában alig vannak. Lehet, hogy ezt a szakaszt is megszüntetik, mondta.

Egykedvűen bámultunk a füstbe.

A kalauz gyűrött, kigombolt zubbonyán kitüremkedő fehér ing gallérja olyan volt, mint egy havas kiszögellés olvadás kezdetekor.

Kár, hogy az utasellátó sem üzemel, mondtam halkan.

Olcsóbb, ha hozzá, felelte a kalauz. Mindenki hozzá. Ki vannak ezek már képezve, tette hozzá. Mintha szomorúságot láttam volna a szemében. Pedig a büfésekkel jól el lehetett lenni, mondta. Leültünk

valamelyik üres kupében, kávéztunk, néha benézett egy Kőbányai. Mójával, persze. Műszak vége felé. De ezekkel? Rám nézett, és megtekerte a fejét. Ezek már azt se tudják, mi a vasút, mondta. Vonatot akkor látnak, amikor szerződés kötéskor egyszer kiviszik őket a Nyugatiba. Vagy a gyerekekkel a vasúti parkban, tette hozzá, és kinyitotta a mosdó ajtaját.

Erős fertőtlenítő szaga keveredett a füsthez.

A vezetőkre gondol, kérdeztem.

Csak legyintett.

Arra se képesek, hogy egy lassúbb szerelvényt kiszervezenek a gyorsabb elől, mondta, és rálépett a kézmosó alatti pedálra. A cigit a víz alá tartotta, amíg kialudt a parázs. Közben megnézte magát a tükörben. A hamus víz feketén csordogált a kopott mosdókagylóban lefelé. Urak ezek, nem menedzserek, mondta, miközben grimaszolt, mintha azt nézné, mennyit öregedett. Aztán az elázott csikket a vécébe dobta. Megtapadt a csésze oldalán. Le kellett öblíteni.

Maga is így oltsa el, mondta rám nézve a kalauz. Ezek a barmok képesek még valamit felgyújtani. Na, további szép utat, tette hozzá, aztán a tolóajtóhoz lépett, és csak két fáradt, tompa sóhajtás maradt a nyomában, ahogy átment a másik kocsiba.

Kint már esteledett. Hűvösen vágott be a nyitott ablakon a szél.

Messze egy város fényei derengtek. Mint egy tavon a csillagos ég. Az idő és a táj is beleoldódott lassan a vonatútba. Csak az egyenes vonalú, egyenletes mozgás maradt. És a telefonvonalak végén az egész internet-paradicsom. Leültem a bordó plüss székre, kényelmesen hátradőltem a SZOT-üdülő alatt, és megnéztem, van-e hotspot, amire csatlakozhatok. Bejelentkeztem. Hosszú járat ez, gondoltam. Talán már leszállni se kell. Elleszünk ketten, a kalauz meg én. Meg, gondoltam, néha ezek. Akik kihajigálják az üres flakont a nyitott ablakon.

200.

Őszinte ember igazán ritkán megy orvoshoz.

Pontosan tudjuk, hogyan vagyunk, és hogy a küzdelemnek ára van. Minden kiharcolt percünk órákat vesz el az életünkéből. Ha muszáj, ha kifogy az ember a mondatokból, akkor talán. Ha gyávák vagyunk vallani, és nincsenek már monológjaink, melyekkel egyre közelebb édesgetjük magunkhoz a végzetünk. (Tényleg nőneműnek tartjuk a halált.) Orvoshoz megyünk, ha nincs kedvünk írni.

Amíg van az a vágy, addig minden éjszaka belefér a halál.

Cool.

Aztán egyszer az ember ott áll kialvatlanul, agyonkávézva, és elfogja a rettegés. Hogy huszonnégy órája megy. Akivel kell, iszik, akivel muszáj, beszél. Hogy bírja. Hogy igyekszik megfelelni a muszájnak. Csak az a köhögés múlna már el, amit május elején szedett fel Badacsonyan, most meg hónap vége van. Talán hurut. Valami feszíti a mellkasát. Jobbára a magány vágya szokta befészkelni magát oda. A vén házak pinceablakán kilélegzett dohszagú, jóleső hideg.

Ma sem orvoshoz indultam. De Isten imprózik az életemmel. Ha már Óbudán volt dolgom, nézzünk be a dokihoz is. Mondta Isten.

És az ember ott áll száraz szájpaddal a Kolosy tér közepén, és valóban nincsen több mondata az életére. Úgy elszalad húsz-harminc év, mint egy sebesen felgörgötött kommentfolyam.

Fancy.

A bolgárkertészekre gondolok. Akik itt sütötték a tököt. A trafikosnőre, aki vén volt és csúnya. És tizenévesekkel alkudozott a robbanó cukorka árfolyamán. A bódékra. Amikben szálkás arcú emberek kínálták a primőr paprikát.

Primőr. Hogy roskad bele egy egész világ az elkomposztálódott nyelvbe.

Szemben a Csilla presszó. Annyi kocsma, bár, kupleráj, ivó, étterem, fine dining után is kihagyott vadregény. Szemüvegszalon lett, mielőtt felnőttem volna. Vele szemben Röltex üzemelt, benne szemfelszedő. És a nők leadták kimosott nylonharisnyájukat, hogy fel legyen szedve a szem. A Patyolatba az ágyneműt vitték, és sarki suszterhez a cipőt. Forгатom a fejem. Én változtam-e jobban vagy a bennem a világról tussal kihúzott képek halványultak el?

24.

Nem aludtam egy napja. Éjjel a vécében a tengerkék csempét vertem ököllemel. Nem tudom, attól félttem-e, hogy a megfázásból megmaradt köhögés valami nagyobb baj jele, vagy hogy már igazán sosem leszek képes megfogalmazni, megírni a jelektől és a nagyobb bajoktól való félelmemet?

Nem szeretek korán kelni. Későn fekszem mindig. Most korán volt dolgom. Egyszerűbb volt nem is aludni. (Dühített, hogy aludnom kell, amíg írni kéne.) Nappal szeretek aludni, amíg mások teszik a dolgukat.

Dohányzom. Iszom. Dühöngök. Örülök. Élek.

Stresszfaktoraim.

Az utóbbi időben igazán kevés ember jelent akkora örömet, mint akkoriban, negyven éve, a magyart is alig beszélő bolgárkertész ragacsos, égett sütőtöke. Az emlék ragacsa.

Öreg néni volt, aki adta, valószínűleg már nem él. A piac sincs meg, a bódéja nyoma se. Az orvos felé útközben báméskodom, szökőkút van a bolgárkertész standjának helyén. A piac sarkán iszom egy kávét, ma már a nyolcadik. Ébren kell maradnom, ha meg akarom vizsgáltatni magam. Sorsunk rombolva jutunk előre az igazság felé. Kicsit szédülök.

Egészet harangoznak.

Négytől már rendel a házi orvosom.

A piac sarkán a Fapados, mellette borozó. Intek a szívdokinak. Visszaint. Rágyújt. Sokat ittunk együtt.

All that jazz.

Hát édes Istenem, már át-átfut az agyamon, hogy nem élek tovább. Egyszer egy nő azt mondta nekem, öregebb vagy, mint Rimbaud, igazán megkomolyodhatnál. És amikor ez eszembe jut, nem tudom, hiába nem haltam-e meg? Hogy tényleg csak az évek hiánya-e az, hogy valaki Rimbaud, vagy hogy az öregkori komolyság lesz-e elég sűrű, hogy már magától is valamilyen igazság legyen?

Szóval, nem tudom, ki éli túl.

Hogy ez a mondat. Friss lecsópaprika, szívem. Ez még van-e?

Nem tudom, azt sem tudom, hogy egy mondat, mondjuk ez, vagy bármelyik másik a bőséges világirodalomból képes-e egyáltalán bele-döglenni? Hogy szenvedhetnek-e helyettünk vagy miattunk nyelvtani és stilisztikai szerkezetek?

Ha Petrarcának módja lett volna felajánlani önmaga helyett kedves szonettjeit dicső és méltóságteljes elhalálozásra, vajon megtette volna-e? És hogy ez csereértéket jelent-e odaát, a húrok, az Istenek vagy a szellemek világában, nem tudom.

Ha jobban belegondolok, így próbáljuk megúszni a büntetést. Mi már vakon felajánljuk bármink, ami odaadható.

Szemfelszedetjük a mosott lényegünk.

Megérkezem, a Vályog utcában kellemes árnyékok hűvöse. Belépek.

A váróban fájós lábú asszony és alkoholiista férje ül. Vékonyak, elgyötörtek, mint Picasso bohócai. A nő bemege, a férje ki, rágyújtani.

Piros munkásmellényét fújja a szél. Ha kijön, kint vagyok, mondja nekünk, és kimegy rágyújtani. Bólintunk, és ő kimegy rágyújtani. Tökéletesen ismétlődő nyomor.

Ki az utolsó?

Ki az utolsó, kérdezi egy Versace illatú férfi. Cigány. Én vagyok a következő. Utánam jön egy dagadt bokájú nagymama, utána ő. Ő az utolsó. Pár perc múlva egy szőke lány. Az utolsó pozíciója az egyetlen, ami bizonytalan.

Szédülök. Több mint egy napja nem aludtam. Kávéztam, ittam, emlékeztem, félek. Megint elkezdek köhögni. Amikor bejutok, és elmondom, mit tapasztalok, a doktor úr meghallgatja a sóhajtásomat.

Sóhajtson!

Sóhajtok.

Kis polgári dráma vagyunk.

Aztán a higanymilliméteréhez nyúl. Nézem a kis ezüstcsíkot, ahogy süllyed, emelkedik. Az emberben az életkedv ilyen gurulós, fényes és sűrű, mint a kurva üvegcsőben a mérgező anyag. Már előre mondom, hogy egy napja nem aludtam, és nyolc kávé tart ébren egyáltalán. Bólint. Nem foglalkozik velem. Pumpál, és megkérdi, miért nem aludtam. Dolgoztam, mondom, és behúzó a hasam. Mivel foglalkozik, kérdezi, és feltolja a homlokára a szemüvegét. Érdeklődik irántam, ezzel ússza meg, hogy jelentsek neki bármit is. Pumpál, és nézi a hasam. Lazítsa el az izmait, mondja utána. Író vagyok, válaszolom. Bólint erre is. Doktorom, mondom, úgy érzem, jelen állapotban objektív, hiteles mérési eredményre úgysem juthatunk. Ittam, dohányoztam, egy perc nem sok, de annyit sem aludtam, magyarázom elkeseredetten, félek, köhögök, és nem tudom, Doktorom, nem tudom, hogy egy jól, pontosan és kellő átérzéssel megírt mondat képes-e valamilyenné válni, semmivé lenni vagy megsokszorozódni pusztán attól, hogy létezik? Ne beszéljen, és ne feszítse meg az izmait, mondja. Aztán pumpál megint. Sóhajt, és komoran nézi a higanyoszlopot.

200.

Maga igen fiatal, mondja a doktor. És ez igen magas.

Felveszem az ingem, összegombolom, és azt mondom, én szóltam előre.

Sütőtök ízét érzem.

Kapok beutalót laborra, szemészetre, tüdőgondozóba. A rezzenéstelen arcú asszisztensnő printel, mint Landerer és Heckenast. Egy zsírújj beteg vagyok. Kapok tizenkét pontot. Bazdmeg. Meg vérnyomáscsökkentőt. Nyolc kávé után, kérdezem. Mi vagyok én, Elvisz? Meg akartok ölni? Tartom és emelem? Ne bolondítsatok már meg! Meg akartok ölni?

48.

Amikor ezt írom, ennyi órája nem álmodtam semmiről. Kerek, nagy bokrétájú, lila csokrokat látok a virágos standján. A virágáros asszony a Lajos utca felőli oldalon állt, szemben az iskolámmal. Az aktatáskámat a földre ejtem, és nézem a 86-ost, ahogy megáll a hentes előtt. Szédülök. Nem igazán gondolok arra, mi lesz.

Semmit nem tudunk a jövőről. A jövő a kitörölt mondat. A hézag, a rés, a zug, a szóköz.

Olyan kibaszott világos minden, hogy tudom, valami nem stimmel velem.

A vérnyomásunk persze nyilván helyrehozható. Ha alszunk. Nem iszunk túl sok kávé.

Szevasz!

Kijövök a rendelőből, a Vályog utcán zöld derengésben egy szemetesautó gördül át.

Szevasz, mondja az asszony az erőmű utáni körforgalomnál. Szevasz, van egy százasod kávéra? Lassan húsz éve kávéra pumpol minden járókelőt. Megadom!, kiáltja. Rút papucs van rajta, itt lakik valahol, leszalad dumálni, rózsaszín zokniban, fésületlen hajjal, amibe gépiesen mindig és mindig beletúr, hogy helyreigazítson valamit a módon, a szomszédság és ismeretség megerősítése végett, a jólneveltségen, ahogy a piacon a kofák a paprikán simítottak végig annak idején.

Lődörgők kétszázás vérnyomással.

Adok egy százast kávéra, pedig tudom, hogy kaparósra kell.

Szívgyógyszere neki.

Visszakanyarodom a Bécsi út felé. Elsétálok a Népszabadság előtt. A házam előtt. A Kassák háza előtt.

Kassák házán nincs az ablakban fénykép. Krúdy ablakában van. Krúdy, amint Krúdy ablakában áll. Ha Krúdyt látják az ablakban, az emberek elmosolyodnak. Húslevest zabálnak és fröccsöket isznak. Pedig! Az emberek nem ismerik a nyelv tragédiáját. Hogy roskad bele az irodalomba egy piac, egy presszó, egy szemfelszedő, egy író és

mennyi harisnya. Hogy temeti a múltat maga alá a szó. A bolgárkertész alig beszélt pár szót magyarul. Az emberek ma már azt se tudják, hogy voltak. Ha magyart látnak, örömködnek vagy fújnak. Ha zsidót látnak, örömködnek vagy fújnak. Nincs egyetlen mondatuk a kibaszott halálra.

Pengeélen száguld a fonódó villamos.

Szóval.

03.10.

Ennyi az óra. Lassan hajnalodik. Aludnom kell.

Költő! Egyetlen éjszakád sincs már, hogy megírd.

Napjaid csak egymásra úszó festett függönyök.

Keveseknek mondanám el, hogy unom. Hogy szédülök, hogy megijedtem, hogy félek, hogy vár a hathúszas, hogy az ember csak egyszer tud jól írni, utána már muszáj az igazat.

Tájkép (assemblage, 85x110x50 cm)

Fellinger Károly
IDŐJÁRÁSI FRONT

Ugyanazokat a szobrokat
egyik helyről a másikra
szállítja a teherautó,
csak a kocsi,
a daru márkája
változik,
raktárból raktárba,
miközben
évekig szobroznak egy helyen.

FOGYÓKÚRA

Az angyalok elfűrészelik
maguk alatt a létrafokokat,
ez a kedvenc szórakozásuk,
ilyenkor reménykednek,
hogy akad majd egy ács, aki
megjavítja azokat.

A vers
felnyitja a szabadságot,
akár egy
konzervet,
de nem érdekli
annak tartalma.

RÉGI SZERELMEMNEK

Láthatatlan,
mégis elbújik
egy bokor mögé,
amikor meglát.
Ilyenkor észreveszem.

FINÁLÉ

Bakancslistám
utolsó pontja,
amit gyerekkorom óta
dédelgetek magamban,
hogy legyőzve a gyávaságot,
önkezűleg
végezzek magammal,
amikor még van értelme.

Memorybox (digitális nyomat)

Hertza Mikola

TINTAINÉ ELJÁTSZIK A GONDOLATTAL

Tintainé éjnek idején, mint szinte minden éjszaka az elmúlt húsz évben, horkolásra ébredt: Tintai horkolt, szokása szerint rettetesen. Hörögve szívta elhízott testébe a levegőt, majd panaszosan sípolva fújta ki, még a mágneses memóriahabos matrac is beleremegett a hangorkánba. Tintainé riadtan ébredt, mint mindig, beletelt pár másodpercebe, míg ráeszmélt, mi ez az ijesztő zaj. Semmi új a paplan alatt, sóhajtott az eltűnő álom után, majd hangosat nyögve felült az ágyban, kitapogatta lábaival a papucsát és kiment a fürdőbe.

Visszafelé jövet tekintete megakadt a tegnap turkált fekete, sötétbarna mintás kendőn. Megmarkolta, jólesett az anyag érintése. Szinte még csukott szemmel nyaka köré tekerte a kendőt, mosolygott. A mosoly amilyen gyorsan lett, olyan gyorsan tűnt is el, mint egy nedves gyufa szikrája: ideje még aludni egy keveset.

A hálósobában Tintai hanyatt feküdt látványa fogadta: a takaró lecsúszott róla, egyik keze a mellkasán, a másik ernyedten a teste mellett. Csend volt. Horkolás helyett egy halk sípoló légzés jelezte ritmikusan az idő múlását. Jesszusom... – futott át Tintainé agyán egy szomorú hasonlat, az amúgy is oszladozó álomosság nyomtalanul oldódott fel az ijedtségben. Gyorsan rátette kezét férje mellkasára, hogy érezze szívének dobogását. Az ő szíve gyorsabban vert, beletelt pár percebe, míg vérnyomása és pulzusa megnyugodva felvette Tintai mellkasi mozgásának ritmusát.

Nézte a férjét, az előszobában égő kis órlámpácska fényében jól kirajzolódott a hanyatt fekvő férfi teste. Lassan átnyúlt fölötte és megfogta a lepedőn nyugvó kezét, ujján az eljegyzési gyűrűvel. Majd óvatosan megemelte és rátette a mellkason fekvő másikra.

Most aztán tényleg pontosan... – gondolta. Önkéntelenül keresztet vetett, ujjá megakadt a nyakában levő kendőn. Lassan kibontotta és felkötözte a fejére, gyakorlott mozdulatokkal, pedig gyerekkora óta nem tett ilyent, amikor még az öregasszonyokat utánozta. Túl szorosra sikerült a kötés, gyors állkapocs mozdulatokkal, rágást imitálva lazított rajta. Közben nézte, hogy valami zavaró hiba van a képen, alig eszmélt

rá, hogy mi. Óvatosan megfogta Tintai bokáját és lassan megemelve két lábát szorosan egymás mellé helyezte.

Még egy gyertya kellene az éjjeliszekrényre, gondolta. Halkan, nesz nélkül ment ki a konyhába, csendesen elmatatott a legfelső fiókban, ahová éppen csak felért szék nélkül. Ujjai viaszt érzékeltek, rámarkolt az adventkor félig leégett gyertyára. A hálószoza felé visszatérőben, a gyertya fényében gyászos, kísérteties árnyékot vetett a folyosó lambériás falaira fájdalomtól meggörnyedt alakja. Égett viasz és elmúlás illata lepte be hamarosan a szobát, mintha melege sem lett volna a szekrénykén néha megingó lángocskának.

Csak elfojtott jézusmáriák szakították meg néha-néha a monoton hangon elmormolt rózsafüzér imáit. Meg néha-néha egy-egy mély, szívből jövő és szívbe hasító, kétségbeesett sóhajtás.

Hosszú volt még az éjszaka, mintha soha sem akart volna felkelni a nap. Első sugarai előtt volt talán a legsötétebb, amikor a távozó éj elharapta a leégett gyertya lángját.

Hosszú-hosszú ideje először ébredt arra Tintai, hogy nem fáj semmije.

SAJNÁLATOS BALESET

Dr. Hollerics Aladárt, a szocio-antropológia tanszék nemzetközi hírnévnek örvendő professzorát hatvankét éves korában, villanykörte cserélés közben sajnálatos baleset érte, melynek nyomán minden felépülés reménye nélkül lebénult nyaktól felfelé.

A betegség fő jellemzője, jól ismert kortünete rögtön, mondhatni azonnal jelentkezett: dr. Hollerics Aladár nyilvánvalóan és jól észlelhetően nem volt tisztában állapotával, szakkifejezést használva nem volt tudatában tragikus hirtelenséggel jött mozgásképtelenségének. Amikor felesége bejött felsegíteni a padlóról, vigyázva, nehogy a szétment konyhaszék szilánkjai beledöfjenek a professzorba, az bambán, de mindenképp udvariasan megkérdezte a rémült asszonytól: tessék mondani, nagysága, a szatmári gőzös melyik vágányra érkezik? Aladárné gyorsan akácvirág teát főzött neki, utána bedörzsölte a nyakát kékszesszel, de miközben örömmel nyugtázhatta, hogy fizikailag semmi látható nyoma nem maradt a balesetnek, az összetört konyhaszéket

kivéve, persze, már akkor felsejlett előtte, hogy neurológiai szinten viszont komoly károsodás érte férjét.

Az első hetek kellemetlenségei után (a tanszék szerette volna, ha az elkezdett doktorátusi programjait befejezi dr. Hollerics Aladár, de egészségügyi állapotának betudhatóan ez sok kínos és néha egészen vicces eseményekhez vezetett a nyaktól felfele lebénult professzor és doktoranduszai között, de ez már természetesen egy másik történet, a lényeg az, hogy szerencsére nem az agresszív formája volt a bénult állapotnak, mondhatni sőt, pontosan a fordítottja) a betegnek szerencsésen sikerült elkerülnie az ilyenkor szinte törvényszerű depressziós időszak csapdáját, talán annak is köszönhetően, hogy a depresszióért és más emberi érzelmekért leginkább felelős szervet érte a legsúlyosabb károsodás. Örvendetes, hogy ezzel éppen ellenkezően, egész hamar megtalálta az állapota és a hogyan tovább motivációja közti egyensúlyt.

Azóta dr. Hollerics Aladár, három vaskos szociológia kötet, huszonnégy egyedül írt és számtalan társszerzőként jegyzett tanulmány büszke tulajdonosa, mindössze másfél év alatt megszabadult az íróasztal fölé görnyedve töltött éveitől, illetve lecserélte őket harminchat kiló tiszta izomra, kigyúrva, kidolgozva testét, nem beszélve arról, hogy egészen apró lépésekkel kezdve, egyre hosszabb sétákon át eljusson odáig, hogy minap a két és fél órás időközöb alatt teljesítette a hagyományos Családi Maratont.

Így utólag kissé hátborzongató, hogy dr. Hollerics Aladár mintha előre megérezte, megjósolta volna mindezt egy öt évvel ezelőtt megjelentetett tanulmánya címében: *Az esztelen rohanás* (dr. Hollerics A.: *Értekezletek a hagyomány globalizációjának felgyorsult üteméről. In Emberi gondolatok*, 3. évf., 6.sz. (2012) p. 45–56.).

Noha a szakemberek szerint már semmi esély a felépülésre, nem szabad a reményt vagy a csodákban való hitet elveszíteni. Igaz, hogy csak ritkán, műszerekkel szinte kimutathatatlan, értékelhető és mérhető mennyiségként elhanyagolandó mértékben, de néha mintha megmozdulna valami a bénult részen is. Váratlanul, egy röpke pillanatra, de azért előfordul az, hogy mintha az elismert szociológus hangján szólalna meg. Például a maratoni befutó után is azt mondta, izzadtan pihegve, nekidőlve egy kukának: sokan vagyunk, de nem egyformák.

LIMONÁDÉ

Zerom Lipcsele költő és eposzkutató egy éjszaka azt álmodta, hogy az egy évvel ezelőtt kiadott méltán sikeres kötete, a vaskos *Szandálos séta Gerümemnosz kertjében* szexuális zaklatás botránya miatt nem nyerte el az irodalmi Nobel-díjat. Jellemzően, bátortalanság és túlzott prűderia miatt félig megélt életéből adódóan sajnos még csak nem is a saját szexuális botrányáról volt szó, hanem valami svéd akadémiai tag férje cseszte el 2018-ban a díj kiosztását.

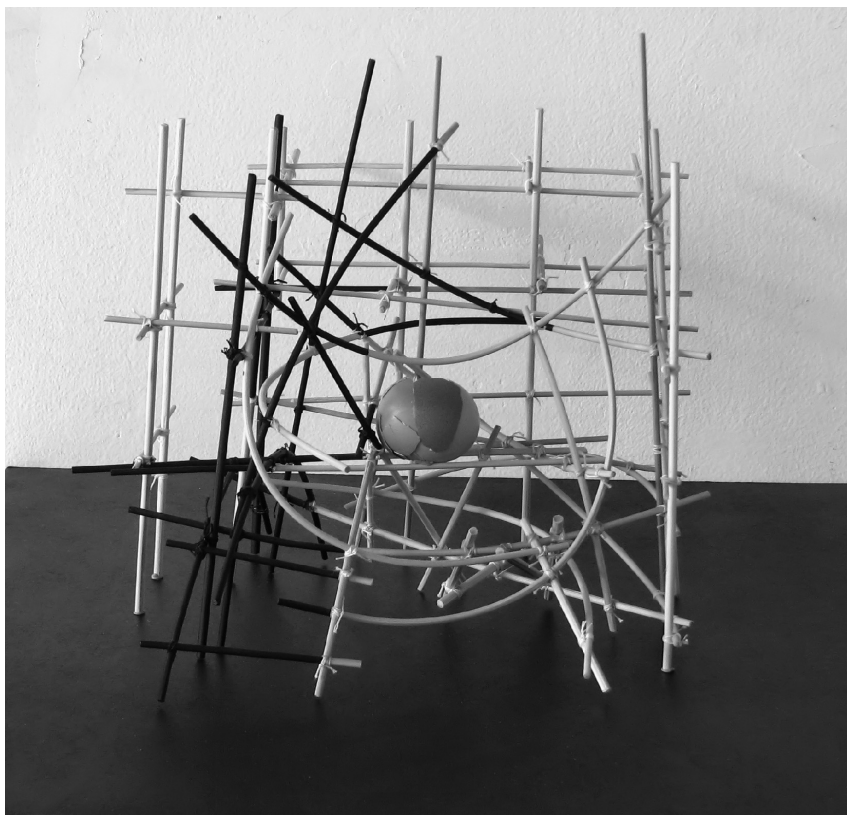
De annyira élethű, annyira fájdalmas volt ez az álom, hogy Zerom Lipcsele mindent elkövetett, hogy következő éjszaka tovább álmodja a történetet. Ugyanúgy cselekedett, mint egy nappal azelőtt, kapros lencsefőzeléket ebédelt kisütött kolbásszal és kovászos uborkával, újra a türkmén irodalmi antológiát olvasgatta és utána a neten nézelődött huszadik századi eposzszervezők életrajzi adatait kutatva, majd elalvás előtt megivott egy adag akciósan vásárolt, citromból facsart limonádét, barna cukorral édesítve. A jól végrehajtott tevékenységeket teljes siker koronázta, éjszaka az álom folytatódott.

Immár 2019-et írtunk Zerom Lipcsele álmában, és a Svéd Királyi Tudományos Akadémia a botrányt maga mögött tudva újra ünnepélyes keretek közt hirdethette ki döntését: az irodalmi Nobel-díjat a tuareg Azawadi Zawadi barlangfestő válogatott és restaurált képverserei és Zerom Lipcsele *Újabb séta Gerümemnosz kertjében, zoknira vetkőzve* című kötetét tartották a díjra érdemesnek.

Sőt, a botrány egy kis plusszot is jelentett anyagi szempontból, ugyanis a svéd akadémiai tag kanos férje miatt kimaradt év megnövelte a díjjal járó összeget, a célra lezárolt nobeli vagyona a botránytól függetlenül is egy év bent tartott kamattal együtt kamatozva a stockholmi bankban, egyúttal ezzel is bizonyítva, ha még egyáltalán volt valakiben kétség efelől, hogy a gazdaság matematikája teljesen független a kultúra emberi esendőségeitől. Így szerencsére annak sem volt értelme, hogy Zerom Lipcsele lekönyökölje a pódium felé menet Azawadi Zawadit, vagy arra legyen kényszerítve, hogy agyafúrta rálépve annak hagyományos öltözetét jelentő indigó-kék tunikájára előnyt kovácsoljon ki az emelvény felé tartó út küzdelmében: mindkét boríték ugyanazt az összeget tartalmazta, igazságosan elosztva kétfelé.

Logikus, hogy e racionális döntés is hozzájárult ahhoz, hogy a díjátadási ceremónia hozva megszokott pompáját ünnepélyesre, egyes pontjain egészen meghatónak sikerüljön.

Másnap egy kicsit bánkódott, hogy nem ennél a pontnál ébredt fel, mert kissé keserű szájízrt hagyva maga után még azt is beleálmodta, hogy Lipcsele szülővárosában a helyi újság kulturális rovata így vezette fel a hírt olvasói számára: „2019 nyertesei: az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz”.

Állvány az őstojás restaurálására (assemblage, 50x50x30 cm)

Szabó Rita

VÁLTOZÁSOK EGY SZÉKELYFÖLDI TELEPÜLÉSEN A SZOCIALISTA IPAROSÍTÁS ÉS URBANIZÁCIÓ KÖVETKEZTÉBEN¹

1945-ben a jaltai konferencia után a szovjet befolyás alá került szocialista államok mindegyikében erős iparosítási politika alakult ki², amely bár eltérő mértékben és jellemzőkkel, de megfigyelhető volt mindenhol: Albániában, Bulgáriában, Csehszlovákiában, Magyarországon, Romániában, Lengyelországban, Jugoszláviában és a Német Demokratikus Köztársaságban. Ez a nagyméretű iparosítás együtt járt az urbanizációs folyamatokkal is.³ A szocialista országokban ez a folyamat két területre koncentrálódott: a már meglévő ipari központokra és a fejlesztéspolitika leglátványosabb eredményeit képviselő új szocialista városokra.

Ebben az időszakban Románia urbanizációs szempontból nagyon elmaradott volt. 1948-ban az ország lakosságának 23,4%-a lakott városon, körülbelül 3,7 millió ember, a többi 12,1 millió falun. Az állam központosító politikájának elsődleges célja ezeknek az arányoknak a megváltoztatása volt, amely változás lehetőségét főként az ipar fellendítésében látta.⁴ A városiasodás hosszú távú terve azonban csak az ötvenes évek végén indult el, amely a következő évtizedekben átalakította Románia településszerkezetét, ami együtt járt a társadalom és az életmód megváltozásával is.⁵ Írásomban a lakhatási viszonyok és a román–magyar egymás mellett élés témáján keresztül mutatom be, hogy egy székelyföldi bányász településen hogyan mentek végbe a változások és hogy ezek hogyan hatottak a lakosság mindennapjaira.⁶

1 Ez az írás az ELTE BTK, néprajz mester képzésén írt szakdolgozatomnak egy részlete, melynek címe: *Bányatelepből szocialista mintaváros.*

2 Sägeatä, R. 2002.

3 Enyedi Gy. 1996.

4 Culiciu, C. 2016. 88.

5 Demeter Cs. 2010. 101.

6 A fejezetek megírásához főként interjúkat, Barabási László *Balánbánya története* című könyvét, a balánbányai polgármesteri hivatal archívumában található városterveket és a *Bányász-Híradó* 1970–1980-as években megjelenő folyóirat lapszámait használtam.

Balánbánya (románul: Bălan) Romániában, Hargita megye északkeleti részén, Csíkszeredától 42 km-re fekszik. A Csíkszeredát Gyergyószentmiklóssal összekötő 12-es nemzeti útról Csíkszentdomokoson letérve, az Olt folyó szűk völgyének végében, egészen a Nagyhagymás lábánál húzódik. A trianoni békeszerződésig Csík vármegye Felcsíki járásához, 1967-ig közigazgatásilag Csíkszentdomokoshoz tartozott.

A település írott története a Zalatnai Bányakapitányságon található első bányatáró bejegyzésével, 1802-től kezdődik, ekkor kezdték el vezetni az egyházi anyakönyvet is, ami azt is jelzi, hogy itt már egy önálló településrész létezett.⁷ A település és lakosainak sorsa innentől kezdve szorosan összefonódott a bánya sorsával. A 19. század második felében a gyergyószentmiklósi, örmény származású Zakariás család munkásságának köszönhetően épült ki a telep, nőtt mind a munkások, mind a lakosok száma. 1876 után a termelés csökkent, emiatt sok bányász elhagyta a várost, csak a balánbányai szülöttek maradtak.⁸ 1923-ig a lakosság száma háromszáz körül mozgott.⁹ A 20. század első éveiben még inkább fokozódott a válság. Az első világháború rendkívül megnehezítette a munkásság életét. Az 1929–1933-as gazdasági válság tönkretette a vidék nagyobb vállalkozásait, így a bányát is. A második bécsi döntés utáni időszakban a háborúra készülve, szükség volt a nyersanyagra, amely fellendítette a bányakitermelést és a feldolgozást is, azonban a háború ideje alatt halódott a bánya. Az 1948-ban bekövetkezett államosítás zárta le Balánbánya történetének addigi dögös, viszontagságos szakaszát, és elindult egy fejlődési folyamat.¹⁰ Romániában 1948. június 11-én, miután a Nagy Nemzetgyűlés jóváhagyta az ipari-, bánya-, bank-, biztosítási- és szállítási vállalatok államosítására vonatkozó törvényt, a balánbányai vállalatot is államosították.¹¹ Azonban a bánya igazi elindulásáról 1951-től beszélhetünk, amikortól fogva önálló vállalattá alakult és Balánbányai Bányavállalat néven a Bányaiipari Minisztérium alárendeltségébe került. A bányavállalat fejlesztésével párhuzamosan az évtizedek során a település fejlesztésére is egyre több pénzt kapott a vállalat, amiből nemcsak új

7 Barabási L. 1996. 24., 84.

8 Barabási L. 1996. 32–63.

9 Barabási L. 1996. 85.

10 Barabási L. 1996. 64–79

11 Gidó A. – Olti A. 2005.

lakóépületek, hanem az ideáramló lakosság igényeinek megfelelően kereskedelmi központok, kórház, iskolák, kultúrház épült, minden olyan létesítmény, amely a települést szocialista mintavárossá tette. 1967-re, amikor várossá nyilvánították a települést, a hatalom Balánbányának pártideológiai szerepet és státust is szánt. A Csík-szentdomokosról akkor levált, újonnan kialakított település a román szocialista társadalmi berendezkedés, életmód és közösségiség prototípusa akart lenni a magyarok által dominált térségben. A bányászváros a szocialista urbanizációs modell, a központosított és redisztributív jellegű gazdaság, infrastruktúra és lakásfejlesztés megvalósításának példája lett.¹²

ÚJ LAKHATÁSI FORMÁK A VÁLTOZÓ BALÁNBÁNYÁN

A településen az első tömbházak („blokkok”) építése csak az 1950-es évek után kezdődött. Az 1940-es évek közepéig, így az államosítás időszakában is a településképet egyértelműen a fából épült, többnyire tornácos házak és a hozzájuk tartozó gazdasági épületek határozták meg, illetve azon üzemi lakások, amelyekből 62 volt a településen. Többnyire az üzem vezetősége, mérnökök, igazgatók laktak ezekben a vállalati lakásokban, akik máshonnan érkeztek ide. Az évek során a munkásság száma, és ezzel együtt a lakosság is gyarapodott. Először elsősorban a felcsíki falvakból jöttek munkások, de a kollektivizálás következtében föld nélkül maradt munkaerő ideáramlása is elkezdődött már Szászrégen, Köpec és Lövétebánya vidékéről. A nagymértékű beáramlásnak azonban gátat szabott a lakáskérdés megoldatlansága. Az 1950-es években és az 1960-as évek elején a munkáslétszám növekedésével a település több részén is voltak ideiglenes szállásként épített barakkok. Az első barakkokat fából építették, amikor még csak a településképet meghatározó fa tornácos házak és a „cégi” házak álltak. Adatközlői forrásaim szerint először a Máramarosból, aztán a Lövétéről és Vargyasról érkező bányászok számára építtette az üzem ezeket a fa épületeket, amit megerősít Barabási leírása is, mely szerint az 1953-ban bányaigazgatóvá kinevezett András András Lövétebányáról hozott szakképzett munkásokat.¹³ Az itt lakó munkások 2-3

12 Péter L. 2003. 22.

13 Barabási L. 1996. 138.

hetet dolgoztak, majd az üzem által biztosított kocsikkal egy hétvégére hazaszállították, minek letelte után vissza is hozták őket Balánbányára. Később az építkezési vállalat, a TRCM munkásai is laktak itt. Ezekből a fából épített barakkokból 4-5 darab készült, bennük mindegyik szoba külön bejárátú volt. A berendezést vaságyak, „üzemi szekrények” és valamilyen fűtőberendezés alkotta: vagy négylábás rézkályha, vagy dobkályha, ami egyben a főzési alkalmatosságot is jelentette, mert a barakkokban nem volt külön konyharész. Az ágyak száma szobánként változott, volt 5-6 ágyas szoba, és volt 2-3 ágyas is. A takarítónőknek minden nap ki kellett takarítani a legények szobáit, a családosokét nem, ott a feleség takarított. Az ágyneműt is az üzem biztosította, de annak mosásáról is a takarítóknak kellett gondoskodniuk, akik kéthetente télen-nyáron a patakról hozott vízzel, fateknőben mosták azt, és a közeli Kovács-patakon öblítették („tisztálták”). 1963 augusztusában az alkalmazottak elszállásolását még fabarakkokban oldották meg, 418 legényember és 8 család lakott barakkban.¹⁴

A „fekete barakk” nevű épület a város felső felében, az üzem közelében állt még az 1950-es években, a kutatóvállalatnak voltak benne irodái. Azért hívta így a népnyelv, mert „degenyeggel”, fáradt olajjal volt lekenve. Az 1960-as évekre korábbi helyéről elköltöztették, és mellé még hoztak barakkokat (egyesek szerint Hunyadról, mások szerint Moldvából). Ez a barakktelep azért híresült el, mert amikor lebontották, a környékbeli tömbházban lakók közül sokan elkezdték széthordani a faanyagot, és ezzel tüzeltek a lakásokban. Csakhogy a faanyaggal együtt bevitték a poloskát is a lakásba, így tömbházak teltek meg poloskával, amit alig lehetett kiirtani. Kérésre a tanácstól küldött poloskairtók végeztek tisztítást a lakásban. A vegyszert, amivel a lakásokat befűjták, párizsi zöldnek hívták, azonban ez sem bizonyult hatásos fegyvernek a poloskákkal szemben, mert ha a lakásban sikerült is kiirtani, a probléma maradt, mert a poloskák a villanykapcsolókba és dugaljakra is beleköltöztek. *„Abban az időben, ahogy szokták mondani, Balánbányán akinek nem volt poloskája, le volt nézve.” (B. E., férfi, 74 éves).* Hasonlóan rossz hírük volt azoknak a barakkoknak is, amelyeket a város mostani végén építettek. Miután várossá nyilvánították a települést, már nem

14 2779/1963. várostervezési projekt. A barakkok életkörülményei a projekt szerint is nagyon rosszak voltak, a munkások közül sokan ágy hiányában priccsen aludtak.

fa-, hanem cseréppel fedett téglabarakkok voltak ott, összesen tizen-négy. Alaprajzuk a legénységi blokkokéhoz volt hasonló, középen folyosó, kétoldalt lakások, a barakk végén pedig közösen használt WC-k. Az ágyak száma egy-egy szobában itt is változó volt, 2 és 10 között, és a főzést mindenki a saját lakrészében oldotta meg. 1969-ben még álltak ezek a barakkok, egy adatközlőm így írja le, amikor először érkezett Balánbányára: *„Csak azt láttam, hogy amikor Gy. bácsi elhozott engemet ide először Balánra, itt ezen az úton jött fel az autóbusz s ezeken, ahol jelenleg ezek a blokkok állnak, itten barakkok voltak. Tehát alacsony kicsi barakkok, nagy sár előtte, disznó, tyúk, minden, rengeteg ruhaszárítórót kikötve, a ruhákat vitte a szél, nekem az olyan feltűnő volt.”* (O. [J.] J., nő, 74 éves). Az ide beköltözőknek az ágyneműt is az üzem biztosította, pokrócot és lepedőt. Ezeknek a téglabarakkoknak a felét 1973-ra már lebontották, helyükre tömbházakat építettek. A város legszélén lévőket pedig disznóóllá alakították, ahol az üzem disznóit tartották. Ezeknek a lebontásakor is kerültek elő poloskák, de még tetvek is. *„Azt tudom, hogy anyósom mondta, hogy annyi volt a poloska, füstölték ki rendesen a bakancsot, s paprikát bé, s párizsi zöldet, s mindent ott szedtek...”* (O. [J.] J., nő, 74 éves). Emiatt nevezte a népnyelv az ebben a lakónegyedben felépült kereskedelmi egység kocsmáját, *Trei pãduchi*-nak (Fordítása: *Három tetű*).

A tömbházak voltak a következő új lakóépületek, amik nemcsak Balánbánya addigi arculatát változtatták meg, de teljesen más lakáskultúrát, életmódot tettek lehetővé az addig falusias településen. A 20. század közepéig a tősgyökeres, itt megtelepedett családok gyermekeinek, amikor házasodó korba léptek, új házat építettek a család valamelyik telkére, és az üzemi munka mellett folytathatták a gazdálkodó életmódot (ami leginkább állattartásból állt, mert a környéken inkább kaszálók voltak, gabonatermesztésre alkalmas területek kevésbé). A hosszabb-rövidebb ideig itt tartózkodó tisztviselők, mérnökök, egyedülálló legényemberek vagy családos bányászok pedig üzemi lakásokban vagy házbérben laktak. Ez teljesen megváltozott, főként az 1950-es évek végétől. A második ötéves terv utolsó két évében, 1959–60-ban négy 24 lakrészes, fafűtéses tömbházat kezdtek építeni a főútvonal mellett. Az addigi „cégi” épületekkel ellentétben ezeknek több emeletük volt, s bár a lakásokat még fával kellett fűteni, de minden

lakrésznek külön fürdőszobája és konyhája volt. Ez az első négy blokk, ami a városiasodás elindulását jelentette. 1961–1965 között még 1020 lakrész épült a Magyar Autonóm Tartomány Tanácsa Városrendezési, építkezési és projekttervezési igazgatóságának a tervezete alapján, amelyek a Balánbányai Bányüzem számára készültek. A lakások fűtését, akárcsak az első négy tömbházban, még kályhával oldották meg, a fa tárolásához szükséges „fás boxákat” pedig a tömbház mögé húzták fel. A fás tüzelésű tömbházak után már a „kazánházak” (centrala termică) fűtési rendszerébe bekötött lakások épültek. Ezek közül a legénységi blokkok (locuințe nefamiliști) voltak az elsők a sorban, amelyek egyetemi kollégiumok típusterveire készültek, és ahogy elnevezésük is jelzi, az egyedülálló munkások számára épültek. Ezeknek minden szintjén közös WC, közös mosdó, fürdő, konyha volt, és klubhelyiségeket is berendeztek. Az itt lakó legényemberek szennyesét a kazánházzal egy épületben berendezett mosodában mosták, a takarítást pedig az üzem takarítónói végezték. Így beszélt egy adatközlőm a legénységi lakások takarításáról: *„Úgy kellett takarítsunk, hogy Berci [a főnök] jött, s így a szekrény tetején végighúzta a kezét, érted-e. S az ágyat elhúzta, hogy ott por nem... A legénységibe, ott a parkett olyan fényes kellett legyen, mint a tükör. S olyan tisztaság (...), de azt petroszinnal súroltuk fel, azt a parkétot, s pasztáztunk. S rendesen kellett fényesítsük, keféljük.”* (B. B., nő, 75 éves).

1963-ra 9 tömbházat sikerült a vállalatnak felhúznia, amelyekben 605 fő, 192 család lakott 174 lakásban. Ahogy a számok is mutatják, magasabb volt a családok száma, mint a lakások száma, mert Balánbányának mint kiépülő ipari városnak mindig is problémát jelentett a nagy munkáslétszám, azon belül is a családos munkások elszállásolása, így a tömbházlakásokban gyakran egy lakásba több családot is beköltöztettek. Ezek a családok megoldást az együttélésre így is találtak. A fürdőt és a konyhát közösen használták, előfordult, hogy a konyhát és a kishálószobát egy család sajátította ki, míg a másik család a főzést rezsón oldotta meg. Ez a helyzet azonban csak átmeneti volt, amíg meg nem épült egy új tömbház, vagy ki nem ürült egy lakás, ahova elköltözhetett az egyik család.

Az 1960-as évek második felében a legénységi tömbházak után megindult a mostani központi városrész építése a családosok számára.

Megépültek az első négyemeletes, három lépcsőházas blokkok 2-3 szobás lakásokkal, amelyeknek fűtését már a kazánház biztosította. Mindegyik lépcsőházat mosodával szerelték fel az első emeleten, és szárítóhelyiségekkel a lépcsőfordulókban. Ezek a helyek a saját mosógépek megjelenésével elvesztették eredeti funkciójukat, és egy-egy család sajátította ki őket raktárhelyiségnek. A hat, családosok számára épített tömbházzal párhuzamosan építettek még egy legénységi tömbházat, más néven „garzont”, a legényemberek vagy kiscsaládok számára. Ezek olyan egyszobás lakások voltak, a legénységi blokkok lakásaitól eltérően, amelyekhez már előszoba, fürdő, konyha és balkon is tartozott.

A lakásszerzés az első tömbházakban az üzemen keresztül, feliratkozással történt. A fiatal házások, vagy bárki, aki az üzem dolgozója volt, és szeretett volna lakást kapni, az üzem igazgatóságán adott le igénylést, így a következő, újonnan épült blokkban lakást kaphattak. A balánbányai 1950-es, 1960-as évek fiatal generációinak, akik akkor voltak huszonévesek, a családalapítás előtt már lehetőségük volt választani. Sokakat leginkább az vonzott a tömbházlakási életmódban, hogy volt „benti vécé” és be volt vezetve a víz, az áram, illetve a kazánházak által fűtött tömbházakban a fűtés. *„Szívesen költöztünk, mert ugye, a házban nem volt WC, nem volt központi fűtés, nem volt semmi, de itt volt. S a fiataloknak ez volt a vonzó, hogy ide költözzenek, mert ugye, minden kondíció megvolt.”* (P. V., férfi, 74 éves). Bár a lakásigénylőskor nem lehetett választani, hogy ki hol szeretne lakni, azért ha a lehetőségek engedték és volt befolyásos ismerős, igyekeztek bizonyos szempontoknak megfelelő lakást igényelni. A választás fő szempontjai a következők voltak: napos oldalon legyen, első vagy második emeleten. Az első és második emeleti lakásokat azért preferálták, mert alulról is, fentről is fűtöttek voltak, mert alattuk és felettük is laktak, de mégsem laktak túlságosan magasan, hogy sokat kelljen lépcsőzni. Amikor azonban az üzem kiutalta a megfelelőt, sokszor megtörtént, hogy bár megígérték a jó fekvésű lakást, azt vagy egy, a társadalmi ranglétrán fentebb lévő, vagy egy román nemzetiségű munkás kapta meg. *„Hát én az első vagy második emeletet szerettem volna, csak az volt a probléma, hogy említettem, hogy nagyon nagy hiány volt szakemberben, s az ilyen vezető káderekben. S akkor Brádról hoztak vagy 10 bányamestert*

családostól, s ezekbe, ebbe a blokkba rakták be őket. S azok kapták a legjobb apartamenteket, első meg második emelet, meg minden. Aztán így sikerült, hogy ezt az apartamentet [a harmadikon] megkapjam én.” (P. V., férfi, 74 éves).

A várossá nyilvánítás (1967) után, amikor már a lakosság szám 4633 fő volt, az üzem fejlesztéseivel és kitermelésének növelésével kalkulálva kezdték el egy új lakónegyed, a III. zóna tervezését. A település akkori területét, ami 89,75 hektár volt, 104,80 hektárra növelték, hogy az új lakónegyedet felépíthessék. A lakásépítkezés ebben a zónában újabb kivitelezési módot kapott, olyanformán, hogy a földszintre eleve kereskedelmi egységeket terveztek. 1232 lakás felépítését irányozták elő négy kategóriában: I. kategóriásnak 192 lakást, II. kategóriásnak 320 lakást, III. kategóriásnak 360 lakást, IV. kategóriásnak 360 lakást.¹⁵ Ennek következtében, hogy már nem csak „vagontípusú”¹⁶, két-háromszobás lakásokból álló tömbházakat húztak fel, új preferenciák jelentek meg a lakásválasztás területén: a terasz léte, illetve a szobák száma és a lakás felosztása. A terasz kérdése akkor vált fontossá, amikor olyan új tömbházak is épültek, amelyekhez nem tartozott terasz. Az egyik igen praktikus indok az volt, amiért az egyének ragaszkodtak a balkonos lakáshoz, hogy a teraszon lehetett teregetni. Akiknek viszont nem volt teraszuk, azok vagy a tömbház elé szerelt szárítókön szárították a mosott ruhát, vagy a lakás ablakába szereltek fel két vasat, ami közé drótot tudtak kihúzni, és ott teregettek: ez eléggé kicsi szárító felület volt. A másik szempont sokkal inkább a komfortérzetről és kényelemről szólt, hogy legyen hová kiülni, ha jó idő van, és legyen hová tenni a virágokat. Az volt a benyomásom, hogy a teraszhoz azért ragaszkodtak a tömbházlakásban lakók, mert azt a funkciót tölti be, mint a kert (előkert) a magánházak esetében. Olyan tér, ami még az egyén tulajdona, de nem annyira személyes és zárt, mint ami az ablakon belül van. A terasz teremti meg az átmeneti teret a kinn és a benn között, és ugyanolyan reprezentációs szerepet kap,

15 A lakások komfort szerinti besorolása 1977 után következett be. Az első- és másodosztályú lakások mellett harmadosztályú és negyedosztályú lakások is megjelentek. Ez utóbbiak nem rendelkeztek kamrával, erkéllyel, megfelelő konyhával és fürdőszobával. (Demeter Cs. 2014. 93.)

16 A „vagontípusú” kifejezést adatközlőim az egybenyíló szobákra használták, ahol az egyik szobába csak a másikon áthaladva lehetett bejutni.

főleg ha az útra néz, mint a házak előkertjei, főként tavasszal és nyáron a virágzó, különböző fajtájú és színű cserepes virágokkal. A terasz harmadik funkciója, ami szintén fontos és praktikus szempont volt, hogy beépítve kitűnő raktárhelynek bizonyult, illetve még szigetelt is télen, ha beépítették üveggel, ami gyorsan elterjedt megoldássá vált a városban.

Szintén az 1970-es és 1980-as években, az új tömbházak megjelenésével vált szemponttá a szobák száma, és azok elrendezése a többi helyiséghez képest. Addig a legtöbb lakás kétszobás volt, és vagon típusú, vagyis nem volt külön bejárata a szobáknak. A háromszobás lakások már egy fokkal jobbak voltak, mert ott az egyik szoba külön nyílt az előszobából. Ehhez képest az 1968 után épített lakások két-, három- vagy akár négyszobásak is voltak, mindegyik külön bejárattal, és a szobák között is volt átjáró ajtó, ami növelte az érdeklődést az ilyen tömbházak lakásai iránt.

Nemcsak a lakások között voltak különbségek, hanem a tömbházak között is. Az első, amit kiemelten megkülönböztettek, az úgynevezett A6-os volt, ami a második tömbházépítési hullámban készült, még a várossá nyilvánítás előtt. Ezt nevezték „úri blokknak”, mert az üzem vezető állású emberei laktak itt. Az ezzel egyidőben épült D3-as blokkot pedig az „élbányászok blokkjának” tartották. Az 1970-es évek elején a város alsó felében is építettek a tisztviselők számára egy tömbházat, azonban ekkor az üzem elitje elhagyta Balánbányát, és beköltözött Csíkszeredába az úgynevezett „pengeblokkba”. A korábban a bányatelepülésen lakó vezetőség túlnyomó része tehát elhagyta Balánbányát, és ebbe a tömbházba költözött. Ezzel a város elvesztette humán erőforrásának jelentős részét. Az üzem irányítói számára Balánbánya ezek után csupán munkahelyszín volt, naponta ingáztak Csíkszeredából.¹⁷

A lakásigénylés után, ha valaki megkapott egy lakást, az üzem alá tartozó lakáshivatal kötötte meg a szerződést az új lakókkal, így a bérleti díjat is a fizetésből vonták le (akik nem a vállalatnál dolgoztak, azoknak postán küldték el a bérleti díjról szóló dokumentumot, amit a lakáshivatalnál kellett befizetni). Családosoknak a lakásszerzés feltétele volt, hogy polgárilag össze legyenek házasodva. Minden új

lakásnak nyitottak egy adatlapot, amire felírták, hogy ki a bérlője, és kik laknak benne, névvel, születési évvel, foglalkozást is feltüntetve, mert eszerint számították ki az egy családra eső víz, fűtés és a szemétdíj összegét.¹⁸ Gyakran volt probléma abból, ha új gyerek született, mert nem jelentették be a családok, éppen azért, hogy ne növekedjen a lakás költsége. Emiatt a lakáshivataltól sokszor jártak a családokhoz, ellenőrizve a lakásokban lakók számát, illetve a központi fűtéses lakásokban a meleg víz és fűtés hőfokát, mert sok panasz érkezett, hogy a tömbházak felső emeleteire, a harmadik és negyedik emeleti lakásokba nem jutott fel a meleg víz. Ez főként az 1980-as években jelentett nagy problémát, amikor az általános szabályozások miatt naponta csak 1-2 órán át volt meleg víz, ami oda vezetett, hogy sokan a fűtőtestből engedték ki a meleg vizet. Ennek ellenőrzése is a lakáshivatal feladata volt, és az, hogy felszólítsa azokat a családokat, akik szabálytalanul csapot szereltek a fűtőtestekre, hogy szereljék le. Máskor, központilag kirendelt szerelők jöttek, akik ezt megtették. A víz kiengedése a fűtőtestekből azért jelentett problémát, mert a hőközpontban a központi fűtést működtető rendszerből rohamosan fogyott a víz, és ez akadályozta a működését.

Minden tömbháznak volt lépcsőház-felelőse is. Ő köteles volt egy nyilvántartó füzetbe bevezetni a lépcsőház lakóit lakásokra lebontva, amit a rendőrség időközönként ellenőrzött. Ez a nyilvántartás tartalmazta a nevet, a születési dátumot és a foglalkozást, és ha kiköltöztek a lakásból, akkor az új tartózkodási helyet is. Ezekből a nyilvántartó füzetekből is látszik, hogy az első és második emeleti lakásokat, amik preferáltabbaknak számítottak, román családok lakták, míg a földszinti, harmadik és negyedik emeleti lakásokat többnyire magyarok.

1980-ig tartozott a lakáshivatal az üzemhez, aztán különvált és az IGO (Intreprindere Gospodăriei Comunală Locală) nevet vette fel. A vállalat azonban megtartotta a jogot, hogy egyedül rendelkezzen a lakások felett. Azután csak a legénységi blokkok tartoztak az üzemhez, a családokról a lakáshivatal gondoskodott. 1980-ig a lépcsőházban mindenki a saját szintjét takarította, amit saját részének gondolt.

18 Egykor a lakáshivatalnál dolgozó adatközlőm szerint az itt feltüntetett adatok azért voltak nagyon fontosak, mert népszámláláskor vagy választáskor pontos adatokkal szolgáltak a település lakosságáról.

A lakáshivatal különválása után az IGO gondoskodott a lépcsőházak tisztán tartásáról, hozzájuk tartozott a lépcsőházakat és utcákat takarító személyzet is. A lépcsőházak takarítói 10 lépcsőházat takarítottak mindennap, és egy héten kétszer klórral mosták fel az IGO-tól kapott eszközökkel.

Akár tősgyökeres balánbányai családból származtak az új lakók, akár az ország valamely falujából érkeztek, a tömbházban való lakás teljesen új létforma kialakítását igényelte. Az új, üres lakásban a többség a semmiből teremtett otthont, mert nem hozták be azokat a tárgyakat, amik a falusi környezetben vették őket körül. Tulajdonképpen mindenki magának alakította ki ezt az új életformát, mert nem volt meg a generációról generációra hagyományozódó tudás, hogyan kell tömbházlakásban lakni. Ki-ki alkalmazkodott, megőrizve bizonyos dolgokat a falusias létformából, ugyanakkor a divatot is követve, amit a folyóiratokból, újságokból, majd később a televízióból ismert meg, vagy a máshonnan ideköltöző lakosoktól. A lakberendezési divatot nagyban befolyásolta az is, hogy milyen áruk érkeztek a balánbányai vagy a környéki üzletekbe. Az 1950-es, 1960-as években legközelebb Csík-szentdomokosról lehetett bútort vásárolni. Egy házban volt a bútortüzet irodája, és a faluban, a házak csűrjeiben volt a lerakat. Később nyílt meg, csak az 1970-es években a balánbányai bútortlerakat, ahonnan már könnyebb volt megvenni a bútorsort, azonban így is voltak olyanok, akik Csíkseredében vásároltak, vagy Remetére, a gyárba is hajlandóak voltak elmenni, és onnan hozatni haza azt a bútort, amire igazán vágytak, hogy más legyen, mint amit a városban lehet kapni, hogy egyedi legyen. *„S akkor én is elindultam, Domokos, Karcfalva, (...) Egy reggel elindultam, Domokoson leszálltam, ott nem volt semmi olyan bútor (...), s akkor mondta a hölgy, hogy menjek le Karcfalvára (...), ott se volt bútor. Mondta ott is a hölgy, hogy menjek le Csicsóba, mert Csicsóban biztos, hogy kapok, (...) ott se volt. (...) Mondta a hölgy, férj és feleség voltak az irodában, hogy ők várnak árut, de a gyár még nem gyártotta le, s hogy honnan vagyok, s hogy kerültem Balánbányára, s kisült, hogy ők is Kovászna megyeiek, s azt mondja a férfi, hogyha már földim, kiszolgálom. Van a gyárban ismerősöm, holnap reggel tessék jönni. (...) Az volt a vágyam, az biztos, hogy szép bútor legyen. Na, bementünk oda, s ezt a férfit mindenki ismerte, s mondta a férfi, hogy én vele vagyok, s mondta, hogy na kéne egy*

szép kombinált szobabútor. (...) Hátravittek a raktárba, hát csodálatosan szép volt az a bútor, a vitrin is, ugye, a rekaminak bordó huzatja volt, s a székeknek is. (...) S akkor ez az üzletvezető súgta nekem, hogy úgy szokták, hogy vesznek egy liter likőrt, s még valamit.” (B. [K.] I., nő, 77 éves)

Ez a történet véleményem szerint sok mindenre rávilágít. Egyértelműen kitűnik belőle, hogy mennyire fontos volt az egyén számára az egyedi bútor beszerzése. Ragaszkodott hozzá, hogy minden olyan darab meglegyen, amit elképzelt, s nem elégedett meg azzal, ami adott volt. Ennél azonban többet is elárul ez a történet. Például azt, milyen sokat jelentett az ismeretség abban az időben: ennek révén valami szebbhez, jobbhoz juthatott, akinek „jók” voltak a kapcsolatai. A kapcsolatai révén juthatott az ember jobb lakáshoz, több húshoz, elsőnek értesülhetett arról, ha hiánytermék, például butélia (gázpalack) vagy újdonság érkezett az üzletbe. S mindez olyan időszakban történt, amikor mindent szigorúan fejadagra mértek, semmiből nem volt elég, és közelharcot kellett vívni, ha az ember valamihez hozzá szeretett volna jutni. Felértékelődtek az emberi kapcsolatok, mindenkinek érdeke volt, hogy ápolja a kapcsolatait, és igyekezzen jóban lenni, akivel csak lehet és érdemes, „kéz kezét mos” alapon, mert soha nem tudhatták, hogy kinek a segítségére lesz szükségük. Az interjúból az is kiviláglik, hogy egy kis „ajándékkal”, „plusz juttatással” mindent el lehetett rendezni. B. (K.) I. -nek még autót is „szereltek”, hogy legyen mivel elszállítani Remetéről a bútort Balánbányára. A „szerelni” volt a másik kulcsszó, ennek a korszaknak a jellegzetes fogalma. Ez az ige valószínűleg a „szerezni” igéből származik, és annak leírására használták, amikor a szabályokat megkerülve, vagy nem egészen becsületes módon jutottak hozzá valamihez, például tüzelőanyaghoz, vagy sztaniolpapírhoz a munkahelyről, hogy legyen mibe a szaloncukrot csomagolni.

A részletfizetés tette lehetővé nagyon sok friss házsnak, hogy a lakását berendezhesse. Ez a következőképpen történt: a vásárlók leadták adataikat a kereskedelmi egységben, ahol vásároltak, s onnan a részletfizetés papírját elküldték a bányavállalat fizetési osztályára, ahol minden hónapban levonták az alkalmazott fizetéséből az adott hónap részletét. Egyik adatközlőm elmondta, milyen lényeges is volt,

hogyan volt kapcsolata a könyvelőségen, mert ők még nem voltak összeházasodva és egy fizetésből nem vonhattak volna le akkora összeget, mint amit ő vállalt, amikor a bútort vásárolták a lakásba. A bútorrészlet kifizetése után az elektromossággal működő eszközöket vásárolták meg az emberek. A legtöbb háztartásba rádiót az 1950-es évek végén, az 1960-as évek elején vettek. Az 1960-as években már Balánbányán is lehetett mosógépet vásárolni, ezért az volt a következő. *„Akinek volt mosógépe, huhh, az császár volt.”* (B. [K.] É., nő, 68 éves) Addig az asszonyok a fürdőkádat használták a mosás lebonyolítására, ami a mosógép megjelenése után is használatban maradt, mert az öblítést ott végezték. A hűtőt vagy a konyhabútorral együtt, vagy később, még a mosógép megvásárlása után vették meg, ami azért nem volt annyira sürgős egyik adatközlőm szerint, mert mindent fejadagra kaptak, és nem volt, ami megromoljon. A húsokat például disznóvágáskor még az 1980-as években is úgy tartósították és tárolták, ahogy a szülőktől tanulták: zsírba eltéve a lesütött húsokat, kolbászokat. A televízió az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején luxuscikként jelent meg. Először csak egy-két családnak volt, azután lassan minden háztartás részévé vált, és vele egy új bútordarab is: a tévés szekrény, a nappali szekrénysorában. A televízióvásárlás kapcsán voltak az adatközlőimnek a legelevenebb emlékei, feltehetőleg azért, mert míg a többi, eddig említett elektronikai eszköz a porszívóval együtt az életet és a házimunkát megkönnyítő háztartási gépnek számított, addig a tévé egy új szabaddidős tevékenységet, új hírközlési formát, és presztízszt is jelentett, főleg, mert az első időkben nehezen lehetett hozzájutni. Itt is számított, hogy „ki ül közel a tűzhöz”, és ugyanúgy, a vezetékes telefonok beköttetésekor is. Először csak az üzemnél vezetői pozíciót betöltőknél, vagy a nagyobb üzemi egységért, nagyobb csapategységért felelős vezetőknél kötötték be, aztán lassan egyre többeknek lett vezetékes telefonja. Egykor a telefontközpontban dolgozó adatközlőm elmondása szerint 1976-ban 160 telefonelőfizető volt Balánbányán, 1989-re már 300.

De nemcsak a tömbházlakásokban jelentek meg az új bútorok és elektronikai eszközök. A családi házakban lakók is átvették az adott kor lakberendezési szokásait. Ez azoknál következett be hamarabb, akiknek elvették a házáat a település átépítésekor, és úgy döntöttek,

hogy nem hajlandóak tömbházba költözni. Újonnan felépített házukat azonban már igyekeztek olyan komforttal ellátni, ami egy tömbházi lakásban is adott volt: a terv részévé vált például a fürdőszoba, ez jelentette a legnagyobb változást. Akiknek nem vették el a házát, amint lehetősége volt, az is kibővítette azt egy új térrel, ahol a fürdőszoba és a „benti WC” kapott helyet. Ezt megkönnyítette, hogy a város házait is rákötötték a tömbházlakások szennyvíz- és ivóvízhálózatára, aki pedig nem szeretett volna élni ezzel a lehetőséggel, akkoriban már magánúton, vízpumpával is meg tudta oldani, hogy saját ivóvízrendszere legyen.

Az otthon érzését azonban nem csak a bútorok teremtik meg. A bútorok, az elektronikai eszközök tulajdonképpen csak a lehetőséget adják, hogy egy lakás otthonná válhasson. A vitrinekben helyet kaptak a kézzel készített „poenklász terítők”¹⁹, az esküvői és névnap ajándékként kapott teás-, kávéscsészék, porcelán étkezészetek, a bordó- és fehérkristálypohár-készletek, az üzemből „szerelt” ásványok, a szekrények tetején pedig az ajándék borok, vázák, székel ruhás babák, az ágyon és foteleken pedig még a nászajándékba kapott cserge vagy a szőtt ágyszerítők, varrottas díszítésű párnákkal.

EGYMÁS MELLETT ÉLÉS

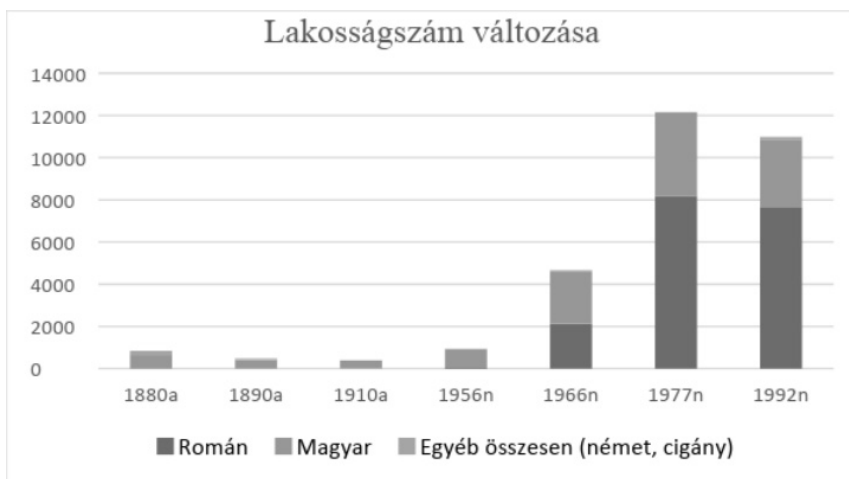
Nem csak a település arculata változott meg a barakkok, tömbházak megjelenésével. Az üzem és a város fejlődésének eredményeként a település lakosság száma is nőtt.

A következő diagramon²⁰ 1880-tól 1992-ig látható a népességszám alakulása a népszámlálási években felmért adatok alapján. Jól érzékelhető az a demográfiai robbanás, ami a településen a 20. század második felében az iparosítás következménye volt.

1956-ig Csíkszentdomokos részeként a település összlakossága 1000 fő alatt mozgott, nemzetiségileg pedig többnyire magyar volt. A 921 fős lakosságból 40 fő vallotta magát románnak. 1966-ra ötszörösére

19 A poantlasz, másképp zsinórhorgolás, zsinórcsipke (amit külföldön gyakran Romanian Point Lace névvel illetnek) egy vegyes csipke változat, melynek anyagra rajzolt mintáját horgolt zsinórral képezik az oldalán levő hurkokkal rögzítve, és varrott csipkével díszítik a zsinórok közötti teret.

20 A diagram Varga E. Árpád adataiból és a népszámlálási adatokból készült.

emelkedett a lakosság száma. Ekkor a 4646 főből 2493 fő vallotta magát magyarnak, a többi pedig román nemzetiségűnek. A népességnövekedést 1966-ban a román lakosság számbeli növekedése okozta, amely a korábbi adathoz viszonyítva ötvenháromszoros növekedést mutatott. Ebben az évben a bejegyzett adatok alapján, bár hirtelen nagyon megemelkedett a lakosság száma, a nemzetiség szerinti eloszlás még arányos. A lakosság száma 1977-re robbanásszerűen 12 161 főre emelkedett, ez pedig sok tényező együttes hatásának volt köszönhető. Az egyik ilyen tényező a rendszer gazdaságpolitikája volt, amely az ipar mellett kötelezte el magát,²¹ és aminek következtében a Balánbányai Bányavállalatnál is új beruházások voltak, ami a munkáslétszám növelését is maga után vonzotta.²² A románság számának a gyarapodását az 1972 után kibontakozó homogenizáló politika magyarázza, amelynek eszköze az volt, hogy a magyar többségű településekre román családokat telepítettek be. A balánbányai lakosság számbeli növekedését is betelepülés útján érték el, főleg Bákó, Neamț, Vaslui, Iași, Vrancea és Maros megyékből, román nemzetiségű lakta területekről.²³

21 R. Brubaker – Feischmidt M. – J. Fox – L. Grancea 2011. 116.

22 Orbán L. 2011. 60.

23 Orbán L. 2011.63.

A román lakosság számának növekedése új élethelyzeteket generált. Mindenhol szembesülni kellett főként a nyelvi különbségek okozta nehézségekkel: a munkahelyen, szórakozóhelyen, a lépcsőházon belül és az iskolában. A magyar és román feleknek egymás mellett éliesi stratégiákat kellett kialakítaniuk.

Tösgyökeres adatközlőim, akiktől azt kérdeztem, hogyan volt jelen a román nemzetiség a településen az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején, egyértelműen azt válaszolták, hogy egy-két román család volt csak a településen, akiknek a jelenléte alig volt észrevehető. A románság elenyésző voltát jelzi az is, hogy nem voltak külön román osztályok a településen, még a négyosztályos első iskola épületében sem, a román gyerekek a magyar osztályokba jártak. A tanítónő sem tudott jól románul, adatközlőim szerint csak néhány fogalmat tudott megtanítani: *„Amikor én megkezdtem az első osztályt [1964-ben], itt egy román nem volt az iskolában. (...) Akkor a tanyitónénink (...) elvállalta, hogy egy-egy román órát megtart így az iskolába’, érted-e. Na de úgy, ő is csak úgy tudott románul, hogy a szavakat. Érted. Megtanyította, hogy ez »zahăr«, »orez«²⁴, s nem tudom mi, de ilyen összekötvé, érted, hogy valamit, ő se tudta. (...) Volt egyetlen román, de már voltunk negyedikesek. [Kérdező: S akkor ő tudott magyarul?] Dehogyan tudott. Járt velünk iskolába, s amikor kimondottan magyar óránk volt, érted, hogy magyar irodalom, nyelvtan, akkor ő kimehetett az óráról.”* (B. [B.] J., nő, 61 éves). Feltehetőleg ekkor indult el az üzemnek az a programja, amikor autóbusszokkal járták a falvakat, és toborozták a munkásokat, munkahelyet, jó fizetést és lakást ígérve. Ezzel magyarázható, hogy 1966-ra nemcsak a magyar lakosság száma nőtt meg, hanem a 4646 fős lakosságból már 2124 román nemzetiségű volt. Adatközlőimnél is ekkor jelennek meg gyakrabban a románokról szóló történetek. A legtöbb adatközlőm ebben az 1956-tól 1966-ig tartó időszakban élte fiatalkorát. A nők és a férfiak kicsit másképpen látták a dolgokat. A nők általában sokkal békésebben írják le a románok „elszaporodását”, míg a férfiak a kocsmái, utcai verekedések visszaidézésével reagáltak arra a kérdésre, hogy hogyan tapasztalták a románok beáramlását a településre. *„Voltak azért itt cirkuszok, amikor kezdtek jönni a román testvérek Balánra. Két jó banda volt, egy*

24 Fordítás: „zahăr” = cukor, „orez” = rizs

csángó banda, s egy a miénk, a mi közösségünkéből. Volt egy úgynevezett román illető (...), ide jött Balánra dolgozni, úgy hívták, hogy »60 magyaros«. Ő azzal verte a mejjit örökké, hogy ő hatvan magyart vert meg, aztán itt megkapta a 60 magyart tőlünk úgy, hogy el is húzta a csíkot. Voltak ilyen összetűzések. Rengeteg verekedés volt a '60-as évek közepétől, amikor kezdtek jönni a románok. (...) Az volt a konfliktushelyzet, hogy mit keresnek itt köztünk. Ez volt egy ilyen nyakasszékelyvér-típus, hogy az embert arra készítette, hogy az ember valamilyen formán mutassa ki, hogy ki vagyok én.» (P. V., férfi, 74 éves). Egy verekedős román társaság el is híresült, ők sokat részegeskedtek és verekedtek, „Titusz bandájaként” emlegették őket.

Adatközlőim a lakosság számának növekedéséről, beköltöztetésről beszélve sokszor negatívan nyilatkoztak, mondván, hogy milyen „civilizálatlan népek” érkeztek Balánbányára. Visszatérő történetek, hogy a beköltözők a káposztát a fürdőkádban savanyították, vagy a húst oda sózták le; a tyúk az angol vécén volt megültetve, ott kotolt; nem tudták, hogy miért folyik víz a falból; a parkettát elégették; vagy az egyik szobát nyúl- és disznóartásra használták. Feltűnt a magyar adatközlőkkel készített interjúk során, hogy ezek a történetek főként a román lakosságról szólnak. Ez is jelzi, hogy a személyes kapcsolatokon kívül, amelyek gyakran nem csak kollegiálisak, de barátiak is voltak, a románokról alkotott kép általánosan mégis az volt, hogy civilizálatlanok. Ilyenfajta értékítélet egy román női adatközlőmben is megfogalmazódott, azonban ő a Moldvából jött románokra vonatkozóan hozta fel ezeket a példákat.

1977-re a 12 161 fős összlakosságból 8190 fő román volt, míg csak 3949 magyar. Az iskolákban is nőtt az egy évfolyamon tanulók létszáma és az 1960-as évek végétől már az 1-es és 2-es számú Általános Iskolában is párhuzamos román és magyar anyanyelvű osztályok működtek, így egymás mellett szocializálódva nőtt fel magyar és román gyerek. 1962-től külön összevont osztályt indítottak a román nemzetiségű gyerekeknek. Ebben 3 elsős, 2 másodikos, 3 negyedikes gyerek volt bejegyezve. Egy évre rá 12 elsős, 6 másodikos, 6 harmadikos, 6 negyedikes volt a román osztályban, 1964-ben pedig már 82 gyerek volt a két összevont osztályban (I-III, II-IV), ez is mutatja a román lakosság számának rohamos növekedését a településen. 1965-től van

nak már párhuzamosan minden évfolyamban román és magyar osztályok is, kivéve a VIII. osztályt, mert az még vegyes, a 29 diákból 13 román.²⁵

Az 1-es iskolában az 1970-es években négy osztály volt egy évfolyamon, abból kettő magyar, kettő román, a 2-es iskolában általában hat osztály volt egy évfolyamon, abból a hatból egy vagy kettő volt magyar, a tanítás pedig délelőtt és délután is folyt. Ebből is látszik, hogy milyen magas volt a román lakosság száma.

A bánya fejlődése és a városiasodás együtt járt a növekvő népességszámmal, ezért a vezetőség egy bányászati iskolakomplexum létrehozását határozta el, amelynek az volt a célja, hogy a város területéről, illetve a város vonzáskörzetéből fiatalokat képezzenek ki alapfokú szakmai és középfokú bányai ismeretekből, saját szakembergárda kinevelése céljából. A balánbányai iskola elindulása 1969-ben egybeesett a kötelező tízosztályos tanterv bevezetésével, amely előírta, hogy az általános műveltséget jelentő tantárgyakon kívül műszaki tantárgyakat is tanuljanak a diákok, mint például technológiát, műszaki rajzot, könyvvitelt.²⁶ Így nem négyéves képesítésben részesült az, aki kilencedikben Balánbányára felvételizett, hanem kétévesben. A XI. osztályba ismét felvételizni kellett Balánbányán is, ahogy az ország több iskolájában, ami megint jó lehetőséget biztosított a magyar nyelvű középfokú oktatás visszaszorítására, mivel több helyen megszüntették a magyar tannyelvű XI–XII. osztályokat.²⁷ A kilencedik és a tizedik osztályok Balánbányán az egyes szakokon többnyire egynyelvűek voltak, de bizonyos évfolyamoknál román–magyar vegyes osztályok indultak. Az oktatás ezekben a vegyes osztályokban úgy folyt, hogy az elméleti tárgyakat mindenki románul tanulhatta, a műszaki tárgyakat pedig az anyanyelvükön.

25 Ezen adatokat a balánbányai 1-es Számú Általános Iskola archívumában fellelhető naplókban és regiszterekben találtam kutatásom során. Mivel erre a forrástípusra későn találtam rá, ezért ezen források elemzése későbbi kutatásom célja, ebben a dolgozatban csak a téma szempontjából releváns adatokat közlöm.

26 <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-1-06-Demeter.pdf> (Utolsó letöltés: 2018.03.10)

27 http://www.hunsor.se/dosszie/oktataserdelyben44_89kozt.pdf (Utolsó letöltés: 2018.03.10.)

Az 1970-es évek hoztak el a településre még egy változást. 1972-ben Serafim Măciuca ortodox szerzetest kihelyezték Balánbányára, és ő egy fakápolnát építtetett a román nemzetiségű ortodox gyülekezet számára, akik addig a marosfői és vaslábi gyülekezetekhez tartoztak. 1976-ban kezdődött el a templomépítés, ami 1978-ban fejeződött be,²⁸ és 1989-ben szentelték fel. Ez is közrejátszhatott a románság megerősödésében, hiszen a nagy többségben katolikus magyarsághoz²⁹ hasonlóan a román ortodoxoknak is lett saját temploma, amiért még inkább otthonosan érezhették magukat a településen. Addig a keresztelőket, esketéseket lakásokban tartották.

Mindkét nemzetiség tagjai már gyerekkorban megtapasztalták a másságot, és természetes környezetük részévé vált. Már az 1970-es és 1980-as években az udvaron együtt játszott román és magyar gyerek, így a magyar gyerek megtanult románul és a román gyerek egy kicsit magyarul. Általában együtt játszás közben a román nyelvet használták közös nyelvi kódként. A tömbházak gyerekei többnyire együtt játszottak, azonban akik a település „falu”³⁰ részein laktak, azoknak a „falu” egyfajta elhatároló közeg volt a román gyerekektől, ugyanis a családi házakban nem laktak románok, így itt csak magyar gyerekek játszottak együtt. A munkahelyen, a bányában és a felszínen is vegyes munkacsoportok voltak, de a kereskedelemben, egészségügyben és a női munkaerőt foglalkoztató helyeken is. Az üzemben dolgozó románságról Barabási könyvéből vannak adataink. Az előhajtásokban dolgozók 59,7%-a román és 40,3%-a magyar volt, a lakatosok, villanyszerelők, szállítómunkások, gépészek esetében az arány a következő: román 44,6% és 55,4% magyar. A fejtésben dolgozó románság aránya volt a legnagyobb: 86,2%. Ez annak tulajdonítható, hogy a távolabbi vidékről érkező dolgozókat elsősorban ez, a föld alatti munka legjobban fizetett

28 Bălan, 2015. 112.

29 A református közösségnek csak 1996-ban épült meg a saját temploma, addig magánházakban tartották istentiszteleteiket.

30 A „falu” részek a város falusias részeibe tartoznak, ahol magánházak állnak. A városnak több ilyen része is van, ahol az első – többnyire magyar – telepések házai álltak. A többi román telepések, akik esetleg ezen részekre költöztek, később asszimilálódtak és már magyarként tartják őket számon. A városnak más falusias részei úgy alakultak ki, hogy ide költöztek azon lakosok, akik az 1960-as, '70-es, '80-as években a település központi részeiben laktak, de a tömbházépítések során elvették a telküket és a várost körülvevő, akkor kaszáló területeken kaptak új helyet, ahol új „falu” részei alakultak a településnek.

része érdekelte. Ők még dupla fejadagot is kaptak, amikor jegyrendszer volt.³¹

Nemcsak az iskola és a munkahely, hanem az intézményes kereteken kívüli közösségek is, amelyek egy-egy teadélután, diszkó, mozizás, üzemi szilveszter, nőnap, bálók alkalmával kerültek össze, egyre inkább vegyesek voltak. A rokonsági kapcsolatok terén is kötődtek román–magyar kapcsolatok, komasági és házassági kapcsolatok is.³² Vegyesen vetítettek román és magyar filmeket is, a kulturális programok sem a nemzeti identitás erősítését célozták, sokkal inkább a lokális bányászidentitást és összetartást. Ennek a román–magyar testvéri viszonyoknak a kiépítésében játszott fontos szerepet az 1974-től változó rendszerességgel megjelenő *Bányász-Híradó*, amely a Balánbányai Bányavállalat Pártbizottságának, Szakszervezeti Bizottságának és a Dolgozók Bizottságának volt a kétnyelvű lapja. Az 1974-es év áprilisi számában egy táviratot tettek közzé, amelyet Nicolae Ceușescunak címeztek abból az alkalomból, hogy a Romániai Szocialista Köztársaság elnökévé választották, ebben is hangsúlyozva a vállalat román és magyar munkásai közötti együttműködést: *„Biztosítjuk Önt, hogy a balánbányai munkaközösség – románok és magyarok egyaránt – a munkába testvérekként összeforrva, élen a kommunistákkal erőnket nem kímélve az öt éves teremben foglalt összes feladatokat maradéktalanul és a legjobb körülmények között idő előtt fogjuk teljesíteni, hozzájárulva ezáltal a szocializmus kiteljesedéséhez drága hazánkban, a szocialista Romániában.”* (*Bányász-Híradó*, 1974. április. 2., I. évf. 7. szám, 3. o.)

Az évek során egyre inkább háttérbe szorult, hogy ki milyen nemzetiségű, nagyrészt a vállalatnak köszönhetően. *„Akkor nem így volt. Akkor barátok voltak románok a magyarokkal. Nem volt ez a nemzeti probléma, látod. És egymást mégis segítették az emberek. Attól függetlenül, jól meg tudtak lenni egymás mellett.”* (G. [K.] É., nő, 49 éves)

Ilyen formában hatott a szocialista urbanizáció és iparosítás Balánbánya lakhatási viszonyaira és nemzetiségi összetételére bányatelepből szocialista mintavárossá válva, és változtatta meg nemcsak a

31 Barabási L. 1996. 168.

32 A vegyes, román–magyar házasságokat alapszakos szakdolgozatomban vizsgáltam: *Etnikailag vegyes házasságok vizsgálata Balánbányán*, 2016.

település, de tágabban a környék lakóinak életét is, jól fizető munkahelyet biztosítva a Csíki- és Gyergyói-medencének az üzembe ingázó munkásai számára.

HIVATKOZOTT SZAKIRODALOM:

- Barabási László: *Balánbánya története*. Csíkszereda, 1996.
- Brubaker, Rogers - Feischmidt Margit - Fox, Jon - Grancea, Liana: *Nacionalista politika és hétköznapi etnicitás egy erdélyi városban*. Budapest, 2006, L'Harmattan.
- Culiciu, Cristian: Urbanizare și sistematizare urbană în România comunistă. In *Revista Philohistoriss*, Serie nouă, An II, Nr. 3, Iunie, Cluj-Napoca. 2016. Editura Argonaut, 88-106.
- Demeter Csanád: „Városrendezés” Csíkszeredában. In *Korunk*, 2010, 3. évf., 2. sz., 101-108.
- Gidó Attila - Olti Ágoston: A legfontosabb termelőeszközök 1948-as államosítása Csík- és Udvarhely megyékben. In Bárdi Nándor (szerk.): *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az ötvenes években*. Csíkszereda, 2005, Pro-Print Könyvkiadó.
- Enyedi György: Urbanization under Socialism. In Andrusz, Gregoly - Harloe Michael - Szelenyi Ivan (eds.): *Cities After Socialism*. 1996, Blackwell Publishers.
- Orbán Loránd: *Balánbánya - múlt és jelen*. I. Fokozati Tudományos és Módszertani dolgozat kézirat. Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Történelem-Filozófia Kar, Tanárképző Intézet, 2011.
- Săgeată, Radu: Structurile urbane de tip socialist - o individualitate geografică? [Socialist-type urban structures-a geographical individuality?]. In *Analele Universității din Oradea*, XII, Oradea, 2002, 61-69.
- Szabó Rita: *Etnikailag vegyes házasságok vizsgálata Balánbányán*. Szakdolgozat kézirat, ELTE BTK Néprajzi Intézet, 2016. *Bányatelepből szocialista mintaváros*. Diplomamunka kézirat, ELTE BTK Néprajzi Intézet, 2018.
- Valuch Tibor: *Magyar hétköznapiak - fejezetek a mindennapi élet történetéből a második világháborútól az ezredfordulóig*. Budapest, 2013, Napvilág Kiadó.

INTERNETES FORRÁSOK:

- Demeter Csanád: A romániai magyar beat zene rövid tündöklése és bukása. <http://multikult.transindex.ro/?cikk=13404> (Utolsó letöltés: 2018. 04. 08.)
- A székelyföldi oktatás az 1960-1980-as években. <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-1-06-Demeter.pdf> (Utolsó letöltés: 2018. 04. 08.)
- Demeter Gyöngyvér: Értelmiségiek sorsa a kommunista rendszerben kialakított ipari kisvárosban: Balánbánya tipikus esete. <http://web.adatbank>.

- transindex.ro/pdfdok/web4-5_10_Demeter.pdf (Utolsó letöltés: 2018. 04. 08.)
- Péter László: Elszegényedés és szegregálódás egy ipari kisvárosban. In WEB, 2003/11., 21-28. <http://peter.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=18&p=2271> (Utolsó letöltés: 2018. 04. 08.)
- Varga E. Árpád: Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm> (Utolsó letöltés: 2018. 04. 03.)
- Vincze Gábor: A romániai magyar kisebbség oktatásügye 1944–1989 között. http://www.hunsor.se/dosszie/oktataserdelyben44_89kozt.pdf (Utolsó letöltés: 2018. 04. 03.)
- http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2013/07/sR_TAB_13.xls (Utolsó letöltés: 2018. 04. 03.)

Megindult tájak 2. (akril, karton, 70x100 cm)

Gál Péter
AZ IKREK JEGYÉBEN
(II. rész)

DRÁMAI STATISZTIKA. KATONADOLOG. ÚJ TÁVLATOK.

A rendszerváltás előtt jóformán tabutéma volt a baleseti statisztika, és a szakmai megbetegedések nyilvántartásaiba az orvosokon kívül csak a nagyon illetékesek nézhetek bele. Még csak megközelítő számokat sem lehet mondani azokról az emberekről, akik a szilikózis miatt haláloztak el. Az orvosi meghatározás szerint a szilikózis egy tipikus foglalkozási betegség, amely főleg a bányászokat sújtja. A tartós szilícium-dioxid belégzése során az apró kristályok lerakódnak a tüdőre, és ahogy egy fatalista bányász mondta, azt onnan már csak az agyagos föld veszi ki. Az orvostudomány pedig azt mondja, hogy a már kialakult szilikózis gyógyíthatatlan állapot.

Az első időkben Balánbányán olyan minimálisak voltak a szilíciumpor befogására és semlegesítésére tett intézkedések, hogy még azok is megbetegedtek ezzel, akik soha nem dolgoztak a bányában. Ha az ember felmászott valamelyik környező hegy tetejére, láthatta, hogy az egész völgy felett ködfátyolként lebeg a por. A helység alsó felében létesített hatalmas ülepítők is óriási veszélyt jelentettek. A nagyon finomra megőrölt meddőt a kiszáradása után arra fújta a szél, amerre akarta, így a város irányába is. Az ülepítők még egy másik veszélyt is jelentettek, a vegyszerekkel telített víz a közeli folyóba került, ahonnan kipusztított minden élővilágot. Csak a '70-es évek közepén kezdték földdel letakarni és füvesíteni ezeket az időzített bombákat.

A halálozási statisztikát a szilikózis mellett a gyakori bányaszerencsétlenségek is emelték. Szinte havonta történt egy-két tragikus baleset a bányában, a bányát kiszolgáló alegységeknél és a feldolgozó üzemekben – hál' istennek – kevesebb volt a haláleset. Egy idő után az ember megdöbbenve észlelte, hogy már csak a halálesetekre kapja fel a fejét, a kéz-láb-bordatörések, leszakadt ujjak és betört fejek már egészen hétköznapi dolognak számítottak. Ezeket az „apróbb” eseteket nagyon sokszor eltussolták, miután az orvos ellátta a páciens, hazaküldték,

ügymond betegszabadságra, de a nyilvántartásban úgy szerepelt, mint aki rendszeren munkába jár.

A feldolgozóüzemben főleg az előtörő részleg volt a veszélyforrás. Egy alkalommal én is csak az isteni szerencsének köszönhettem, hogy életben maradtam. Egy nyugdíjazása előtt álló öreg szakinak viszont nem volt ilyen szerencséje, belezuhant a 400 tonnás érc tárolóba. Szinte kettős haláleset történt akkor, mert a kimentésére lemászott fiatalembert is majdnem eltemette a lezúduló kőlavina. A szegény öreg bekerült a kötőgéphez és csak néhány véres ruhafoszlány maradt belőle. A másik, 1200 tonnás érc tárolóban is történt egy halálos baleset, az odalent dolgozó melós lecsatolta a biztonsági övet és a megcsúszó, több száz tonnányi érc szétmorzsolta.

Egy engem nagyon megrázó eset a bányánál történt, és az áldozat egy volt munkatársam, Miron volt. Ez a nagyon szimpatikus kolléga, háromgyerekes családapa volt, aki kevesellte a molnári fizetést és átment a bányához. Elvégzett egy bányamozdony-vezető tanfolyamot és lement a föld alá melózni. Ott is maradt, egy kettőbe tört, kiálló faácsolatba beleakadt a ruhája, kirántotta a vezetőfülkéből és a szerelvény kerekei alá került. A részlegünkön történt kisebb balesetek mellett két súlyos szerencsétlenség is bekövetkezett: a szállítószalag feszítődobja letépte az egyik munkatársunk karját, egy karbantartó lakatosnak pedig egy lezuhanó, féltonnás alkatrész vágta le a lábfejét.

A rettenetes munkabalesetek mellett „civil” szerencsétlenségek is szedték áldozataikat. Közúti gázolások, szénmonoxid-mérgezés, vízbe fulladás, sőt gombamérgezés is. Ez utóbbi, stupid halál egy négygyermekes családot sújtott, és az egész várost megrázta a tragédia, mert két napos időközzel mind a négy gyermeküket elveszítették a szerencsétlen szülők. Egy másik, szintén civil baleset a város víztárolójánál történt. Vagy öt-hat beszeszelt fiatal fogadást kötött, hogy ki ússza át többször a tavat. Az egyikük begörcsölt, megfulladt és örökre elmerült. A berezelt társai csak két nap után mertek szólani a rendőrségnek, addig az egész város abból a tóból használta az ivóvizet, amelyben a holttest feküdt. Utólag tudtuk meg, hogy ez az áldozat csupán két hónapja dolgozott itt, azelőtt tíz évet börtönben ült, mivel egy kaszával levágta nagybátyja fejét.

És hogy semmi ne maradjon ki a felsorolásból, tucatnyian gyilkosság áldozatai lettek. Történt itt olyan is, hogy fejszével lefejezték a milicistát, karóval agyonverték az erdőört, bicskával szíven szúrták a bálozó fiatalembert. Egyik gyilkosság a mellettünk lévő legénylakásban történt, egy négytagú, beszszelt brancs valamin összeszólalkozott és az egyik társukat, miután félig agyonverték, kidobták a harmadik emeletről. Énrám jól vigyázott az őrangyalom, mert jó pár évet éltem ilyen közegben, de – hál’ istennek – megúsztam baj nélkül. Igaz, kerültem is a szórakozóhelyek és a kocsmák környékét. A bányásznapokon is, amelyek rendszerint tömegverekedéssel értek véget, mindig a távolabbi dombokról néztük a műsort, hogy ne legyünk a csatatér közelében.

Ezt a véres, de sajnos valós beszámolót itt be is fejezem és visszatérek az 1971 októberénél megszakított történetem folytatásához. Szinte biztos voltam abban, hogy még e hónapban meg fogom kapni a behívómat, de nem tudni, mi okból, ez elmaradt. Mivel tudtam, hogy a hadsereg nem felejt, és közelebről úgyis elkapják a frakkomat, fogtam magam, ’72 január 3-tól kivettem az egész évre szóló szabadságomat és hazautaztam a szüleimhez. Kezdetét vette egy olyan békebeli vakációzás, amilyenben sem azelőtt, sem azután nem volt többé részem. Csodálatos téli tájképben éltem, ahol a félméteres hótakaró alatt alvó hegyek, a szikrázó napsütés és az édes semmittevés adták az alaptónust. Délelőttönként vizet és egész napra való tűzifát hordtam be a házba, és nagyokat ettem az édesanyám főztjéből. Délután nagy pingpongszatákat vívtam a klubban, moziba jártam és rengeteget olvastam. Az illatos fenyőgyantás tuskók ropogása a kályhában, a plafonon táncoló fénykarikák olyan álomba ringattak, hogy csak az édesanyám szavára ugrottam ki az ágyból: – Fiam, kész a reggeli!

Ezután a mesés bukolika után hatványozottan rosszulesett az a feketeleves, ami ezután várt rám. Február 5-én utaztam vissza Balánbányára, 10-én kézhez is kaptam a behívómat, amely február 27-re szól. Csak dióhéjban írok arról a keserves 16 hónapról, amelyről azt állították, hogy ott faragnak rendes embert belőlünk. A durva bánásmódot és a trágár beszédet már abban az időben megismertem, amikor alig 15 évesen a fatelepen dolgoztam. A szakiskolában sem bántak velünk kesztyűs kézzel, de ott csak ízelítőt kaptunk abból, hogy milyen is az igazi drill. A munkahelyemen is szigorú fegyelmet követeltek,

amelyet szükségesnek is tartottam, de az útszéli beszédet sehogy sem bírtam megszokni. Hát a katonaságnál tapasztaltak alapján elmondhatom, hogy a bányászok „szókimondása” ötörai teázás alatt folytatott, illedelmes csevegés az itteni szótárhoz képest. A százdecibeles hangerevével közölt, obszcén, káromkodásokkal tűzdelt szöveg minden volt, csak nem irodalmi. Ráadásul a feltétel nélküli engedelmességet itt szó szerint belénk verték. Sajnos, nem lehetett visszaütni, mert ezért haditörvényszék járt. Az élet iskolájának csúfolt katonaság alatt egyetlen, pozitívnak mondható dolog történt, kitanultam a rádiótávírdász mesterséget. Az életben aztán ennek semmi hasznát nem láttam. A negatívumokból sokkal többet felszedtem: megtanultam folyékonyan káromkodni románul, csalni, lopni, szemrebbenés nélkül hazudni és a többi.

A katonai karrierem ígéretesen indult, négy hónap szolgálat után megkaptam az „élkatona” (militar de frunte) kitüntetését, de pár napra rá egy éjszakát a fogdában kellett töltnem. Kápláriskolába küldtek, ott is volt egy bakim, amely miatt nem fogdát, hanem kétnapi, lapátos kényszermunkát kellett végezni. Megkaptam a káplári rangot, majd lefokoztak egy bunyó miatt. Miután levizsgáztam mint szakképzett rádiótávírdász, visszaadták a rangomat, és a funkcióim szerint híradókocsi-főnök, alhadnagy lettem. Ebben a minőségemben is csináltam egy egyéjszakás kótert. Megmenekültem egy halálos veszélyből, de volt egy kisebb sebesülésem, amelynek a nyomát ma is viselem a jobb lábfejemben. Katonai pályafutásomat 1973. június 12-én, mint tartalékos alhadnagy fejeztem be.

Említettem, hogy leszerelésemkor az a meglepetés ért, hogy kamaszkori szerelmem férjhez ment másvalakihez. Ha rossz, legyen még rosszabb, gondoltam, és visszamentem dolgozni Balánra. Pedig szép álmokat szőttem továbbtanulásról, családról, sok gyermekről, de ezekben az álmokban Balánbánya nem szerepelt. Jó néhányszor eltűnődtem rajta, mi lett volna, ha akkor frissiben, rögtön az érettségi után felvételizek az egyetemre, s be is jutok. Egy ideig nagyon bántam, hogy nem ezt tettem, mert a katonaság után már véglegesen lemondtam a pályamódosításról. Pedig kár volt, most is úgy érzem, jó tanár lehetett volna belőlem...

A romba dőlő álmaim felett nem sokáig keseregtem, de ezentúl nagyon is megnéztem, hogy kivel állok szóba a szépnem tagjai közül,

magyarán, válogatós lettem. Rövid idő múltán felfedeztem magamnak egy új világot, a festészetet. A könyvtárban találtam néhány szép albumot, és mivel nagyon megtetszetek, azután már tudatosan kerestem az ilyen kiadványokat. Érdeklődésem tartósnak bizonyult, és miután eredetiben is megtekinthettem jó pár remekművet, hát még alaposabban beleástam magam a témába. A sors kegyes volt hozzám, így eljutottam a szentpétervári Ermitázsba, a drezdai Zwingerbe, a párizsi Louvre-ba és az amszterdami Van Gogh képtárba, és sok-sok órát tölthettem a legnagyobb mesterek művei előtt.

1974 tavaszán egy érdekes információt kaptam a már említett munkatársamtól, R. Pista bácsitól. Akkor nem is gondoltam, hogy ezzel elindul egy olyan folyamat, amely gyökeresen megváltoztatja a további életemet. Arról volt szó, hogy a vállalat egy új bányát nyit Csík-szentimrén. Pista bácsit oda fogják delegálni és már most maga mellé toboroz néhány megbízható szakit. Természetesen, feldolgozó üzem is lesz, bár egészen más technológiával, mert ott egy másfajta ásványt fognak bányászni. A legfontosabb, hogy az új bányához közel, Csíkban lakást fognak biztosítani. Mivel semmi nagy ragaszkodást nem éreztem Balán iránt, azt mondtam Pista bácsinak, ha lesz lakás, akkor megyek vele. Ezt a témát aztán el is felejtettem, többet azután nem beszélgetünk róla az öregúrral.

ÜDV, MAGYARORSZÁG! MEGLEPETÉS A JAVÁBÓL. DUPLA KARRIER

Ha jól emlékszem, áprilisban, mikor pár napot otthon töltöttem a szüleimnél, anyu ideadott egy levelet, amelyet a Debrecenben élő nagynéném írt. Marika néném júliusban haza akar jönni, de előtte meghív engem két hétre és majd együtt jövünk haza. A meghívásnak nagyon megörvendtem, addig még nem jártam Magyarországon. Igaz, nagyon nem is volt rá lehetőségem. Egy mai fiatal el sem hiszi, de a régi világban csak két évente lehetett külföldre utazni, és csak a szocialista országokba. Nyugatra csak egészen kivételes esetekben és csak kivételes személyek mehettek. Azt a nem sokat érő útlevelet csak hosszas ceremónia után adták ki, és a hazatérés után 48 órán belül le kellett adni a hatóságoknak. Rögtön beutaztam tehát a megyeközpontba, intézni a formaságokat, de még két alkalommal megsétáltattak, amíg megkaptam azt a híres útlevelet. Július elején végre elindulhattam

és egy csodálatos szabadságban volt részem. Maga Debrecen is egy gyönyörű város, és erre a Hortobágy még rátett egy lapáttal. Miután a zsúpfedeles csárdában elég tekintélyes mennyiségű borból jól feltankoltam, már nem volt kedvem kimozdulni onnan, néném és a leánya, mint menyasszonyt, karon fogva vezettek ki az állomásra. Aztán felutaztunk Budapestre és én megpillanthattam azokat a helyszíneket, amelyeket addig csak az olvasmányaimból ismertem. Felemelő, csodálatos érzés volt, és ezt még fokozta, hogy a Szépművészeti Múzeumban a maguk eredeti szépségükben láthattam számos remek festményt.

A rengeteg szép élmény mellé kaptam egy rossz emléket, és egy-két meghökkenítő felfedezést is tettem. Ami itt Erdélyben egyáltalán nem volt látható, ott, Debrecenben lépten-nyomon beleütköztem, mármint az orosz katonákba. Néném azt mondta, 50 ezren vannak, és hogy az orosz tiszteknek egy külön kis városnegyed van építve. Az egyik meglepő felfedezésem az volt, hogy bár ott ülnek a nyakukon az oroszok, a vallásos ünnepeket hivatalosan is megtartják. A sajtóban számunkra meredeknek tűnő cikkeket lehetett olvasni, és a *Ludas Matyi*ban olyan karikatúrák jelentek meg, amiért Romániában a szerzőt nyomban lecsukták és a lapot betiltották volna. A bombameglepetésben akkor lett részem, amikor felkerestük néném barátnőjét, Margót. Ő még soha nem járt Erdélyben, szeretett volna velünk együtt utazni, de az volt a gondja, hogy mi lesz az ő szeretett Picijével. Pici egy agyontáplált tacsó volt és a fotelban, egy díszes párnán trónolt.

- Ha beadom a napközibe, ott tönkre fog menni a gyomra szegénykémnek - így Margó.

- Hová akarja beadni ezt a dö..., ezt a kutyát?!

- A napközibe, fiam, a kutyanapközibe, ott gondozó van, aki eteti, fürösztí, és állatorvos, aki felügyel az egészségére... Ez volt 1974-ben Magyarországon, amikor nálunk még a gyermekeknek is alig jutott hely a napköziben. Később még láttam a saját két szememmel, hogy kutyanapközín kívül van kutyapedikűr és kutyafodrászat is... Hej, kutya élet!

Az álmoskönyv szerint rosszat jelent, ha az embert behívatják a nagyirodába. Az én esetemben nem ez történt, amikor október vége felé meg kellett jelenjek a 7-es számú irodában, a beruházási osztály nagyfőnökénél:

- Mi van, fiatalember, azt várja, hogy én vigyem oda magának ezt a lakáskulcsot? - azzal egy cetlit és egy kulcsot tolt felém az íróasztalán. Én valami köszönésfélét hebegtem és nyomban indultam megkeresni Pista bácsit, hátha ő bőbeszédűbb lesz. Az öregúr is az imént kapta meg a kulcsát azzal, hogy december elejére költözzön be, mert rövidesen beindul a bánya. Mindketten azon voltunk kiakadva, hogy a lakást úgy kaptuk meg, hogy semmiféle kérést nem tettünk le, sehol nem kellett kilincseljünk érte. Ha figyelembe vesszük, hogy akkor még lakáskrizis létezett, akkor ez az ölünkbe hullt kiutalás valóságos csodának felelt meg. Pár nap múlva egy Yale-zárral és némi szerszámmal beutaztam Csíkba. Az igazi meglepetés itt ért, ez nem garzon volt, hanem egy kétszoba-konyhás lakás, kamrával, kádas fürdőszobával, tágas erkéllyel és bükkfaparkettás padlóval. Füttyörészve szereltem fel a zárat, és visszautaztam Balánra. Három nap múlva lógó orral jöttem vissza, értesítést kaptam, sürgősen jöjjenek be, mert a lakást felvette a víz. A szomszédok betörték az ajtót és elzárták a főcsapot, mivel a konyhában lévő hidegvizes-csap el volt repedve, ez okozta a bajt. Elrohantam a városi lakásgazdálkodási vállalatához (IGO), ahol az első perctől gyanakodva fogadtak. Azt feltételezték, hogy a csapot én felejtettem nyitva, majd, utólag megrongáltam, hogy a kárt ne varhassák az én nyakamba. Hiába próbáltam meggyőzni őket, gyerekjáték leellenőrizni, hogy még ott dolgozom Balánon és ott is lakom, és nem törtem le azt a k...va csapot. Végül megígérték, hogy intézkedni fognak és majd értesítenek. Én köszöntem szépen és várakoztam türelmesen.

November végén értesítést kaptunk, hogy december 9-én indul a beüzemelés, és hogy ettől a dátumtól hivatalosan is az új bánya alkalmazottjai vagyunk. Az IGO-tól még semmi hírt nem kaptam, így a Taplocán lakó nővéreméknél kértem szállást, amíg kész lesz a saját lakásom. Hát az a beüzemelés nem jött össze december 9-re, sok gépi berendezést még ezután kellett felszerelni, így a tényleges indulás csak 1975. február 27-én következett be. Közben én már nem is tudom, hányszor jártam a közüzeméknél, hogy a rossz csapot, a betört ajtót és a tönkrement parkettát cserélték ki. Mindannyiszor csak ígéreteket kaptam, míg egyszer, január vége felé, elszakadt a cernám. Elővettem a baláni és a katonaságnál használt szótárt, és vagy tíz percig csak én beszélgettem, de csupa nagybetűvel. Az IGO nagyfőnöke látta, hogy

vészhelyzet van, mellém adta egyik beosztottját, ez felvette a helyszínen a kármegállapítási jegyzőkönyvet, és egy hét múlva ingyen és bérmentve minden ki volt cserélve: a csap, az ajtó, és a parketta is.

A honalapítást azzal kezdtem, hogy vásároltam bútortárat, könyvszekrényeket is beleértve. Akkorra már örvendetesen fel volt szaporodva a könyvvállományom, amelyet addig a szüleimnél őriztettem. Édesanyámtól és nővéreimtől kaptam „staférungot”, ágyneműket és más apróságokat, amelyek szükségesek a háztartásban. A konyhám egyelőre üresen maradt, tapasztalatból tudtam, hogy a főzőcskét nem nekem találták ki.

A feldolgozó üzemben az első periódust a teljes tanácstalanság és a kísérletezés jellemezte. A gond az volt, hogy itt egy olyan ásványt dolgoztunk fel, amelyet eddig még sehol az országban nem bányásztak. A feldolgozási technológia csak papíron létezett, a gyakorlatban még senki sem alkalmazta. Az eljárás egy hazai, magyar mérnök szabadalma volt, ezért nagy volt a titkolózás és a szekusok úgy jártak ide, mintha itt lett volna a törzskávéházuk. A sok vacakolásnak és a gyakori nehéz fizikai munkavégzésnek azért volt egy nagyon jó oldala is. Mint „kísérleti technológiát alkalmazó üzem” lettünk besorolva, így szemérmetlenül magas fizetéseket kaptunk. Mikor már kezdett beindulni a normális gyártási folyamat, még a köznép is nagy összegű prémiumokban részesült. A volt munkahelyemmel összevetve, ez maga volt a paradicsom. És ez a paradicsom tele volt földi angyalokkal. Az adminisztratív épületben egy egész emeletnyi részt a laboratóriumok foglalták el, és itt csupa vagány csaj dolgozott, de más munkahelyeken is szép számban voltak fiatal lányok, asszonyok. Meg is mozdult az egész férfítársaság, és rövid idő alatt számos ilyen-olyan kapcsolat jött létre. A nagyfőnökünk, egy kimondottan jóképű ötvenes, nagy hódolója volt a női nemnek, ezért március 8-át fizetett (!) munkaszüneti napnak nyilvánította és a dolgozó nép óriási bulit csapott a cég gyűléstermében.

1975 tavaszán komoly szakmai előrelépést tettem. Az akkori törvények szerint, ha megvolt a hároméves szakmai iskolád, ebben a mesterségben ledolgoztál minimum öt évet, és rendelkezted gimnáziumi diplomával is, akkor jogos voltál a technikus besorolásra. Nekem ezek a feltételek mind megvoltak, de az üzem keretében nem volt jóváhagyott technikus poszt. Az egyik napon hívatott a nagyfőnök, és azt

mondta, hogy létezik egy speciális, magasképzettségű szakmunkásnak való besorolás, amelyet meg tudna adni nekem.

A feladatom az lenne, hogy továbbra is az „A” váltás keretében maradva, a szabadságoló vagy más okból hiányzó váltásmestereket helyettesítsem. Én ezt örömmel elfogadtam, főleg, hogy kiderült, mint kezdő technikusnak, 240 lejjel kevesebb lenne a fizetésem, mint a specialistának. Engem amúgy is mindig csak a picula érdekelt, nem a titula.

A szakmai előhaladásomat egy „politikai karrier” követte, az alakuló szakszervezeti konferencián megválasztottak a részleg szakszervezeti bizalmijává. A munkatársaim tudták, hogy nem nagyon szoktam betojni a főnökök előtt, és a szájamat is kitátom, mikor erre szükség van. Így rám szavaztak. Ez az elnöki poszt egy tiszteletbeli cím volt csupán, semmi fizetés nem járt utána. Tulajdonképpen ez az egész érdekvédelmi szervezet egy kirakat-intézmény volt, nulla politikai súllyal. A havi gyűléseket egyszerűen el lehetett intézni, mint termelési értekezletet, és évente csak egyszer volt komoly munka, amikor a kezelő- és üdülőjegyeket kellett elosztani. Volt egy pénzügyi lehetőség szakszervezeti vonalon, amit mi alaposan ki is használtunk. Nevezetesen, vállalati kirándulásokat lehetett szervezni, és a busszal történő szállítás ára: 1 fő/1 km/25 bani! Így tavasztól őszig egyfolytában úton voltunk, és minden kirándulást egy kiadós bulival zártunk. (Nemrég a kezembe került egy régi fénykép abból az időből, egy tóparton, képeken elég öntelt vigyorral két csajt szorítok magamhoz... hát hol van az a nyár?...). Ez a szakszervezeti „karrier” a későbbiekben elég fontos változásokat hozott a szakmai és a magánéletemben, de erről majd később.

PIHENŐSZABADSÁG?! KELLEMETLEN KÖZJÁTÉK EGY SZEKUSSAL. ISMÉT ÉLETVESZÉLYBEN. EMLÉKEZETES KARÁCSONY

Még tavasszal levelet kaptam a debreceni unokahúgomtól, az én tavalyi látogatásomat szeretné viszonzni és magával hozná egyik barátnőjét is. Augusztusra terveztük ezt a közös szabadságolást, amely egy erdélyi körútból és egy egyhetes tengerparti üdülésből fog állni. Kati és a barátnője rendben meg is érkeztek, és én kellemesen meglepődve tapasztaltam, hogy ez az Éva nemcsak egy bombajó csaj,

hanem egy megszállott József Attila-rajongó is. Ő ajándékozott nekem egy *Összes versei* kötetet, amelynek legalább a felét kívülről is el tudta szavalni.

Az erdélyi körút nagyon jó hangulatban indult, de nagyon pocsékul folytatódott. Az egyik fürdővárosunkban csak magánháznál kaptunk kiadó szobát. Itt a házigazda kutyája majdnem megharapta Katit, és Éva ottfelejtette a cekkerét az összes alsóneműjével, így mehattünk bugyit vásárolni. Egy másik fürdőhelységbe egy ponyvás teherautóval jutottunk el, amely félrészeg melósokat szállított hazafele, éppen csak megúsztuk zaklatás nélkül azt az utazást. A harmadik célpontunknál végre kaptunk szállodai szobát, a táj is gyönyörű volt, de itt a kajával jártuk meg. A vendéglő, ahol étkeztünk, elég puccos volt, de valamelyik étellel valami nem stimmel. Én sem voltam valami jól, de a két csaj fél napig hányt, főleg Kati nagyon rosszul volt. Hazatérve, két napig csak gyógyszereken éltek szegény lányok, de optimisták voltak, így leutaztunk a Fekete-tengerre. A szállodát már azelőtt lefoglaltam telefonon, de csak a helyszínen láttam meg, hogy alig valamivel különb, mint az én volt legénylakásom. Takarítószemélyzet vagy nem létezett, vagy döglusta volt, az ágyak alatt vastagon állt a por és rendre elfelejtettek WC-papírt berakni. Még szerencse, hogy az idő gyönyörű volt, a tenger vize jó meleg, ezek sok mindenért kárpótoltak. Az igaz, hogy az árak láttán kirázott a hideg, de sebah, évente csak egyszer van szabadságon az ember. Már azt hittem, véget ért a pech-sorozat, amely az erdélyi utunkat kísérte, de nem. Itt is ért egy malőr, majdnem belenyuvasztottak a tengerbe. Egy 25 személyes, kisméretű motoros bárkával hajókirándulásra mentünk, és a lökött „kapitányunk” majdnem kivitt a nemzetközi vizekre. Egyszer csak feltűnt egy jó nagy határőrhajó és nagy sebességgel egyenesen felénk tartott. Persze nem ütköztünk össze, de a nagy hullámverés miatt majdnem felborultunk. Míg a határőrtsízt a mi kapitányunkkal üvöltözött, addig bárkánk utasainak nagy része, közöttük Kati és Éva, a korlátba kapaszkodva rókáztak.

Nem a rengeteg potyára kidobott pénz miatt mérgelődtem elsősorban. Ha összehasonlítottam, hogy milyen vendéglátásban volt részem nekem és mit adtam én cserébe nekük, hát csak szégyenkezni és dühöngeni tudtam. Évának úgy látszik egy életre elege lett Romániából, soha többé nem jött errefelé.

A rossz széria hazajövelem után is folytatódott, most már a munkahelyemen. Egyik nap látom, hogy bejön a feldolgozó üzembe egy idegen férfi és elkezd nézelődni minden irányba. Már említettem, hogy az új gyártási technológia miatt idegen személyeknek ide bejönni szigorúan tilos volt. Füttyentettem tehát egy jó nagyot, és intettem, hogy távozzék. A pasas csak felvonta a vállát és tovább bámészkodott. Lejöttem az emeletről, odamentem hozzá és a bejárati ajtót kinyitva, kifelé tessékeltem:

- Nem látja, mit ír ezen az ajtón?! Kifelé!

- És mi van, ha én mégis bejöhetek? - azzal egy fényképes igazolványt vesz elő és messziről mutatja. Karnyújtásnyi távolságból persze, hogy nem tudtam elolvasni, ezért egy elég gyors mozdulattal kivettem a kezéből azt az igazolványt. Ő egy villámgyors mozdulattal megragadta a csuklómat, a másik kezével mellen ragadott és a képembe üvöltötte:

- Te idegbeteg ökör, én X. Y. szekuritátes főhadnagy vagyok!!

Eme „bemutakozás” után természetesen visszaadtam az igazolványt:

- Nem tudhattam, hogy kicsoda ön, de ezért még nem vagyok ökör...

- De idegesnek elég ideges vagy! - vigyorgott ő.

Ezután még nagyon sokszor meglátogatta üzemünket és engem mindig úgy üdvözölt:

- Hogy vagy, ideges barátom?

Az idők folyamán elég jól kiismertem ezt a minden hájjal megkent alakot, aki jópofáskodva elbeszélgetett az emberekkel, s közben minden információ-morzsat kiszedett belőlük. Sokszor olyan politikai vicceket mesélt, amiért a közrendű halandót a „kékszemű” kollégái azonnal hűvösre tették volna. Hogy mennyire tájékozott volt még a legintimebb témában is, az kiderült a következő eset kapcsán: Az egyik laboránsnőnk, egy elég ledér csaj elkövetett egy bődületes hanyagságot, a délelőtti váltás végén elfelejtette bezárni a széfbe az egyik 18 karátos aranytégelyt. A délutáni váltás aláírta az átvételt és csak úgy 17 óra tájt derült ki, hogy a tégely nincs. Miután hiába kerestük mindenfelé, fel kellett hívjam a nagyfőnököt, aki vagy húsz perc múlva meg is érkezett, ennek a szekusnak a társaságában. A főhadnagy feltett egy-két kérdést a teljesen kiakadt délutános laboránsnőnek, majd odaszólt nekem: - Te is velünk jössz, bemegyünk a városba!

Még azt is tudta, többek között, hogy hol lakik a főnökünk, itt megállt, lerakta a kocsiból azzal, hogy tovább nincs szüksége rá. Engem magával vitt és a város legjobb szállodájánál álltunk meg. Itt beszélt valamit a recepcióssal, az vette a tartalék kulcsokat és bementünk az egyik szobába. Ott volt a délelőtti laboránsnő egy férfi társaságában. A pasira ráparancsolt, hogy tartsa a pofáját és tűnjön el. Az előszobában megvártuk, amíg a nő felöltözött, majd visszakocsiztunk a vállalathoz. Hogy én ide miért kellettem, azt a mai napig sem tudom, talán tanúként szerepeltetett, esetleg a bizalmamba akart férkőzni. Az a méregdrága tégely ott volt az orrunk előtt, az a buta tyúk az egyik műanyag-borítású regiszter hátlapjába dugta be, amely ott hevert az egyik állványon. Másnapról ez a nő nem jött be a munkahelyére, többé nem láttuk és nem is hallottunk róla.

A balánbányaihoz hasonlóan az itteni ásvány mechanikai feldolgozása is előtörésből és őrlésből állt. Az eszközök viszont mások voltak, elsősorban a törőgép miatt. Ez az óriási gépezet hasonlított a golyósmalomra, de golyók nélkül, a belsejében a fogaskerékszerűen beépített mangánacél-bélelés zúzta a köveket. A nagymalomnak nevezett berendezés mellett volt a „kicsi”, 250 tonnás golyósmalom. A helyszínt azért írtam le ilyen aprólékosan, mert itt kezdtem az itteni pályafutásomat, míg az isten fel nem vitte a dolgomat. Másrészt itt, a malomházban történt az a műszaki baleset, amelyben szinte otthagytam a fogamat. Éjszakai váltásban dolgoztam és a megszokott körutam során éppen a malomházba értem, mikor a nagymalom hirtelen leállott. A probléma az volt, hogy a kicsi malmot nem tudtuk kikapcsolni, és ez a két berendezés zártkörben működött.

A nagymalmot nem tudtuk visszaindítani, így a felgyűlt zagy bármelyik pillanatban szétnyomhatta a vezetékeket. Nagyon gyorsan kellett döntenem, felhúztam a védőkesztyűket és beleléptem a védőcsizmákba. A trafóháztól bejövő 6000 voltos vezeték egy nagy elosztódobozba vezetett és ott volt a megszakító kar is. Szerencsémre oldalt álltam és úgy rántottam le a megszakítót. Egy jó háromméteres vakító elektromos kisülés következett, és minden sötétségbe borult. Leszámítva, hogy a trafóházban minden biztosíték kiégett, semmilyen más berendezés nem ment tönkre, és a főnökség szerint is helyesen döntöttem. Utólag ijedtem meg, hogy mi lett volna, ha...

Még nem is meséltem arról, hogy amikor beköltöztünk Csíkba, akkor derült ki, tényleg száz lakást építettek az új bánya alkalmazottainak. Így ha olyan ember jött hozzánk dolgozni, aki nem környékbeli volt, azonnal kapta a lakáskulcsot. Amikor még márciusban megérkeztek a mesterek, nekik is biztosították a lakhatást. Ezek az emberek mindhárman román származásúak voltak és családosak, az észak-erdélyi bányavidékről delegálták őket hozzánk. Az én mesterem, Alex egy cingár, kékszemű, szőke férfi volt, akinek magyaros ékezzettel írt vezetékneve „thy”-ban végződött. Miután én is „kolléga” lettem, többet beszélgettünk egymással és kiderült, az apja valóban magyar volt, de otthon sohasem beszéltek magyarul. Én Alex-szel egészen jól kijöttem és a vállalatnál, ahol a magyarok voltak többségben, soha nem fordultak elő nemzetiségi súrlódások.

Mint már említettem, én helyettesítettem a szabadságoló mestereket, és ez így volt 1975 decemberében is. Alex kivette a szabadságát, és én egyedül maradtam a felelősséggel. A helyzetem kicsit kényes volt, hiszen a melót ezekkel az emberekkel kezdtem, akiknek most dirigálnom kellett. A munkatársaim úgy ismertek meg, mint aki szereti a mókát és a bulit, de a munkában nem ismer tréfát. Nagy gondban voltam tehát a közelgő karácsony miatt, mert olyan beosztást akartam készíteni, amely mindenkinek jó, de az üzemelést sem gátolja. Itt is, akárcsak Balánon, három váltásban dolgoztunk, vasár- és ünnepnapokon is. Most a nagyfőnökünk bejelentette, hogy karácsonykor igen, de december 31. és január 2. között nem fogunk dolgozni. Ennek akkor nagyon örültünk, de utána majdnem egy hétig az elfagyott vezetékeket olvastottuk a mínusz 30 fokban. Szóval csak a karácsonyi beosztást kellett megcsinálnom, de így is egy jó hetet pepecseltem vele. Akkor felolvastam az embereknek, és mindenki jóváhagyólag bólogt. Tartottam egy kis hegyibeszédet is, amelynek a lényege az volt, hogy csak az egészen minimális létszámot rendeltem be és ha csak egy ember is hiányozni fog, az nagyon nagy baj lesz. Karácsony első éjszakáján, szombaton nem is volt probléma, de vasárnap éjjelre három emberem nem jött be. Közöttük volt R. Pista, a pompaház lakatosa, akit pedig a névnapjára való tekintettel már péntektől elengedtem. Ez a fiatalember egy nagyon dolgozó, jópofa srác volt, de néha szeretett a pohár fenekére nézni. Azon a szent ünnepen én majdnem elkárhoztam, három munkahely között futkároztam, mint egy örült, de reggelig

üzemeltünk teljes kapacitással. Hétfőn délben már a teljes létszám jelentkezett munkába, és én elővettem a három jómadarat. Az egész váltás füle hallatára istenesen „megmosdattam” őket. Pistát még külön lehoradtam a sárga földig és őt büntettem meg a legszigorúbban, a maximálisan kiróható, egy hónapra szóló 20%-os fizetéslevonást sóztam a nyakába. A másik két delikvens csak 15%-ot kapott, és természetesen mindhármuknak beírtam vasárnap éjszakára az igazolatlan hiányzást. Ez azzal járt, hogy fél évig nem kaphattak prémiumot.

Amikor több mint húsz év múlva egyszer összefutottam ezzel a Pistával, rám kérdezett:

- Emlékszel-e, hogy 1975 karácsonyára milyen ajándékot adtál nekem?

- Nagyon is jól emlékszem, de most, ennyi idő után felelj őszintén, megérdemelted-e?

- Hááát... de azért nem kellett volna ennyire megb...szál!

RÖVID BESZÁMOLÓ EGY TÖRTÉNELMI KORSZAKRÓL: 1968–1976

Amiről az alábbiakban beszélni akarok, az egy megkerülhetetlen téma, de itt csupán egy töredékes beszámolóra szorítkozom. Csak az általam átélt, megtapasztalt dolgokról mesélek és nem a mai véleményemet vetítem vissza a múltba.

1968 volt az „aranykorszak” kezdete, amely nagyjából 1976-ig tartott, utána már rohamosan kezdett leáldozni a „kommunista csoda” napja. Ennek a korszaknak a kezdetén még csak 19 éves voltam, a politika egyáltalán nem érdekelt, nem lelkesített semmiféle világmegváltó eszme, csak a saját jólétem érdekelt. Az akkori életről nagyon vázlatos, de alapjában véve jó véleményem volt. Lássuk, hogy ez a pozitívum miben konkretizálódott: A kötelező 7 osztályos általános iskolákban az oktatás ingyenes volt, és 1960-tól már a tankönyveket is térítésmentesen adták. A középiskolákban és az egyetemeken létezett az ösztöndíjrendszer, így a tehetséges diákok ingyen juthattak egyetemi diplomához. A gyógyszerek, az orvosi ellátás és a kórházi kezelés szintén ingyenes volt. A legfontosabb dolog az volt, hogy mindenkinek biztosítottak munkahelyet; aki dolgozni akart, az tisztességesen meg tudott élni a fizetéséből. Aztán eljött az az idő is, hogy a hatalom átesett a ló másik oldalára, a munkakerülőket erőszakkal besorozták valamelyik

vállalathoz, általában szakképzetlen munkakörbe. A nehéz munkakörülmények között dolgozó melósoknak pótszabadságot és külön juttatásokat is adtak. Az én esetemben is a teljesen ingyenes lakhatás mellett még 120 lej „elszigeteltségi pótlékot” adtak, mivel a bányatelep gyatra infrastruktúrája és alacsony civilizációs-kulturális színvonala miatt kompenzálták az ittdolgozókat.

Balánbánya közellátásáról azt mondhatom, hogy más településekhez viszonyítva nagyon jó volt, valós árubőségéről beszélhetünk. Az igaz, hogy a minőségi követelmények szerények voltak, és a szolgáltatói szektor is gyerekcipőben járt. A nagyobb értékű használati cikkeket kamatmentes részletfizetésre is meg lehetett vásárolni, így rövid idő alatt számos gépkocsi jelent meg az utakon. A tömbmagyarság viszonya az itt lakó románokkal viszonylag toleránsnak és békésnek volt mondható abban az időben. Nem csak a hivatalos deklarációk szintjén, a valóságban is nagy lépések történtek a romániai magyar kisebbség szellemi-kulturális igényeinek kielégítésére. Olyan színvonalas kiadványok mellett, mint az *Utunk*, *A Hét*, a *Korunk* és a *Művelődés*, két színes magazin is megjelent, a *Dolgozó Nő* és az *Új Élet*. Az *Előre* és a *Falvak Dolgozó Népe* országos terjesztésű lapok voltak, igaz, ezek már a napi politika szolgálatában álltak, akárcsak a magyarlakta megyék magyar nyelvű napilapjai is. A magyar nyelvű könyvkiadás is jelentős volt, a bukaresti *Ifjúsági Könyvkiadó* és a kolozsvári *Dacia* kiadó, majd később a *Kriterion* számos erdélyi magyar vagy anyaországi szerző könyvét adták ki. Ezenkívül szinte korlátlanul hozták be a magyarországi könyvkiadók termékeit, sőt a felvidéki *Madách Könyvkiadó* könyveit is.

Egy nagyon fontos szegmense az erdélyi magyar szellemi életnek: a színjátszás is nagyon jól működött. Hat ilyen intézményünk volt, és létezett a kolozsvári Állami Magyar Opera is. Az adásidő rövidege miatt inkább csak szimbolikus jelentősége volt a román tv magyar nyelvű adásának, de tagadhatatlan, hogy létezett, és a szűkre szabott keretek között is fontos színfoltot képviselt az erdélyi szellemi élet palettáján. A marosvásárhelyi és a kolozsvári rádiók magyar nyelvű adásai már bejáratott műsorokkal jelentkeztek a hatvanas évek végére, és szerintem óriási szerepük volt-van a nemzeti identitásunk megőrzésében.

A fentiek bármikor ellenőrizhető tények, és nagyon nem szeretném, ha valaki azt gondolná, hogy sunyi módon azt a régi világot magasztalom, ez igazán távol áll tőlem. Az esetleges szubjektivitás vádjának elkerüléséért, a tárgyilagossághoz ragaszkodva, az alábbiakban rátérek ennek az éremnek a másik oldalára is.

Azzal kezdeném, hogy a kommunizmusban, ha egyáltalán beszéltek a parasztságról, az arról szólt, hogy jaj, de milyen jó nekik ott a kollektív-gazdaságban. Köztudott, hogy a háború utáni Románia jellegzetesen agrárország volt, a földművesek az összlakosság több mint felét tették ki, és a falun lakók aránya döntően nagyobb volt a városiakénál. Ezt a félországnyi népet kegyetlenül kirabolták, megalázták és a társadalom peremére szorították. A félalfabéta Ceaușescu-házaspárnak az értelmiségiek irányába megmutatkozó rosszindulata már a hetvenes évek elejére egyértelművé vált. Az 1965-ben hatalomra került diktátor egy szűk évtized alatt magához ragadta a teljhatalmat, az övé volt a párt, az állam és a hadsereg vezetése. A nemzetközi politikába Ceaușescu egy igazi nagy húzással lépett be, amikor nem segédkezett a „prágai tavasz” leverésében, hanem nyilvánosan elítélte a katonai intervenciót. Ebből aztán egy olyan politikai tőkét kovácsolt, amelyet egész pályafutása alatt kamatoztatott. Az angol királynőtől az amerikai elnökökig mindenki bevette azt a maszlagot, hogy a román vezető a Szovjetunió ellenlábas, s mint ilyennek, sok disznóságot elnéztek neki. A nemzetközi közvélemény élesen elítélte a kínai „kulturális forradalmat”, de a romániai, hasonló jellegű intézkedésekre már nem is nagyon figyeltek oda. Pedig a román pártvezér szinte egy az egyben átvette a kínai modellt, és nagy sikerrel alkalmazta is, egészen a rendszer bukásáig. A különbség csak annyi volt, hogy a kínai módszertől eltérően, Csau nem akarta kiirtani az egész értelmiséget, de teljesen a markában akarta tartani őket. Az elhíresült *Júliusi Téziseket* 1971. július 6-án terjesztette elő a főtitkár, amelyben megfogalmazta azt a célt, hogy a párt átveszi a tanügy, a sajtó, az irodalom és a képzőművészetek, a film és a színházak feletti irányítást. Az értelmiségi réteg válaszút elé került, vagy behódol, vagy munkahely nélkül marad, esetleg elhagyja az országot. Az értelmiségiek kivándorlását a hatalom nem igazán gátolta, sőt olykor bátorította is. Az itthon maradtak többsége úszott az árral, vagy teljesen visszavonult a közszerepléstől, és voltak olyanok is, akik öngyilkosok lettek.

Volt a kommunista rendszernek még egy nagy húzása, amelyről a múltban egyáltalán nem beszéltek és a jelenben szemérmesen hallgatnak róla. Az akkoriban még hivatalosan is cigányoknak nevezett roma közösség felnőtt férfitagjait besorolták a Köztisztasági Vállalatokhoz, ahol minimális fizetést, de teljesértékű gyermeksegélyt kaptak.

A végére hagytam a melósokat. Nálunk a társadalom vezetőrétegének csúfolt munkások oda kellett menjenek, ahová a párt küldte. Ha a nemzetgazdaság érdekei úgy kívánták, akkor akár az ország másik sarkába is elküldhettek bárkit melóra, és a delegálás ideje hat hónap és két év között mozoghatott. A munkásokat, de a diákokat és a katonaságot is, hazafias munkára kötelezték, a mezőgazdaság kátyúba jutott szekerét kellett tologassák. A végén még a legintimebb magánéletünkbe is beleszólt a pártállam. Hihetetlennek tűnhet az utókor számára, de törvény volt arról, hogy a 25 évet betöltött állampolgárok, mindegy, hogy házasságban élnek-e, vagy sem, gyermeket kell csinálnak! Ellenkező esetben vénlegény-vénleány adót fizetnek és ez alól semmiféle orvosi papirossal nem lehetett kibújni. Miközben az árubőség kezdett megcsappanni, az árak emelkedni kezdtek. Ezekről az áremelésekről soha nem jelentek meg hivatalos bejelentések, mindig csak az új árcímkekről értesültünk a változásról. Így a 10 banis gyufa ára 15, majd 25 bani lett, a közismert cigaretta, a szentgyörgyi Carpați ára 1,80-ról 2,10-re, majd 2,50-re emelkedett. A marhahús-konzerv árának alakulása még cifrább volt, 8,10-ről 11,50-re, majd 17 lejre nőtt, aztán végleg eltűnt a boltokból. A valóban olcsó könyvárak is követték a növekvő tendenciát, a 4-5 lejes átlagárról 18-20 lejre, majd a '80-as évek közepén egy keménykötésű Hemingway-kötet kerekén 50 lejbe került. Megörökítésre érdemes a *Cinema* filmmagazin metamorfózisa. Előbb 50 oldalon, a külső és belső mindkét kritériumának megfelelő havilap volt, 5 lejért. A hetvenes évek közepére 24 kivesézett oldalon jelent meg, az ára 8 lej lett, majd eltűnt az újságosstandokról.

Főleg az élelmiszereknél, de más árucikkeknél is azt a trükköt alkalmazták, hogy a címke ráírták: „I. osztályú minőség” vagy „Extra minőség”, ezzel akarták indokolni az áremelést. A kemény kartonból készült vasúti menetjegyre már nem írtak fel semmit, de magyarázat nélkül is megemelték az árát 11%-kal, és még folytathatnám...

Nem fejezhetem be anélkül, hogy ne beszéljek egy olyan témáról, amely abszurditása miatt szintén a romániai kommunista éra egyik

jellemzőjévé vált. Ceaușescu azt az örültséget vette a fejébe, hogy egész rövid távon az ország lakosainak a számát fel kell szaporítani kb. 19 millió főről 22-23 millióra. Az a drákói abortusztörvény, amelyet bevezettek, megszabta, hogy csak a negyedik gyermek születése után lehet terhesség-megszakítást végrehajtani. Az orvosokra olyan szigorú megtorlás várt egy tiltott abortuszért, hogy sokszor még tényleges vészhelyzetben levő nőkn sem mertek segíteni. A szakszerűtlenül végzett terhességmegszakításoknak számos áldozata volt, de erről soha nem beszéltek. Jó román felfogás szerint, amiről nem beszélünk, az meg sem történt...

KÉT SZTORI. MILYEN VOLT A SZOVJET BIRODALOM BELÜLRŐL, 1977-BEN?

A Csíkszentimrén töltött időszakról számos történetet tudnék mesélni és nem csak a melóval kapcsolatosan. Voltak itt nagy szerelmi románcok és prózai házasságtörések, kisebb verekedések és nagy ivászatok, magánéleti kudarcok és szakmai sikerek, egyszóval javában zajlott az élet. Az alábbiakban csupán két sztorit írok le, mondjuk úgy, hogy a „színesek” kategóriájából.

1976 júniusában a nagymalom hegesztése megrepedt, szinte két részre szakadt az a hatalmas acélhenger. Utólag olyan híreket hallottam suttogni, hogy az eset eljutott az Elena Ceaușescu füléig, mivel ő volt, aki szorgalmazta ennek a bányának a megnyitását, és muszáj volt értesíteni, hogy a termelés leállt. Két-három nap múlva egy nagy csapat bukaresti szakember érkezett és lázas munkába kezdtek. A helyi melósokból csak a műszakiak maradtak, a többi alkalmazott jó részét kényszerszabadságra küldték. Az üzem munkásnőiből a főnökünk egy „utászcsapatot” állított össze és engem nevezett ki csoportvezetőjükknek. A dolgunk az volt, hogy a bányához kivezető erdei útra elterítsük az erre a célra odakészített zúzottkő-rakásokat. Aranyéletünk volt, gyönyörű nyári időben az ózondús erdei levegőn töltöttük napjainkat és vigyáztunk arra, nehogy megszakadjunk a nagy munkában. Akik a helyszínt nem ismerik, azok kedvéért mondom el, hogy ott kint, a bánya szomszédságában van az úgynevezett „büdösfürdő”. Ennek a kénvgázszivárgásnak a gyógyhatásáról van egy helyi legenda, melynek a lerövidített változatát érdemesnek tartom lejegyezni: kora tavasszal egy idős nénit hoztak ide a rokonai, akit ölben vettek ki a kocsiból,

mert a köszvénytől nem tudott lábra állni. Kibéreltek számára egy házikót, fogadtak melléje egy helybéli asszonyt, s azzal visszamentek a Bánátba. Amikor ősszel utánajöttek, a házikót bezárva találták, a teljesen felgyógyult öregasszony az erdőből került elő, gombászni volt a gondozónőjével.

Hittem is, nem is ezt a történetet mindaddig, míg én is be nem mentem az egész női brigádommal ebbe a mofettába. Hát a „gázfürdő” hatása valóban rendkívüli, mintha tízmillió hangya kezdett volna felmászni a lábamon, és a testem alsóbb régióiban olyan forróság támadt, mintha tüzet raktak volna alá. Másnap arra figyeltem fel, hogy a máskor tréfálkozó, állandóan trécelő fehérnepek most szokatlanul hallgatagok és morcosak. Kiderült, hogy mindannyian menstruálnak, kivétel nélkül. Később megtudtam, hogy ez a fürdő nem csak a csúz és a köszvény gyógyítására jó. Azok a nők, akik ismerik azt a másféle „gyógyhatást”, kijönnek ide háromhavonként, azután nincs problémájuk egy nemkívánt terhességgel.

„Utászkoromból” van a másik történetem is, olyan, mint egy igazi tündérmese. Egyik alkalommal a fürdőtelep kocsmájában, ahová betértem egy kávéra, megismerkedtem egy jópofa öregúrral. Ő volt a tulajdonosa annak a meseautónak, melyet már többször megcsodáltam, elsősorban azért, mert kb. 40-50 éves modellnek látszott és még mindig forgalomban volt. A tulaj mesélte el az alábbi történetet.

Még a '70-es évek elején történt, hogy egy Kelet-Németországból érkezett házaspárt szállított ki ide a fürdőtelepre. A férfi autómérnök volt és teljesen odalett ettől az autó-matuzsálemtől, rengeteg fényképet készített róla. A tulaj egy német nyelvtanár nő tolmácsolásával elpanaszolta, hogy maholnap az ócskavasba kerül ez az autó, mert már nem lehet kapni alkatrészeket hozzá. A mérnök megígérte, hogy megpróbál segíteni, aztán hazament, és a következő nyárig hírt sem hallott felőle. Akkor megérkezett egy műhelykocsival, két szakival, s azt a régi kocsit teljesen újjá varázsolták. A tulaj csak a szilvapálinkát és a sört kellett állja, az egész felújításért semmit sem kellett fizessen. A munkálatokat az autógyártó cég fizette, az alkatrészeket is ők adták. Valószínűleg nekik megérte a befektetést, mert erről a sztoriról egy reklámsorozatot készítettek, amelyet egész Németországban sugároztak a tv-ben.

Még az írásom elején említettem azt a nagynénemet, aki az ukrainai Aknaszlatinán élt és akiről csak 1960-ban kaptunk hírt a háború

befejezése óta. Jucika néném 1962-től minden évben hazalátogatott és már régebbtől emlegette, szeretné, ha édesanyám is meglátogatná őt. Az akkori orosz törvény szerint egy orosz állampolgár a külföldön élő rokonságából csak a legközelebbi hozzátartozóját hívhatta meg: testvér a testvért, vagy szülő a gyermekét. Így édesanyám mehetett is volna, de hová menjen idősen, egyedül, orosz nyelvtudás nélkül. Abban az évben, 1976-ban is megérkezett néném, azzal a meglepő hírrel, hogy szerzett a számomra egy orosz testvért, aki meghívót tud küldeni nekem, így én is mehetek édesanyámmal. Ez a Gál Tibor nevezetű ungvári fogorvos szívességéből vállalta ezt a kockázatos csalást, nénémnek viszont 100 rubeljébe került a meghívó, mert az ügyintéző ukrán tisztviselőt ennyivel kellett „megkenje.” A helyzet most az volt, hogy édesanyám igazi meghívót kapott az igazi testvérétől és én is rendes, hivatalos meghívót kaptam a fiktív bátyámtól, Gál Tibortól. Miután elkészült anyám útlevele, a turisztikai irodánál megvásároltam a vasúti menetjegyeket, beváltottak 500-500 lejt rubelre, azzal, hogy még vihetünk 1000 lejt, amelyet majd „Ivánék” fognak beváltani nekünk. Kaptunk egy fontos tanácsot is, nehogy valamilyen vallásos irodalmat, vagy kegytárgyat próbáljunk átvinni, mert abból baj lehet. Erre külön felhívtam az édesanyám figyelmét is, akiről tudtam, hogy egy tiszta, igazhitű keresztény lélek. (Hiába volt a figyelmeztetés, anyu mégis elhozta az imakönyvét, amiért volt is problémánk, de a végén megúsztuk a dolgot.)

1977. július 2-án indultunk neki a nagy kalandnak és két és fél napi utazás után szerencsésen meg is érkeztünk Aknaszlatinára. Egy olyan nemzetközi vonaton utaztunk, amely a bulgáriai Várnáról, Románián és Ukrajnán keresztül Varsóba ment. A román vámnál derült ki, hogy anyu mégis elhozta az imakönyvét. Ezt a román vámos egyből elkobozta azzal, hogy jobb, ha ő veszi el, mintha az orosz vámos tenné ezt. Adtak egy igazolást erről az elkobzásról, amely alapján a hazajövetelkor majd visszaadják azt az imakönyvet. A túlsó oldalon, az oroszoknál, valóban az volt az első kérdés, hogy van-e vallásos irodalom nálunk. Miután minden ruhadarabunkat egyenként szétrázták, a magunkkal vitt citromot akarták kettőbe vágni, hogy nem rejtettünk-e bele valamit. Közben a vonatunkat három csapat határőr szállta meg, a tetőn és az alvázon kutakodtak, a fülkéket pedig valósággal szétszedték. Egyedi látványosságban volt részünk, amikor a vagonokat sorban felemelték, hogy

kicserélik a kerekeket, lévén, hogy az orosz vasutak nyomtávja szélesebb, mint az európai szabvány. Négyórás várakozás után végre elindultunk, és ekkor anyu, mint egy vásott kölyök, szemében huncut mosollyal, kihúzta a mellénykéje zsebéből a rózsafüzérét:

- Látod-e, az olvasómat úgysem vették el a vámokok...

Vasárnap, 16 órakor érkeztünk meg Lvov-ba, itt kellett leszálljunk a nemzetközi gyorsról. Ez az eredeti nevén Lemberg volt és már az 1500-as évek óta egyetem működik itt. A helyi járatú személyvonatra este 8-kor ültünk fel, és én teljesen kiakadtam tőle. Kívül-belül ragyogóan tiszta, minden vagonnak külön kocskísérője volt és a fülkében lévő, hat ülőhelyet át lehetett alakítani ugyanannyi hálóhellyé. A mi fülkénkbe még két fiatal nő szállt be, akikről az első mondatok után kiderült, hogy őshonos kárpátaljai magyarok. Hétfőn reggel 7 órakor érkeztünk meg Szlatinára, és 18 napig számos meglepetésben volt részünk. Az első, legnagyobb felfedezésünk az volt, hogy ez a kb. 5-6 ezer lakosú mezővároska szinte színmagyar. Pár román és ruszin család, az orosz származású sóbánya-igazgató és a két ukrán milicista képezték a kivételt. Több rendőrré itt nem is volt szükség, mert a zónában annyi volt a katona, mint a város összlakossága. Igaz, ez itt határzóna, a Tisza túlsó partján ott van Románia, illetve innen északnyugatra, a közelben ott van a magyar határ. A magyar „dominancia” ellenére mégis mindenki először oroszul szól hozzád, nincs más, csak orosz iskola és orosz feliratok. Kivétel a „Druzsba” (Barátság) firmája, melyen az európai szocialista országok nyelvén, így magyarul is ki van írva, hogy *Könyvesbolt*. Ide aztán sokat jártam olvasgatni és a végén vásároltam egy félbőröndnyi könyvet, mert a legdrágább kötet ára sem haladta meg az egy rubelt.

Az orosz hegemonia valószínűleg ugyanúgy megnyilvánul a többi magyarlakta településen is, Munkácson, Ungváron, Huszton és Beregszászon is, mint itt, Szlatinán. Mi csupán Técsőre, a rajonközpontba jutottunk el, ahová pénzváltani mentünk. Kocsival utaztunk, és az oda-vissza út alatt háromszor igazoltattak a katonák. A magunkkal hozott 100 rubel mellé még válthattunk 1000 lejt, ami szintén 100 rubelt tett ki, így nagyon vagyonosoknak számítottunk a helybeliekhez képest. Jóska bátyámnak például nagyon magas, 75 rubeles nyugdíja volt, mert ő a sóbányától vonult nyugállományba. A lányuk, Manyika okleveles gyógyszerésznő létére csak 50 rubelt kapott. Ha megnéztük

az árakat, akkor már láthattuk, hogy ezek a kis összegű juttatások nagy vásárlóerővel bírnak. Az élelmiszerek, a villany, a benzin és a műszaki cikkek ára nagyon alacsony volt. Ezzel szemben a luxuscikkek vagy teljesen hiányoztak, vagy méregdrágák voltak. Megnéztem az italárakat is, és ez volt a csúcs, egy deciliter vodka áráért tíz liter tejet adtak. Apropos, tej, ezt az árut 25 literes alumínium-edényben szállították és egy hosszú nyelű merítőkanállal töltötték a kért mennyiséget a vásárló edényébe. Ez személyes élmény, mert a néném hat disznójának minden napra tíz rozskenyeret és tíz liter tejet kellett vásárolni. És ha már ennél a témánál tartok, elmondom azt is, hogy bár itt is a termőföld az állam kezében van, nagyon olcsón lehet bérelni, legtöbb 25 arnyi veteményest. A környéken szinte mindenki él ezzel a lehetőséggel, mert a föld jó minőségű, az éghajlat megfelelő, minden zöldség és gyümölcs megterem. Akinek ilyen „farmja” van, az általában háziállatokat is tart, annak ellenére, hogy mindenkinek van állami munkahelye. Nyugodtan elmondhatom, hogy nagynénémék határozottan jómódban éltek. Szép, nagy, kertes családi házban laktak, az udvaron voltak gazdasági épületek és egy külön szoba-konyhás nyári lak is. Az unokahúgomnak a hatalmas zongorája mellett volt egy félkilónyi ékszere is, mert itt az arany is nagyon olcsó. Az anyagi jólét, sajnos, nem társul nemzetiségi, hitbéli szabadsággal. Ott egyszerűen nem léteztek nemzetiségiék, mindenki egyformán orosz kellett legyen. A nénémék házához közel, egy dombon ott áll a katolikus templom, ajtaján egy jókora lakattal, a háború vége óta zárva van. Jóska bátyám erről a templomdombról láthatja a bátyja házát a romániai Máramarosszigeten, de hozzá eljutni közel 500 km-et kell utazzon. Létezett valamikor itt egy kishatár-forgalmat biztosító híd a Tiszán át, de már a '60-as évek közepétől le van zárva. Ittlétünket egy számomra keserű tapasztalattal zártam.

Viszonylag közel van Szlatinához a Rákócziak híres vára, Munkács. Amikor előhoztam a tervemet, hogy elutazok oda, néném egyből lehűtötte a lelkesedésemet. A várat még megközelíteni sem lehet, orosz kaszárnyát csináltak belőle.

Hazafelé nem a Lvov–Csernovic útvonalon jöttünk a vonattal, hanem egy jóval rövidebb úton vittek kocsival, a Tatárhágón át, egészen Kolomeáig. Ez a helység már egészen közel van a román határhoz, de majdnem nyolc órát kellett itt várakozzunk, amíg megjött a nemzetközi gyors. Az orosz vámsokat úgy látszik megszállta a szentlélek, mert

reánk sem néztek, pedig jól fel voltunk pakolva. A román vámosok visszaadták édesanyám imakönyvét, így minden okés volt. Eljövete-lünkkor volt egy olyan érzésem, hogy ezt a vidéket soha többé nem fogom látni. Az unokahúgom '82-ben értesített, hogy néném elhalálo-zott, alig egy évvel élte túl a férjét. Manyikáról az az utolsó információm hogy férjhez ment egy ottani magyar fiúhoz és el fognak költözni Szlatináról. Ezzel a kapcsolatunk végképp megszakadt, s bár kerestem az interneten, nem kaptam semmi választ. Ki tudja, éle még...

*ILYEN NINCS! EGY NARANCSVÖRÖS MINISZOKNYA. ÁGYÓ,
BALÁNBÁNYA!*

Amikor visszajöttünk „Ivánéktól”, pár napot még otthon töltöttem a szüleimnél, csak július végén jöttem vissza Csíkba és augusztus 1-től kezdődött újra a meló. Az ingázó buszon hallottam azt a hihetetlen hírt, hogy a vállalatunkat bezárták. Már az év elejétől hallottunk kósza híreket arról, hogy problémák lesznek, mert nagyon veszteséges a bánya működtetése. Való igaz, már kezdetektől ráfizetéssel termeltünk, 1045 lejért állítottunk elő egy kg higanyt, amit 820 lejért meg lehetett vásárolni külföldről, igaz, kemény valutáért. A személyzet nagy többsége, velem együtt, mégis rémhírnek tartotta azt, hogy esetleg leállítják a termelést. A bűdös kapitalistáknál van kizsákmányolás, van munkanélküliség és van bányabezárás, de a szocializmusban ilyen nincs! Pedig a hihetetlen megtörtént, amikor leérkeztünk a céghez, már csak néhány embert láttam lézengeni a vállalat udvarán. A külszíni bányamunkálatokat leállították, a gépi berendezések jó részét már el is szállították Balánra. A mesterkollégák, akik amúgy is csak delegálva voltak ide, már vissza is költöztek Nagybányára, és a személyzet jó részét felszippantotta a hargitafürdői kaolinbánya feldolgozóüzem. A nagyfő-nökkkel volt egy hosszas beszélgetésünk, ekkor tudtam meg többek között a bezárás okát is. Annak az 1977-es évnek az elején óriási mennyiségű higany került a nemzetközi piacra és az ára lezuhant 400 lej/kg-ra. Ez olyan hatalmas árkülönbséget jelentett, amelyet már semmiféle párt dumával nem lehetett kompenzálni. Az elképzelhetetlen megtörtént, az „aranykorszaknak” titulált kommunista érában mégis bezártak egy bányát. Ennek a mindössze két és fél évig tartó kísérle-
tezésnek irtó nagy ára volt: az összberuházás értéke meghaladta a 119 milliót. Összehasonlításképpen: egy négyemeletes, 500 férőhelyes le-

génylakásnak az ára, beleértve a bútort és minden egyéb felszerelést is, mindössze 16 millió volt. Ha azt a 119 milliót a fürdőtelep fejlesztésére és az odavezető út megépítésére költik, nagyon rövid idő alatt megtérült volna az a befektetés, így teljesen kidobott pénz lett belőle.

Mielőtt én is végső búcsút mondtam volna Szentimrének, a főnökömtől kaptam egy megbízatást. Egy műszaki csoporttal lista alapján le kellett szerelnünk a kisebb berendezéseket, leszedjük az összes villanymotort, sőt a 250 tonnás malmot is szét kellett szedjük. Ezek a munkálatok már olyanok voltak, mint egy temetés. Gondban voltam a saját jövőmet illetően is, mert tulajdonképpen csak két választási lehetőségem volt. Az egyik, hogy sok munkatársamhoz hasonlóan, én is átmegegyek a kaolinbányához, vagy visszamegyek Balánbányára. Amikor három évvel ezelőtt eljöttem onnan, akkor úgy gondoltam, hogy ide még keresztet vetni sem fogok visszajönni, ezért a kaolinbányához mentem először. A cég központi irodái itt vannak a városban, és én szeptember elején odamentem tájékozódni. Azt már hallottam a volt kollégáimtól, akik átjöttek ide Szentimréről, hogy itt a fizetések jóval alacsonyabbak, mint amihez mi már hozzá voltunk szokva. A személyzeti osztály főnöknője meg is mondta az első percben, hogy ők nem tudják megadni a speciál fizetést, csak a 6/III-as kategóriát, és az is kisebb összegű, mint a baláni ugyanilyen kategória. Ezért gyorsan elköszöntem a hölgytől és a következő napok egyikén felutaztam Balánra. Komoly változások történtek ott az elmúlt három év alatt, felépült egy új technikai vonal a pirit dúsítására és a feldolgozóüzemnek új főnöke lett, M. István személyében. Gondoltam, mielőtt felkeresném őt, felmegegyek a vállalat személyzeti osztályára, hadd lássam, mit mondanak ott. A káderes adott is egy tippet, van egy ingázóbusz, amely a Szeredában lakó tisztviselőket hozza-viszi Balánra, a kérdés az, el tudom-e intézni, hogy csak délelőtt, és ne három műszakban járjak dolgozni. Ez a busz 5,30-kor indul Csíkból és 15,30-kor jön vissza, a távolság oda-vissza 80 km, de megmaradna a jó fizetésem és megszabadulhatnék a három váltástól, valamint a vásár- és ünnepnapokon is kötelező melótól. Felkészülve mentem tehát az új nagyfőnökhöz, akit már akkortól ismertem, mikor még szimpla váltásmesterecske volt az előtörő részlegen. Tárgyalásunk startból rosszul kezdődött, mert egyből letegezett és „kicsi barátom”-nak titulált, ez valamiért nem tetszett nekem. Elég nehezen, de végül

rábólintott arra, hogy csak délelőtt járjak munkába és odarakott a pirítódúsítóba, a malomhoz. Az ingázás nem volt leányálom, reggel 4,30-kor kellett kelni és délután 16,30-ra értünk haza, emiatt a 12 órás program miatt legtöbbször átaludtam a vasárnapokat...

Eljött október 22-e, az a dátum, amely a kezdetét jelentette annak az eseménysorozatnak, amely aztán gyökeresen megváltoztatta az életemet. Ezen a napon volt a legjobb barátom lakodalma, ami Felcsíkon, a menyasszony falujában lett megtartva. (Antival kiskorunktól ismertük egymást, az iskolában ugyanabban a padban ültünk, és a barátságunk kiállta az idő próbáját, több mint 60 éve tart.) A lagzira még két régi haverral mentem, és a ceremónia megkezdése előtt az új asszony bemutatta nekünk a koszorúslányokat azzal, hogy ők voltak a szobatársai boldogult lánykorában. Akkor csak futólag néztem meg a lányokat, nem is nagyon beszélgettem velük. Túlságosan lefoglalt a bánatom, hogy a leghűségesebb társam a suliból és a bulikból most már csak tiszteletbeli bandatag lesz. (Ezzel a csúnya jelzővel illeték baráti társaságunkat a lányaikat féltő anyukák és a kevésbé sikeres vetélytársaink.) Nem is nagyon mulattam a lagzi alatt, a barátaimmal behúzódtunk egy sarokba, hogy borba fojtsuk bánatunkat... Másnap déltájban egy idegen házban ébredtünk, és olyan kótyagosan, hogy alig találtunk vissza a lakodalmas házhoz...

Pontosan egy hét múlva, borongós hangulatban bandukoltam a napsütéses sétálóutcán, amikor váratlanul beúszott a látómezőmbé egy narancsvörös miniszoknya. A kép lefelé nagyon csinos, formás lábakban folytatódott, fennebb tekintve pedig egy ismerős arc nézett vissza rám. Ni-ni, hiszen ez az egyik koszorúslány az Antiék lakodalmáról, világosodtam meg. Nagy kezécsókolommal köszöntöttem, amit a hölgy egy rövid bólintás kíséretében fogadott és tovalibegett. Leforrázva néztem utána, hogy na nézd csak, milyen rátarti csaj, még csak nem is lassított, nemhogy szóba álljon velem. Mikor pár nap múlva meglátogattam otthonukban az új párt, Antitól érdeklődtem a lány felől. Neje többet tudott mondani róla, mivel nemcsak munkatársak, de szobatársak is voltak már régebbtől. Unszolásomra megígérték, hogy mikor Ilonka meg akarja látogatni a két barátnőjét, engem is magukkal visznek egy második bemutatkozóra. Azon az első találkozáson a leendő feleségem elég kimért és távolságtartó volt, de hát nem is borulhatott egyből a nyakamba, hisz alig ismert.

Azt az első találkozót aztán több követte, és miután már elég jól megismertük egymást, majdnem egy évig tartó udvarlás után elhatároztam, hogy életbe léptetem az „A-tervet”. Több mint öt évvel azelőtt átestem egy csalódáson, akkor készítettem magamnak egy A és B távlati tervet. Az első úgy szólt, hogy ha 30 éves koromig találok egy tisztességes, komoly lányt, akkor megnősülök és sok gyermeket akarok egy olyan feleségtől, aki szintén imádja a nagy családot. A kettes számú verzió az volt, hogy ha ez nem jön össze, akkor bedobom a gyeplőt a lovak közé és a továbbiakban nem egy élettársat, hanem csak egyéjszakás hálótársakat fogok keresni magamnak. Az a 12 órás lekötöttség, ami a munkámmal járt, arra készítetett, hogy a változtatásra gondoljak. A sors elébe jött az óhajomnak, mert 1978. június elején visszavonhatatlan döntéshelyzetbe kerültem. Egy jelentéktelen műszaki probléma miatt a főnököm olyan túlméretezett megrovásban részesített, ami túllépte tűrési küszöbömet. A közelben tartózkodó egyik kolléga mesélte utólag, hogy amikor meglátta ökölbe szorított kezemet, már alig várta, hogy helyette is jól orrba vágjam azt a szemétládát, de végül erre mégsem került sor. Amikor a teljesen kiakadt főnök azzal fenyegetett meg, hogy elveszi a speciál-fizetésemet és visszarak a három váltásba, akkor én is letegeztem őt és megmondtam, hogy mit és hová rakjon. Utólag tudtam meg annak a főnöki műdilinek az okát: az én speciális fizetésemnek az átruházása volt a cél. Az illető, aki megkapta utánam ezt a fizut, már évek óta „kente” a főnököt házi szalonnával-kolbásszal, húsvéti báránnyal és egyebekkel. Nem volt még szakiskolája sem, csak egy gyorstalpalót végzett, mégis magas képzettségű szakembert lehetett csinálni belőle.

Másnap elmentem a Hargita Bányavállalathoz, kivettem egy transzferkérést és harmadnap kopogtatás nélkül besétáltam a főnöki szentélybe. Köszönés nélkül odalöktem az asztalára azt a papirost, ő szó nélkül aláírta, én szó nélkül távoztam és ezzel végleges búcsút intettem neki és Balánbányának.

RÉVBE ÉREK. SÖTÉT ÉVEK

1978. június 6-án kezdtem dolgozni a kaolinfeldolgozó-üzem csíkszerdai részlegén és itt természetesen meg kellett tanuljak egy új technológiát, a baláni és a szentimrei után a harmadikat. Két hét

„bejáratás” után az A-váltásba kerültem, ismét három műszakos programmal, vasár- és ünnepnapokon is, mint ahogy ezt már 1966-tól volt időm megszokni. A fizetésem itt valóban havi 300 lejjel kevesebb lett, de nem bántam meg azt a döntésemet, hogy leléptem Balánról. A munkakörülmények jók, a munkaközösség pedig sokkal jobb volt, mint az eddigiek. Sokkal több lett a szabadidőm, 10 perc alatt kerékpáron, vagy a városi busszal eljutottam a munkahelyemre. Fél év múlva a klórraktárhoz osztottak be, ahol csak minimális a fizikai munka, de óriási a felelősség. A technológiában használatos klórgázát állítottuk elő, és amint közismert, ez egy életveszélyes vegyi anyag. Általában annyi mennyiség volt a raktárban, amennyivel le lehetett volna mérgezni az egész várost, ezért ide is sűrűn jártak a szekusok.

A magánéletemben is olyan jól alakultak a dolgok, hogy egy évnyi udvarlás után, 1978. szeptember 29-én, Szent Mihály napján megkértem a Terka kezét, és ő igent mondott. Az akkori szokásoknak megfelelően bemutatkozó látogatásokra került sor mindkettőnk szüleinél, majd 1979 húsvétján megtartottuk az eljegyzést.

Ide muszáj beiktassak egy epizódot, mert hozzátartozik a korrajzhoz, amely az akkori állapotokat jellemezte. Még a '70-es évek elején, az *Ifjúmunkás* című lap egy cikket közölt, amelyben egy bűnügyet ismertettek. Az egyik aranybányánál dolgozó mérnök az évek során ellopott 11 kilónyi aranyport. A lopáshoz volt tehetsége, de az értékesítéshez már nem értett. Elvitt egy kilónyi aranyport egy aranyműveshez, hogy beöntesse, ő feljelentette a tolvajt, akit 20 évre bebörtönöztek. Szinte biztos, hogy „hírlapi kacsáról” volt szó, amivel előkészítették a jónépet az elkövetkezőkre. Ugyanis rövid idő múlva megjelent egy nagyon szigorú törvény a nemesfémek birtoklásáról, és azután nemsokára az ékszerüzletekből eltűnt nemcsak az arany, hanem az ezüst is. Így történt, hogy az eljegyzésünkre Magyarországról kellett hozassam a gyűrűket, s miután a Román Nemzeti Bank beleütötte a pecsétjét, már nem kellett attól tartásuk, hogy elkobozzák azokat, mint illegálisan birtokolt aranyat...

Nemsokára, hogy áthelyeztek a klórraktárhoz, a főnököm elmondta, hogy a közeljövőben el fognak küldeni egy speciális felkészítőre, mert az itt dolgozó személyzet vegyvédelmi-mentős kiképzéssel kell rendelkezék. Legnagyobb bosszúságomra pontosan a nagy készülődések és tervezgetések idejében jött az ukáz, hogy március 26-ra meg kell

jelenjünk egy másik kollégámmal együtt ezen a tanfolyamon Petrosényban. Bármennyire nem tetszett, menni kellett, és ráadásul a kiképzés gyakorlati része egy olyan kemény tréning volt, hogy az első nap után az izomláz miatt alig tudtam megfésülkődni. A tanfolyam végén egy fényképes igazolványt adtak, amely bányá- és vegyvédelmi intervenciókra jogosít fel.

Az esküvőnk, stílszerűen a bányásznapon lett megtartva, vagyis 1979 augusztus 7-én, és már ekkor el kellett kövessünk egy „ügyeskedést” (ez a kifejezés egy kialakuló magatartásformát jelöl, és az elkövetkező tíz évben valóságos nemzeti sporttá fejlődött.) Annak érdekében, hogy a násznépet egy kényelmes turistabusszal szállítsunk Ditróból Csíkba, „megkentünk” egy főnököskét egy csomag Kentel és egy fél kiló babkávával. Ez a két árucikk lett az a „román valuta”, amellyel majdnem mindent el lehetett intézni, és a „kenés” országos szinten teljes polgárjogot nyert.

1980 májusában megszületett a fiam, de az óriási öröm után nemsokára jelentkeztek a gondok is. Az akkori törvény szerint a nőknek mindössze négy hónap szülési szabadságot adtak, így nejem is szeptember közepétől vissza kellett menjen melózni. Ő két, én három váltásban dolgoztam, de bírtuk a gyűrődést, mert fiatalok voltunk. Történt, hogy négy hónapi szoptatás után a feleségemnek elapadt a teje, ezért a bolti tejre kellett szoktassuk jóétvágyú fiamat. Ekkor már akadozott a tejellátás is, és én egy nap megtapasztaltam azt a sokkoló helyzetet, hogy a tejboltban csak az üres üvegek fogadtak. Jelzem, abban a picli korban a gyermekünk a tejen kívül más ételt még nem fogyaszthatott, ezért ész nélkül elrobogtam megkerülni a várost egy üveg tejért. Végre, az egyik önkiszolgálóban hosszas sorbanállás után tudtam vásárolni egy liter tejet. Totál kiborított ez az eset, de az igazi sorban állások csak ezután kezdődtek. Akkori naiv fejjel azt gondoltam, csak pillanatnyi nehézségről van szó, erre kiderült, lesz ez még rosszabb is: 1980. november 1-től bevezették a jegyrendszert. 1981 szeptemberében megszületett a kislányunk, és életem legszebb korszaka kellett volna következzen. Ehelyett olyan anyagi és szellemi mocsárba kerültünk, amely szinte leírhatatlan. A nemrégiben elhunyt Neagu Djuvara, a jelenkori román történetírás nagy alakja azt írta azokról az évekről, hogy aki nem élte át, az el sem hiszi, milyen körülmények között éltünk akkoriban.

Az utódok számára jegyzem le, hogy a bevezetett „fejadag” miből állt: 35 dkg kenyér/fő/nap, 1 kg cukor, 1-1 kg búza-, illetve kukoricaliszt, 1 liter étolaj, 20 dkg vaj, 1 kg marha- vagy disznóhús, 1 kg szárnyashús/fő/hónap. Az első hónapokban ezeket a mennyiségeket még megkaptuk, aztán a húskvóta kezdett kimaradozni és egy év múlva már a jegyeket sem adták ki, mert hús úgysem volt. A katasztrófális élelmiszerhiány mellett megjelent a közszükségleti cikkek „kiutalása”: mosógépet, hűtőszekrényt, tv-készüléket, gázpalackot csak várakozási lista alapján lehetett vásárolni. A szocialista lágerban gyártott személyautók vásárlása is 3-4 év várakozást jelentett. Végül már nem is volt érdemes autóra áhítózni, mert csak havi 40 liter benzint adtak és csak minden második hétvégén lehetett kocsikázni, a páros vagy páratlan rendszámú tábla alapján.

Az energetikai szektor annyira lerobbant, hogy 1982-ben militarizálni kellett ezt az ágazatot. A baj orvoslására munkások és katonák tízezreit irányították át a szénbányákhoz, hogy a hőerőművek szükségleteit ki tudják elégíteni. Az ipari és a lakossági áramfogyasztást korlátozták, a téli esteiken, 17–19 óra között gyertyák, vagy a százéves petróleumlámpák fényénél vakoskodtunk. A tömbházak melegvíz-ellátása előbb csak akadozott, majd félórásra korlátozódott, de arra is volt példa, hogy egész napra kimaradt. A fűtés is hasonló minőségű lett, a nem ritka -25°C-os csíki télben sokszor éjszakára nem pizsamára vetkőztünk, hanem eszkimó szereléket vettünk magunkra.

Az élelmiszer és más árucikkek hiánya dühítő volt, hiszen mindnyájan az államnak dolgoztunk, és cserébe csak ezt kaptuk az államtól. Az anyagi mizéria egyre fokozódó szellemi tortúrával párosult. Vasárnapokon még hosszabb ideig, de hétköznapokon csupán két óra hosszát sugárzott műsort az egyetlen tv-adó és ebből a két órából is egy fél órát a diktátor tömjénezésére fordítottak. A papírhiányra hivatkozva sorra lecsökkentették a lapok példányszámát és formátumát. A könyvkiadást is drasztikusan redukálták, a színházak finanszírozását megnyirbálták. Általában ami a kultúrával volt kapcsolatos, azt huszadrangú problémának tekintette a hatalom. Az egyetlen kivétel a „Megéneklünk, Románia” elnevezésű országos kulturális rendezvény volt, ahol a diktátor udvari költője „nyalt” és a folk- és népi dalnokok hazafias nótákat énekeltek. Az örjítő az volt az egészben, hogy miközben egyre rosszabbul élünk, a kommunista mass media naponta és egyre

hangosabban azt harsogta, hogy a román nép még soha nem élt ilyen jól, ez maga az aranykorszak. És ezt a pártnak és Ceaușescunak kell megköszönni.

A téma befejezésekképpen egy szakdolgozathoz idézek, amelyet még 2012-ben fogalmaztak meg: „A rendszer ideológiájának hatására a tisztességesen végzett munka becsülete szinte teljesen kiveszett egy egész generációból, mivel a hatalom nem becsülte és nem is jutalmazta az elvégzett munkát. A sokszor teljesíthetetlen normarendszer miatt hétköznapivá vált a csalás, a lopás és a hazudozás. Egy jobb anyagi helyzetért (a rendszer vége felé már a pusztta túlélésért), a szolgai meghunyászkodástól a képmutatásig és a talpnyalásig, minden erkölcsromboló tényezőt megtalálhattunk a kommunista rendszerben. Minden és mindenki megvásárolható lett, egy elfásult, gerinctelen, nyomorúságban tengődő generáció vegetált a rendszerváltás küszöbén.”*

A fenti körkép megállapításai rám is vonatkoztak, személy szerint én semmit sem tettem, amit ellenállásnak lehetne nevezni. Fogcsikorgatva, de én is beálltam az „ügyeskedők” táborába és csak a családom jóléte érdekelt, semmi más. Nem voltam gyáva ember, de annyira hősi alkat sem, hogy fellázadjak a rendszer ellen. Fokozatosan csúsztam le a lejtőn, először még csak a cinkosa voltam egy tolvajnak, aki a vágóhídról lopta számomra a húst, majd magam is tolvaj lettem. A kollektív gazdaságoktól loptam, amikor a két-három hétig tartó pityókaszedés alatt mindennap hazavittem egy fél vagy egész vedernyi krumplit. Hazudtam is eleget, hiszen ha kimondom az igazat, azt nem úsztam volna meg szárazon. A képmutatásból is jól vizsgáztam, amikor a Csíkszeredába látogató főtitkárnak tapsoltam, igaz, nem egyedül tettem ezt, hanem egy egész városnyi birkanyájjal együtt. Egy dolog biztos, nem büszkélkedhetek az akkori önmagammal, és ezen az sem szépít, hogy mindent csak a túlélés érdekében tettem.

(Folytatás a következő lapszámunkban)

* Gál Andrea: *Az államszocializmus létrejötte és bukása Romániában.* (Államvizsgadolgozat.) Budapest, 2012, Zsigmond Király Főiskola – Nemzetközi és Politikai Tanulmányok Intézete.

Zsidó Ferenc
VETÍTETT KÉP

– *Demeter Zsuzsa: Szandra May a hóhullásban.*

Kinde Annamária költészete –

2014-ben távozott az élők sorából Kinde Annamária, az erdélyi líra magányosan egyedi színfoltja. Három évvel halála után Demeter Zsuzsa egy költészeti kismonográfiát írt róla¹, mely méltó emléket állít Kindének, vagyis lírájának (Demeter munkája ugyanis nem hagyományos értelemben vett monográfia, például nem foglalkozik életrajzzal, csupán a kötetekkel, műfajilag tehát irodalomtörténeti tanulmánynak is nevezhetnénk).

Könyve bevezetőjében Demeter Zsuzsa arról értekezik, hogy Kinde Annamária költészetének lényegéhez hozzátartozik a váradiság (amit definícióként is használhatunk), és kihívásként tekint arra, hogy nem váradiként felfejtse a Kinde-líra szálait. Kötetről kötetre haladva „szubjektív olvasatát kínálom” a kindei életműnek, azt vizsgálva meg, hogyan viszonyul ez a kilenc könyv egymáshoz, miként lendül párbeszédbe, építi egymás konnotációját. Demeter Zsuzsa hipotézise szerint e köteteket egymásra vetítve: „a tér is kozmikussá növekszik, másképp nem fér el benne az a magány, amely ennek a költészetnek talán legfontosabb ismertetőjegye”.

Lényeges szempont, hogy lezárt életművel van dolgunk: „más értelmet nyertek a mondatok 2014 januárja után”. Összeolvasva a köteteket, Demeter Zsuzsa szerint egyértelműen létrejön egy konstrukció, egyfajta lírai narráció, melynek fókuszában két visszatérő alteregó, Szandra May és Tom Vanguard figurája áll. E költészeti monográfia újdonsága tehát ebben áll: míg a korábbi kritika csupán egy-egy kötet prizmájából vizsgálta, részleteit láttatta az életműnek, Demeter Zsuzsa az „összeolvasás” módszerével hatékonyabban feltárhatja az összefüggéseket, kirajzolva e lírai építkezés ívét.

A monográfus megkísérli meghatározni Kinde Annamária helyét az erdélyi irodalomban, megállapítva, hogy az 1990-es évek közepén,

1 Lector Kiadó, Marosvásárhely, 2017.

amikor a szerző első verseskönyve megjelent, a kolozsvári centrumú transzközép uralja az erdélyi irodalmi közbeszédet, „melyben Kinde Annamária első kötetét nehezen lehet elhelyezni”. Már a kezdettől megfigyelhető tehát egyfajta mellőzöttség, egyfajta Várad vs. Kolozsvár alapú feszültség. Talán ennek is tudható be, hogy a korabeli kritika némiképp bizonytalan az értékelésben. Elek Tibor a harmadik Forrás-nemzedék köréhez sorolja, megállapítván, hogy Kinde „másokéval alig érintkező” úton jár. Balázs Imre József „a Gittai István szerkesztette *Váradykon* köré szerveződő csoportba helyezi el” Kindét, hangsúlyozva, hogy a Partiumhoz, Váradhoz való kötődés mérvadó a költészetében. E líra legfőképpen a második Forrás-nemzedék tagjai – például Farkas Árpád, Király László – gondolatiságát viszi tovább, így tehát az erdélyi jelző is mérvadónak tekinthető. (Demeter Zsuzsa némiképp ironikusan jegyzi meg, hogy Kinde erdélyisége arra is kiterjed, hogy „lírája a magyarországi író-olvasó közönség számára jószerével ismeretlen maradt”).

Felhívja a figyelmet a megkésettségre: Kinde verseit a Garabonciás együttes megjelenítése révén ismerhette meg a nagyközönség már az 1970-es évek második felében, ehhez képest kötetel csak közel húsz év múltán jelentkezett. A Garabonciásnak írt darabok átmenetet képeznek a valódi versek és az énekelhetőség szabályai szerint írt dalszövegek között; mintegy hetven alkotásról beszélünk, számos darabjuk bekerült első kötetébe, tehát maga a szerző nem húz éles határt dalszövegek és versek között.

Demeter Zsuzsa annyiban egészíti ki, árnyalja az Elek Tibor és Balázs Imre József által megállapítottakat, hogy Kinde helyét (a megkésettség miatt) nem a harmadik Forrás-nemzedék tájékán, hanem inkább a Markó Béla által szerkesztett, váradi, illetve Várad kulturális vonzaskörébe tartozó szerzőket tömörítő *Alapművelet* című antológia körében kell keresni.

Amint megállapítja, az antológiák fontos állomásai, mérföldkövei Kinde életművének, például a Mózes Attila szerkesztette *Ajtók* című prózaantológiában is szerepel, az itt publikált rövidpróza merőben új arcát mutatja a szerzőnek (ugyanakkor kísérletezésnek, talán mellékvágánynak tűnik). Az antológiák közül egyértelműen a már említett, Gittai István által szerkesztett, 2000-ben megjelent *Váradykon* a legfontosabb Kinde munkássága szempontjából, a kiadvány reprezen-

tativitása és váradisága miatt egyaránt (Demeter ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy ezek az antológiák arra alkalmasak, hogy szerzőit nemzedékekhez, esetleg territoriális csoportokhoz rendeljük, de: „ez korántsem tételezi azt, hogy ezek a szerzők afféle szellemi rokonságban is állnak egymással).

Az első kötetet elemezve újra szóba kerülnek a költői indulás „hendikepjei”: *A hiúzok természetéről* 1996-ban jelenik meg a Mentor Kiadónál, a Kriteriontól átvett Forrás sorozatban, (Kindét parafrazálva) Marosvásárhelynek kellett észrevennie, hogy neki még nincs kötete. A könyv kapcsán Demeter a „részek poetikájáról” értekezik, kiemelve eklektikusságát.

A második, *Egy másik arc* című kötetről azt állapítja meg, hogy sokkal egységesebb az elsőnél, s hogy benne megjelennek a későbbi kindei költészet olyan visszatérő motívumai, mint a „vendéglét”, ideiglenesség, átmenetiség, otthontalanság.

Meglátása szerint az áttörést a harmadik, 2002-es *Szandra May kertje* című kötet hozta meg Kinde számára, az alakmásköltészetre felfigyel az erdélyi kritika, a folyóirat-szerkesztők. A Szandra May-alakmás három kötetet is meghatároz, Kinde egy interjúban úgy nyilatkozik, hogy „nem szerepjátékról van szó, ez inkább távolítással való közelítés.” (E kérdéssel elméleti szinten később is foglalkozik Kinde, Demeter Zsuzsa egy 2009-ben készült interjúra is utal, amelyben Mohás Livia nyomán Kinde az írók leszakadó személyiségeiről beszél.)

Így tehát, jelenti ki a monográfus: „Kinde alakmásait tekinthetjük legbensőbb személyiségeinek”. Szandra May és Tom Vanguard figurája folyamatosan változik, egyéniségük gazdagodik, akárcsak a harmadik alakmásé, Rózsavéré.

Kinde Annamáriához alkatilag nagyon talál az alteregókban való nyílt rejtőzködés, negyedik kötetében, a 2004-es *Szandra May a sivatagban* címűben már se szeri, se száma az alakmásoknak. E kötettől Kinde visszatérő megszólalási formájává válik a szonettkoszorú, mely Demeter szerint alkalmas műfaj a megsokszorozott én-ek ellentmondásos viszonyai bemutatására. A monográfus azt is megjegyzi, hogy ebben a hálóban: „már a költő is egyike lesz az alteregóknak, már nem lehet tudni, ki álmodik kit”. Megjegyzendő, hogy ilyen szempontból Kinde költészete nagyon hasonlít a Baka Istvánéhoz, akinek lírájáról az elemzők, például Borsodi L. László megállapították, hogy a többdimen-

ziós szerepjátékok közepette nincs egy végső (avagy kezdeti) én, amelyre visszautalnak a versek.

A monográfus a kötetek sorából kiemeli a *Rózsavér* címűt: ez az egyetlen, amely nem erdélyi kiadónál jelent meg (Ab-Art, Pozsony, 2009), és egyben a leginkább figyelemre méltatott kötete, melynek a határon túl is volt kritikai visszhangja. Demeter ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy e válogatáskötet némiképp problematikus is, ugyanis Kinde motívumai, főbb témái „annyira a sorok mögött, valahol mélyebben fonódnak össze, hogy félő, egy válogatáskötet még jobban szétzilálja az amúgy is sokarcú, sokélű versek értelmezhetőségét”.

Kinde verseinek sajátossága, hangsúlyozza Demeter, hogy végig jelen van bennük egyfajta – hol első, hol harmadik személyű – lírai narráció, egyfajta metaforikus történet. Ez legerőteljesebben a *Szandra May és Tom Vanguard igaz története* című kötetben (2010) érhető tetten, melyben Tom Vanguard, az örök utazó alakját úgy jeleníti meg, hogy prózát elegyít lírával, és jegyzetapparátussal látja el, így e kötet részben: „ingadozás az esszé és regény között, esszéregény”. A kötetben egyébként számos olyan vers szerepel, amelyek korábbi kötetben már megjelentek, ezúttal új kontextusba, új narratív keretbe helyezi a szerző őket.

Az utolsó, *Húzódhatsz közelebb* (2013) című kötetéről azt mondja Demeter Zsuzsa, hogy „összegző hangnemű”, és ezt kicsit talán a halál perspektívájából is érti. A rejtőzködés új formái jelennek meg: a kötet második része „a másik K.” verseit tartalmazza. E könyvet erőteljesen meghatározza a szerző elhatalmasodó betegsége – Demeter Zsuzsa találóan „betegnaplónak” nevezi az említett ciklust. (Mint ahogy Karinthy megírta agyműtétét az *Utazás a koponyám körül* című kötetében, úgy írja meg Kinde Annamária is az „újjászületését”.)

A monográfia záró részében (amely lehetett volna kissé elmélyültebb, összegzőbb is) Demeter Zsuzsa számba veszi a Kinde halálához kapcsolódó eseményeket, a nekrológokat, megemlékezéseket, majd megállapítja, hogy a szerző kötetei kibogozhatatlan szálakkal kapcsolódnak egymáshoz, azok együttes vizsgálata azért volt szükséges, mert az első könyvekben felvetett kérdésekre csupán az utolsóban találunk válaszokat. Így e munka talán hozzájárul ahhoz, hogy félreolvasások nélkül megismerhető legyen Kinde Annamária lírai univerzuma.

Demeter Zsuzsa hiánypótló munkájában áttekinti Kinde életművét, összegzi az eddigi kritikai recepció sommáit, ugyanakkor a saját meglátásait visszafogottan, empatikusan adagolja. Érti és értékeli Kinde líráját (de talán a női líráról női érzékenységgel írni megállapítást nem szükséges túlhangsúlyoznunk, és nem csupán azért, mert Demeter sem a női irodalom keretei között jelöli ki „a tanulmány főbb értelmezési terét”). E költészeti (kis)monográfia elsősorban a Kinde életműve iránt érdeklődőknek szól, átlagolvasóknak, laikusoknak. Vagyis üdítően könnyed olvasmány, nincs túlterhelve szakszavakkal, a lábjegyzetekkel is csínján bánik. Eligazító jellegű, és ami a legfontosabb: fókuszba helyezi Kinde Annamária félbe maradvá lezárult életművét.

Ecce homo 1. (akril, hdf, 70x100 cm)

Máriás József

VÁLASZUTAK TÉRBEN ÉS IDŐBEN

- Ugron Zsolna regényeiről -

Ha valaki fellapozza a tízes évek könyvsiker-listáját, köztük előkelő helyen találja a kolozsvári születésű, történelmi erdélyi név hordozója, Ugron Zsolna könyveit, regényeit. Műveinek sikere és a közös tájhaza egyaránt arra ösztönöz, hogy megismerjük/ismertessük alkotásait.

Első regénye - *Úrilányok Erdélyben* (2010) - előszavában olvashatjuk: „Kolozsváron születtem, apai felmenőim több mint hétszáz éven át éltek Transsylvániát. Hol így, hol úgy. Ahogy a történelem hagyta, legutóbb éppen nem túl jól, de előtte majdnem meseszerűen. Televíziós újságíróként, majd kommunikációs tanácsadóként nyüzsögve és taposva, zörögve a mókuserékben, éjszakákat átmulatva éltem Budapestről világom. Erdély, és ami vele nekem jutott, jól becsomagolva porosodott, amíg néhány évvel ezelőtt újra be nem tört az életembe.” Tegyük hozzá azt, ami az utóbbi években hozzáadódott: sikeres show-műsorok vezetője, az újonnan megnyílt Várkert Bazár háziasszonya, a *Nagyok* címmel sugárzott, a magyar művészeti és tudományos élet jeles személyiségeivel folytatott beszélgetőműsorok partnere...

Első köteteinek sikerét követően - a *Könyves Magazin* 2014/3. számában - fogalmazza meg a maga ars poeticáját: „Regényeim szereplőit mindig eszközként használom, hogy elmondjak valamit emberi kapcsolatokról, vagy akár ma meglévő problémákról. Reálpolitikáról, házasságokról, emberi alkukról, árulásról, önfeláldozásról, meglepő barátságokról...” Hogyan s miként? A sikerlistákat hónapokon át vezető könyvek sora igazolja, hogy ihletetten, az olvasókban mély visszhangot keltően, az erdélyi múlt s jelen kiváló ismerőjeként, valóban „jól becsomagolva”, belülről láttatva azt. Egyik regénybeli (valóságos?) szereplője, Iza néni mondja: „Vannak kötelességeid, nem gondold? Például hogy ne felejtss el, honnan jöttél.” Honnan? Az alig tizenegy évesen elhagyott Kolozsvárról, a nagy múltú Ugron család történelmi időket idéző bölcsőjéből.

BELÉPŐ AZ IRODALOM SZÍNPADÁRA: ÚRILÁNYOK ERDÉLYBEN

Olvasói útravalóként idézzük a kötet fülszövegének szavait: „Ugron Zsolna első regénye, mely egyszerre romantikus lányregény és Erdélyben tett gasztronómiai utazás, rég elfeledett ízeket és színeket hoz el az olvasóinak. A régi arisztokrácia bensőséges történetei mellett pedig megelevenednek a mai Erdély nehézségeitől sem mentes, ám a múlt romantikájától áthatott mindennapjai is.” Az író nő más világításba helyezi a regény tematikáját: „Ez egy egészen kiszámíthatatlan könyv. Azon túl leginkább talán egy 21. századi mese, amit tagadhatatlanul átszőnek a valósághoz szorosan kapcsolódó elemek.” A szoros kapcsolódás érzetét erősítik a különböző tévé- és lapinterjúkból megismert életrajzi mozaikok. A fiatal lányként, televíziós riporterként megélt budapesti évek, a kolozsvári látogatások, a vidám éveket idéző szerelmi kapcsolat, továbbá a Kászoni Gáborral történő megismerkedés és házasság, amely visszaviszi őt a férje által visszaigényelt székelyföldi otthonába új életet kezdeni, új életet teremteni az idő által megtépázott kastélyban. Az író nő cáfolja, hogy a „21. századi mese” az ő élettörténete lenne: az regény. „...a történet fikatív, a szereplői kitaláltak és bármi, ami azonosnak tűnhet a valóság bármely elemével, kizárólag a véletlen műve”; bár – árnyalja a képet az *Irodalmi Jelen* 2011/januári számában – „nem nehéz analógiát találni Anna és az én életem között (...), de Anna mégsem én vagyok, inkább kicsit az, aki életem egy másik szakaszában voltam, aki lenni szerettem volna, vagy éppen egyáltalán nem akartam lenni.”

A regény hősnője, vidám életszemlélete, sikerorientáltsága, boldogságkeresése, a századunk fiatalságára jellemző törekvések megjelenítése a fikció és a valóság talajából fakad, az eredmény pedig egy olvasmányos regény, melyben a leányálmok és a realitás egymásba ötvözően tárja fel a hősnő személyiségét, helyezi el a bécsi báltermek, a budapesti élet színes világától a visszanyert, szinte romjaiba hullott kastély konok elszántsággal és optimizmussal újraálmodott miliójébe.

Mi lehet a titka a mű iránti fokozott érdeklődésnek, a sikernek? A cselekvő ember iránti tisztelet és vonzalom, és nem utolsósorban az utóbbi években reneszánszát élő Erdély-nosztalgia, az elveszett éden visszanyerése álmának romantikája? Az a cselekvési motiváció, amely arra indít, hogy fedezzük fel, vegyük újra birtokba azt, ami a múltban

érték volt, ami a miénk volt, hamvaiból feltámasztani azt, amit már mindenki eltemetettnek, halottnak hitt? A vonzó benne az ifjúság tette kész, kreatív alkotókedve, ereje és szándéka, a hősi vállalkozás, amely lehetetlenre is azt mondja: lehetséges? Ez valóban regényes jellemeket kíván, bennünket inspiráló hősoket, hisz valamiképp mindannyian hősök szeretnénk lenni. Vonzó benne a művesen írott, olvasmányos szöveg, a művészi erejű megjelenítés.

Az első regényt fogadó siker újabb alkotásra ösztönzi. Ezúttal rendhagyó módon: Meskó Zsolttal közösen jegyzett levélregény írására. A *Szerelemföltők* (2011) hőseinek levélváltása a társkeresés, a párválasztás örökzöld kérdéseit vetíti elénk. Egy esztendő időkeretében, hónapokra tagoltan jeleníti meg a lelki/érzelmi síkon kibontakozó folyamatot, melyben „éltük széthullott darabjai újra összeállnak”. Miként is? Ugron Zsolna: „Egy férfi és egy nő levelezéséből bármi lehet. (...) Sok szerelem és sok majdnem szerelem története.” Meskó Zsolt: „Régen a levelek és a naplók is segítették a mindennapok feldolgozását. A mi hőseink levelezése párhuzamos szembenézés a múlttal, önmagunkkal.”

A szerzőpáros műve nem csupán válasz/viszontválasz egymásutáni-sága. Jóval több annál. Az egymásnak küldött levelek nyújtják a kibontakozás gerincét, az érzelmi egymásra találás/kötődés lépcsőfo-kait, eseménydús érzelmi életük – a „kétperces szerelmek”-től az ideig-óráig tartó párkapcsolatokig – stációit. A folyamat jobb, mélyebb megismerését/bemutatását szolgálják a Kriza János *Vadrózsák* című népköltészeti gyűjteményéből vett részletek, amelyek mintegy „bevezetnek” bennünket a következő levél tartalmi/érzelmi világába. Ugyane szándékkal születtek meg, tagolódnak a levélregény szerkezetébe a novellisztikus betétek, árnyalva, színezve az ismeretségük óta eltelt tíz év léttapasztalatait.

Elgondolkozhatunk azon, hogy mi viszi előbbre, lapról lapra a regény cselekményét. A „ki kell beszélni a világot önmagunkból, önmagunkat a világból” örök kényszere? Mi teszi olvasmányossá? Az olvasó ama belső késztetése, hogy keresse a „receptet” a maga érzelmi világa jobbá tételéhez? A kötet szereplői – Anna és az évek óta nem látott B. – a mi világunkban élnek, soraikat nem a magány szenvelgése diktálja. Köröttük zajlik az élet. Belevetik magukat a társkeresés, párkeresés „minden lehetséges” labirintusába. Nincs happy end, nincs végszó.

A cselekmény beletorkollik a Szent Erzsébet legendájába, valamiféle misztikumba, ami a lét értelmét tülemeli a mindennapok dimenzióin.

Az indulás útkereső, a művészi kibontakozás határait tágító szándéka vezethette Ugron Zsolnát, hogy megírja a *Hét évszak* (2013) című könyvét. Alcíme: *Receptek és történetek*. Már ez is jelzi, hogy nem egy klasszikus értelemben vett szakácskönyvet, receptgyűjteményt tartunk a kezünkben. „Ez nem szakácskönyv”. Az indítékra is fény derül. „Erdélyben töltöttem a gyermekkorom és az eddigi felnőtt életem egy részét. (...) a hagyományokhoz hű és mégis nyitott, rugalmas szemléletmód, ami Erdély ízeit a múltban jellemezte, az ételeknek az a sokszínűsége, funkcionalitása és egyszerű kifinomultsága (...) ez marasztalt engem is a konyhában.” A téma tehát nem önmagától adódott. A nagymama receptes könyve, benne a déd- és üknagymama által hagyományozott régi erdélyi ételek leírása készítette arra, hogy a mai korról is megismertesse azokat. Miért tartja fontosnak? A konyhaművészet fogalmi definíciója kiemeli azt a tűzhely, a fazekak világából: „a magyar kultúra egyik kiemelkedő eleme: kreativitás, szokások, hagyományok (...) több nép, nemzet kultúrájának ötvözete”.

A „tálalás” sajátos írói invencióra vall. Az esztendőt nem a hagyományos négyes – tavasz, nyár, ősz, tél – tagolásban, hanem az ókori bűvös hetes számmisztikát követve, rendhagyó módon osztja fel: Szégyenlős ősz, Mozdulatlan tél, Tavaszköszöntő, Káprázatos nyár, Lopakodó tél, Nyárutótól didergésig, Leánytavasz, Asszonynyár. Az idő gerincére aggatott találó jellemzések, leírások, hangulatképek, megfigyelések, tapasztalások, a különböző ínycségekhez köthető szövegek, történelmi hangulatot, régmúlt szokásokat idéző receptek leírása az erdélyi nemesi kastélyok, kúriák világát idézik elénk, kudarcok és sikerek élményét, azt a hagyományt és szokásrendet, amelyet történelmi létükből kiűzötten is őriztek, ápoltak. A művészi megörökítés esztétikai élményt jelent az olvasó számára. Ezt szolgálják, növelik, színezik a fejezet-címlapokon látható csendéletek, a művészi igényű fotók, a kötet szerzőjét megörökítő totálképek.

„ÚRASSZONYOK – AZ ÉN IGAZI HŐSEIM”

Regénysorozat, trilógia a XVII. század erdélyi történelméből. E célt tűzte maga elé Ugron Zsolna, amikor az *Úrasszonyok* összefoglaló címmel bocsátotta útjára azon műveit, amelyek központjába Báthory

Anna legendákkal, rémtörténetekkel, hányattatással teli, a csúcstól a kitaszítottságig tartó életét állította, köréje pedig a kor társadalmában, családi háttérében oly fontos szerepet betöltő főúri családok asszonyorsait. Róluk írja: „ők az én igazi hőseim”.

A trilógiának álmodott alkotásból eddig két kötet jelent meg: az *Erdélyi menyegző* (2013) és *A nádor asszonyai* (2014).

Történelmi regényt írni arról a korról, arról a személyről, kinek alakját Móricz Zsigmond és Makkay Sándor regényeiből már megismerhettük? Bátor vállalkozás. „Sem Móricznak, sem Makkaynak nem hittem. Nekem sem kell hinni. Egyáltalán nem azt akarom mondani, hogy az én Báthory Annám igazabb lenne; ez egy annyira kevésbé dokumentált kor, hogy végtelen számú történettel állhatunk elő, ami akár igaz is lehetett” – nyilatkozta a szerző a *Könyves Magazin* 2014/3. számában.

Teszi ezt „egészen más szemszögből”, női szemmel közelítve a témához. „...beleszerettem ebbe a korba. Azért lett nő a főszereplője, mert nagyon izgatott ebben a politikailag és társadalmilag is nagyon összetett időszakban a nők ambivalens szerepe. Az akkori főúri asszonyok igazgatta birtokokat és várakat ma egy komoly cégmenedzsment tartaná össze. Mindeközben a személyes sorsuk alakulásába semmilyen beleszólásuk nem volt. Báthory Annában az érdekelt leginkább, hogy milyen ember válik abból a lányból, akinek ilyen kivételezett, mégis nehéz sors jutott.”

Az *Erdélyi menyegző*ben Báthory Anna tündöklése és bukása bontakozik ki. Az íróőnek kutatási, a kor megismerésének folyamatában azt kellett megtapasztalnia, hogy „nagyon kevés információ maradt fenn róla”. Kevés tény és sok legenda. A történész kezét ez megköti, az íróét azonban szabaddá teszi. „...olyan történetet igyekeztem elmesélni, ami logikus és akár így is történhetett volna”. Női szemmel nézve; női beleérzéssel, empátiával rajzolja.

Ifjú lányként hatalmas vagyon örököse, a fejedelemmé választott Báthory Gábor hűgként az élet napos oldalán lévő örömeivel tekint a világba, éli mindennapjait. Azonban ő sem kerülheti el korának széljárásait: alig tizenhat évesen kényszerítik bele egy nem kívánt házasságba, oly élethelyzetbe, amelyben – a kor asszonyaihoz hasonlóan – lényegében ő is eszközzé válik a hatalom és vagyongyarapítás folyamatában. Menekvés nincs, a személyes érzelmeknek nincs helye,

engedelmeskednie kell. „Egy Báthory nem választhat sorsot magának.” Drámai helyzet, amely előrevetíti az elkövetkező évek keresztútjának stációit. A későbbi, az özvegyiségében maga választotta férj sem hoz számára biztonságos kikötőt, a Jósika Zsigmonddal kötött házassága sem menti meg a rá váró üldöztetéstől.

Báthory Gábor fejedelem megölése jelenti azt a fordulatot, amelyben tehetetlenül, védtelenül, elhagyatottan sodródik. Hírbe hozzák: testvérszerellemmel, bujálkodással, bűbájos/boszorkányos praktikákkal vádolják. Alapot teremtenek arra, hogy vagyonától megfosszák. Az eszközökben nincs válogatás: az alkudozástól a fenyegetőzésig, a megvádoltatástól a kegyetlen megkínzásig terjed a skála. Vagyonától megfosztva, kiközösítve hanyódik. A fejedelmi székbe választott Bethlen Gábor is ellene tör. Báthory Anna az egymásnak feszülő császári és törökpárti erők között „ingázik”, menekvést, irgalmat és vagyona visszaszerzését remélve.

Egyetlen menedéke és reménye Eszterházy Miklós. Ifjúként, bár vonzódik hozzá, vágya megvalósíthatatlan marad, hisz ugyan miként köthet házasságot a fejedelem húga oly személlyel, kinek „se neve, se vagyona” nincsen? Az ifjú önérzetesen válaszol: „Nekem jövőm van. S jó férje lennék.” Nem lehetett, nem válhatott azzá. Akkor sem, amikor Eszterházy Miklóst hadi érdemei egyre magasabb szintre emelik. A vagyonától és becsületétől megfosztott Báthory Anna számára ő lett az a biztos pont, ahova bár egy-egy levélbeli segítségkérés erejéig fordulhat, aki magára vállalja Anna fia sorsának alakítását.

Báthory Anna a hatalom csúcsáról sodródik mind mélyebbre. A hatalom és az erőszak előtt kénytelen meghajolni. E számára tragikus folyamat, a váradi várbörtönben elszenvedett kegyetlen megkínzás ellenére sem törik meg, lelkében mindvégig hű marad önmagához, a Báthory névhez méltóan viseli sorsát. A regény egy váratlan, Báthory Annának nagyon kedves személy által Fraknó várában írott, reményt sugalló levéllel zárul: az időközben nádorrá választott Eszterházy Miklós felesége, a gyermekként árván maradt Báthory Gábort és Annát fölnevelő Várday Katalin asszony legkisebbik lánya, Krisztina tollából, melynek záró soraiból idézünk. *„Jósika Gábornak (Anna fiának – M. J.) is megírtam, hogy anyját a jó sors hozzánk vezette, s hogy itt nyugodalma és békessége lesz, senki által háborgatni nem engedem, s tudom, a nagyságos nádor oltalma alatt bántódása többé nem esik. Isten engem úgy segítjen.”*

Sűrű szövetű, az olvasó érdeklődését mindvégig ébren tartó, Báthory Anna személyiségét erőteljes kontúrokkal megrajzoló regényt tartunk a kezünkben, elmélyült és szemléletes leírásokkal dúsított kor- és lélekrajzzal, biztos vonalvezetéssel haladva a végkifejlet felé. Úgy érezzük, hogy Báthory Annában van még erő ahhoz, hogy – ha a történelmi széljárás engedi – újra cselekvő, sőt alakító részese legyen kora eseményeinek. Ez ígéri, ez „kéri” a regény folytatását.

UGYANARRÓL SZÉLESEBB MERÍTÉSBEN

A folytatást, amelyben Báthory Anna személyisége, küzdelme jelenti a vezérfonalat, amelyre a XVII. századi történelem fordulatos eseményei, pontosabban szólva, a történéseket befolyásoló, irányító „úr-asszonyok” életük, életvezető, sorsokat/karriereket befolyásoló tevékenységük gyöngyszemekként fűzhetők fel. Az író nő miatt vonzódik hozzájuk? Abban gyermekkori emlékei is közrejátszhattak. „Azt láttam magam körül, hogy a nők dolgoznak és gyereket nevelnek, ami nem feltétlenül volt nagyon könnyű nekik. Az apai nagymamám három gyerekkel maradt egy időre egyedül a háború alatt, amíg férje Szibériában volt hadifogoly, és amikor nagyapám visszatért a fogságból, kitelepítették őket. Neki sem jutott nagyon könnyű sors. Azt hiszem, hogy a történelmi vagy akár e komoly próbatételt jelentő helyzetek alakítják az emberek habitusát, személyiségét. Ebben a korban, amiről írok, muszáj volt erősnek, keménynek, jó problémamegoldónak, egyébként pedig reálpolitikusnak lenni. Nem volt más választásuk, ha életben akartak maradni.”

A *nádor asszonyai* „az előző regényhez képest azért lett földrajzilag és időben is szélesebb merítés – olvashatjuk a *Könyves Magazin*ban közölt, fentebb említett interjúban –, mert tovább kutatva azt a lebilincselő századot, egyszerűen túl sok érdekes személyiségre bukantam és nem tudtam nem megírni őket”. A regény cselekménye az 1624 és 1645 közötti időkeretben zajlik. A kiteljesedés térben túllép Erdély határain, súlypontja áttevődik a Habsburgok által uralt magyarországi tartományokra és a Részekre, külföldi színterekre. Meghatározó karakterű hősei – a regénybeli cselekményeket mitológiai párkaként szövögető Várday Katalin, aki által „több dolog fordult meg ebben az országban, mint amennyi a diétán”; Czobor Erzsébet, aki „két megyének volt a főispánja, asszony létére, két megyében dirigálta a nemzeti

és nemes urak gyűlését, két megyéből üzent az országos diétára” ... – megrajzolásakor a gyermekkori személyes élmények nyújtották azt az érzelmi többletet/töltetet, amelyben életerejüket a körülmények megsokszorozták. A kettő együtthatása eredményezte benne azt az érzetet, miszerint: „egyre inkább azt gondolom, én nem 17. századi problémákról írok, hanem általános emberi drámákról, konfliktusokról...” Elsősorban Báthory Annáról, aki a sorcsapások terhét hordozva bolyong, biztonságban vagy életveszélyben, Európában, Brüsszeltől Sztambulig, Béctől a lengyel királyi udvarig, önnevében vagy Smokowska lengyel hercegnő inkognitót biztosító szerepében. „Ez lettem, délibáb, tünde lélek, ki van is, nincs is, senki nem bánja.” Kinek életben tartó erejét, hitét egy dolog sarkallja: „Csak a jussát akarja, nemzetsége jussát, nem magának, csak az igazságért. (...) Ecsedet akarom, Nagykerékit, Tasnádot, Somlyót. Jogos jussomat. Más egyéb nem kell nekem.”

Mindeközben zajlik körötte – nélküle és fölötte – a politikai játszma: a mind nagyobb hatalomért, a mind nagyobb birtokokért, befolyásért, az úrasszonyok akarata és cselszövései szerint. Az ő akaratuk – segítő szándékuk szerint vagy ellenszélben – Eszterházy Miklós személye köré csoportosul, aki a maga jövőjét, karrierjét építve, a kora self-made man-jeként – házasságainak és egyéni közéleti, hadi érdemeinek köszönhetően – emelkedik a politikai/társadalmi ranglétrán a nádori székbe. E folyamat kiteljesedése ad lehetőséget az írónőnek a tizenhetedik század politikai/társadalmi korpének részletes és hatásos, színes leírásához, a közélet legbensőbb rejtekeinek bemutatásához.

A regényesség, a történetvezetés koordinátarendszerén Báthory Anna életsorsa jelenti az eredőt, a kiinduló és végső pontot, melyhez minden más kapcsolódik. E történetben Eszterházy Miklós jelenti az erőt. Báthory Anna mellett magaslik a regény társfőhősévé. Míg az ő sorsa egyenesen ível a magasságok felé, Annáé a bolyongás, a kirekesztés, a megtűrttség labirintusában keres menedéket, túlélési lehetőséget a számára fölöttébb megalázó, „lengyel asszonyként a fehérvári bég és a lengyel király kegyelemkenyerén”, az életével játszó veszélyes hírhozó és hírvívó szerepkörben. Utazásaihoz köthető a regénybeli helyszínek – fejedelmi, főúri várak és udvarok, Isztambul és a török hárem, Velence és Brüsszel – színes leírása, menyegzők és öltözetek plasztikus megjelenítése, ábrázolása, az erdélyi anabaptisták/hutteriták titokzatos életének bemutatása...

Eszterházy Miklóst elszakíthatatlan érzelmi szálak kötik Báthory Annához. Szerelmük, egymás iránti vonzódásuk, véka alá rejtett gyertyalángként, mindvégig jelen van a regényben, a beteljesedés reménye nélkül.

Az *Erdélyi menyegző* pozitív végkicsengését Eszterházy Miklós felesége, Várady Krisztina adja meg, az ő meghívása kelthet reményt a sorsüldözött Anna számára. A *nádor asszonyaiban* az Erdélyből Bethlen Gábor és I. Rákóczi György idejében egyaránt a kiűzetetés állapotára ítélt Báthory Annának ezúttal az özvegyen maradt, nádori tisztségéről lemondott Eszterházy Miklós levele nyújt balszámot sajnó szívére, lelkére, kínál számára menedéket, s ad pozitív végkicsengést a regénynek. *„Kérlek is, ha Istent s az jó szerencsédet szereted, hogy engemet mindenkor jóakaró rabodnak tarts. Vajha az Isten adná megérnem, hogy valaha Nagyságodat láthatnám, akkor meglátná Nagyságod, ha Nagyságodé vagyok-e, avagy másé, mert különbség vagyon az igaz szerelem és az hamis szerelem között, mert az ki igazán szeret, sokféleképpen szerethet. Nagyságodnak egy gyűrűt és egy éneket küldtem, ez mellett magamat Nagyságod jó kedvébe ajánlom. Tartson meg Isten sokáig jó egészségben.”*

MÁS IDŐBEN... MÁSKÉPP

A téma azonos, csak az időkeret, a színtér más. A *Hollóasszony* című regény főhőse, Szilágyi Erzsébet maga is úrasszony volt, Ugron Zsolna minden addigi regényhőse közt a leghatározottabb személyiség. „Nehéz volt ráhangolódni. Kemény sorsot, örömtelen életet írtam neki. (...) talán az eddigi legnehezebben megtalált karakterem, komolyan birkóztunk egymással.” – olvashatjuk a regény megjelenését követően, 2016 decemberében adott interjúbán. A kevés történelmi adat ezúttal is az írói fantázia előtt nyit nagyobb teret.

A XV. században élt Szilágyi Erzsébetnek sem szánt másabb sorsot az idő, mint kortársainak: házasság útján erősíteni, növelni a család hatalmát, vagyonát, befolyását. Regényhősként mindez másképp alakul: a szinte gyermekként, kiszemelt araként elszenvedett szexuális erőszak teremt új élethelyzetet számára, formálja lelki alkatát, érleli önmaga sorsát irányító, családjáért, fiaiért hősiesen küzdő úrasszonnyá.

A regényformáló művészi szándék különös utat választott: a főhős csupán egyetlen fejezetben szólal meg, a többiben mind-mind mások,

a körötte élők szemszögéből láttatja, jellemzi, bontja ki a cselekvést motiváló impulzusokat, erővonalakat.

Miként látják mások? *Szilágyi Zsófia, Erzsébet testvérhúga:* „Túl eszes is volt, makacs is.” „Mindig csodáltam, mennyire előre gondolkozik a nővérem. Mintha csak az ég aljáról nézne szerteszt, látja, honnan fenyeget veszély.” *Hunyadi Mátyás, Erzsébet fia:* „Anyám szívós volt, makacs, ha elszánta magát valamire.” *Horogszegi Szilágyi Mihály, Erzsébet bátyja:* „Erzsébetnél jobb cinkos, hűségesebb harcostárs nincs, Erzsébet egy öszvér makacsságával és egy ökör erejével húzza az ígát. Ugyanakkor úgy látja a dolgok elrendezését, mintha valami hegy ormáról vizsgálódna, kémlelne, mint a sólyom, röptéből figyeli ki, onnan csap le a zsákmányra.” *Edelpeck Borbála, Hunyadi Mátyás szeretője, törvénytelen fiának, Corvin Jánosnak az anyja:* „Ha valahova belépett, minden tekintet őt követte. (...) Mindenki igyekezett egy kicsit jobbnak, többnek látszani, ha Szilágyi Erzsébet szeme elé került.” *Corvin János, Erzsébet unokája:* „Amikor meghalt, előbb csak folyton kerestem, merre lehet, nyert-e üdvösséget a lelke. Akárhon is volt, értem volt, még ha az évekkel halványult is bennem. Amikor nagy, fényes egek alatt jártam, bennszakadt egy lélegzet, kimaradt egy szívverés; hiánya egy pillanatra mozdulatlaná dermesztette a mindenséget.”

Amely fejezetben Szilágyi Erzsébet a cselekményt előre vivő narrátor, ott sem magáról, hanem Hunyadi Jánosról szól. Gondolatai, elvárásai azonban az ő jellemvonásairól, életszemléletéről vallanak: „...engem csak az érdekelt, megvéd-e, ígéri-e, hogy erős falak közt tart, amíg élek. Azt felelte, megvéd. Azt mondta, hogy csak az nem fél, aki másokért cselekszik. Nem értettem, de mindent odaadtam volna azért, hogy megértsem, hogyan lehet félelem nélkül élni. Az öccsét kedvesebbnek találtam. Kedvesebb is lett a lelkemnek. Ha voltam szerelmes, a fiatalabb Hunyadiba voltam. Szükségem az idősebbre volt. A testem egyiket sem vágyta, soha férfit nem akart. Csak fiúkat, gyermeket, azt akartam. Magamnak a gyermek nemzetség, a gyermek vér. A gyermek a lesz, ami a voltból születik, és a jelent életi. Ha van jövő, arra lehet építeni. Ha nincs jövőd, mindened elveszik. Ha jövőd nincs, semmid sincs.” Ő fiaiban ezt a jövőt építette, kitartóan és kemény küzdelemben védte, óvta, gyarapította a vagyont, amelyet Hunyadi János vitézsége, szolgálata révén szerzett, emelkedett oly magasságra, nyert oly hatalmat és befolyást, amely Mátyást Magyarország trónjára ültette. A László

ló fiáért folytatott küzdelemben elbukott. A kisebbikért fokozott erőbedobással küzdött. Elérte célját. Mátyást trónra emelték, uralkodásával felragyogott a nap.

A regény cselekményessége, érzékletes, szemléletes, plasztikus leírásai mindvégig ébren tartják az olvasó érdeklődését, figyelmét. Erzsébet céltudatossága, elkötelezettsége, határozottsága tiszteletet ébreszt. „A kötelesség és az élet” emeli kora úrasszonyai fölé, aki felnőtt férjéhez, hozzá mérhető hősiességgel vívta a maga harcát.

Mikor becsukjuk a sorra olvasott művek utolsó lapjait, elgondolkozhatunk azon, hogy mi lehet/lehetett a titka Ugron Zsolna regényei, könyvei sikerének? Lehet róla elismerőleg szólni, vagy azt lektúr-szintre leminősíteni, teheti ki-ki az irodalmi kánon által elfogadott vagy elhallgatott szempontja, egyéni művészi ízlése szerint. A siker mellette szól: például az *Erdélyi menyegző* újra-, *A nádor asszonyai* ötszöri kiadása. Hősei folytonosan választak előtt álltak, jó vagy elhibázott döntéseik időtlenek. Napjaink zavaros eseményeinek atmoszférájában jó látni, érezni azt, hogy vannak álmodozó, önmagukhoz hű, kitartó, nagy tettekre kész, cselekvő regényhősök, akiktől mi is biztatást és önbizalmat nyerhetünk a magunk életének gazdagabbá, értelmesebbé tételéhez.

Írójukat kihez viszonyítsuk, műveit miként értelmezzük? Amikor azt kérdezték tőle, hogy mi készíti arra, hogy regényei hősei a nők világából származnak, azt válaszolta, hogy „szerintem sokszor izgalmasabbak a női sorsok. Sokszínűbbek.” Egy másik interjúban a művei recepciójára utaló érdeklődésre röviden így felelt: „Szerintem az írói lét hosszútávútás. Igazán majd csak évtizedek múlva derül ki, ért valamit, amit írtam. Nekem most elég, hogy sokan olvasnak.”

Az ítéletet bízzuk mi is az időre.

T. Tóth Tünde

„ÓRÁKIG NÉMÁN ÜL, MOZDULATLANUL NÉZI
A GALAMBOKAT”

- Müller Rolf: *Az erőszak neve: Péter Gábor* -

Péter Gáborról régóta esedékes egy átfogó, alapos munka, de nemcsak róla – ahogy a szerző, Müller Rolf rámutat: „(...) a »négyes fogat« tagjainak (Rákosi Mátyás – Farkas Mihály – Gerő Ernő – Révai József) tudományos apparátussal megalkotott portréi még mindig váratnak magukra.” (12.)

Müller korábban megjelent kötete, a *Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban* már foglalkozott a pártirányításnak alárendelt politikai erőszakszervezet intézményi kérdéseivel, és ebben a kötetben is szentel teret a szovjet mintájú önálló hatósággá válás folyamatának (Államvédelmi Osztály, BM ÁVH, Államvédelmi Hatóság stb.), összefüggésben Péter Gábor egyéni ambícióival, riválisaival szembeni eljárásaival, mozgásterének behatárolhatóságával.

A méltán híres, *A tanú* című Bacsó Péter-filmből ismert karakter, Virág elvtárs (mint a köztudatban rögzült kommunizmus törvénytelen-segeinek már-már archetípusa) kiinduló- és végpontja a vizsgálódásnak: „»Egy élet súlyával a vállán« besavanyodott, sóltan figura volt Péter Gábor a hétköznapiakban, vagy az eljátszott szerep sokkal inkább a rendező zsenijének, képzeletének szüleménye? Valójában e kérdés, illetve a személy erőszaktoposszá válása ihlette e könyvet.” (18.)

Péter Gábor egy fogalom, ami magában foglalja a politikai rendszer brutalitását, törvénytelenégeit, elvakultságát, a következményekkel nem számoló karrierizmust és a szélsőséges elkötelezettséget. Péter Gábor egy rejtély, amely kiterjed a XX. század hatalmi mechanizmusaira, szerteágazó kapcsolatrendszerre, mai napig számos részletében megfejthetetlen működésére: „Péter Gábor neve egyet jelentett, és egyet jelent napjainkban is a születése pillanatában kommunista befolyás alá került magyar politikai rendőrséggel és annak bűneivel.” (8.) Végso soron viszont Péter Gábor az ellentétes értékpreferenciájú mítoszképződmények mögött mégiscsak egy ember volt. Müller pedig

nemcsak Péter Gáborra kíváncsi, hanem Kicsi, Lehoczky Lajos, Ceglédi, Bajusz, Bogdán, Márvány, Seszták Antal, de mindenekelőtt Eisenberger Benjamin személyére, tevékenységére.

Müller tehát a családi és szociokulturális környezet, az újfehértói csonkacsalád történetének vizsgálatával kezd: behatóan foglalkozik a terület általános jellemzésével, szokásaival, a család anyagi nehézségeivel, a korán elvesztett apa miatti hiátussal, Benjámint elhúzódozó gyerekkori betegségeivel. A pszichoanalitikai módszertannal azonban óvatosan és kritikusan bánik a szerző, tartózkodik attól, hogy a felnőtt tetteit a gyerekkorral magyarázza – és szerencsésen tartózkodik attól is, hogy Eisenberger Benjamin terheltségei, apakeresési törekvései, az illegalitás és a mozgalmon belüli pozícionálódás, a hirtelen jött vezetői szerep aspektusait ok-okozati viszonyba állítsa. Ezeknek a tényezőknek a közrejátszása azonban semmiképp sem elhanyagolható az életút megértéséhez, és ami legalább ennyire számottevő: a Péter Gábor-imázs kialakulásához. Müller ugyanis számot vet a politikai-ideológiai kommunikáció toposzaival: „a nép sokat szenvedett gyermeke”, a született vezető, aki az újfehértói iparos iskola felét bekapcsolta a szakszervezetbe stb. A túlheroizált képhez mintegy hatalmi legitimációs gesztusként jelentősen hozzájárulnak az osztályharcos szellemet kifejező epitheton ornansok, amelyek a nyomtatott sajtóban (főleg a *Szabad Nép* hasábjain) megjelent egyfajta mítoszteremtési törekvéseként is értelmezhetők a kommunista pártban betöltött kiemelkedő szerep artikulálásán túl. Ugyanakkor Péterről ugyanilyen jogerősen lehetett volna kommunikálni az iparos iskolában gyenge eredményekkel két évet eltöltött, az Amerikába emigrált nővér által eltartott, egy teljes éven keresztül fekvőbeteg fiatal-képet, aki később szintén amerikai finanszírozottsággal folytathatott munkásmozgalmi tevékenységet.

Müller Rolf az első fejezetben a kommunikatív emlékezet, a jelenben továbbléelő múlt aspektusait skicceli föl. A 2006-os tüntetések értelmezései¹ látszólag távol esnek a biográfia tárgyától, de valójában a tágabb perspektíva általános kérdésfeltevései miatt nagyon is fontossá válnak. A könyv propaganda- és emlékezzettörténeti aspektusból is sokatmondó munka. Érinti a tévesen forrásként kezelt szépirodalmi fikció-proble-

1 Ekkor állította a pedagógustüntetések vezéralakjáról, a Pedagógusok Szakszervezetének elnökéről az egyik folyóirat főszerkesztője, hogy Péter Gábor lánya.

matikát is (nemrégiben Vörös Boldizsár is foglalkozott a kérdéssel a *Történelemhamisítás és politikai propaganda: Illés Béla elmeszüleményei a magyar szabadságküzdelmek orosz támogatásáról* című munkájában). Háty Gyula (*Geboren 1900*), Erdey Sándor (*A recski tábor rabjai*) műveivel ellentétben ugyanis Péter Gábornak nem volt köze Kim Philby beszerzéséhez (69–70.). – Müller számos (elsősorban ÁBTL-) forrásra támaszkodik, főként Gyarmati György kutatásait építi be, de gyakran reflektál Galgóczi Ezsébetre is, hiszen az író az azon kevesek egyike, akik szóra tudták bírni Péter Gábort. A részletesen kifejtett kutatási eredmények mellett ugyanakkor (régóta, sokak által vizsgált) megválaszolatlan kérdések merülnek föl a témában. A Szovjetunió és (az illegális) kommunista párt viszonya – a szovjet közbeavatkozás mértéke és politikai céljai, Sztálin halálának vonatkozó következményei – a legfajszínűsabb(ak), ezek mind-mind értékes aspektusai a könyvnek. A hazai szervezeti háló működése, Magyarországi Vörös Segély – amely szervezetileg is erősítette a mozgalom kapcsolatrendszerét – vagy a szétszakadás moszkvai irányítása (a sok konspirációs hiba után leváltották Kun Bélát, a KMP pedig felszámolta magát) az általános hatalmi hierarchia (önmagán végtelenül túlmutató) kérdéskörében foglal állást.

Péter Gábor szerepének megértéséhez a politikai büntetés-végrehajtás folyamatainak személyi felelősség-kérdését is tisztázni kell(ene): mikor és mennyiben befolyásolta a szovjet vezetés, vagy a kommunista párt belügyi, majd később államvédelmi bizottsága, vagy közvetlenül Rákosi azokat a rendelkezéseket, amelyek – akár döntéshozóként, akár végrehajtóként – Péter Gábor nevéhez fűződnek. Ami látható ellenben: felívelő karrier, egyre nagyobb hatalom, egyre kiterjedtebb befolyás: 1950 elejétől hatósági jogköreit és intézményi besorolását tekintve „egy kvázi államvédelmi minisztérium vezetője lett”, 1950 novemberében pedig bekerült a Politikai Bizottságba is – ráadásul Rákosi javaslatára. A kötet tétje inkább az, hogy a rendszer termelte-e ki magából Péter Gábort, vagy Eisenberger teremtette őt. Akárhogy is, Eisenberger Benjámint láthatóan tökéletes volt a Péter Gábor-szerepre.

Voltaképpen mozgásterének és kapcsolatainak alakulásával (a mozgalom, a párt aktivistáival, tagjaival, a betöltött szerepek változásaival) részletesen foglalkozik a szerző. Komját Aladár, Kun Béla, Kádár (megismerkedésükkor még Csermanek) János, Berija, Sztálin, Major

Tamás, Gobbi Hilda, Tömpe András, Rajk László stb. mind fontos szereplője a kötetnek, de főként Simon Jolán – és persze Péter vele megélt sajátos kommunista-szerelmi históriája: „Ha a Párt főtitkára a csontjaimat mindennap darabokra töretné, akkor is szeretni fogom és gondolatban kezet csókolok neki, mert én az életben két embertől kaptam a legtöbbet, tőle és Jolitól..” (214.) – írta a börtönben 1954-ben. Sokatmondó a viszony például Demény Pállal (aki melleleg Benjámint a Péter Gábor névre „keresztelte”) és akinek letartóztatását Péter vezényelte le: azt ígérte Demény feleségének, hogy ebédre visszahozza a férjét – csak azt nem tette hozzá, hogy egy 10 évvel későbbi ebédre.

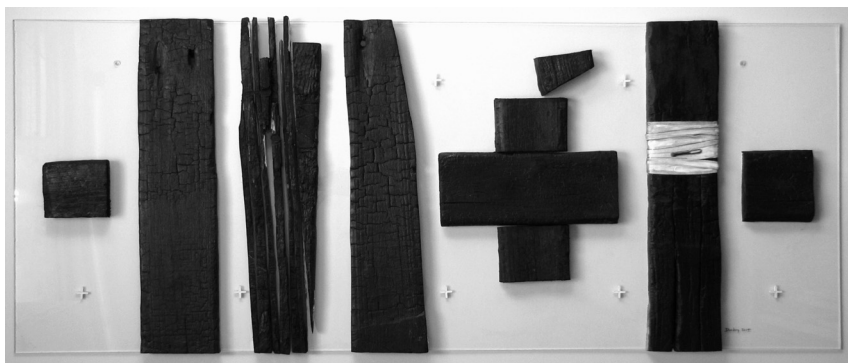
Az erőszakszervezet feje által elkövetett törvénytelenések, eleve a „bűn” fogalmi kereteinek, határainak kijelölése sem könnyű feladat. Müller a vallatómódszereket – a verbális agressziótól a fizikai bántalmazásig, a zsarolástól a súlyos (akár halált okozó) testi sértésig – széles skálán ismerteti, beleértve Bálint Istvánnak, a hatóság főorvosának szerepét az állomány oktatásában (bár magam részéről szívesen olvastam volna az internálótáborokról, a kitelepítésekről is). Müller szerint Péter brutalitása elsősorban nem a tettelegesség szintjén, hanem az adott célok eléréséhez választott utasítások szadista, embertelen módszereiben mutatkozott meg; a hamis beismerő vallomások aláírása érdekében verésekre, kínzásokra adott parancsokban – vagy akár a koncepciók peres lefolytatásában (például politikailag szükséges színjátéknak feltüntetett tárgyalások esetében, amelynek vádlottjai vallo-másukkal asszisztáltak a lefolytatáshoz, és túl későn döböntek rá, hogy az előzetes ígéretekkel szemben, a halálos ítéleteket végre is hajtják).

Mindebben Péter saját felelősségének és főként a felelősségre vonásának körvonalazása – elhelyezve a változékony politikai viszonyrendszerben – külön érdeme Müller kötetének. Az ítélethozás körülményei, előzményei és utóélete a könyv legizgalmasabb részeit teszik ki. A fellelhető forrásokat mind jelentőségük, mind információértékük alapján, mégis könnyen befogadható, olvasható stílusban adja közre (Sztálin, Berija feltételezhető szerepével együtt) a pillanatnyi politikai helyzettől függő eljárás fordulatait a letartóztatási parancstól a vádemelésen át a végrehajtásig.

A Péter Gábor-per (amely beágyazódik egy általános gyakorlatba, ez esetben a bűnbakképzéssel megalapozott perben valódi bűnök elköve-

tője elítélésének koncepciójába) a felső vezetés részéről nem nélkülözhetette a minél szélesebb körű retorzió igényét, így eljárás alá kerültek Péter családtagjai, de még a fűszerkereskedő is. Péter Gábort az alábbi pontokban találták bűnösnek: népellenes tevékenységben, hűtlenségben, halált okozó súlyos testi sértésben, folytatólagosan elkövetett hivatali hatalommal való visszaélésben, külföldre szökés elősegítésében és társadalmi tulajdon elleni bűntettben. Ugyanakkor (a teljesség igénye nélkül) az alábbi kitüntetések vette át: Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozat, Közbiztonsági Szolgálat Jele (Rajktól), Díszérme (Kádártól), Magyar Köztársasági Érdemrend III. osztályát (a Rajk-perért), Köztársasági Elnök Elismerésének Arany Koszorúja, Magyar Népköztársaság Érdemrend II., III., IV. osztálya stb.

Péter Gábor élete ugyanakkor legalább annyit árul el a hazai politikai életről, mint Eisenberger Benjámín személyéről, vagyis arról, hogy az, aki a közvetve vagy közvetlenül, de kimagasló mértékben és tevőlegesen vállalt részt a Rákosi-terrorban, békés öregkorában olykor órákig némán ült, és mozdulatlanul nézte a galambokat.

Napról napra (120x50 cm)

OLVASÓLÁMPA

VERSIDŐ

„...pedig az is lehet, hogy mindezt csak kitalálom, mert az úttörőtáborok általában ilyenek. meg a nem úttörő táborok is. olvasni pedig majdnem mindenki referenciálisan olvas (főleg ha ismeri a szerzőt), kivéve talán néhány irodalmárt, akik eléggé eltökéltek nem megengedni maguknak, hogy egy jelkomplexumot egyszerűen a valóságra vonatkoztassanak...”

(Úttörő)

Egy ültömben, egy délután olvasom végig Jenei Gyula *Mindig más*¹ című, több mint száz oldalas verseskötetét, s már az első versek után azt mondom magamnak, hogy igen, ez az én világom. Az enyém is. És mi is lehetne egy jó verseskötet legigazibb „fokolója”, mint amikor az olvasó abszolút belefeledkezve az olvasásba, magáénak, sajátjainak érzi a verseket. Mert ismerős ez a világ nekem, és mégis más, mint amit én ismerek. Nagyon hasonló, de más. A mélyben, mélyrétegeiben ugyanaz, csak a helyszín van hétszáz-nyolcszáz kilométerrel odébb. És van negyven-ötven év is persze, de ez – azt is mondhatom – egyébként stimmel. A hatvanas évek (vége), a hetvenes évek (eleje). A múlt századból beszél, annak a közepéről, de mintha mégis sokkal régebbi volna. Annak tűnik. Egymásra csúsznak az idősíkok, a jelen, a múlt, a félmúlt keveredik a múltból tekintett jövővel. Érdekes játék ez az idővel, az emlékezet áramlatain visszavezni negyven-ötven évvel ezelőtre, de úgy, hogy közben az *akkorból* is elé-eléugrunk a jelenre, a majdani, valamikori jövőre. Nyilván innen, ennek a tudásával, élményével már. De akár a születés előtti időre is visszafutunk, miközben rácsúztatjuk a későbbieket. Idők és módok, jelen- és jövő-, kijelentő és feltételes stb. rettentően érdekes futamai, egymásra vetülései, vetítései, egymásra csúztatásai; ami viszont összeköti őket, *aki* összeköti, az az emlékező, az egyes szám első személy – maga a költő. És a pozíció, az emlékezői, az emlékező –

1 Jenei Gyula: *Mindig más*. Szeged, 2018, Tiszatáj könyvek.

bizonytalan, mert milyen is legyen? – pozíció. Helyszíneket, eseményeket, hősokeket keres és talál „a forgatáshoz”, és úgy pörgeti vissza az eseményeket, hogy nem is az lesz a fontos, hogy vajon így történtek-e, hiszen versekről, fikcióról van szó!, hanem maga az emlékezés. Ami – tudjuk – sohasem pont ugyanaz, *mindig más*, elmozdul, játszik velünk, elhomályosodnak a képek, a szereplők árnyképei is, elbizonytalanodnak a kontúrok, az események pedig elkezdenek a fejünkben önálló életet élni. A fejünkben is, és a papíron is.

Nagyjából negyven évvel, fél évszázaddal ezelőtti paraszti világ (egyik szülő részéről féliparos!) valahol Magyarország területén, de mindegy is, hogy hol igazából, kicsivel később Oravecz halászóemberes idejénél, jóval innen még Tar Sándor rendszerváltozások időszakánál. Kommunizmus, falu, szegénység, de a szegénységében is szép paraszti (gyermekkori) világ. A gyermek nyilván nem így érzel, különösen később-ről visszatekintve, vagy onnan előre nézve sem, a csodálatos (vagy milyen!) jövőbe. Fehér ing, kantáros nadrág, nyakkendő, klottgatya, tyúkszaros udvar, farakás, disznóól, moslékosvödör zörgése, kutyalánc surrogása, fabudi, karika a disznók orrában, még rádió, még tévé nélküli ház, vaskályha, szénfűtés az iskolában, széngáz, vadászbakancs, spiccvasak a kopogó bakancson, hosszúgatya, kapca, mackónadrág, a nagyanya, ahogy megtojózza a tyúkokat, a kopasztott toll szaga, disznóvágás, mozgalmi dalok, doktor bácsi, apa, anya, nagyszülők, öregszag, U-szeges csúzli, csikófrizurás srácok, hittan, bérmálkozás, gyónás, átpirosodott platni a tűzhelyen – egy bő negyven évvel ezelőtti falusi élet rekvizitumai. Ami akkor volt, az kimerevedik, megáll, a szereplők is az időben, a nagyszülők, a szülők, a falubeliek, a társak, osztálytársak. A kamera pásztáz, keres, kutat, elhomályosul, majd kitisztul a kép, kiemel valamit, egy apró részletet, alakot, helyszínt, ráirányul, megnéz, megvizsgál jó aprólékosan. A versidőben. (*Fekete Vince*)

AZ „ISMERETLEN” ARANY JÁNOS?

„A 66 évet élt Arany Jánosról hatvanhat történetet elevenítünk fel” – így ajánlja a hátsó borítón *Ki nekünk Arany János?* című könyvét² Reisinger János (Németh G. Béla professzor második tanítványa körének tagja), másutt meg reményének ad hangot, hogy „E történetekből talán kiviláglik majd Arany János emberi arcéle, művészetének jellege, de emberi-költői fejlődéstörténete is”. Arany művészetének jellegéről, költői fejlődéstörténetéről ugyan nem tudunk meg sok újat, viszont az „épületes történetekben” tényleg szerepel egy csomó olyan, Arany Jánossal kapcsolatos kuriózum, amit talán nem minden olvasó ismer. Én például nem tudtam, hogy Arany kedvenc itala a bivalytej volt. Vagy hogy angoltanulását a *Hamlet* nagymonológiájának memorizálásával kezdte. Vagy hogy a *Toldi estéje* hamarabb jelent meg németül, mint magyarul. Vagy hogy a *Tetemre hívás* az egyetlen Arany-mű, amelyből opera, sőt a magyar némafilm korában filmdráma is készült. No de adjuk át a szót Reisinger Jánosnak!

„Amikor Liszt Ferencről szóló versre kérték fel, azzal hárította el a megbízatást, hogy amit személyesen nem hallott, arról nem tud ihletetten nyilatkozni”; „idegenkedik, óvakodik a modern gyógyszerektől, gyógykészítményektől. A legcélravezetőbb gyógykezelésnek a diétát tartotta, amivel gyakran élt is”; „Nem tagadjuk a személyes emlékeket sem, de irodalmi indíttatás nélkül sohasem jött volna létre a *Családi kör*. A neves 18. századi skót költő, Robert Burns elbeszélő költeménye [A *zsellér szombat estéjéről* van szó – LLL] áll az Arany-vers mögött”; „Egyetlen komoly összezördülése feleségével akkor történt meg, amikor kismalacai elszöktek óljukból. A környéken mindenütt keresték az állatkákat. Arany ekkor ingerült lett, kissé ráförmedt feleségére, amiért később bocsánatot is kért”; „Arany ugyan nem írt dicsőítő ódát [A *walesi bárdokról* van szó – LLL], de azért osztályával ki kellett vonulnia a nagykőrösi pályaudvarra, ahol átrobogott a császári párt szállító vonatszerelvény”; „Amikor néhány évvel ezelőtt a New York-i Carnegie Hallban hatalmas nézőközönség előtt felcsendült A *walesi bárdok* angol szövegére írott hatalmas oratórium egy mai híres angol zeneszerző műveként, a YouTube előtt ülve mindannyian megborzonghattunk: »Ha ezt látná Arany János!«”; „Amikor pénzzavarai támadtak,

2 Zenta–Budakalász, 2017, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet–Oltalom Alapítvány.

német nyelvből is fordított. »Kenyéríró« – ez volt a maga alkotta szava az ilyen cselekedetekre. Nem is engedte feltüntetni nevét, amikor ezek a fordítások megjelentek”; „amikor a Duna-parti akadémiai palotába költözködhetett be, akkor is későn vette észre, hogy az általa dolgozószobának kiválasztott helyiség olyan huzatos, hogy íróasztalánál ülve pokrócba kellett csavarnia lábait”; „»Hány óra van?« Ez volt utolsó mondata. »Különben mindegy.« Ezek voltak utolsó szavai”; „2004 óta létezik Arany János csillag is. A felfedezés és a keresztelés a budapesti Sárneckzy Krisztián amatőr csillagásznak köszönhető. (...) Ez az Arany János égitest 1-2 km átmérőjű, keringési ideje 3,29 év a Nap körül.”

„Ez az egyszerű kiadvány sem több, sem kevesebb nem akar lenni, mint egy nagy jellem és tehetség útjának emlékezetes történetekben való nyomon követése” – mondja az előszóban a szerző. Valami ilyesmit mondhatok én is: ezzel az egyszerű felsorolással sem többet, sem kevesebbet nem akartam, mint újfent megemlékezni az „ismeretlen” Arany Jánosról. (*Lövétei Lázár László*)

A FÜGGŐLEGES UTCA LAKÓI

Panelház, vagy ahogy mifelénk hívják, blokk, nemcsak az egykori szocialista országokban épült, hanem Nyugaton is, csak ott jóval kevesebb. Egyes foglalkozások esetében vagy bizonyos életkorban célszerűbb panelben lakni, mint kertes házban. Például egy nemzetközi légitársaság pilótája, aki egyedül él és napokig van távol otthonától, vagy egy folyton konferenciákra utazó és időnként más városok főiskoláin vendégtanárként tanító egyetemi professzor nem tudná rendszeresen elvégezni a kertes ház körül folyton adódó munkákat. Vékony pénzü fiatal házásoknak is jól jön a panel, külön költözhetnek a szülőktől, míg telik kertes házra. Még lehetne sorolni. Anélkül, hogy kétségbe vonnánk az álmok netovábbjaként emlegetett kertes családi ház előnyeit, sok esetben a panel megfelelőbb. Különösen, ha olyan minőségi panelházzal van szó, amilyennel Svédországban találkoztam: csak két emelet magas, hogy ne vegye el a kilátást a többi panelház elől, mégis minden lépcsőházban lift van, az alagsorban kötelezően garázs, hogy a parkolás ne legyen probléma, az épületek közt meg akkora zöldövezet, hogy ott vadnyulak jönnek-mennek háborítatlanul.

Kelet-Európában a lakosság igen nagy hányada lakik tömbházakban, korántsem olyanokban, mint a svédországiak. Pedig a kisebb városok lakótelepeinek tömbházaiban nem nyüzsögnek magányos pilóták és egyetemi profok. Gyermekes családok annál inkább, a gyerekeknek pedig a kertés ház lenne az igazi. Amikor a hatvanas-hetvenes években tömegével kezdtek felhúzni a blokkokat, akkor ez még luxusnak számított. Központi fűtés, bevezetve víz, később a gáz is, kivezetve szennyvíz. Akkor még nem sok kertés ház dicsekedhetett ezzel. Fogalom volt az ún. *háromszoba összkomfort*. Azóta sokat változott minden, a városi kertés házak is összkomfortosak lettek. Sok falusi ház is.

A romániai tömbháznegyedek hírére sem hallották a svédországi várostervezésnek. Mégis generációk nőnek fel ezekben a blokknegyedekben, az ő gyerekeik szintén. Életforma ez a javából. A szépirodalomban azonban alig van nyoma, vagy csak érintőlegesen. Zsidó Ferenc könyve³ ebből a szempontból hiánypótló. Lévén ő is blokklakó, könyvében – melynek alcíme: *blokkregény* – ezen életforma csínját-bínját veszi górcső alá.

Helyénvaló az alcím, nem hagyományos regényről van szó, ebben az esetben ez nem is lehetséges. Egy blokk lépcsőházában a lakók nem egy nagy család tagjai, hanem elég elszigetelten léteznek. Szó szerint karnyújtásnyira élnek egymástól, többnyire mégis megközelíthetetlen távolságra. Mélyebb dolgokat ritkán tudnak egymás életéről, inkább csak felszínes ismeretekkel rendelkeznek, az is a pletyka torzító formájában jut el hozzuk. Persze, adódhatnak apróbb kalandok vagy kicsinyes konfliktusok az ott lakók között. Egy-két család közt létezhet meghittebb kapcsolat is egy lépcsőházban, létrejöhetnek barátságok egyes lakók között, de összességében az egész nem úgy működik, mint egy méhkaptár. Mindenki magának gyűjt, és ami az egyiknek méz, nem feltétlenül az a másiknak is. Az egyéni érdek és az egyéni ízlés, mint sok más területen, itt is felülírja a közösségi princípiumokat.

A rendhagyó regény főszereplője, Vajda Gergely újságíró fejébe veszi, hogy bátor felfedezőként saját lépcsőházukban tesz egy huszonnégy órás körutat. Bekopogtat minden lakrészbe, idegen utazóként elbeszél-

3 Zsidó Ferenc: *Huszonnégy*. Csíkszereda, 2018, Gutenberg Kiadó.

get az ott lakó bennszülöttekkel életükről, egymáshoz való viszonyukról. Kicsit szociológiai felmérés jellege is van a dolognak. A szerző azonban sikerrel kerüli el a szociológia elvonatkoztatásait, általánosításait, tapasztalt íróként összpontosít a konkrétumokra, egyedi esetekre. Valamiképpen minden család kialakította a maga világvilágképét, értékrendjét, ezek néha köszönőviszonyban sincsenek egymással. Nem baj, nem állnak le elveket (ha vannak) megbeszélni egymással, így nem történhet meg, hogy kiderül: egyesek felfogásmódja sántít vagy annál is bénább. Marad a régi imperatívusz: ami egyeseknek jó, az másoknak ne fájjon! Sajnos fáj. Közös (lépcsőházi) térben élve, akarva-akaratlan sok kellemetlenséget tudnak szerezni egymásnak.

Húsz lakrésze van a lépcsőháznak, plusz a pince, a szárító, a lépcsőház és a padlás, így esik a nap minden órájára egy új, felfedezésre váró helyszín. Amit a lakók mesélnek önmagukról, az többnyire nem egészen talál azzal, amit a szomszédok mesélnek róluk. A társadalom számos rétege képviselve van, akad köztük idős és fiatal, gyermekes és gyermektelen, szegény és tehetős, munkanélküli és külföldi vendégmunkás, magyar és roma. Sok lakó élete, problémái további novellák, regények témája lehetne, megtörténhet, hogy a szerző egyszer majd el is indul valamelyik szálon. Ebben a könyvben viszont nem ez a cél. Egyfajta röntgenkép ez a *blokkregény* a mindenkori lépcsőházzal, a függőleges utcáról, annak lakóiról. Itt-ott homályos, mint minden röntgenfotó, hiszen sok család történetében akadnak homályos foltok, de a lényeg meglátására alkalmas. Az indítás és a befejezés szürreális elemeket is tartalmaz, de rendjén van: a pince és a padlás mindig is misztikus hely volt és marad. A regény végén még található egy végső csavar, egy meglepetés, hadd ne fedjük fel, hagyjuk az Olvasóra. (Molnár Vilmos)

Gyerek (digitális nyomat)

A Székelyföld előfizetőinek és állandó támogatóinak névsora

Románia

MAGÁNSZEMÉLYEK

Dr. Ábrám Zoltán - Marosvásárhely
Abrán Tünde - Székelyudvarhely
Albert Ernő - Sepsiszentgyörgy
Albert Géza - Székelyudvarhely
Dr. Ambrus József - Székelyudvarhely
Andrási Ilona - Alsósófalva
András Pál - Bukarest
Antal Attila - Csíkszereda
Dr. Antal Erzsébet - Csíkszentdomokos
Antal István - Székelyudvarhely
Br. Apor Csaba - Marosvásárhely
Dr. Aross Melinda - Székelyudvarhely
Árvay Katalin - Sepsiszentgyörgy
Asztalos István - Székelyudvarhely
Bács Károly - Csíkszereda
Bajkó István - Csíkszentmárton
Bajna György - Gyergyószentmiklós
Bakk-Dávid Enikő - Kézdivásárhely
Bakk Pál - Szentkatolna
Balázs Dénes - Csíkrákos
Dr. Balázs Lajos - Csíkszereda
Balázsi-Pál Etel - Csíkszereda
Bán Kata - Székelyudvarhely
Barabás Imre - Gyergyóremete
Bara Béla - Csíkszereda
Baracsi Levente - Arad
Baricz Lajos - Marosszentgyörgy
Bartha Árpád - Kászonújfalva
Bartha György - Csíkszereda
Bartha Imre - Székelyudvarhely
Bartók Melinda - Kézdivásárhely
Bartos Jenő - Jászvásár
Bege Károly - Gyergyócsomafalva
Benkő Levente - Magyarvista
Bernád Ilona - Marosvásárhely
Berszán Lajos - Gyimesfelsőlok
Berze Imre - Székelyudvarhely

Bethlen Anikó - Marosvásárhely
Bíró Ambrus Lenke - Székelyudvarhely
Bíró Gábor - Csíkmadaras
Dr. Bíró Gábor - Kézdivásárhely
Bíró Géza - Gyergyószentmiklós
Bíró László - Kalotaszentkirály
Bíró Levente-Tibor - Kézdivásárhely
Bíró Réka - Barót
Bocskay Vince - Szováta
Bodó István - Csíkszereda
Bodor Attila - Sepsiszentgyörgy
Bogdán László - Sepsiszentgyörgy
Bogdán Zsolt - Kolozsvár
Bojtor Attila - Gyulafehérvár
Borbáth Erzsébet - Csíkszereda
Borbély László - Csíkszereda
Borbély Tamás - Marosvásárhely
Borbély Zsolt Attila - Arad
Borboly Csaba - Csíkszereda
Dr. Borboly István - Gyergyócsomafalva
Dr. Borcsa János - Kézdivásárhely
Borsa István - Csíkszereda
Botár István - Csíkszereda
Bölöni Domokos - Marosvásárhely
Burus János Botond - Csíkszereda
Czellecz Jenő - Marosvásárhely
Czikó László - Búzásbesenyő
Czipa István - Kézdivásárhely
Czoppelt Julianna - Kovászna
Császár Vilmos - Csíkrákos
Csatlós Mihály Levente - Kézdivásárhely
Cseke Péter - Kolozsvár
Ft. Mgr. Csíki Dénes - Nyáradköszvényes
Csiki Zoltán - Parajd
Dr. Csizsár Anna - Marosvásárhely
Csiszer Imre Csaba - Csíkszereda
Csúcs Mária - Csíkszereda

- Daczó Katalin – Csíkszépvíz
Dánél Sándor – Csíkszereda
Damó Csaba – Kézdivásárhely
Darkó Béla – Marosvásárhely
Daróczi Béla – Marosvásárhely
Ft. Darvas-Kozma József –
Csíkszereda
Darvas Mária – Gyergyóalfalu
Dávid Gyula – Kolozsvár
Dávid Katalin – Székelyudvarhely
Dávid Zoltán – Kolozsvár
Deák Ferenc – Csernáton
Deme László – Csernáton
Demeter Edit – Kézdiszentlélek
Dénes Emőke – Homoródalmás
Dénes Erzsébet – Homoródszentpál
Dénes László – Nagyvárád
Dézsi Zoltán – Gyergyószentmiklós
Diénes Gábor – Nagybánya
Dimény Attila – Kézdivásárhely
Dimény Haszmann Orsolya –
Csernáton
Dobos Sándor – Nagyvárád
Dr. Dóczy Annamária – Marosvásárhely
Dr. Dombi Csaba Ábel – Felsőbánya
Domokos Éva – Arad
Ft. Drócsa László – Nyárádszereda
Duma András – Klézse
Egyed Emese – Kolozsvár
Egyed Ufó Zoltán – Küküllőkemény-
falva
Eigel Tibor – Csíkszereda
Dr. Elek Sándor – Csíkszereda
Elekes András – Csíkpálfalva
Elekes Antal – Temesvár
Elekes István – Gyergyóújfalu
Elekes Károly – Sepsiszentgyörgy
Elekes Péter – Kászonaltíz
Farkas Ambrus – Sepsiszentgyörgy
Farkas Antal – Székelyudvarhely
Farkas László – Gyergyócsomafalva
Farkas Miklós – Segesvár
Farkas Réka – Sepsiszentgyörgy
Dr. Fehér István – Székelyudvarhely
Fekete Albert – Csíkszereda
Ferencz Éva – Kézdivásárhely
Ferencz Gizella – Kézdivásárhely
Dr. Ferencz László – Marosvásár-
hely
Fischer Alfréd – Székelyudvarhely
Fodor György – Székelyudvarhely
Fodor Levente – Csíkszögöd
Dr. Fodor István – Csíkszereda
Fodor István – Sepsiszentgyörgy
Fodor Pál – Sepsiszentgyörgy
Forró László – Bukarest
Fuják Gyula – Csíkszereda (2 darab
egyéves előfizetés)
Funariu Éva – Szeben
Fülöp Géza – Marosvásárhely
Fülöp Lajos – Székelykeresztúr
Fülöp Sándor – Gyergyóalfalu
Fülöp-Török Réka – Kézdivásárhely
Gajdó Albert – Csernáton
Gál Attila – Székelyudvarhely
Gáldi György – Bukarest
Gál Katalin – Gyergyóújfalu
Gáll Levente – Csíksmadaras
Gálfalvi György – Marosvásárhely
Gálfalvi Zsolt – Marosvásárhely
Dr. Garda Dezső –
Gyergyószentmiklós
Gáspár Sándor – Marosvásárhely
Gazda Árpád – Magyarfenes
Gazda József – Kovászna
Geréd Gábor – Székelyudvarhely
Gergely Borbála – Csíkszereda
Gergely Zoltán – Kolozsvár
Dr. Germán Salló Márta – Marosvá-
sárhely
Györfi Jenő – Nyárádmagyarós
Dr. Györfi Sándor – Csíkcicsó
Haáz Sándor – Székelyudvarhely
Hadnagy Géza – Farkaslaka
Hantz András – Kolozsvár
Hegedűs Enikő – Csíkszereda
Hegyi Sándor – Székelyudvarhely
Hertza Mikola – Csíkszereda
Dr. Holló Attila – Csíkszereda

- Dr. Horváth Anna és Dr. Horváth István – Kolozsvár
 Horváth Kovács Ádám – Marosvásárhely
 Hubert Sándor – Bukarest
 Illyés Ferenc – Székelykeresztúr
 Imecs Márton – Kolozsvár
 Imre Jolán – Csíkszereda
 István Adrian – Székelyderzs
 Istvánffy Katalin – Torda
 Izsák Balázs Árpád – Marosvásárhely
 Jakab Attila Árpád – Székelyudvarhely
 Jancsó Miklós – Kolozsvár
 János Ágnes – Csíkszereda
 János Julianna – Csíkszereda
 Jánosi Bertalan – Csíkszereda
 Jánosi Csaba – Csíkszereda
 Joikits Attila – Szilágysomlyó
 József Álmos – Sepsiszentgyörgy
 Juhász B. Tünde – Csíkszereda
 Kacsó Elemér – Temesvár
 Kacsó József – Hármásfalva
 Kakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Káli Király István – Marosvásárhely
 Gróf Kálnoky Tibor – Sepsikőröspatak
 Kánya József – Csíkszereda
 Kassay Vilmos – Csíkszereda
 Katona Lajos – Kolozsvár
 Kedves Béla – Gyimesközéplök
 Kémenes Bernadette – Gyergyószentmiklós
 Kerekes Ágnes – Nagyvárad
 Dr. Kerekes Jenő – Maksa
 Keresztes Péter és Kedves Emőke – Temesvár
 Dr. Kikeli Pál István – Marosvásárhely
 Király László és Edit – Nagyenyed
 Király Zoltán – Kolozsvár
 Kiss Jenő – Sepsiszentgyörgy
 Kiss Lázárné Éva – Kézdivásárhely
 Kiss Lóránd – Marosvásárhely
 Kocsis László – Marosvásárhely
 Kolbert Tünde – Borszék
 Kolumbán-Antal József – Zetelaka
 Kolumbán Gábor – Énlaka
 Kolumbán László – Székelyudvarhely
 Kocsag László – Szentegyháza
 Konsza Vilmos – Sepsiszentgyörgy
 Kónya-Hamar Zsuzsanna és Dr. Kónya-Hamar Sándor – Kolozsvár
 Koszta Gabriella – Marosvásárhely
 Dr. Kovács Albert – Bukarest
 Kovács Barna – Marosvásárhely
 Kovács Béla – Érmihályfalva
 Kovács Emil Lajos – Szatmárnémeti
 Kovács Katalin – Csíkszereda
 Kovács Mária – Székelyudvarhely
 Kovács Piroska – Márafalva
 Kovács Zsuzsanna – Bukarest
 Dr. Kozma Dezső – Kolozsvár
 Kozma-Péter Dénes – Zetelaka
 Köllő Félix – Csíkszereda
 Kőszegi Enikő – Csíkszereda
 Dr. Kuna Tibor – Csíkszereda
 Dr. Kurkó János – Székelyudvarhely
 Kristó Boróka – Csíkszereda
 Kürti Miklós – Kolozsvár
 Laczkó-Albert Elemér – Gyergyóremete
 Laczkó Anita – Gyergyóremete
 Laczkó György – Székelyudvarhely
 Laczkó Szentmiklósi Endre – Gyergyóremete
 László Attila – Jászvásár
 Lászlófy Pál István – Csíkszereda
 László György – Maroskeresztúr
 Dr. László Ilona – Marosvásárhely
 Lázár Lilla – Csíkszereda
 Lázár Pál – Marosvásárhely
 Lehoczky Ferenc – Arad
 Léstyán Dénes – Csíkszereda
 Léstyán Sándor – Kézdivásárhely
 Loghin Gizella – Brassó
 Lörentz Éva-Noémi – Brassó
 Lőrincz Ágnes – Marosvásárhely
 Lőrincz József – Székelyudvarhely
 Madaras Lázár – Brassó
 Mag István – Lövete

- Dr. Major Zoltán Zsigmond – Kolozsvár
 Dr. Makai Magoss Csaba –
 Felsőbánya
 Markó Béla – Marosszentkirály
 Márk Dezső – Csíkszereda
 Dr. Marton József – Gyulafehérvár
 Márton Ferenc – Temesvár
 Márton Károly – Marosvásárhely
 Mașteriu Erzsébet – Gyergyóremete
 Dr. Máthé Dénes – Kolozsvár
 Mátyás Endre – Szováta
 Dr. Mátyus Gyula – Székelyudvarhely
 Menyhárt Edit – Székelyudvarhely
 Mester Zoltán – Szováta
 Dr. Mészáros Gergely – Csíkszereda
 Mihály András – Csíkszereda
 Mihály Csaba – Csíkszentdomokos
 Mihály János – Lővéte
 Mihály Orsolya – Kolozsvár
 Mikes Borbála – Uzon
 Miklós Imre – Csíkszereda
 Miklós Levente-József – Székely-
 udvarhely
 Miklós Sándor – Csíkszentlélek
 Miklós Tamás – Marosvásárhely
 Mikó Júlia – Brassó
 Mikola Éva – Torja
 Dr. Mild Edit – Sepsiszentgyörgy
 Mincsor Erzsébet – Gyergyóremete
 Mirk László – Csíkszereda
 Molnár Endre – Marosvásárhely
 Molnár Lea – Csíkszereda
 Murádin László – Kolozsvár
 Murányi János – Székelyudvarhely
 Müller Dezső – Vámfalu
 Nádudvary György – Brassó
 Nagy Árpád – Csíkszentdomokos
 Dr. Nagy Attila – Marosvásárhely
 Dr. Nagy Béla – Székelyudvarhely
 Nagy Benedek – Csíkszereda
 Dr. Nagy Benedek – Csíkszentkirály
 Nagy József – Gyergyóremete
 Nagy Melinda – Nagyvárad
 Nagy Sándor – Székelyudvarhely
 Németh Irén – Vulkán
 Németh Szilveszter – Csíkkarcfalva
 Nete Mariana – Csíkszereda
 Novák Sándor – Marosvásárhely
 Oláh Sándor – Csíkszereda
 Olti Kálmán – Csíkszereda
 Orbók Ilona – Csíkszereda
 Orendi István – Székelyudvarhely
 Dr. Ozsváth Imola – Székelyudvarhely
 Pál Zoltán – Csíkdánfalva
 Pálffy József – Csíkszereda
 Papp Zoltán – Zilah
 Péntek János – Kolozsvár
 Péter Éva – Csíkszereda
 Péter Gergely – Csíkszereda
 Péter Péter – Székelyudvarhely
 Pethő Ilona – Csíkszereda
 Petres Sándor – Csíkszereda
 Dr. Piros György – Csíkszereda
 Portik Bakai Ádám – Gyergyóremete
 (7 darab egyéves előfizetés)
 Dr. Puskás Attila – Marosvásárhely
 Dr. Rácz Katalin – Marosvásárhely
 Ráduly János – Kibéd
 Rákosi István – Sepsiszentgyörgy
 Rákosi Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Rancz Árpád – Csíkszereda
 Rancz Gyárfás Zsuzsanna –
 Kézdivásárhely
 Rokaly József – Gyergyószentmiklós
 Russó Bors Tibor – Csíkszentkirály
 Sata Lóránd – Voluntari
 Sántha Emese – Marosvásárhely
 Sata Kinga Koretta – Magyarvita
 Sata Klára – Csíkszereda
 Ft. Sebestyén Péter – Marosvásárhely
 Sebestyén Rita – Kézdiszentlélek
 Seprődi József – Dicsőszentmárton
 Silye Béla – Székelyudvarhely
 Siklódi Olga – Székelyudvarhely
 Sipos László – Felvinc
 Sóbester Klára – Marosvásárhely
 Sófalvi László – Székelyudvarhely
 Sógor Árpád – Kolozsvár
 Sógor Csaba – Csíkvacsárcsi
 Sógor Géza – Kányád

- Sógor Gyula – Aranyosgyéres
 Dr. Soós Szabó Klára – Csíkszereda
 Straub Etelka – Borosjenő
 Szabados Béla – Csíkszereda
 Szabó Andor – Bukarest
 Szabó Attila – Nagyalambfalva
 Szabó Ferenc – Gyergyóditró
 Szabó Judit – Kézdivásárhely
 Szabó Magdolna – Csíkcsecső
 Szabó M. Barna – Székelyudvarhely
 Szabó Nándor – Marosvásárhely
 Szabó Noémi – Csíkszereda
 Szabó Piroska – Nagyvárad
 Szabó Sándor – Homoródalmás
 Dr. Szabó Sándor – Székelyudvarhely
 Szász-Bertalan Anna – Csíkszereda
 Dr. Szász Éva – Gyergyóalfalu
 Szász Katalin – Bukarest
 Szász Kinga – Kézdivásárhely
 Szász Zoltán – Székelyudvarhely
 Szatmári József – Marosvásárhely
 Szatmáry János – Gyergyószentmiklós
 Szatmáry Margit – Gyergyószentmiklós
 Dr. Szatmári Sebestyén – Csíkszereda
 Dr. Szatmári Szabolcs – Marosvásárhely
 Szávai Márton – Enlaka
 Szekeres Adorján – Csíkszereda
 Székely Ágnes – Balánbánya
 Székely Ferenc – Vadasd
 Székely Levente – Csíkszereda
 Székely Szabó Zoltán – Marosvásárhely
 Széll (Horváth) Anna – Kolozsvár
 Szén Olga – Datk
 Szén Sándor – Siménfalva
 Szilágyi Németh Éva – Kolozsvár
 Dr. Szilveszter László Szilárd –
 Sáromberke
 Szöcs István – Szentegyháza
 Szöcs Viktor – Kovászna
 Tamás Béla – Csíkszereda
 Tamás Géza – Székelyudvarhely
 Tamás Huba – Homoródkarácsonyfalva
 Tamás Klára – Csíkszereda
 Tamás József – Csíkszereda
 Tánzos Vilmos – Kolozsvár
 Tankó Gyula – Gyimesközéplek
 Tapodi Zsuzsa – Sepsiszentgyörgy
 Tiboldi István – Csíkszereda
 Tódor Béla – Kézdiálbis
 Tódor Gábor – Homoródalmás
 Tófalvi Zoltán – Marosvásárhely
 Tóth Mária – Arad
 Tőke Mária Magdolna – Csíkszereda
 Tőtős Katalin – Zilah
 Török Áron – Sepsiszentgyörgy
 Török József – Lövéte
 Török István – Koronka
 Dr. Török Sándor – Kovászna
 Tövissi Zsolt – Csíkszereda
 Tulit Ferenc – Csíkszereda
 Vajda József – Csíkszereda
 Vántsa László – Marosvásárhely
 Ványolós A. István – Székely-
 udvarhely
 Varga Edit – Gyergyóremete
 Vass Mária – Csíktaploca
 Vén Ferenc – Kézdiálbis
 Veres István – Szatmárnémeti
 Dr. Veress István – Szilágysomlyó
 Veress János – Kovászna
 Vetró András – Kézdivásárhely
 Vitályos Réka – Marosvásárhely
 Vitos László – Csíkszereda
 Vorzsák János – Csíkszereda
 Vorzsák Margit – Csíkszereda
 Dr. Waczel Attila – Csikkarcfalva
 Zágoni Elemér – Karcfalva
 Zonda Csaba – Csíkszereda
 Zöld János – Salamás
 Zsigmond Margit – Székelyudvarhely
 Zsók László – Sepsiszentgyörgy

INTÉZMÉNYEK

- Általános Iskola – Esztelnek
 Általános Iskola – Felsőrákos
 Általános Iskola – Futásfalva
 Általános Iskola – Gyergyószárhegy
 Általános Iskola – Gyergyóremete
 Általános Iskola – Imecsfalva

- Általános Iskola - Kézdiálbis
 Általános Iskola - Kézdiálmás
 Általános Iskola - Kézdikővár
 Általános Iskola - Közéapajta
 Általános Iskola - Málnás
 Általános Iskola - Nagyalambfalva
 Általános Iskola - Nyárádmagyarós
 Általános Iskola - Nyujtód
 Általános Iskola - Ozsdola
 Általános Iskola - Sepsibükszád
 Általános Iskola - Szentkatolna
 Általános Iskola - Torja
 Általános Iskola - Uzon
 Általános Iskola - Vargyas
 Általános Iskola - Zabola
 Általános Iskola - Zágón
 Apáczai Csere János Pedagógusok
 Háza - Csíkszereda
 Dr. Balás Gábor Községi Könyvtár
 - Gyergyóremete
 Bernády Közművelődési Egylet -
 Szováta
 Csíki Székely Múzeum - Csíkszereda
 Csíkszépvízi Öregotthon - Csíkszépvíz
 Derex Com Kft. - Bukarest
 Dokumentációs Könyvtár -
 Székelyudvarhely
 Exa-Trade Kft. - Székelyudvarhely
 Gyulafehérvári Római Katolikus Érsek-
 ség Csíkszeredai Segédpüspöksége
 Hargita Megyei Tanfelügyelőség -
 Csíkszereda
 Hargita Megyei Szociális és Gyerekvé-
 delmi Igazgatóság - Csíkszereda
 Iskolai Könyvtár - Szárazajta
 Iskolai Könyvtár - Székelyszáldobos
 Kájoni János Megyei Könyvtár -
 Csíkszereda (2 db. egyéves előfi-
 zetés)
 Keramika Kft. - Csíkszereda
 Kézdivásárhelyi Múzeum -
 Kézdivásárhely
 Kontur Kft. - Csíkszereda (5 db.
 egyéves előfizetés)
- Kovászna Megyei Alkotóközpont -
 Sepsiszentgyörgy
 Kovászna Megyei Könyvtár - Sepsi-
 szentgyörgy (2 db. egyéves előfi-
 zetés)
 Kovászna Megyei Tanács - Sepsi-
 szentgyörgy
 Községi Könyvtár - Balánbánya
 Községi Könyvtár - Barátos
 Községi Könyvtár - Bardoc
 Községi Könyvtár - Bereck
 Községi Könyvtár - Bögöz
 Községi Könyvtár - Bölön
 Községi Könyvtár - Csernáton
 Községi Könyvtár - Csikdánfalva
 Községi Könyvtár - Csikkozmas
 Községi Könyvtár - Csikmadéfalva
 Községi Könyvtár - Csikpálfalva
 Községi Könyvtár - Csikszentdomokos
 Községi Könyvtár - Csikszentgyörgy
 Községi Könyvtár - Csikszentmárton
 Községi Könyvtár - Csikszentmihály
 Községi Könyvtár - Csikszensimon
 Községi Könyvtár - Csíkszépvíz
 Községi Könyvtár - Etéd
 Községi Könyvtár - Felsőboldogfalva
 Községi Könyvtár - Fenyéd
 Községi Könyvtár - Galócás
 Községi Könyvtár - Gelence
 Községi Könyvtár - Gidófalva
 Községi Könyvtár - Gyergyóalfalu
 Községi Könyvtár - Gyergyócsomafalva
 Községi Könyvtár - Gyergyóditró
 Községi Könyvtár - Gyergyószár-
 hegy
 Községi Könyvtár - Gyergyóremete
 Községi Könyvtár - Gyergyóújfalu
 Községi Könyvtár - Gyimesfelsőlok
 Községi Könyvtár - Gyimesközéplak
 Községi Könyvtár - Hídvég
 Községi Könyvtár - Homoródalmás
 Községi Könyvtár - Homoródszent-
 márton
 Községi Könyvtár - Kányád
 Községi Könyvtár - Kápolnásfalva

- Községi Könyvtár – Karcfalva
 Községi Könyvtár – Kászon
 Községi Könyvtár – Kézdiipolyán
 Községi Könyvtár – Kézdiszentlélek
 Községi Könyvtár – Kommandó
 Községi Könyvtár – Korond
 Községi Könyvtár – Kökös
 Községi Könyvtár – Lemhény
 Községi Könyvtár – Lövéte
 Községi Könyvtár – Maksa
 Községi Könyvtár – Mikóújfalu
 Községi Könyvtár – Nagyajta
 Községi Könyvtár – Nagybacon
 Községi Könyvtár – Nyárad-
 magyarós
 Községi Könyvtár – Oklánd
 Községi Könyvtár – Oroszhegy
 Községi Könyvtár – Oszdola
 Községi Könyvtár – Parajd
 Községi Könyvtár – Réty
 Községi Könyvtár – Románandrás-
 falva
 Községi Könyvtár – Sepsibodok
 Községi Könyvtár – Sepsikőröspatak
 Községi Könyvtár – Siménfalva
 Községi Könyvtár – Székelyderzs
 Községi Könyvtár – Székelyvarság
 Községi Könyvtár – Szentábrahám
 Községi Könyvtár – Szenterzsébet
 Községi Könyvtár – Torja
 Községi Könyvtár – Újszékely
 Községi Könyvtár – Uzon
 Községi Könyvtár – Váralja
 Községi Könyvtár – Vargyas
 Községi Könyvtár – Zabola
 Községi Könyvtár – Zágón
 Községi Könyvtár – Zetelaka
 Kulturális Központ – Gyergyószent-
 miklós
 Magyarország Főkonzulátusa – Csík-
 szereda
 Manpres Distribution Kft. – Bukarest
 Mix KFT – Csíkszereda
 Nagy István Művészeti Líceum –
 Csíkszereda
 Németh Géza Egyesület – Csíkszereda
 Nemzeti Kisebbségkutató Intézet –
 Kolozsvár
 Nemzeti Színház – Marosvásárhely
 Polgármesteri Hivatal – Csíkszere-
 da (5 db. egyéves előfizetés)
 Római Katolikus Plébánia – Túr
 Romániai Magyar Pedagógusok Szö-
 vetsége – Csíkszereda
 Salamon Ernő Líceum – Gyergyó-
 szentmiklós
 Sapientia Alapítvány – Kolozsvár
 Sapientia Egyetem Könyvtára –
 Csíkszereda
 Székely Nemzeti Múzeum – Sepsí-
 szentgyörgy
 Szent Erzsébet Öregotthon –
 Gyergyószentmiklós
 Tamási Aron Gimnázium – Székely-
 udvarhely
 Tamási Aron Színház – Sepsiszent-
 györgy
 Tarisznyás Márton Múzeum – Gyer-
 gyószentmiklós
 Tortoma Kft. – Barót
 Unitárius Parókia – Marosvásárhely
 Városi Könyvtár – Barót
 Városi Könyvtár – Borszék
 Városi Könyvtár – Gyergyószent-
 miklós
 Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Városi Könyvtár – Kovászna
 Városi Könyvtár – Maroshévíz
 Városi Könyvtár – Székelyudvarhely
 Városi Könyvtár – Szentegyháza
 Városi Könyvtár – Tusnádfürdő
 Városi Művelődési Ház – Barót
 Br. Wesselényi Miklós Városi Könyv-
 tár – Kézdivásárhely

Magyarország*MAGÁNSZEMÉLYEK*

- Ágh István – Budapest
 Dr. Antal Balázs – Budapest
 Bakos József – Budapest
 Dr. Balássy Péter – Szombathely
 Bálint Gábor – Dabas
 Barta László – Budapest
 Dr. Bartók Gergely – Budapest
 Báthori Csaba – Budapest
 Beke Mihály András – Budapest
 Bereczky Gábor – Budapest
 Bertha Zoltán – Debrecen
 Bíró Miklós – Budapest
 Birtalan Ferenc – Budapest
 Dr. Botz Lajos – Pécs
 Bodor Ádám – Budapest
 Borbás János – Veszprém
 Dr. Borboly István – Budapest
 Bozó Zoltán – Szentes
 Bőjte-Petneházy Réka – Győr
 Burján Pál – Pécs
 Czakó Gábor – Budapest
 Császár Zoltán – Budapest
 Csenger Levente – Üröm
 Csontó Lajos – Pilisborosjenő
 Dávid Ferenc – Szentes
 Dávid Gyula – Szigetszentmiklós
 Dr. Demeter Béla – Kemece
 Dr. Dobos László – Budapest
 Dobozi Eszter – Kecskemét
 Dömötör Zoltán – Csömör
 Dr. Erdei Antal – Gyöngyössolymos
 Farkas Zoltán – Veszprém
 Fazekas Edit – Cegléd
 Dr. Fázsy Szabolcs – Budapest
 Fejér Istvánné – Szentes
 Fekete Béláné – Budapest
 Fekete Miklós – Szeged
 Ferencz Ernő – Páty
 Dr. Ferenczi Tibor – Budapest
 Dr. Ferencz Csaba – Budapest
 Ferencz I. Szabolcs – Budapest
 Dr. Füleky György – Budapest
 Fűrjesi Csaba – Budapest
 Fűzi Michael Stephan – Budapest
 Dr. Gál József – Budapest
 Gálffy Attila – Budapest
 Gátay István – Devecser
 Dr. Gottwald Péter – Győr
 Guba Pál – Miskolc
 György Tünde – Budapest
 Hankó Zoltán – Kistarcsa
 Harmath Ilona – Baja
 Dr. Hartványi Tamás – Győr
 Hayek Ibolya – Budapest
 Herman Levente – Budapest
 Horváth Zoltán és Imecs Emese –
 Budapest
 Ilia Mihály – Szeged
 Dr. Iszlai Sándor – Berettyóújfalu
 Iancu Laura – Velence
 Grófné Jancsó Zsuzsanna – Kalocsa
 Ifj. Jancsó Gyula – Budapest
 Jancsó Gyula – Dunapataj
 Jancsó Klára Katalin – Biatorbágy
 Dr. Jánosi Ildikó Kinga – Szeged
 Jánosiné Dandui Gyöngyi – Budapest
 Kántor József – Baja
 Kányádi Sándor – Budapest
 Kádár Tibor – Veszprém
 Karap Ágnes – Budapest
 Dr. Kata Mihály – Szeged
 Keppel Gyula – Budapest
 Keresztes Éva – Brassó
 Király István – Mezőkovácsháza
 Dr. Kiss András – Pócsmegyer
 Kiss Anna – Budapest
 Kiss Bálint – Budapest
 Dr. Kiss Ferenc – Cserszegtomaj
 Kis Krisztián Bálint – Szolnok
 Kisslaki László – Kéthely
 Kósa Csaba – Budapest
 Kósa Lajos – Debrecen
 Kovács Árpád – Ugod
 Dr. Kovács Klára – Császár
 Kökényessy Szilárd – Budapest
 Kófalvi Magdolna – Budapest
 Dr. Kőrös Erzsébet – Győr

- Dr. Kukorelly Pál - Keszthely
 Kulcsár Júlia - Budapest
 Dr. Kussinszky Péter - Budapest
 Láng Gusztáv - Táplánszentkereszt
 László János - Debrecen
 Lezsák Sándor - Budapest
 Lezsák Tibor - Budapest
 Dr. Lukács Csaba - Fonyód
 Dr. Lukácsy József - Székesfehérvár
 Maczkó Gergő - Pogány
 Makai Judit - Budapest
 Márkus Béla - Debrecen
 Máriás József - Nyíregyháza
 Márton Lajos - Érd
 Dr. Medgyessy István - Debrecen
 Mészáros János - Gödöllő
 Miklós András - Keszthely
 Dr. Milován Orsolya - Budapest
 Dr. Molnár Jenő - Budapest
 Molnár Sándor - Balatonfüred
 Murányi Sándor Olivér - Budapest
 Dr. Nám Lóránt - Szombathely
 Németh Zsolt - Budapest
 Dr. Nyakasné Lázár Anna - Budapest
 Dr. Obrusánszky Borbála - Mende
 Dr. Oszoly Tamás - Budapest
 Pálfi Sándorné - Berettyóújfalu
 Pappné Németh Andrea - Eger
 Pappné Pongrácz Csilla - Dunabogdány
 Papp Péter - Budapest
 Pataki Gábor Zsolt - Budapest
 Paulovics Tamás - Szentés (4 darab egyéves előfizetés)
 Péterfy Lajos - Bakonyszücs
 Péter László - Szeged
 Dr. Pocsay Gábor - Gyula
 Polóny Levente - Budapest
 Pomogáts Béla - Budapest
 Dr. Porcza Antal - Mosonmagyaróvár
 Prohászka Géza - Balatonfüred
 Dr. Sándor Pál - Simontornya
 Serdült Benke Éva - Paks
 Silay Ferenc - Szeged
 Simai László - Veszprém
 Sokoray László - Pápa
 Dr. Szabó Béla - Göd
 Dr. Szabó László - Pécs
 Szakolczay Lajos - Budapest
 Szarka Gábor - Pomáz
 Szarvas László - Tura
 Szathmári István - Zsadány
 Szász-Fejér István és Katalin - Mosonmagyaróvár
 Dr. Székely András Bertalan - Isaszeg
 Székely László - Budapest
 Szeles András - Encs
 Szepesi Attila - Budapest
 Szepessy Béla - Nyíregyháza
 Szigeti Lajos - Budapest
 Dr. Tekes Kornélia - Budapest
 Térey János - Budapest
 Tiffán Zsolt - Villány
 Tomán Sándor - Szegvár
 Tóth Erzsébet - Budapest
 Tóth Wessely László - Budapest
 Tornai József - Érd
 Tők János - Kecskemét
 Dr. Varga István - Orosháza
 Dr. Varga Péter Pál - Budapest
 Vargha György - Tápióbicske
 Dr. Várszegi László - Pécs
 Vásárhelyi Péter - Budapest
 Dr. Vass Ágnes - Budapest
 Vass Szabolcs - Parád
 Dr. Veress Gábor - Balatonfüred
 Vincze Gábor - Deszk
 Vitályos Ágnes - Budapest
 Vörös István - Budapest
 Zsolnai József - Hernád
 Zsigmond Aranka - Budapest
- INTÉZMÉNYEK*
- Algyói Faluház és Könyvtár
 - Algyó
 Baka István Alapítvány - Szeged
 Bouchal Kft. - Budapest
 Erdély Barátainak Köre Kulturális
 Egyesület - Szolnok

Írók Boltja (8 db. egyéves előfizetés)
- Budapest

Könyvtárellátó Kht. - Budapest

Magyar Földgáztároló Zrt., Fritsch
László - Budapest

Magyar Katolikus Rádió ZRT - Budapest
MTA Társadalomtudományi Köz-
pont - Budapest

MTA Titkárság - Budapest

Mogyoróssy János Városi Könyvtár
- Gyula

Móra Ferenc Népszínház Közhasznú
Egyesület - Algyő

Országgyűlés Hivatala - Budapest
- 2 db. egyéves előfizetés

Országos Nyugdíjbiztosítási Főigaz-
gatóság - Budapest

Ötágú Síp Kulturális Egyesület - Szeged
Paksi Közművelődési Nonprofit Kft.
- Paks

Páholy Irodalmi Egyesület - Pécs

Páterház Panzió - Szentes

Révai Miklós Gimnázium - Győr

Robinson Tours Kft. - Balatonfüred

Szegedi Tudományegyetem Egyete-
mi Könyvtára - Szeged

Dr. Varga Péter Pál Országos Gerinc-
gyógyászati Központ - Budapest

Amerikai Egyesült Államok

Borbély Melinda - Laguna Beach

Farkas Szabolcs - Milwaukee

Fodor Albert - New York

Kirják Attila - New York

Kiss István - Hawley

Kovács Árpád - Maryland

Anglia

Sárközi Mátyás - London

Ausztrália

Leontine von Rheinberg - Melbourne

Ausztria

Dr. Bartók Miklós - Leopoldsdorf

Csipkó László - Bécs

Csutak Magda - Bécs

Dr. Forbáth Klára - Bécs

Gellérd Andor - Bécs

Finnország

Petteri Laihonon - Jyväskylä

Franciaország

Langrand-Escure Tünde - St. Péray

Nagy Pál - Montrouge

Párizsi Magyar Intézet - Párizs

Izrael

Lichtenegger Vera - Nesher

Hollandia

Hollandiai Mikes Kelemen Kör

Kanada

Füzéry Géza - Oshawa

Gábor Zsófia - Ottawa

Németország

Dr. Dobó Attila - Rheine

Dr. Dobó Tibor - Demmin

Gaál Julianna - Aalen

Juliana Johrend - Buchen

Kisslaki László - Steinbach

Schultz Orsolya - Rostock

Szakács-Konnerth Mihály -

Friedrichshafen

Száva Péter - Krefeld

Dr. Wieser Györgyi - Starnberg

Svájc

Molnár Attila - Frick

Svédország

Antal Imre - Ljungby
Csata Attila - Västra Frölunda
Molnár-Veress Pál & Szilágyi Enikő
- Tangagärde
Szentkirályi Csaga - Vällingby
Török Ernő - Vällingby

Szerbia

Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium
és Kollégium - Zenta
Fekete J. József - Zombor
Jovan Jovanovic Zmaj Általános Is-
kola - Magyarkanizsa
Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó
Nyelvi Gimnázium - Szabadka
Nagybecskereki Gimnázium -
Nagybecskerek
Rancz Károly - Pancsova
Tari István - Óbecse

Szingapúr

Marosi Gábor - Szingapúr

Szlovákia

Fehér István - Komárom
Kiss Mónika - Órös
Pallér Péter - Komárom
Selye János Gimnázium - Komárom

Olaszország

György Alfréd - Róma
Kovács Gergely - Róma

Oroszország

Dr. Fazekas Márta - Moszkva

Ukrajna

Vári Fábrián László - Mezővári

SZÉKELY KÖNYVTÁR

1111MD30 0301

1. Székely népballadák	35,00 lej
2. Mikes Kelemen: <i>Törökországi levelek</i>	35,00 lej
3. Tamási Áron: <i>Ábel a rengetegben</i>	35,00 lej
4. Böződi György: <i>Székely bánja</i>	35,00 lej
5. Kányádi Sándor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
6. Apor Péter: <i>Metamorphosis Transylvaniae</i>	35,00 lej
7. Benedek Elek: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
8. Tamási Áron: <i>Ábel az országban</i>	35,00 lej
9. Zsögödi Nagy Imre: <i>Följegyzések</i>	35,00 lej
10. Farkas Árpád: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
11. Hermányi Dienes József: <i>Nagynyedi Demokritus</i>	35,00 lej
12. Tomcsa Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
13. Tamási Áron: <i>Ábel Amerikában</i>	35,00 lej
14. Balázs Ferenc: <i>A rög alatt</i>	35,00 lej
15. Király László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
16. Székely népdalok	35,00 lej
17. Kóváry László: <i>Székelyhonról</i>	35,00 lej
18. Márton Áron: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
19. Szabó Gyula: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
20. Páll Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
21. Cserei Mihály: <i>Erdély története I.</i>	35,00 lej
22. Cserei Mihály: <i>Erdély története II.</i>	35,00 lej
23. Tompa László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
24. Tamási Áron: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
25. Vári Attila: <i>Volt egyszer egy város</i>	35,00 lej
26. Régi székely költők	35,00 lej
27. Kriza János: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
28. Petelei István: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
29. Tamási Áron: <i>Hazai tükör</i>	35,00 lej
30. Ferenczes István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
31. Bod Péter: <i>Szent Hilárus</i>	35,00 lej
32. Jancsó Benedek: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
33. Szabédi László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
34. Cseres Tibor: <i>Foksányi szoros</i>	35,00 lej
35. Csiki László: <i>Titkos fegyverek</i>	35,00 lej
36. Székely népi imádságok	35,00 lej
37. Tamási Áron: <i>Publicisztikai írások</i>	35,00 lej
38. Horváth István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
39. Kurkó Gyárfás: <i>Nehéz kenyér</i>	35,00 lej

40. Bogdán László: <i>Az ördög Háromszéken</i>	35,00 lej
41. Bölöni Farkas Sándor: <i>Utazás Észak-Amerikában</i>	35,00 lej
42. Sánta Ferenc: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
43. Fodor Sándor: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
44. Székely János: <i>A nyugati hadtest</i>	35,00 lej
45. Szócs Géza: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
46. Tivai Nagy Imre: <i>Cirkálások szeredai emlékeimből</i>	35,00 lej
47. Tamási Áron: <i>Szülőföldem</i>	35,00 lej
48. Kemény János: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
49. Ignác Rózsa: <i>Torockói gyász</i>	35,00 lej
50. Markó Béla: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
50+ Siklody Ferenc: <i>Könyvjegyek I.</i>	35,00 lej
51. Szentkatolnai Bálint Gábor: <i>Válogatott művek</i>	35,00 lej
52. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! I.</i>	35,00 lej
53. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! II.</i>	35,00 lej
54. Bözödi György: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
55. Czegő Zoltán: <i>Katonabogár</i>	35,00 lej
56. <i>Régi székely írók</i>	35,00 lej
57. Nagybaczoni Nagy Vilmos: <i>Végzetes esztendők</i>	35,00 lej
58. Domokos Pál Péter: <i>Moldvai útjaim</i>	35,00 lej
59. Szemlér Ferenc: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
60. Györffi Kálmán: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
61. Bartha Miklós: <i>Nemzetpolitikai írások</i>	35,00 lej
62. Tamási Áron: <i>Bölcső és Bagoly</i>	35,00 lej
63. Székely János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
64. Ágoston Vilmos: <i>Godir és Galanter</i>	35,00 lej
65. Sütő István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej

A könyvek megvásárolhatók vagy megrendelhetők
a Székelyföld szerkesztőségében.
Címünk: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5.
Telefon: 0266-311026, Mobil: 0746-195413

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

CSALÁDFA

A Székelyföld folyóirat pályázata középiskolások számára

Harghita Megye Tanácsa

*„Már egy hete csak a mamára gondolok...”
(József Attila)*

*„Hej, búbánat, keserűség,
Még a testvér is ellenség,
Hát idegen hogyné volna,
Mikor testvér sincsen jóba...”
(Népdal)*

Apa, anya, testvér, szülő, nagyszülő, felmenők és oldalágiak, rokonok és családtagok, mit jelent nekem a család, mit jelent a családfa? Mit adnak, mivel látnak el, mivel tarisználnak fel, és mit hozok ebből magammal, mit viszek egy életen keresztül? Majd hogyan adom ezt tovább, illetve tovább adom-e? Mit adok tovább és mennyit? A viszonyaink egymáshoz, a vérségi kapcsolatok, szeretet, odaadás, tisztelet, függés, hiány, harag, bármi. Le lehet-e, le tudunk-e, le kell-e válni vajon? Hogyan lehetek önmagam? Miben segít a család? Miben akadályoz?

Ha felültjük a Bibliát, vagy elkezdjük olvasni a régi görögök irodalmát, rögtön azzal szembesülünk, hogy kultúránk egyik legfontosabb, folyton visszatérő témája a *család*. S így van ez ma, a XXI. század elején is. Tavalyi diákpályázatunk nyertesei például azt javasolták, hogy ideai pályázatunk témája a CSALÁD legyen. Szülő-gyermek kapcsolat, testvér-testvér (avagy a nagyszülőkkel, dédszülőkkel való) viszony, mit kezdünk ma, felgyorsult világunkban ezzel az örökséggel: csupa olyan kérdés, amely – főleg kamaszodó fiatalok esetében – valóban „megér egy misét”. Arra kérünk tehát benneteket, mai középiskolásokat, hogy írjatok ezekről a kérdésekről: miért fontos nektek (ha fontos egyáltalán) a család, örömforrás-e, vagy inkább megoldandó probléma, stb. Ami fontos, hogy mindenképp a Tietek legyen az élmény: versben, prózában, akár esszében.

Verseket (maximum két-három verset, de 60 sornál nem többet) és prózai szövegeket (maximum 10 000 karakternyit) várunk töletek, a mai 14–18 évesektől (IX–XII. osztályos diákoktól) a *Székelyföld* folyóirat postacímére (530 170 Csíkszereda, T. Vladimirescu u. 5. sz.), avagy a szekelyfold@hargitamegye.ro címre. A borítékra kérjük ráírni: Pályázat: CSALÁDFA. Beküldési határidő: 2018. október 31.

A pályázat díjai:

I. díj: 1000

II. díj: 750 lej

III. díj: 500 lej

Eredményhirdetés 2018 decemberében.

A díjazott művek közlési jogát a *Székelyföld* folyóirat fenntartja.